

VASILE ALECSANDRI

P R O Z A

AMINTIRI

POVESTIRI ROMANTICE

EDIȚIE COMENTATĂ

DE

ALEXANDRU MARCU

Profesor Universitar

EDITURA SCRISUL ROMANESC S. A. • CRAIOVA

1 9 3 9

Alecsandri este cel mai strălucit reprezentant în literatură al generației de lupte și jertfe pentru Unirea Principatelor.

Inspirându-se din tradițiile populare și naționale și având ca model literatura romantică din Occident, Alecsandri este un inovator pe toate țărmurile: el întinerește poezia lirică, înviorează balada istorică, dă o strălucire nouă prozei și creează teatrul național.

Activitatea lui literară se întinde pe un spațiu de jumătate de veac și se împletește în chip armonios cu marile faturi și lupte politice ale neamului, cu care se identifică în creațiile lui literare. Cântăreț al gloriei străbune, al redeșteptării naționale și al vitejiei țaranului român în lupta dârză pentru câștigarea independenței; cântăreț senin al frumuseților idilice ale peisagiului nostru rustic, Alecsandri a fost socotit, cu drept cuvânt, cel mai mare poet al generației sale.

Din aceste motive editura „Scrișul Românesc” înțelege să dea operei lui Alecsandri locul ce i se cuvine în cultura tineretului nostru.

Volumul pe care-l prezentăm cuprinde, pe lângă o caracterizare generală a operei și a prozei lui Alecsandri și o analiză literară mai minuțioasă a fiecărei bucăți în parte. În aceste analize literare, care preced nuvelele, nu lipsesc indicațiile bibliografice indispensabile pentru a fixa cronologia operei.

Astfel prezentat, volumul de față, pe lângă restabilirea unor regretabile și evidente erori perpetuate în textul edițiilor anterioare; pe lângă faptul că pune la îndemâna cititorului cele mai caracteristice scrieri în proză ale lui Alecsandri — căci edițiile anterioare erau cu totul epuizate — revendică meritul unei regroupări a materiei care să ne dea, din capul locului, puțința de a ne fixa asupra importanței pe care o au aceste povestiri în proză, atât pentru întregul operei lui Alecsandri, cât și pentru evoluția prozei românești în decursul veacului trecut, ori pentru istoria Romantismului nostru în raport cu cel occidental. În felul acesta se poate constata cât de strălucite au fost începuturile de prozator ale lui Alecsandri, atunci când, făcând abstracție de modelele străine (de care s'a folosit adesea în povestirile-i romantice) și ascultând de îndemnul prietenului său Kogălniceanu, ne-a dat admirabilele povestiri autobiografice pe care le-am grupat în fruntea acestui volum. Bucăți ca „O preumblare prin munți”, „Balta-Albă” ori „Vasile Porojan”, scrise, cele mai multe în prima epocă a activității sale literare și denotând evidenta înrîurire a îndrumării literaturii moldovenești către autohtonizare și naturalism tradițional, pot figura la loc de cinste în oricare antologie. De aceea le-am grupat aparte, sub titlul de „Amintiri”, deosebindu-le distinct de „Povestirile romantice”, și acestea expresive din punctul de vedere ale începuturilor noastre romantice. Se înțelege dela sine că în alcătuirea celor două grupe distincte s'a respectat principiul cronologic, ceea ce nu poate fi indiferent în cazul scriitorului nostru, atât pentru propria-i evoluție literară, cât și pentru evoluția întregii epoci pe care a ținut și a izbutit s'o illustreze în ce are mai expresiv, dacă nu totdeauna mai reprezentativ.

Alecsandri, înainte de a scrie versuri românești și înainte de a alcătui piese de teatru, a fost povestitor. Iar adesea, în acest răstimp al începuturilor sale, a dat dovadă de astfel de calități în mînuirea prozei, încât izbutește să-și egaleze contemporanii de mult consfințiți în istoria genului, uneori determinându-ne chiar la sincera părere de rău că odată cu trecerea anilor a sacrificat aceste calități înăscute orgoliului de poet liric admirat și de poet dramatic aclamat.

I N T R O D U C E R E
VIAȚA, OPERA ȘI
PERSONALITATEA
LUI V. ALECSANDRI

INTRODUCERE

I. — Viața și opera lui Născut în preajma anului
V. Alecsandri 1821 (dacă nu — precum se
pare cu destulă siguranță —
chiar în acel an), fiul Spă-
tarului moldovean Alecsandri, deschidea ochii la
viață într'o vreme de adânci prefaceri în starea
și sufletul românesc. Prefaceri care, în acei ani,
tindeau să se înfăptuiască violent, sub înrîurirea
marilor idealuri sociale care au dominat și bân-
tuit întreaga Europă a veacului XIX, drept ur-
mare a ideologiei veacului precedent și a Marei
Revoluții franceze.

În acest fel, românismul s'a regăsit pe sine,
dar, tot odată, nu s'a putut sustrage curentului
general de integrare a formelor de viață locală
în conspectul acelor postulate cosmopolite prin
care se caracterizează Romantismul apusean. Do-
vezile despre aceasta se urmăresc nu numai în
activitatea literară de mai târziu a lui V. Alec-
sandri, dar chiar și în biografia sa.

Intr'adevăr, născut la Bacău dintr'o familie
boerească, înfloritoare ca stare materială, ale că-
rei origini sunt de căutat în Orient, ori în Ar-
deal, Alecsandri a preferat toată viața să se con-
sidere descendent al unei vechi familii venețiene.

Ajuns apoi în anii celor dintâi învățături, în
loc de a urmă tradiția școalei grecești, tatăl
său s'a învoit mai bine cu cea nouă, a școalei
românești și franceze, dându-și copilul să de-
prindă primele noțiuni fie în tovărășia pedago-

gului ardelean Gherman Vida, fie la pensionul francezului Cuenim din Iași.

Ascultând de acelaș îndemn, înțelegătorul părinte se învoește cu gândul de a-și trimite fiul, în cei mai primejdioși ani ai adolescenței, la Paris, depărtata metropolă a tuturor înaltelor învățături spre care erau îndrumați, de o potrivă, alți tineri moldoveni cu stare și dragoste de propășire.

Incercările lui Alecsandri de a folosi șederea prelungită la Paris ca să obțină, pe lângă titlul de bacalaureat, o diplomă care să-i ușureze intrarea în ierarhia Obșteștei Ocârmuirii a Moldovei, au dat greș. Fie că aceste încercări s'au îndreptat spre științele pozitive, fie că s'au resemnat la știința legilor. În schimb, înclinările sale spre literatură s'au accentuat, concretizându-se — sub înrîurirea unor romantici francezi ca Lamartine ori Chateaubriand — în modeste improvizații lirice, scrise în limba franceză. De șederea la Paris se leagă apoi prietenia cu ceilalți tineri moldoveni aflați la studii, cu care va lucra mai târziu la înfăptuirea marilor idealuri naționale: Alexandru Cuza, Ion Ghica și, în deosebi, Costache Negri.

Dar adevăratele sale înclinări literare așteptau alte două îndemnuri, hotărîtoare pentru întreaga-i activitate de mai târziu: o călătorie de câteva luni prin Italia, la întoarcerea dela studii și, odată ajuns în Moldova, stăruințele prietenului său din copilărie M. Kogălniceanu, de a-i asigura colaborarea la revistele literare pe care le pusese la cale, cu scopul de a promova și naționaliza începuturile literaturii noastre culte.

În felul acesta scrise Alecsandri nuvela romantică „Buchetiera de la Florența” și „Muntele de foc” (1839), în care surprindem toate elementele prin care se caracterizează literatura romantică a epocii: dela exotismul italian la autobiografie,

dela sentimentalismul erotic la situațiile grotescului aventuros.

Orgoliul tânărului „bonjurist” avea de ce să fie satisfăcut. Admirația unanimă îi fu asigurată prin aceste povestiri romantice, atât de potrivite gustului societății Iașului și modelelor apusene din care se inspirau.

O singură grijă venea să tulbure fericirea seninului și bucurosului moșier dela Mircești: stăruințele tatălui său de a-și încadra existența în chenarele înguste și sumbre ale birocrăției. Alecsandri primi astfel slujba domnească de „șef de masă” la Visteria Moldovei; dar de slujbă n’a prea căutat.

Căci atât înclinările temperamentului său idilic, cât și plăcerea aproape pânica pe care o simțea în contact cu natura munților Moldovei ori a luncilor din valea sireteană, îl îndemnau să evadeze dela îndatoririle-i funcționărești, spre a colinda în tovărășia prietenilor săi de literatură acele locuri. Cu atât mai mult cu cât aceeași doctrină romantică la care-și făcea ucenicia, îi arată o cale nouă pentru îmbogățirea inspirației: literatura populară. Acea literatură populară căreia poezia lui Alecsandri îi va datoră atât de mult și care, în afara acestor înriuriri, i-a asigurat necontestata reputație de înaintaș în istoria Folklorului românesc.

Romantismul, renunțând la formula artei pentru artă și acceptând-o cu entuziasm pe aceea a artei cu tendință, transformase literatura într-o armă de luptă pe tărâm politic și social. Iar dintre genurile literare, acela care prin însuși felul său de manifestare acționează mai direct asupra publicului fiind genul dramatic, ne putem ușor explica de ce tânărul romantic moldovean n’a înțeles să stea departe de acest fel de producție

literară, mai ales că în anii în care suntem, i s'a încredințat conducerea Teatrului Național din Iași, alături de Kogălniceanu și Negruzzi (1840). Repertoriul francez le stătea la îndemână. Dar nu-i putea satisface pe deplin, încredințați cum erau că literatura românească trebuia încetățenită, fie chiar și numai în ceea ce privește expresia, dacă nu și în ce privește conținutul spiritual și originalitatea mijloacelor artistice de realizare.

În felul acesta își începe Alecsandri activitatea de autor dramatic, după ce colaborarea sa la revista „Propășirea” (1844) îi dăduse prilejul să publice cele dintâi poezii.

Iar dacă Romantismul înseamnă punerea literaturii în slujba ideologiei sociale și politice, nu trebuie să înțelegem prin aceasta că reprezentanții săi cei mai autorizați se mulțumeau să militeze teoretic în favoarea unei atare ideologii. Marile evenimente și marile înfăptuiri politice din secolul XIX, atât la noi cât și în toate celelalte țări, sunt în primul rând opera scriitorilor romantici. Vom înțelege deci rolul lui Alecsandri și al prietenilor săi în revoluția dela 1848 care, deși repede înăbușită în Moldova, constituie cea de-a doua etapă bine precizată în emanciparea politică și socială a românismului. De participarea lui Alecsandri la această revoluție se leagă o nouă călătorie în Apus și începuturile sale diplomatice. Deoarece, alături de ceilalți corifei ai Renașterii noastre, tânărul literat moldovean își consacră acest răstimp al „exilului” operei de propagandă în cercurile politice și publicistice din străinătate, în special din Paris, centrul tuturor refugiaților politici din acele țări care — cași Principatele noastre — luptau pentru emanciparea și unirea lor într'un singur Stat independent.

Dar prilejul exilului îi servise și pentru a sa-

tisface o mare pasiune a vieții sale: pasiunea pentru călătorii, în special în țările mediteraniene și în Orientul spre care se îndreptase de altfel și în 1845, an în care o însoțise pe Elena Negri în călătoria ce întreprinsese la Veneția și în Sudul Italiei, în căutarea sănătății. În timpul acestei călătorii (la Palermo, a petrecut câteva luni în tovărășia lui N. Bălcescu), Alecsandri scrisese unele din cele mai cunoscute poezii de iubire, inspirate din delicata-i iubire pentru Elena Negri, care avea să se stingă în chip tragic, pe vaporul cu care se întorceau din călătoria în Italia.

Cu anul 1848 — anul revoluției în întreaga Europă — se începe în biografia Poetului, era maturității preocupărilor politice. „Exilat” de bunăvoie în Apus, de îndată ce noua orânduire din Moldova i-o îngăduie, se reîntoarce la Iași, pentru a-și relua vechea-i funcție. Ceeace nu-l împiedecă totuși a da ascultare dorului de călătorie, nesimțind nici un fel de atracție pentru existența monotonă din cancelaria Visteriei. Ceva mai mult, în primăvara anului 1853 va demisiona din această funcție, spre a putea întreprinde o lungă călătorie în Sudul Franței, în Spania și pe coastele Africei franceze. În timp ce poetul străbătea acele locuri „romantice”, tatăl său se stinge la Iași (1854), astfel că această dureroasă întâmplare îl rechemă în Moldova, unde va rămâne câțiva ani. Sunt anii în care izbucnise războiul din Crimeea, care avea să fie începutul emancipării noastre politice și de care Alecsandri nu voi să se dezintereseze, întreprinzând o călătorie la Sebastopol, preocupările sale politice accentuându-se tot mai mult. Căci, întors în Moldova, îl vom vedea luând parte activă la pregătirea marelui act al Unirii din 1859. Ceeace nu-l obligă însă a pă-

răsi îndeletnicirile sale literare; căci pe lângă operele scrise în acești ani, va găsi prilejul să pună la cale, în 1855, revista literară „România literară”. Între timp începuse pentru Alecsandri și viața unor mai serioase răspunderi personale, având a-și administra singur bunurile părintești, pe care le vânduse în parte, spre a păstra totuși moșia Mirceștilor, de care se va lega existența și opera sa literară până în cei din urmă ani.

Cu anul 1858 intrăm în frământata epocă a Unirii Principatelor și a soluționării duelului internațional care va aduce la recunoașterea acestui curajos act politic, în care V. Alecsandri, alături de prietenii săi C. Negri, Al. Cuza și Kogălniceanu va juca un rol hotărâtor. La un moment dat se vorbise chiar de candidatura Poetului la tronul Moldovei; dar, refuzând această înaltă demnitate, a preferat să lupte pentru izbânda prietenului său Cuza, căruia i s'a pus la dispoziție cu o rară generozitate și abnegație, atât în timpul alegerii și al dezbaterilor Divanurilor Ad-hoc, cât și după alegere, când, în calitatea sa de Ministru de Externe, a întreprins o fericită acțiune diplomatică la Paris, Torino și Londra, în vederea recunoașterii actului îndoitei alegeri dela Iași și București de către exponenții diplomației europene de pe atunci: Napoleon III și Cavour, în primul rând. În această grea misiune a fost temeinic susținut de propria-i îndemănare, de simpatia de care știa să se înconjoare, cât și de reputația sa de cel mai renumit literat al Românilor din acea vreme. După ce războiul franco—italian din 1859, contra Austriei, îi dă prilejul să urmărească operațiunile glorioase din Italia — scriind primele sale poezii războinice, pe care le va relua apoi în 1877, — evenimentele în legătură cu detronarea Principelui Cuza îl fac să se retragă din viața publică,

împărțindu-și pașnica existență între Mircești și dorul de călătorie în străinătate.

Singurele întâmplări menite să-i emoționeze mai profund anii bătrâneții a fost desigur războiul pentru Independență și premiera „Cântecului Gintei Latine” de către juriul Felibrilor dela Montpellier (1878).

Căci anii petrecuți la Paris ca Ministru plenipotențiar al Regelui Carol, au fost mai mult prilej binevenit a-i satisface marea pasiune pe care a cunoscut-o până la sfârșitul vieții sale : aceea de a duce o existență liniștită, în țările și locurile pe care le-a iubit din cea dintâi tinerețe cu voluptatea romanticului său entuziasm. Cei din urmă ani ai Poetului se împart în adevăr între Paris, Sudul Franței, ori al Italiei și sihăstria din Mircești, cu întâmplătoare treceri prin București, unde îl aducea fie calitatea sa de proeminent membru al Academiei Române, fie solicitudinea binevoitoare pe care i-a arătat-o Curtea Regelui și a Carmen Sylvei.

Senin precum trăise, Poetul „Lăcrămioarelor” din luncile Siretului moldovenesc, își dădea obștescul sfârșit în anul 1890, în casa părintească din Mircești, fiind înmormântat, precum îi fusese dorința din urmă, în „livada de peri, lângă care se înalță un brad”.

De curând, prin îngrijirea Academiei Române, mormântul celui mai reprezentativ romantic al nostru a fost mântuit de nedreapta părăsire în care căzuse, înălțându-se pe acel loc un mauzoleu care să-i perpetueze amintirea.

* * *

Considerând în întregul ei bogata și variata producție literară a lui Alecsandri, ne vom adresa în primul rând activității sale de folklorist.

Poetul publicase o primă culegere de poezii populare la Paris, în 1852, pentru ca în 1866 să publice la București cunoscuta culegere de „Poezii populare ale Românilor”, dedicată Principesei Elena Cuza.

Ecou al grijei pe care au păstrat-o poeziei populare romanticii francezi, italieni, germani și englezi la începutul sec. XIX și rezultat al peregrinărilor Poetului prin munții Moldovei, această culegere coprinde unele din cele mai caracteristice „cântece” și „povestiri” populare, culese de Alecsandri de la lăutari și bătrâni, spre a le adapta și transformă potrivit gustului și înclinărilor sale. Astfel că din punct de vedere folkloristic și filologic, acest procedeu se dovedește arbitrar. Nu este însă mai puțin adevărat că „Poeziile populare” ale lui Alecsandri, ne oferă unele din cele mai izbutite cântece haiducești, doine, balade, hore și legende din câte se cunosc, fără a omite, în primul rând, „Miorița”. Este apoi evidentă înrîurirea pe care a avut-o această producție populară, în acest fel prelucrată, asupra inspirației sale culte, atâta de înrudită cu idilicul producției populare.

Poeziile epice și lirice coprind următoarele culegeri: „Doina și Lăcrămioare—Suvenire” (1842—1852), care ne oferă versuri „culte” în formă populară de doine, în afara poeziilor de iubire inspirate de episodul Elenei Negri, (de ex. celebra „Steluță”) și diferite impresii din Italia și Orient, precum și alte lirici ocazionale.

„Mărgăritărelele” (1852—1862), coprind poezii cu conținut patriotic, poeme istorice (de ex.: „Sentinelă Română”), legende din popor, ori impresii din călătoriile Poetului în Spania.

„Pastelurile” (1862—1875), titlul de glorie cel mai autentic și necontestat al lirismului lui Va-

sile Alecsandri, ne înfățișează mici scene din natură, aspecte din pitorescul idilicei Moldove, scene rustice și o mare virtuozitate plastică, inspirația excelând prin îmbinarea sentimentului de melancolie reculeasă cu simțul voioșiei specific românești.

„Legende” și „Ostașii noștri” cuprind poeziile narative și poemele epice propriu-zise, inspirate din tradițiile și istoria Neamului, ori din povestirile și legendele locale. Dintre cele mai cunoscute vom aminti aici: „Dumbrava roșie”, „Pohod na Sybir”, „Legenda Rândunicei”, „Legenda Ciocârliei”, „Dan căpitan de plai”, „Grui Sânger”, etc. Culegerea „Ostașii noștri” (1880), pe lângă inspirațiile războinice din 1877, cuprinde poezii denotând exotism oriental, diferite legende și poeme (de ex. „Balcanul și Carpatul”), precum și cunoscutul „Cântec al Gintei Latine”, a cărui valoare poetică este desigur mai prejos de celebritatea de care s’a bucurat.

Ca poet dramatic, Alecsandri a fost de o fecunditate poate dăunătoare adevăratelor sale posibilități de realizare, dar care înseamnă revoluționarea acestui gen, de nu chiar afirmarea lui definitivă în literatura românească.

Alecsandri ne apare, într’adevăr, drept cel dintâu autor de teatru național, suplinind prin vastă și timpurie sa producție dramatică lipsa unui repertoriu autohton, înlăturând astfel tradiția timidă a unui teatru importat prin traduceri stângace din literatura greacă, franceză ori italiană, de care se leagă cele dintâu începuturi ale acestui gen în Principate.

Alecsandri a compus peste cincizeci de piese, tipărite în patru volume (1844—1875), pe lângă cele trei drame istorice în versuri: „Despot Vodă” (1879), „Fântâna Blanduziei” (1884) și „Ovidiu” (1885).

Teatrul lui Alecsandri, ca întregul teatru romantic francez din care s'a inspirat de obicei, este un teatru cu preocupări sociale, mai mult de cât un teatru în care să se accentueze preocuparea psihologică; astfel că, în afara oricăror aprecieri estetice, nu i se poate nega valoarea documentară.

Primul volum, în care se găsesc reproduse 19 piese, conține canțonete comice, scenete, operete, monologuri și comedii mai cunoscute, precum este „Cucoana Chirița în voiaj”, ori „Barbu Lăutarul”; al doilea volum (13 piese) conține vodeviluri și cunoscutele comedii „Piatra din casă” ori „Cucoana Chirița în Iași”; al treilea volum (8 piese), în care se citește cea mai izbutită dintre comediiile sale, „Boeri și Ciocoi”; în sfârșit, cel de-al patrulea volum (3 piese), pe lângă „Lipitorile satelor”, ne oferă drame istorice de tipul „Cetății Neamțului”.

Activitatea de prozator al lui V. Alecsandri, față de cea lirică, epică și dramatică, este limitată și întâmplătoare. Ea se fixează în timp mai ales la începutul carierei sale literare, când dă dovadă de cea mai evidentă înrîurire străină, cu deosebire atunci când se încearcă a introduce în proza românească povestirea romantică (de ex. „Buchetiera dela Florența”). Acolo însă unde Alecsandri, ascultând de îndemnul celorlalți prozatori moldoveni ai epocii, evocă propriile-i amintiri și impresii, înlocuind „intriga” romantică prin auto-biografie (fie că este vorba de impresiile sale moldovenești, fie că este vorba de impresiile de călătorie în străinătate), izbuteste a ne impresiona prin calitățile sale de prozator.

Lectura și scurtele analize literare care preced schițele pe care le reproducem în acest prim volum, ne vor ajuta să ne convingem despre această din urmă afirmație.

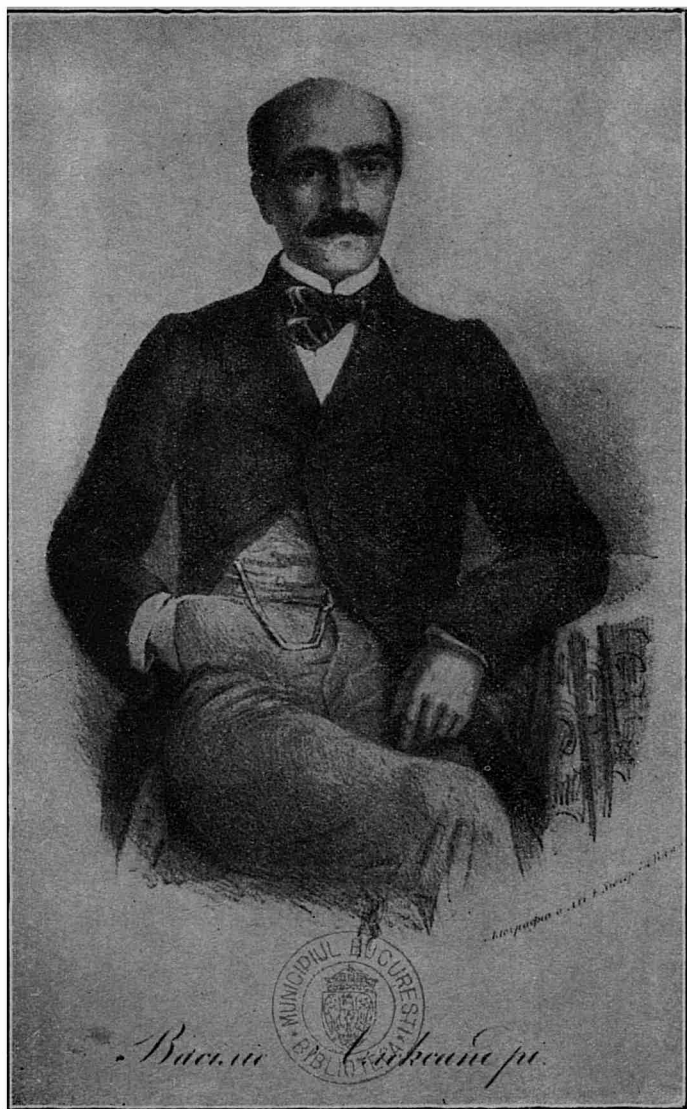
Nu mai puțin reprezentative pentru posibilitățile de prozator ale lui Alecsandri sunt, desigur, numeroasele sale „Scrisori”, unele dintre articolele de critică literară și „Istoria misiilor” diplomatice în străinătate. Specimene din acestea, precum și acele povestiri romantice în proză care nu și-au găsit locul în acest volum, vor fi reproduse în cel următor. În felul acesta, proza lui Alecsandri, pe nedrept trecută cu vederea, nădărdim a-și afla cititorii la care, cu bună dreptate, o fac să aspire calitățile sale.

* * *

II. — Caracterizare Stimat și iubit de contemporani până la adorare; criticat astăzi mai mult decât s'ar cuveni, Vasile Alecsandri ar putea rămâne fixat în conștiința noastră cu mai mult simț al dreptății, dacă opera sa nu ar fi comparată (precum se face de obicei) cu opera lui Eminescu, ci cu aceea a Romanticilor din Apus. Căci Alecsandri rămâne poetul generației dela 1848.

„Poetul duios cu limbă dulce și aleasă, în sufletul căruia au fost înmănunchiate simțirile, dorurile și avântul poporului românesc, a cărui vitejie a slăvit-o, a cărui suferință a plâns-o, a cărui bunătate a cântat-o” (D. C. Ollănescu), Alecsandri a fost „Descriitorul fericit al naturii și al oamenilor dela noi, armonisatorul maestru al cântecului popular, vrăjitorul trecutului eroic, aedul renașterii noastre, al luptelor și triumfurilor din urmă, într'un cuvânt întruparea poetică a geniului național” (N. Iorga), Alecsandri a fost. „Maestrul care a pornit cursul poeziei și al artei românești, peste tot, pe cărările naționale, cel care a făcut-o să fie adevărat românească”, Alecsandri a fost. „....Mare prin suprafața operei și

prin contribuția la agitarea și rezolvarea tuturor problemelor culturale și literare ale vremii sale...., unul din creatorii României moderne” (G. Ibrăileanu), Vasile Alecsandri a fost, gloria lui stând și în „multilateralitatea, în universalitatea preocupării, a activității și a operii sale”; căci „din cei o sută de ani de cultură și literatură modernă românească, Alecsandri domină aproape cincizeci, dela 1840 când apare pe scenă, până la 1890 când moare”.

VASILE ALECSANDRI

(După un portret din 1859 din «*Convorbiri literare*», ediția II).

I
A M I N T I R I

O PRIMBLARE PRIN MUNȚI
(1844)

O PRIMBLARE PRIN MUNȚI

(1844)

Apărută întâia oară în revista „Propășirea” din Iași (1844), spre a fi retipărită mai târziu (1857) cu intercalarea a două episoade romanțioase („O intrigă la bal masché” și „Toader și Mărinda”, care, desfigurând unitatea de ton și inspirație a povestirii, au fost omise din prezenta ediție), această „Primblare” prin munții Moldovei, mai precis la poalele Ceahlăului, face parte din ciclul de impresii autobiografice ale Poetului și, în afara văditelor calități literare, ne oferă prilejul de a cunoaște împrejurările în care a cules poeziile populare, de care și-a legat definitiv numele în istoria Folklorului românesc. Entusiasmul pentru această poezie, pentru cadrul ei firesc, cât și pentru poporul care o creiază; naturalețea scenelor povestite cu elan tineresc și exuberanță neafectată; proprietatea plastică a unor imagini de o rară măiestrie; sobrietatea, deloc sentimentală, a descrierilor după natură, în perfectă consonanță cu peisagiul înfățișat, precum și povestirile romantice pe care știe să le intercaleze în cadrul inspirației fantasmagorice, fac ca aceste pagini să-și păstreze toată frăgezimea spontaneității cu care au fost scrise de ~~Alecsandri~~ în epoca începuturilor literare.

De mult doriām a videa portretul lui Alecsandru Vodă Lăpușeanul¹⁾ și aflând că se găsia la mănăstirea Pângărați²⁾, mă hotărâi a face o primblare pân'acolo. Mă pornii deci într'o ameză de la Piatra³⁾, întovărășit de doi tineri

1) Domnul Moldovei (1552—1561; 1564—1568).

2) Mănăstire (azi penitenciar) din regiunea Ceahlăului.

3) Piatra Neamț.

poeți și de un tânăr giudecător, care având norocire de a nu fi cât de puțin poet, se îngriji de viitor și luă cu el doi harbuji⁴⁾ groși ca cei de Bender și o pungă mare plină de tun. Aceste provisii ne părură cam dișănțate pentru o primblare de două ceasuri; însă urma ne încredință că, în privirea mulțămirilor trupești, e mult mai priitor de a fi cine-va giudecător decât amorezul Muzelor.

Ne pornirăm pe la sfințitul soarelui, plini de veselie și de sperare și, grămădiți ca vai de noi! într'o brișcă de Brașov, care, urmând obiceiul surorilor sale numite brașovence, ne scutura ca pe niște saci de nuci; dar ce ne păsă nouă! Lumea întreagă atunci era a noastră! cerul era atât de limpede și de albastru, priveliștea în toate părțile se arăta atât de veselă și măreață, toată firea⁵⁾ ne zâmbia cu un farmec atât de dulce! Ce ne păsă nouă!... În ceasul acela nime dintre noi nu și-ar fi dat locul său nici măcar pe un tron, pentru că de și struncinăturile briștei se înmulția cu cât ea se înainta pe petrișul drumului de pe malul Bistriței, cu atât creștea și mulțămirea noastră.

Convorbirea noastră se putea asemăna fără greșală cu un sabaș jidovesc: toți vorbiam deodată fără a mai aștepta răspuns și toți ne porniam de la olaltă la răs ca niște nebuni, unul într'o notă scârțâitoare, altul cu un ton de bas-taille⁶⁾, un al treilea imitând ruladele oare-cării demosele vădane ce are obiceiul a cânta prin adunări. Românii ce întâlneau, sta în drum și se uita la noi făcându-și cruce, ear unii luând pildă fără voie, trântia niște hohote de se ră-

4) mold. pepeni verzi.

5) Natura.

6) fr. basse-taille: voce între bariton și bas.

suna câmpul. Acest lucru îmi aduse aminte de un provincial cu frica lui Dumnezeu, carele fiind întrebat la teatru de ce râdea mai tare de cât toți, de vreme ce nu înțelegea nimic, el răspunse cu nevinovăție că râde de râsul celorlalți și mai ales pentru că plătise zece lei.

Cu toate acestea, fiindcă tot lucrul în lume trebuie să aibă un sfârșit, convorbirea noastră atât de ferbinte începu a slăbi și se prefăcu încet-încet într'un quatuor⁷⁾ musical, vrednic de a încânta urechile îngerești, dacă nu ar fi avut o deplină asemănare cu un concert drăcesc. Unul din noi suspină cu duioșie o bucată dintr'o simfonie a lui Mozart⁸⁾, altul, mai tare la suflet, îi răspundea prin vestitul și voinicescul cântec al lui Bujor: *Frunză verde de negară*; al triile șuera ca o mierlă un valț șfălesc și al patruilea striga în gura mare horul dracilor din opera *Robert diavolul*⁹⁾. Această armonie, alcătuită din atâtea armonii deosăbite, înforma¹⁰⁾ un soi de dihanie musicală, vrednică de însemnat în analele cacofoniei.

Din vorbă în vorbă, din hohot în hohot și din cântec în cântec, ne trezirăm de-odată în mijlocul Bistriții. Atunci, ca și când o putere nevăzută ne-ar fi strâns de gât, glasurile noastre se sfârșiră și se făcu între noi o adâncă tăcere. Câteva fețe schimba fețe, căci Bistrița clocotea împrejurul nostru, pare că ar fi dorit a ne trimite în fundul ei ca să ne sfârșim concertul;

7) Compoziție muzicală pentru patru părți.

8) Compozitor austriac (1756—1791), cunoscut mai ales pentru operile sale „Nunta lui Figaro”, „Don Juan” și un apreciat „Requiem”.

9) „Robert le Diable”, opera compozitorului german G. Meyerbeer (1791—1864), autorul „Hughenoșilor”. Contemporan cu V. Alexandri, eră celebru pe vremea sa, cași italianul Rossini.

10) Alcătuia.

valurile se isbia cu o repeziciune turbată asupra roților și clătina trăsura ca cu o mână de urieș! Fiește care din noi se cumpenia în toate chipurile, pentru ca să nu se prăvale brișca, mai ales că malul era cam departe și bolovanii din fundul apei cam mari. Cu cât însă ne înaintam, valurile se suia, roțile luneca pe pietre, caii se spăria, vezeteul îndesa cu țipetele și cu biciul și Bistrița se suia mereu! Eară noi... noi nici cântam, nici râdeam. Știu însă că atunci am fi schimbat cu bucurie locurile noastre pe tronuri.

Eată-ne pe mal dincolo: slavă Domnului! am scăpat; pare că ne răsufлам mai lesne. Ne oprim puțin ca să se răsufle și caii și să ne aprindem țigările. Următoarea convorbire naște între noi:

- Măi, măi, grozavă'i Bistrița!
- Răpide apă!
- Frică v'a fost?
- Dar pare că erați schimbați la față.
- N'ai văzut bine.

Pas de nu te încrede după aceasta că graiul a fost dat omului ca să-și răstălmăciască gândul!

Ne pornirăm peste un sfert, aruncând câte o căutătură posomorâtă locului pe unde trecusem și agiunserăm în curând la alt vad mai mic: însă în tot drumul acesta, ce se întinde pe malul drept al Bistriței și care trece prin satul numit Vaduri, ne-am arătat mult mai cumiști în faptă și în vorbă. Fiește-care vorbea pe rând, povestind câte o întâmplare tristă sau grozavă, în care apa giuca¹¹⁾ rolul însămnat. Câte încări am știut, toate s'au istorisit cu un talent deosebit, mai ales că suvenirul Bistriței era încă viu.

11) mold. juca.

Acel al doilea vad l-am trecut cu o nepăsare eroică, fiind că acum ne deprinsesem cu primejdiile. Omul se deprinde cu toate lucrurile în lume. Cei mai vestiți eroi au simțit un ce, care samănă cu frica la cele întâi bătălii; în urmare ni se poate erta neliniștea care ne-au cuprins la cea întâi luptă a noastră cu o apă atât de înșelătoare, ca Bistrița; mai ales că acea mică turburare nu ne-au oprit nici de cum de a admira mai târziu frumosul și mărețul apus a soarelui. Un entusiasm poetic ne-a pătruns pe toți, până și pe giudecător; căci priveliștea era vrednică de a încânta sufletele cele mai adormite și vrăjmașii cei mai aprigi ai naturei. În dreapta noastră un lanț de munți printre care *Săricica* se înălța cu mândrie; în stânga alt lanț de dealuri îmbrăcate cu tufani sălbatici; în urmă-ne, ca o prăjină depărtată, *Petricica*, ce pare că păzește târgul Petrei culcat la picioarele ei; în fața noastră un amfiteatru de alți munți acoperiți cu brazi nalți, care se zugrăvia ca o armie¹²⁾ întreagă pe ceriul înflăcărat de razele cele de pe urmă ale soarelui. Din toate părțile tot înălțimi adevărate, care te fac și mai mic de cât ești și la care trebuie să te uiți cu capul gol pentru că-ți cade căciula de la sineși. Cum să nu se mire cine-va! cum să nu i se aprinză închipuirea!

Noi, în ciuda celor ce se fac că nimic în lume nu poate fi destul de frumos pentru ei, noi, zic, am găsit o mare mulțămire la privirea acelor locuri mărețe și, negreșit, am fi strigat: *mari sânt minunile tale Doamne!* dacă nu neam fi adus aminte tocmai atunci de un străin care, văzând șlicul¹³⁾ unui logofăt mare¹⁴⁾, au zis tot acele cuvinte.

12) Oștire.

13) Ișlicul, tichie, făcând parte din costumul boeresc.

14) Marele logofăt era sfetnicul de căpetenie al Domnului.

Acum amurgise mai de tot, caii obosiseră și noi începurăm a simți oare care dureri prin șolduri, când sosirăm la Pângărați¹⁵⁾. Precuviosul egumen aceștii vechi monăstiri, om verde de trup și de suflet, ne primi cu o bucurie și cu o bunătate ce îi câștigară îndată dragostea și respectul nostru. De-abia ne așezaserăm în casă pe un pat lung și îndată ni se înfățișă un frate¹⁶⁾ purtând o tablă¹⁷⁾ încărcată de chisele cu dulceți și de pahare cu apă rece. Atunci, tus patru am-zis într'un glas: Binecuvântat să fie în toate veacurile acel om înțelept care a introdus în țara noastră un obicei atât de dulce și răcoritor! Dulcețile, cafeaoa (în felegene¹⁸⁾ și ciubucul turcesc alcătuesc o triime nedespărțită, care în toate întâmplările vieții aduce mulțămire trupului și mângăiere sufletului!

După ce sfârșirăm cu toată pompa cuvenită ceremonia numitei treimi, ne aduserăm aminte de țălul primblării noastre și îndată am rugat pe Sf. Sa egumenul să ne arăte portretul lui Alecsandru Vodă Lăpușneanul.

— Acea icoană, ne răspunse Sf. Sa, a fost ridicată de aici și dusă la monăstirea Slatina¹⁹⁾, ce este zidită tot de acel Domn.

15) „Această monăstire a fost zidită de Domnul Alecsandru Lăpușneanul spre prăznuirea hramului Sf. mare mucenic Dimitrie isvorătorul de mir (Anul 1564—1569). Se zice că pe locul acela traia un pustnic cuvios și că după sfătuirea lui ar fi zidit Lăpușneanul monăstirea Pângărați, pe care totdeodată a și înzestrat-o cu multă avere și moșii; ear pe pustnic l'a făcut egumen, acolo pe toată viața”. (Nota lui V. Alecsandri).

16) Călugăr.

17) mold. tavă.

18) Ceșcuță fără toartă.

19) Mănăstire moldovenească, în părțile Fălticenilor, înălțată în 1559 de Alexandru Lăpușneanu care, muștrat de cugetul crimelor săvârșite, se călugări sub numele de Pahomie și, murind, fu îngropat acolo, alături de fiica sa Teofana.

Cuvintele acestea îmi pricinuiră o tulburare întocmai ca și când mi-ar fi picat pe cap vre-un fes din cele patru care împodobesc turnurile Mitropoliei!²⁰⁾ Vruî să vorbesc, în zadar!... glasul mi se tăiese. După atâte osteneli și primejdii, să-mi văd de-odată toată dorința nimicită! Nu, nu-mi rămâne alta de făcut de cât să... es în cerdac ca să mă răcoresc.

Ceriul era senin; câte-va stele lucia de-asupra bisericii și unele se ivia printre copacii ce acoperea vârfurile munților. O tăcere înfricoșată domnia în toată monăstirea și numai din vreme în vreme se auzia în vale urletul unui câne din sat, sau țipetele spărioase a unei bufnițe ascunse în râsipuri. Mă pusei pe gânduri: Câte idei triste și vesele trecură în câte-va minute prin minte-mi! Câte năluce se arătară ochilor mei și se perdură în întunericul depărtării!...

Tovarășii mei veniră după mine în cerdac; visul ce mă îngâna se șterse și ne duserăm cu toții să vizităm chiliile călugărilor.

Ne îndreptarăm prin întuneric spre o fereastră deabie luminată, ce se zăria în jurul chiliilor de lemn; cu cât însă ne apropiam de ea, ni se părea că auziam un soiu de gemet slab, care se prefăcu la urmă într'o psalmodie tristă și monotonă. Aprinși de curioșitate, ne acățarăm ca mâțele pe o scară ce se îndoaia scârțîind sub picioarele noastre și ne găsirăm de-odată cu toții înșirați pe un dulap²¹⁾ îngust ce slujia de cerdac pe dinaintea acelor chilii. Poziția noastră era cu atât mai ciudată că trebuia să călcăm prin întuneric, lipindu-ne cu mânilor și cu trupul de zid, făr'a ști

20) Mitropolia din Iași, începută prin stăruința Mitropolitului V. Costachi și restaurată, în forma-i actuală, între 1880—1887, pe ruinele vechii Mitropolii.

21) O scândură groasă.

unde punem piciorul; și dacă perdeam cât de puțin cumpăneala, negreșit că am fi făcut gios un *salto mortale*²²⁾ foarte vătămător capetelor noastre; în sfârșit, găsind o ușă deschisă lângă noi, am dat năvală în lăuntru, fără a mai zice după obicei: *blagoslovește părinte*.

Călugărul ce ședea în acea chilie era un om ca de șei-zeci de ani, cu barba albă și lungă până la brâu; el ținea într-o mână o psaltichie²³⁾ veche și afumată și în cealaltă o păreche de metanii de lână neagră. Fața lui brăzduită de vreme și de patimi²⁴⁾, vădia în el un suflet ce au fost tulburat de dureri; însă în toată persoana lui era zugrăvită o sfințenie măreață ce îi da un aer de profet.

Un pat de scânduri acoperit cu o cergă roasă, un scaun cu trii picioare și o masă pe care se vedea o cruce săpată de lemn, două prescuri și un ceaslov, alcătuia tot mobilierul acelei chilii luminate de razele unui mic jaratic și a unei mici lumânări de ceară galbănă. Însă lucrul cel mai curios de însemnat în acel simplu locaș, era un pistol vechiu și ruginit, ce sta spânzurat la părete de-asupra patului. Il luai în mână, mă uitai la el cu mirare și nu mă putui opri de a râde, întrebând pe călugăr dacă țânea acea armă pentru tâlhari. Călugărul se posomorî și îmi răspunse cu glasul schimbat:

— Ba nu, fiule, nu-l țin pentru tâlhari, pentru că tâlharii n'au ce căuta la mine; dar îl păstrez ca un lucru ce au pricinuit toată nenorocirea vieții mele !

22) Alecsandri, care se socotea de origină venețiană și avusese prilejul să călătorească de timpuriu în Italia, ține adesea să intercaleze astfel de expresii italiene în opera sa.

23) Psaltire, cu indicația cântărilor.

24) Suferințe.

Auzind aceste cuvinte, ne-am apropiat toți de călugăr. El își lăsase capul pe pept și două lacrimi îi curgea pe obraz. L'am rugat să ne tâlmăcească vorbele lui și el, după o scurtă tăcere, își scutură capul ca să alunge ideile triste și zise :

— „Acum or fi mai douăzeci și doi de ani, pe vremea când au intrat Turcii în Moldova ca să dea goană volintirilor²⁵⁾, eu eram vânător pe munte și pot zice fără fală că în tot ocolul Bistriței nu se găsea alt Român mai verde și alt chitaș²⁶⁾ mai sigur decât mine. Atunci să mă fi văzut când mă iviam pe vârful unui munte cu pletele'n vânt, cu peptul gol, cu fața rumenă și cu durda²⁷⁾ pe umere! Toți care mă cunoștea nu mă chema altfel decât Păunașul codrilor, voinicul voinicilor. Atunci să mă fi văzut când dam de urma unui cerb, sau a unui urs, cum săriam din stâncă pe la guri de prăpăstii adânci; cum intram singur, fără frică, în vizuina fearelor sălbatice. Acum însă nu sânt de nimic; capul mi s'a făcut alb, puterile mi-au slăbit și aștept moartea din zi în zi, din ceas în ceas. Facă-se'n voia Domnului !” Călugărul își făcu cruce. „La 1821 eu mă însurasem și trăiam mulțămît de soarta mea. Nevasta-mi era cea mai frumoasă femeie de la munte; pare că o văd încă, după atâta amar de ani, cu părul ei negru ca pana corbului și lung pân'la călcâie, cu ochii săi mari și veseli, cu fața ei albă, cu trupul său nalt și mlădios. Sărmana Elenuță, sărmana Elenuță!... cum îi râdea ochii când mă zăria pe deal, întorcându-mă acasă cu vânatul de-a umere! cum alerga ea degrabă înainte-mi ca o paseră voioasă! cât îmi

25) Voluntarii revoluționarului eterist Ipsilante (1821).

26) mold. țințaș.

27) Pușcă scurtă.

creștea mie inima'n pept, auzind glasul ei! Dumnezeu s'o erte, căci bune zile am petrecut cât am trăit cu dânsa".

Călugărul, zicând aceste, ținti ochii în jos și stătu puțin afundat în gânduri; tot trupul lui părea împetrit; numai buzele i se mișca și, din vreme în vreme, pronunța cu un glas slab: „Bune zile, bune zile!" În sfârșit el se trezi și zări deodată pe picioare, tulburat, aprins; părul i se sburli pe cap, mâinile-i tremura, mușchii obrazului i se încordaseră.

— „Intr'o zi, răcni călugărul, eată că mă întorc acasă dela vânat și găsesc casa pustie; caut, strig nevasta... nime; es afară, mă duc la vecini să-i întreb; casele lor ca și a mea era părăsite. Alerg ca un nebun în toate părțile, chiu prin munte... muntele singur îmi răspunde. În sfârșit dau peste un biet cioban care îmi spune că pe la ameză au trecut prin sat o mână de Turci. Atunci inima m'a povățuit, mă arunc turbat pe urma cailor, ajung într'o dumbravă pe malul Bistriței și de-odată aud răcnitele nevestei mele. Sărmana se sbătea cu desnădăjduire în brațele unui ture nelegiuit!... Intr'o clipă, fără a ști ce fac, slobod pușca și văd păgânul svârcolindu-se în sânge. Ceilalți trii tovarăși ai lui sar la iata-gane, dar nu le dau vreme, ci mă isbesc între ei ca un leu turbat și fac proașcă cu stratul puștii. Pe care-l ajungeam, era mort! Pare că-i văd tuspatru lungiți la pământ, unul cu fălcile strămutate, altul cu capul sfărâmat! Mă uitam la ei cu o mulțămire crudă, râdeam ca un nebun și strigam în gura mare: Am ucis păgânii!... Dar mă înșelam; toți nu muriseră; unul din ei era numai amețit".

„Trei zile după acea întâmplare, mă găsiam cu nevasta în căsuța mea. Afară era un întu-

neric de nu-ți puteai zări mâna ; nici o stea nu strălucia pe cer și bătea un vânt rece, care șuera printre crăpăturile ușii. Elenuța era îngrijată și, din vreme în vreme, își făcea cruce. Eu însumi mă simțiam neliniștit, căci o presimțire uricioasă mă tulbura. De-odată auzii în depărtare urletul unui lup și nechezirea spărietă a unui cal. Luai degrabă pușca și vrui să es, însă Elenuța mă opri, zicându-mi: „Nu te duce, bărbate, nu te duce că-mi vestește inima a rău; nu mă lăsa singură”. Dar eu n’am ascultat-o și am eșit. Ah! blestemat să fie ceasul în care am trecut pragul ușii! căci de șideam acasă nu mi s’ar fi întâmplat ceea ce vă povestesc eu acum”.

„Două ceasuri am alergat pe câmpi după glasul lupului, cu dorința de a-l găsi; dar cu cât mergeam spre dânsul, el se depărta; însfârșit, negăsindu-l, m’am întors spre casă. Ușa era deschisă și în lăuntru se auzea un vaet slab ca de om care moare. Intru și văd pe biata nevastă lungită gios la pământ, plină de sânge, și dându-și duhul”.

„Atunci durerea m’au turbat, disperarea m’au făcut nebun și nu-mi aduc altă aminte din ceasul acela, decât cuvintele cele de pe urmă a Elenuței: „De ce nu ai șezut cu mine, Gheorghii?” îmi zicea sărmana, „că poate acum eu n’ași muri. Bine îți spuneam că inima-mi prevestia de rău!... Cum te-ai dus, peste puțin au intrat aici unul din acei patru Turci pe cari i-ai ucis, când m’ai scăpat, s’au uitat la mine cu ochi de feară și, fără milă, au tras cu pistolul în mine. Ah! Gheorghii, de ce nu m’ai ascultat? Acum vezi că-mi dau sufletul. Rămâi sănătos, dragul meu; nu uita pe Elenuța”.

Călugărul plângea și se bocia ca un copil, povestindu-ne moartea femeii lui; ear după ce se

liniști puțin, luă în mână pistolul ce ne mirase atât de mult și urmă așa:

— „Lângă trupul Elenuții am găsit pistolul acesta; el au răpit viața nevastii mele, el mi-au răpit norocirea mea! Eată de ce îl păstrez, ear nu pentru tâlhari!”.

Sfârșind, bătrânul eși iute din chilie; pasurile lui se auziră sunând pe lespezile din ogradă și se perdură în depărtare. Am aflat a doua zi că el au petrecut noaptea rătăcind ca o nălucă pe malurile Bistriței.

Ne întoarserăm mâhniți și pe gânduri la arhondaric²⁸⁾, unde aștepta o masă vrednică de a îndestula niște stomahuri de poeți și de giudecători carele, de când e lumea, sânt cunoscute de flămânde și lacome; și fiind că din nenorocire materialismul innădușă foarte ades idealismul, privescetea acelei mese ne-au împrăstiet îndată ideile triste și au trezit în noi oare-care gâdilire stomahică, ce avea multă asămănare cu foamea. Ne-am pus deci bocește împregiur, am ospătat frumos și, fără a mai prelungi cu vorba, ne-am dus la culcat ca niște creștini ce aveam de gând a ne scula dimineață spre a ne întoarce la Pia-tra. Somnul însă nu vine lesne la patru tineri când ei sânt culcați într'o singură cameră; căci afară de glumele vesele și de nebuniile ce au de făcut între ei până a nu stânge lumânarea, adeseori ceasurile lor trec rapide în povestiri de întâmplări interesante.

— Boieri d-voastră, zise giudecătorul, de vreme ce ne-am pus pe povestit, am să vă spun și eu o anecdotă giudecătorească foarte curioasă: Logofeția Dreptății²⁹⁾ în pricina Căminariului³⁰⁾.

28) Locul unde sunt găzduiți oaspeții, la mănăstire.

29) Suprema instanță judecătorească.

30) Cel însărcinat cu dajdia băuturilor.

— Destul, destul! strigarăm cu toții; și lumânarea se stinse în ciuda giudecătorului.

Deabia puseserăm capetele pe perne, deabia începuse somnul a ne fura și eată că unul din noi se scoală iute, strigă cât poate să ne trezim, a-leargă prin cameră, aprinde lumânările, face în sfârșit o svoană atât de mare, încât cu toții sărim din paturi, socotind că s'a aprins monăstirea, sau că ne calcă tâlharii.

— Ce este? îl întrebăm.

El însă cu o față liniștită ne poștește foarte serios să ne aprindem ciubucele și să ne așezăm grecește pe divan. Fiește care din noi, giumătate spăriet, giumătate râzând, urmează după poftirea lui; toți ne punem în rând ca niște boeri divaniști și tulburătorii atunci, luând un aer de Mirabeau³¹⁾, ne zice:

— Boeri dumneavoastră, trebue să vă mărturisesc că ori ce întreprindere neîmplinită din partea unui om, mi s'a părut cea mai vie dovadă de slăbiciunea caracterului său; în urmare noi patru, care ne-am pus viața în primejdie pentru ca să videm portretul Domnului Alecsandru Lăpușneanul, sântem amenințați de a fi cuprinși în categoria mai sus pomenitului, adică a omului fără caracter, de vreme ce proiectul nostru a picat în apă, sau mai bine zicând, au rămas baltă. De datoria noastră este dar a face toate chipurile spre a scăpa de o astfel de rușine; și eu vă propun, cinstiți boeri, să întreprindem o faptă mult mai îndrăsneată de cât cea dintâi, adică, să ne hotărîm a merge la Ceahlău spre a ne acăța de vârful lui. Acolo, fie-care va fi liber a improvisa fel de fel de ode, elegii, sau alte asemenea parascovenii și bocituri poetice și pe urmă va

31) Honoré-Gabriel Mirabeau (1749—1791), cel mai iscusit orator al Revoluției Franceze.

putea întrebuița tot acea libertate spre a se da de-a rostogulul până în vale, pentru deplina sa încredințare că pământul are o mare atragere asupra atomelor și că e mult mai lesne a cădea de cât a se înălța... Cine din d-voastră primește propunerea mea, să ridice mâna”.

Opt mâni de-odată s’au ridicat în aer și o salvă de bateri în palme au adevărit primirea noastră. După această seanță ³²⁾ parlamentară, toți ne-am dus la culcat și pân’a doua zi ne-am îngânat cu o mulțime de visuri ciudate. Lucru de însemnat. Toți am visat apa Bistriței!

Când se revărsa zorile, noi ne și luaserăm ziua-bună de la Sf. Sa egumenul ce ne ospătase atât de bine și ne acățam voioși pe cărarea îngustă care suie dealul Grohotișului. Trăsura noastră se auzia duruind în fundul valei pe pietrișul pâraclor și pocnitele biciului vezeteului răsunau din stâncă în stâncă, din deal în deal, din codru în codru, ca niște împușcături de pistoale. Noi însă ne suiam mereu cu ciubucele de-a umere, strigând, râzând, chiuind prin codru, pocnind în frunze, plecând crengile alunișilor, făcând toate nebuniile ce ne trecea prin cap, fără a ne îngriji de prăpăstiile grozave pe lângă care șerpuia cărărușa. Trebuie însă să mărturisesc că negura ce acoperia muntele ca un vâl vânăt, ne opria de a videa cu ochii primejdia aceluia drum. Cu cât lumina se ivia pe cer, aburii de prin fundul văilor se ridica în văzduh și da lucrurilor o privire fantastică. Când și când un stejar nalt, răsbătând pâcla ³³⁾, ni se arăta ca o nălucă din altă lume, cu brațele întinse, cu trupul învăluit de un giulgiu alb; și, din vreme în vreme, câte

32) fr. séances: ședință.

33) mold. ceață.

un vultur spăriet bătea din aripi și se isbia în sus, umplând codrul de țipete fioroase.

De mult mergeam, ear vârful Grohotișului nici că se mai zăria.

— Măi fraților, zise unul din noi: cine din voi are arme cu el?

— Eu, răspunse altul; am un pistol mic.

— Și ce ai face cu pistolul dacă ne-ar eși un urs înainte?

— Auzi întrebare! Ași trage în el.

Cel dintâi clătină din cap, zicând:

— Să dea Dumnezeu! dar pare că n'ași crede. Mulți voinici se arată după bătălie, da și mai mulți se arată înainte. Nu râdeți și ascultați mai bine cele ce mi-au povestit un moșneag de la Vrancea; pe urmă vă veți încredința dacă îi vine cuiva în gând să tragă cu pistolul sau cu pușca, când i se întâmplă să se găsească bot la bot cu un urs care nu înțelege de *diha Catrino*. Nevasta unui pădurar se dusesese într'o zi prin codru să culeagă fragi; cum culegea biata femeie, aude mormăind la spatele ei, se întoarce iute și ce să vadă? Coș-goge dihanie, un urs strașnic de mare ce se ridicase pe două picioare și da din cele de'nainte, ca și când i-ar fi făcând sămăn să vie ca să-l sărute. Femeea nu-și perdu cum-pătul, ci răcnind odată din toată puterea, îi aruncă coșul cu fragi în cap. Ursul meu, rușinat se vede, de o primire atât de rea din partea secului frumos, se duse fugând să-și ascundă rușinea în fundul codrilor și pădurărița, pe de altă parte, își luă iute tălpășița, după cum zice vorba; și pân'acasă ținu numai o fugă; însă cum a agiuns a și picat la pat bolnavă de friguri. Câte babe din sat toate au descântat-o, au căutat-o, dar de geaba, căci mergea din zi în zi mai rău; însfârșit o cloanță bătrână o sfătui să

se afume cu păr de urs, zicând că nu era alt chip de scăpat. A doua zi de cu noapte pădurarul luând pușca pe spate, se porni în codru ca să-i aducă păr de urs; el se suia pe o cărare îngustă ca aceasta a noastră și gândia întocmai ceea ce gândim noi acum, adică: cum să facă și ce să facă dacă s'ar întâlni cu o jiganie mârâitoare. Tot mergând și gândind, eată că ajunge la vârful dealului, ce era foarte greu de suit, de pildă ca piscul pe care ne acățăm noi acum; și cum se urca pe brânci, de-odată se lovește cap în cap cu un urs.

— Ursu, ursu!, a strigat de-odată cel ce mergea înaintea noastră pe cărare; și s'a oprit tremurând ca o vargă. Acest țipet ne-a înfipt pe loc și ochii noștri s'au ținut înainte asupra unei matahale negre ce se zăria deabia prin pâclă. Cel ce avea pistolul îl uită frumos în buzunar și nimănui nu-i veni în gând ca să-l îndemne a se înarma cu el. Din norocire acea grozavă matahală a început a șuera peste puțin, căci nu era altă decât un Român care sta lungit pe earbă. Mare rușine ne-a cuprins atunci pe toți, aflând că ne spărieserăm degeaba și mărturisesc cu umilință că din galbini la față ce eram, ne-am înroșit ca niște demozele de pension.

— Eată, domnilor, ne-au zis atunci povestitorul, eată cum se face că-și uită cineva armele'n brâu la vreme de nevoie. Nu mai am trebuință dar a urma istoria pădurariului.

Acolo era tocmai vârful Grohotișului. Ne-am pus gios să ne odihnim și în vreme de giumătate de ceas am stat față la una din cele mai frumoase priveliști. Razele soarelui începea a răsbate printre copacii de pe creștetul munților și da negurei ce-i cuprindea o văpsală roșietică; ear în fundul văilor, unde pâcla era încă deasă, abia se zăria,

ca printr'un vis, apa Bistriții ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată și mai limpede; și, de-odată, când soarele s'au ivit pe cer, umplând toată întinderea de lumină, de-odată frumoasa vale a Bistriții au steclit ca o panoramă, cu râul sau rapide pe care se cobora vre-o câte-va plute, cu munți nalți și tufoși ce o împregiură, cu satele sale, sămănate pe costișe ca niște jucării; într'un cuvânt, cu tot farmecul care împodobește natura sa mândră și sălbatică. Nu voi uita nici odată impresia ce am primit la acea minunată priveliște! Admirarea noastră negăsind cuvinte ca să se tălmăciască, s'au răsuflat prin vr'o două duzini de A! și de O!, carele s'au ridicat spre ceriuri ca niște imne de laudă.

Multe soiuri de peisagiuri am văzut prin deosebite țări, dar rare ori am întâlnit acea frumoșete măreață și sălbatică, prin care se deosebesc munții Moldovei. Acole pământul, codrii, stâncele, pâraele, sânt încă în starea primitivă a firei și nicăiri nu se vedește mâna omului cu prefacerile ei uricioase și prozaice. La munte omul este mai simplu, viața lui este mai în liniște, năravurile sânt mai nevinovate. Munteanu-i curat la suflet, liber la gând și la vorbă și verde de trup ca brazii subt care trăește. Munteanca-i naltă de boiu³⁴⁾, albă, veselă, sprintenă, isteată și frumoasă. Cum să nu-ți bată inima de bucurie și de mulțămire în sânul unor locuri atât de mărețe și de poetice, locuite de un neam de oameni a căror înfățișare îți umple ochii și sufletul! locuri pline de aducere a minți a strămoșilor noștri, de povești fantastice și mai ales de doine armonioase!

Multe mici întâmplări am avut pân'a nu a-

34) Mijloc, statură.

giunge la Ceahlău; dar cadrul acestui articol nu mă eartă a le povesti pe toate. Voiu trece dar subț tăcere întâlnirea noastră cu o tânără și frumoasă româncă ce se suia călare la munte și care, auzindu-ne cântând un cântic vechiu:

la-mă, lelijă, călare
Că nu mai pot de picioare
Și nu pot merge pe jos,
Că mi-i drumul grunzuros.

ne răspunse râzând și, tot odată, cântând:

Eu, puiule, te-oiu lua
Când o face plopul pere
Și răchita micșunele.

Asemine nu voiu pomeni nimic despre nedelicatețta unui cârd de boi de frunte, care, întâlnindu-se cu noi pe podul de la Răpciuni, vroia numai decât să ne arunce cu coarnele în Bistrița, sub cuvânt că boii trebuie să aibă pasul asupra boierilor și feciorilor de boieri, fiindcă și ei au fost feciori de *boi eri* și că astăzi sunt boi în-tregi.

Tot asemine voi păstra cea mai adâncă taină asupra unui rășboiu omeric ce am avut cu niște amazoane în catrințe, care culegea poame într'o livadă și care, văzându-ne că sărim peste gard și că ne înaintăm spre ele ca niște zmei, spre a le lua câte-va poame, au început a ne împoșca cu coarne³⁵⁾, râzând și strigându-ne: „Nu suguiți³⁶⁾, domnilor, cu coarnele, că vi se pot prinde de frunte”. Noi am răspuns cu mărinimie că nu sântem înșurați și am dat înainte întor-mai ca un zid de aramă, fără a ne îngriji de

35) Aci, poame sălbatice.

36) mold. a glumi.

glonțurile și ghiulelele ce ploua asupra noastră; zic ghiulele, pentru că fetele, văzând eroica noastră îndrăzneală, începură a adăogi și mere pe lângă celelalte mai mici improșcături de care se slujia în sistemul lor de bătălie. Atacul nostru a fost vrednic de toată lauda, dar și apărarea fetelor merită nu mai puține urări de slavă; și găsesc de datoria mea a mărturisi, că dacă amazoanele noastre nu și-ar fi mântuit provisiile de războiu, biruința ar fi plecat în partea lor.

Lupta se sfârși în favorul nostru. Noi însă, ca niște biruitori cu inimă măreață, departe de a pune sub robie pe frumoasele dușmance, le-am lăudat, le-am mângăiat, le-am dat câte o frățască sărutare și pe urmă ne-am urmat drumul nostru, fără a fi mai fuduli decât înainte, dar mult mai voioși la suflet, pentru că fetițele:

Erau mândre, mândrulițe,
Cu flori galbine'n cosițe,
Cu flori roșii pe gurițe;
Ș'aveau glas de păsărică,
Ș'aveau ochi de porumbică,
Ș'aveau suflet de voinică.

Mă voiui grăbi a ajunge la schitul Hangului, pentru două pricini de căpitenie, adică: foamea și osteneala. De două ceasuri de când ne primblam apostolicește prin dealuri și prin văi, nu ne hrănisem decât cu priveliști poetice și cu aer curat; aveam deci toată dreptatea de a dori o gazdă bună și o masă creștinească, precum le-am și găsit la maica M. Ce folos însă! căci în ziua aceea eram goniți de o soartă poznașă, care avea de gând să ne prifacă în antropofagi.

Deabie începuserăm a ne odihni puțin, pregătindu-ne fălcile cu sperarea unui borș călugăresc, când eată, nu știu cine se apucă de po-

menit de schitul Durău, zicând că se găsia cale de giumătate ceas numai de locul unde ne aflam; și noi îndată, ca niște nebuni, uitând și foamea și masa ce se gătea, fără a ne îngriji nici decum că amurgise, îndată zic, ne și pornirăm spre Durău, cu hotărîre să ne întoarcem mai târziu la Hangu. Giudecătoria însă, mai cuminte decât toți, rămase și ne dovedi încă odată prin această faptă înțeleaptă că în privința științelor mulțămilor trupești, superioritatea spiritului giudecătoresc asupra celui poetic este netăgăduită și că deosebirea între amândouă este ca de la pământ la cer.

În vreme de giumătate de ceas voiajul a fost destul de vesel, mai ales că Ceahlăul ni se arăta în toată mărirea lui, ca un urieș ce și-ar fi întins capul pe de-asupra munților ca să priviască apusul soarelui. Umbrele se suiseră treptat, ascunzând în întuneric stâncele mari și codrii sălbatici de pe coastele lui; și numai Panaghia, stânca cea piramidală de pe creștetul său, era încă luminată de razele aurite ale soarelui. Unul din noi, privind Ceahlăul în minutul acela, îl asemăna cu un urs negru, purtând pe cap un coif de aur; altul ear, ținându-și ochii asupra Panaghiei, ne ținu un cuvânt foarte tainic în înțălesul lui, vroid a găsi oare-care asemănare între ea și între legea creștinească, care au eșit din întunecimea păgânismului plină de lumina adevărului... Stânca se perdu în umbră foarte apropo pentru orator. Noi însă începeam a ne căi că ne porniserăm de la Hangu, fiind că noaptea se îndesa la tot pasul și că de-abie mai puteam cunoaște drumul și bolovanii ce slujia de punți firești pentru trecerea pâraelor.

Nu am trebuință să mai adaug că ne-am ră-tăcit. Lucrul acesta de și cu adevărat nu ni s'ar

fi întâmplat, totuși l'ași iscodi din capul meu pentru interesul acestei povestiri; căci în ziua de astăzi o primblare la munți fără cea mai mică rătăcire, pare ca o călătorie pe mare fără furtună, sau ca o nuntă fără lăutari. Poftesc dar pe onorații cetitori, iubitori de adevăr, să binevoiască a'și închipui trii tineri sdrobiți de oste-neală, șovăind pe la guri de prăpăstii adânci, ca niște umbre rătăcite pe malul Aheronului³⁷⁾ și neavând altă nădejde înaintea ochilor, de cât de a petrece o noapte flămândă în adunarea urșilor și a mâșilor sălbatice.

Posiția noastră era cât se poate de uricioasă; însă Providența care se îngrijește de soarta celor buni și nevinovați, bine-voi a ne socoti și pe noi din numărul acestora și ne trimise întru ajutor un cioban tânăr și voinic, care ne sluji de călăuz până la Durău. Agiungând însă acolo, soarta ne dete cea de pe urmă și mai grozavă lovitură. Egumenul se dusesese la târg, luând și cheile de la cămară! Am rămas trăsniți pe loc, când am aflat această veste înfricoșată; și unul din noi s'au culcat cu fața în sus, zicând că au și murit. Dacă ceream ceva, călugării ne răs-pundea :

— N'avem nimic, fiilor; noi sântem niște sărmani ce ne ținem numai cu Domnul.

— N'aveți măcar o picătură de vin?

— Nu, fiilor, nici vin, nici mângâere!...

Prin mângâere călugării înțeleg rachiul.

— Și cu ce vă hrăniți, părinte?

— Cu Domnul.

Imi venia să-l strâng de gât în numele Domnului. Am stat puțin să mai prindem la putere și, visitând din fugă monăstirea, ne-am pornit îna-

38) mold. felinar.

poi spre Hangu, întovărășiți de un călugăr ce-l luasem ca să ne arate drumul și care ducea în mână un fânar³⁸⁾ aprins. Tovarășii mei, fiind mai buni de picior de cât mine, mergea pe gios înainte cântând *Marseillaise: Allons enfants de la patrie*; ear eu îi urmăream de departe pe un cal fără șea, ce găsisem la poarta schitului și carele nesuferind frâul, căci era sălbatic și iubitor de libertate, se lăsa să-l cârmuesc de o funie sadea ce-i legasem de gât mai mult spre podoaba lui.

Nu voi uita cât oi trăi acea plimbare fantastică prin întunericul codrului; toate lucrurile ce ne încongiura lua o privire spărioasă sub razele luminii fânarului; ear mai ales umbrele noastre, prin mișcările lor deosebite, producea o fantasmagorie cumplită. Ori în cotro ne uitam, părea că se ridica înaintea noastră tot urieși; mii de arătări trecca iute aproape de noi, fugia de se ascundea în fundul codrului și apoi ear se ivia și ear peria în văzduh. Freamătul frunzelor avea un suflet misterios care da fiori și mă făcea să-mi închipuesc că auziam șoapte jalnice din altă lume. Mai cu samă când țipa în depărtare vr'o bufniță spărietă, atunci sâmțirile mi se esalta atât de mult, că mă credeam alungat de duhuri adevărate; părea că le videam cum mă îngâna și cum căuta să mă rătăciască în sânul codrului. Se vede că foamea are multă înrâurire asupra închipuirii; sfătuesc dar pe poeții noștri să facă dietă douăzeci și patru de ceasuri, când or vrea a se apuca de vr'o compunere.

Cum mergeam cu toții pe lângă călugăr, ascultând cu luare aminte o istorie de hoți ce ne povestea și pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu, o

38) mold. felinar.

voi povesti-o și eu altă dată cetitorilor mei, de-o dată zărirăm înaintea noastră un foc mic care se legăna în văzduh cu o mișcare regulată, ca o limbă de clopot. Am întrebat pe călugăr ce putea să fie, dar pân'a nu apuca el a ne răspunde, ne trezirăm față'n față cu un român ce ținea un lemn aprins în mână și pe care-l clătina neconținut dinaintea lui, pentru ca să cunoască drumul.

— De unde vii, Gheorghe? îl întreabă călugărul.

— De la hora din sat, părinte; am cântat din cimpoi pân' ce-a înoptat bine; și acu mă duc la stână în deal.

Auzind vorba de cimpoi și de horă, m'am apropiat de cioban și l-am îndemnat să ne cânte o doină; îndată el și-a scos cimpoiul din desagă, l'a umflat, l'a pregătit și, răzimându-se de un brad, a început să sune cânticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie curat românească, în care toată inima omului se tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase; doina jalnică, care face pe Român să ofteze fără voie și care cuprinde în sânul ei un dor tainic, după o fericire perdută. Eu, de câte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plângând după slava sa cea veche.

După ce sfârși, îl rugai pe cioban să cânte și din gură; și el, împreunându-se cu cimpoiul, începu cu un glas limpede și puternic, a cânta următoarele versuri pe musica doinei:

Frunză verde de alună,
Trece voinicul pe lună
Și codrul voios răsună.

Măi voinice, voinicele,
le-ți tăiușul de plăsele
Și cea durdă de oțele,

Trece hoțul șuerând,
Pe cărare coborând
Și din frunze împușcând.

Ca să prindă gios, în vale,
Trei desagi plini de parale
Și nu le stă nime 'n cale.

Frunzuliță de brad mică,
Ese hoțul din potică,
Fără grije, fără frică.

„Decât în curtea domnească,
„Sau în punga ciocoească,
„Mai bine 'n cea voinicească.

Și le zice: „Cale bună!
„Unde mergeți împreună,
„Dragii mei, noaptea pe lună?

Frunză verde stejar tare;
Hoțul intră'n codrul mare,
Cu desagi de-a spinare...

Nu am trebuință să mai descriu mulțămirea ce ne-a pricinuit acest concert original la mezul nopții, în mijlocul unui codru. Tot acela ce sânte în pieptul său o inimă de Român mă va înțelege de la sineși.

Puțin mai târziu ne găsim împregiurul unei mese mult dorite, în schitul Hangului, mâncând în tocmai ca lupul din Valahia și bine-cuvântând ospațul creștinesc a maicei M. A doua zi de dimineață eram pe drum, întorcându-ne la Piatra, fiind că giudecătorul ce era cu noi trebuia să se afle numai decât sara pe scaunul giudecătoriei, pentru ca să hotărască soarta unui împricinat. Ne întoarserăm deci la Piatra în brișca numitului Temiso-fiu, precum ar zice oare cine, trudiți ca vai de noi și făcând o mie de meditații triste asupra deșărtăciunei omenești și asupra soartelor răle, care se mestecă în planurile oamenilor, le încurcă, le împiedecă și le prifac după caprițiile lor.

Noi ne-am pornit de la Piatra ca să videm portretul Domnului Alecsandru Lăpușneanul; ne-am pornit de la Pângărați cu gând să ne suim pe Ceahlău și nici un proiect nici celalt nu l'am putut împlini. Așa sunt mai toate proiectele omenești, mai ales acele ce se ating de voiajuri. Le faci earna și cum răsare soarele de primăvară, se topesc ca omătul.

I A Ş I I I N 1 8 4 4
(1845)

I A Ș I I I N 1844

(1845)

Această schiță (publicată în „Calendarul pentru poporul românesc” din Iași în 1845) pe care Alecsandri făgăduia s'o continue (gând nerealizat din cauza plecării sale în Italia cu Elena Negri), ne dă măsura în care se pătrunsese Alecsandri de spiritul „școalei” lui Kogălniceanu, când era vorba de naționalizarea literaturii noastre romantice. Tonul, ca în toate schițele de acest fel, este cel firesc și intim al povestitorului care descrie neafectat înfățișarea unui loc. Alături de spiritul de observație, în legătură cu contrastul momentului de tranziție spre o repede occidentalizare pe care-l trăia societatea românească din acei ani, vom releva și cu acest prilej, humorul prozei lui Alecsandri, naturalețea confesiunilor sale, credința în sănătatea sufletească a țărânului, precum și convingerile sale naționaliste și xenofobe, care-i dictează câte-va pagini de o rară robustețe și sinceritate de accent; pe lângă desinteresarea de orice pedanterie arheologică, atunci când face — în treacăt — istoricul monumentelor de seamă din Capitala Moldovei.

D-lui M. Kogălniceanu ¹⁾

Dorești ca să-ți trimit o descriere a Iașilor. Eată dar că, pentru mulțămirea ta²⁾, mă hotăresc a-mi scutura lenea și a încăleca pe condei

1) Kogălniceanu, prieten de copilărie cu Alecsandri (vezi amintirile sale despre Paroian), luptă în acei ani pentru naționalizarea literaturii românești. În acest scop, făcu să apară revista „Dacia Literară”, după ce alcătuisese suplimentul literar la „Albina Românească”, intitulat „Alăuta Românească”. Kogălniceanu își îndemna prietenii să colaboreze la aceste reviste, cu scrieri de-a dreptul legate de aspectele vieții românești; iar Alecsandri i-a ascultat îndemnul.

2) În același scop și din același îndemn al prietenului său Kogălniceanu, Alecsandri a scris (la moșia părintească a celui dintâi), navela romantică **Buchetiera dela Florența**.

spre a întreprinde o primblare pitorească prin ulițele capitalei Moldovei. Te înștiințez însă că această primblare am de gând să o fac fără a-mi întocmi dinainte un plan de drum, precum se obișnuște mai în toate voiajurile. Nu, eu nu înțeleg călătoriile ca cei mai mulți, adică de a se face robul unui plan și, în urmare, de a alerga țintă pe linie dreaptă până la țelul propus, fără a se abate din cale și fără a îndrăzni de a eși din rolul de mașină drumească³⁾). Numesc voiaj acela singur care, slobod de orice înrâurire străină, urmează numai caprițiilor vremelnice a închipuirii și care ia ființă fără pregătire, precum și fără scop hotărât.

Iașii în 1844.

Adevăratul călător e acela care, când se pornește la un drum, își propune să meargă unde 'l-a duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mâni⁴⁾ spre apus, astăzi pe mare, mâni pe uscat. Ear cât pentru acela care se jertfește de bună voie unui țel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a se purta pe sine-și ca pe un pachet dintr'un loc într'altul.

Pentru ca să nu întru dar în categoria plicurilor de poștă, mi-i da voe să urmez după placul meu și să mă rătăcesc pe unde m'a duce condeiul. La aceasta mi-i zice poate că un bun călăreț trebuie să știe a stăpâni sburdările calului său; dar oiu răspunde și eu că din toate lighioa-

3) Alecsandri a rămas toată viața un neobosit călător, cu deosebire în țările de climă mediteraniană: Italia, Sudul Franței, Spania, Algeria, etc. Întreaga sa operă este plină de accentele acestei constante pasiuni. (Vezi de ex. „Dor de călătorie” din culegerea „Suvénire”).

4) mold. mâine.

nele lumii, condeiu este cel mai greu de cârmuit și că ades e răsturnat cine vrea să-l înfrâneze.

Ori din care parte vine străinul la Iași, vie despre Dunăre, despre Prut, sau despre Siret, i se înfățișază de departe o panoramă măreață și vrednică de a trage toată a lui luare-aminte. Pe coastele unor dealuri mici ce se întind pe malurile Bahluiului și în preajma altor dealuri acoperite cu păduri și cu vii romantice ⁵⁾, el vede o adunătură curioasă de case mari ce par a fi clădite unele deasupra altora și de turnuri bisericesti ce răsar printre ele ca niște catarguri nalte într'un port. Acele palaturi, fără arhitectură cunoscută, carele, precum am zis, samănă că se acațără între ele pe spetele lor, sânt cea mai vie icoană a ambiției locuitorilor lor și acele turnuri numeroase ce se ridică în văzduh, par ca niște urieși ce ar căta la ei cu multă mirare și cu mare milă. Cu toate aceste, întrulocarea ⁶⁾ lor produce un efect plăcut străinului și orașul întreg, înșirându-se în amfiteatru deasupra frumosului șes al Bahluiului, înformează ⁷⁾ un tablou original și minunat cu zidurile sale albe, cu mulțimea sa de acopereminte în fer alb ⁸⁾ ce lucesc ca oglinzi sub razele soarelui și însfârșit cu tot farmecul unei politii ⁹⁾, ce are două fețe, una orientală și alta evropienească.

Alăturarea acestor două caractere deosebite, care dovedește atât de mult înrâurirea Evropei asupra unei părți dintre Români, partea bogată și privilegiată și lupta neconținută între ideile

5) „Romantic”, în vocabularul scriitorilor occidentali ai epocii, este sinonim cu „pitoresc”.

6) Suprapunerea.

7) Alcătuește.

8) fr. fer-blanc, tablă.

9) gr. politie, oraș.

vechi și nouă, nu era nici de cum tipărită pe fața capitalei noastre cu vre'o câțiva ani mai în urmă. Atunci ea purta o fisionomie mai mult orientală; însă de când spiritele au început a se desvălui în razele civilizației, o mare prefacere s'au ivit în toate, o schimbare rapidă s'au săvârșit atât în gusturile cât și în obiceiurile acelei mici părți a societății românești de care am pomenit. Hainele lungi și largi au dat rând straelor¹⁰⁾ mai strâmte a Evropei; șlicul¹¹⁾ s'a închinat dinaintea pălăriei; ciubotele roșii și galbene au dat pasul încălțămintelor de vacs; divanurile late s'au cioplit în forme de canapele elegante și în urmarea tuturor acestor noutăți și a mai multor alte ce s'au introdus cu moda, casele au trebuit negreșit să primească o formă străină și potrivită cu natura ideilor de astăzi. Ele au început a se supune regulilor proporției, a să împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase, cu balcoane desfățate¹²⁾; au început a eși în fața uliților, părăsind fundul ogrăzilor unde se ascundea mai înainte, a să îngrădi cu ostrețe¹³⁾ de lemn sau de fer, dărâmând gios¹⁴⁾ zăplazurile și zidurile acele tari care le dau un aer de cetăți. au început, într'un cuvânt, a să ridica pe planuri elegante și plăcute ochilor.

Aceste zidiri nouă formează partea evropi-nească a târgului. Cât pentru cea orientală, ea este înfățișată prin o mulțime de hardughii vechi, nalte, strâmbe, mucedu, cu părății afumați și crăpați, cu ferestrele mici și chioare, cu streșinele putrede și ascuțite, cu scările întunecate, cu odăile

10) Hainelor.

11) Vezi nota 13, la pag. 9.

12) Larg deschise.

13) Garduri.

14) mold. jos.

ofticoase, cu ogrăzile mari și pustii, cu grădinile pline de buruene sălbatice și cu ziduri groase pimpregiur. Cuiburi de buhne¹⁵⁾, locuinți de stahii¹⁶⁾ ce te înfioarează și unde ți se pare că vezi zăcând câte un matuf¹⁷⁾ gârbov, cu ghigilic¹⁸⁾ pe frunte, cu mătânii în mână și care hâr-căște, ocărând¹⁹⁾ neconținut câteva țigance strențeroase ce stau dinaintea lui.

Mai adaugă la acest tablou câteva clopotniți rotunde sau cvadrate²⁰⁾, fără stil cunoscut, câteva cișmele cu înscrisuri²¹⁾ grecești și turcești și vei avea o idee destul de lămurită despre acea parte a Iașilor pe care o numesc orientală, neavând alt cuvânt ca să o botez mai bine.

Acum, amestecă-le pe toate la un loc în închipuirea ta, aruncă-le ca niște jucării dinaintea ochilor tăi și de vei produce un total neregulat și neobicinuit, atunci vei dobândi o icoană adevărată a capitalei noastre și te vei încredința că nu este oraș în lume alcătuit de mai multe contrasturi. Iașii este un teatru curios, decorat cu palaturi și bordee lipite împreună; actorii lui sânt *lucsul* și *sărăcia*; ear comedia ce se gioacă în toată ziua pe scena lui poartă deosebite titluri, precum :

Cine'i mare, ii și tare; cine'i mic, tot nimic.

Șlicul și palaria, sau idei vechi și idei nouă.

Un bătrân onorat care a fost față la multe întâmplări în îndelungata lui viață, a făcut observarea aceasta : ,că Românul e ca ceara și că

15) mold. bufnițe.

16) Stafii.

17) Ramolit, moșneag.

18) Scufie de dormit.

19) Certând.

20) Pătrate.

21) Inscriptiții.

primește foarte lesne toate întipăririle ce-i lasă vremea. — Românii, zicea el, se fac turci cu turcii, francezi cu francezii, englezi cu englezii. Ei astăzi poartă frace strâmte și ciripesc *bonjour* și *bonsoir*, pentru că așa-i moda. În vremea Turcilor ei purta cealmale²²⁾ și făcea temenele, zicând *hoj-ghioldum*²³⁾, *safaghioldum*²⁴⁾. Sub Domnii greci, ei își încărca capetele cu șlice și din *țelebimu*²⁵⁾ nu te scotea. Cine știe de-or veni llinezii în țară, dacă ei nu s'or face mandarini²⁶⁾ și dacă nu s'or numi *Cing-ching-tung-fo*?"

Această observare m'ar desnădăjdui asupra caracterului nostru, dacă n'ași ști că ea se atinge numai de o mică parte a societății românești; căci țăranii, cari, slavă Domnului! alcătuesc cel mai mare număr, nu și-au părăsit nici odată obiceiurile, nici limba, nici portul, de și tristele întâmplări ce au trecut peste țară au apăsât mai mult asupra lor.

Cuvintele acele însă a bătrânului m'au adus a gândi la târg în vremea Dacilor. Ce schimbare a luat mai în urma deosebitelor prefaceri prin care au trecut locuitorii lui și a trezit în mine dorința de a ști ce fisionomie a avut acest târg în vremea Dacilor? ce schimbare a luat mai în urmă sub stăpânirea Romanilor, pe când el se numia *Municipium Jassiorum*²⁷⁾ și care a fost caracterul său original în epoha Domnilor pământeni, când era adevărată politie românească și mai ales după mutarea scaunului Domniei în el din Su-

22) Turbane.

23) turc. *hoj gheldin*, bine ai venit.

24) turc. *sefâ gheldin*, foarte bine ai venit.

25) gr. „boerul meu”.

26) Titlu dat de Europeni funcționarilor chinezi.

27) Cu toate ca această etimologie este astăzi discutabilă.

ceava, sub Alecsandru Vodă Lăpușneanul²⁸⁾.

Ași dori dar nu se poate, zice un cântec vechiu. Asemine sânt silit să zic și eu în privirea acelor notiții²⁹⁾. Las dar în sama persoanelor cu răbdare ca să facă cercetări despre ele; cât pentru mine, acum de-odată m'oiu mulțami a-ți arăta Iașii precum se găsește în anul 1844.

Dealul *Răpidea*, care este în fața Iașilor, ne va sluji de punct de pornire în călătoria ce întreprindem. Eată-ne dar pe vârful lui, având dinaintea ochilor în depărtare capitala Moldovii, în dreapta și în stânga munți acoperiți de vii îmbelșugate și sub picioarele noastre șoseoa ce duce spre Galați și care, șerpuiind printre livezi vesele pân' în vale, se întinde ca o pânză albă pe șesul Bahluiului și merge de se perde în sânul târgului. Priveliștea de aici este una din cele mai frumoase și mai minunate din țările noastre, unde sânt atâte priveliști minunate și frumoase. Nu oiu descri-o însă pentru ca să nu stric impresia ce are a simți tot călătoria cu închipuire.

Ne pornim: copacii din toate părțile îmi întind crengile lor încărcate de poame, dar fugariul meu, condeiul, nu mă lasă să mă supun îndemnului ce-mi fac. El a apucat la vale și fuge ca un fulger, căci dealul *Răpidea* nu poartă în zădar un nume atât de potrivit. Eacă trecem pe dinaintea Socolii, acest parc domnesc împodobit cu un palat elegant de vară, cu drumuri nășăpite ce se perd sub bolta de frunze, cu basinuri, cu mii de flori ce umple văzduhul de miroase plăcute și unde societatea Iașilor merge de se desfătează la umbra copacilor, gustând dul-

28) Domn al Moldovei (1552—1561; 1564—1568).

29) ital. *notizia*, -e, știri, informații.

ceața sărilor de vară și ascultând simfoniile muzicii militare.

În fața acestui parc, în stânga șoselei, zărim Seminarul Socolei, fabrică sfântă de popi, în care mulțime de tineri învață a câștiga potcap pentru ca să aibă drept de a scăpa sufletele creștinești din ghiarele mult poznașului Scaraoțchi de corno-rată pomenire.

Încă câteva sute de păsuiri și am agiuns la sfârșitul valei. Acolo se începe acel vestit șes a Bahluiului ce se întinde cale de mai multe poște între două șiruri de dealuri și care se duce de se unește cu șesurile Prutului, pentru ca să se coboare împreună pân' în Dunăre. Aici dealurile Răpidei și a Socolii se dispart fugind într-o parte și 'n alta; locul se deschide ca un port și șoseoa se înaintează în linie dreaptă pân'n târg.

Acum ne apropiem de Iași, lăsând în stânga valea *Nebunii*, ce se ascunde cu numeroasele ei livezi din dosul unui deal gol și prăbușit, pe a cărui culme se află ruinele Cetățuei. Această mică cetate a fost zidită la anul... de Duca Vodă³⁰) și s'au împotrivit adeseori năvălirii Turcilor și a Tătarilor. Astăzi însă ea este o mare răsipă, locuită de vr'o trii călugări greci și de mai multe alte buhne. Zidurile sale, odinioară atât de puternice, se darmă din zi în zi mai mult, sub coasa vremii și vântul pustietății acum vâjje prin meterezile lor, carele răsuna odată falnic de împușcători voinicești³¹). În lăuntrul ogrăzei vezi un palat cu două rânduri, gol, cu bolțile crăpate, cu ușile și ferestrele răsipite; un sche-

30) Domn al Moldovei (1665—1666; 1668—1672; 1678—1684)

31) Ruinele au inspirat mult pe romanticii occidentali, cași pe ai noștri (Gr. Alexandrescu, V. Cârlova, etc.).

let de piatră pustiu care îți umple sufletul de jale; palatul lui Duca Vodă locaș plin de suveniruri și pe care călugării 'l-a prefăcut în hambar. Etacul Doamnei, în care te scobori pe o scară strâmtă cioplită în petrele păreților, acum e plin de ciocâlae de popușoi!...³²⁾). Trist efect a nestatorniciei timpului! tristă pildă a schimbărilor lumești!

Celelalte zidiri ce se găsesc în Cetățue sânt toate mai mult sau mai puțin păstrate în întregime. Turnul cvadrat de deasupra porții poate încă sluji multă vreme de cușcă clopotelor în lipsa prilejilor de războaie. Biserica, în care sânt portretele lui Duca Vodă și a familiei sale, se află încă în bună stare și merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s'au ridicat în Moldova în veacul XVII. Ear din toate, cea mai curioasă și mai vrednică de înșămnat, este o bucătărie veche ce se vede aproape de clopotniță și a cărei boltă sprintenă și alcătuită de trei bolți elegante, așezate una asupra alteia, samănă a fi lucru de vre-un geniu a văzduhului, ear nu de om. Păreții săi pe din lăuntru sânt negri de fum și lucesc ca marmora; forma sa este rotundă și bolta sa e atât de îndrăzneată, că te miri cum de se ține în aer și mai ales, cum de s'au luptat cu elementurile, fără a fi biruită nici de apă, nici de focuri, nici de cutrenure?

Un palat domnesc, teatru atâtor mari întâmplări, cade în ruine, când aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă încă pe picioare după sute de ani! Ce suget³³⁾ măgulitor pentru gastronomi! Ce isvor bogat de idei adânci asupra deșertăciunei măririlor lumești pentru filosofi!...

32) mold. de porumb.

33) fr. subiect.

La picioarele dealului Cetățuei, despre târg, se văd lucind pe șesul Bahluiului turnurile monăstirei *Frumoasa*, acoperite cu fer alb³⁴⁾ și mai departe, pe un alt lanț de dealuri, se zărește monăstirea *Galata*, lângă care se află ruinele palatului Ipsilanti³⁵⁾. Ași dori mult să intru în sânul acestor două sfinte locașuri pentru ca să le vizitez cu amănuntul, dar cadrul acestei scri-sori nu mă eartă și sânt dar silit a trece înainte, neputând altă aduce la cunoștința ta, prietine, decât că Galata a fost zidită în suvenirul mahalalei din Țarigrad³⁶⁾, ce poartă același nume și că Frumoasa a fost înzestrată cu un nume atât de cochet de ctitorul ei... nu știu pentru ce.

Este însă un punct în partea șesului Bahluiului ce se întinde dinaintea Frumoasei, pe care nu'l pot trece cu vederea. Acea grămadă mică de pământ slujește, în vremea iarmaroacelor³⁷⁾, de teatru osândelor de moarte. Pe vârful ei se ridică spânzurătoarea și în sânul ei se îngroapă trupurile acelor spânzurați. Loc îngrozitor, la care norodul se uită făcându-și cruce cu frică! Mormânt afurisit și plin de aducerea aminte atâtor fapte neomenești! Acea moviliță se numește *Movila blăstămată*. Dar să ne grăbim a ne depărta de o priveliște atât de ticăloasă și a face în sfârșit intrarea noastră în capitala Moldovei.

Eată cele întâi case a mahalalei Socola. Intrăm acum între două șiruri de bordee ce se întind pe marginile șoselii și a căror înfățișare ticăloasă nu răspunde nici de cum cu ideea măreață ce câștigasem de târgul Iașilor când îl priviam

34) Vezi nota 8, la pag. 33.

35) Alecsandru Ipsilanti, Domnul Moldovei (1786—1788).

36) Constantinopol.

37) mold. bălciurilor.

de pe vârful Răpidei. Cele mai multe sânt crâșme proaste, ținute de jidovi strențăroși și printre ele de-abia zărești câte-va locuințe de Români. Acestea se osebesc prin un aer de gospodărie ce mulțămesc privirea; păreții ei lucesc vesel de departe; prispa îngustă și curată te îndeamnă a te odihni pe dânsa și perdelele albe ce se arată la ferestre, îți însuflă dorința de a intra în lăuntru. Casele Românilor gospodari sânt mici și plăcute ca niște jucării.

Dar să ne grăbim a giudeca târgul de pe mahalale. Iașii samănă foarte mult cu un boier îmbrăcat în haine scumpe și încongiurat de țigani cu strențe. Centrul său așăzat pe zarea unui deal, este compus de case mari și frumoase în care domnește lucsul, când dimpotrivă mahalalele lui împrăstiate pe coastele aceluia deal, sânt alcătuite mai mult de bordeie acoperite cu stuh, unde zace sărăcia. Capul poartă coroană și picioarele sânt goale!

Să trecem însă bariera și fără a mai cerceta înzadar dacă șanțul ce încongiură orașul slujește de fortificare, să vedem care va fi obiectul cel mai caracteristic ce ni se va înfățișa? Ce zărim? O ființă cu barbă și cu perciuni, un jidov!... După acesta alt jidov, și ear, și tot jidovi! Nu cumva sântem în Iudea? nu cumva capitala Moldovii este un târg jidovesc? nu cumva vom fi siliți a zice că Românii sânt străini în Iași? — Eată Lipovenii cu barbe și cu haine lungi; eată Bulgarii culcați prin grămezile de carne de la căsăpii³⁸⁾, eată țigani negri și peticiți care umblă pe uliți, vânzând peptini și lăcăți; eată Arnăuți³⁹⁾ cu fustanele și cu fesuri mari; eată Nemți, eată Armeni cu nasurile coroiete, dar Români nici unul!

38. mold. măcelării.

39) Albanezi.

Unde sânt acești nenorociți? și pentru ce au părăsit așa târgul lor în mâinile străinilor? Eată pentru ce :

De mai mulți ani acum, Moldova s'a făcut locul de scăpare a tuturor jidovilor, a tuturor vagabonzilor goniți din Germania și din țara leșească ⁴⁰⁾. Aceste mii de locuste flămânde au umplut toate colțurile pământului, toate târgurile de ticăloșia lor și, aninându-se de toate ramurile industriei, au smucit tot negoțul din mâinile Românilor. Concurența jidovilor au omorât industria și comerțul național. Și aceasta se înțelege prea lesne. Românul este din fire cinstit în relațiile lui, când dimpotrivă jidovul este mârșav, șiret, caută totdeauna să înșele pe aproapele său. Românul este obicinuit la un traiu îmbelșugat: îi place să aibă căsuța lui împodobită cu toate ale gospodăriei și a-și vedea familia nelipsită de nimica. Jidovul dimpotrivă, povățuit totdeauna de lăcomiea ce îl caracterizează, împărțește singura odae ce locuește cu două și trei alte familii, se lipsește de toate, până și de hrană, trăește în ticăloșie pentru dragostea câștigului. Cum poate dar să se ție concurența între amândoi? De aceea și Românul s'a văzut silit a se da de o parte, a eși din centrul târgului, a părăsi negoțul și a se retrage în mahalalele cele mai depărtate.

Eată pricina de căpetenie pentru care un neșugător român este cel mai rar lucru ce întâlnim în Iași. Deabie dacă zărești unde și unde câte un crâșmar rătăcit printre crâșmarii jidovi, sau vre un blănar șezând grecește și cosând pe taraba casii lui, sau vre un pitar ⁴¹⁾ pârilit de căldura cuptorului, sau vre un băet perdut printre

40) Polonia, pe atunci sub dominația Rusiei.

41) Brutar.

panerile de măslina și de stafide din dugheana lui împodobită cu hârtie poliită. Afară de aceste bresle, mai toate celelalte se află în mâinile străinilor, precum ne vom încredința cu cât vom înainta în sânul târgului.

Eată pentru ce Iașii, privit cu deamănuntul, nu păstrează nici o fisionomie originală; și dacă de departe el pare că poartă două caractere deosebite, precum am zis mai sus, adică: unul oriental și altul evropienesc, de aproape însă el le pierde cu totul și merită cu dreptate numirea de oraș cosmopolit. Departe de a fi o poliție românească, el este un amestec încurcat de grec, de armean, de neamț, de lipovan și mai ales de jidov; mozaic curios de tot soiul de neamuri, afară de Români.

Iașii se poate lesne înfățișa prin un *mannequin* îmbrăcat cu halat jidovesc de pelea dracului, cu porturi grecești, cu pălărie lipovenească, cu mănuși de Paris, cu opinci românești. Naționalitatea se calcă în picioare!

Ulițile lui nu sânt altă de cât niște lungi galerii de contrasturi. Lângă o casă mică și ticăloasă, unde zărești printre geamurile sparte vr'o duzină de jidovi, grămădiți unii peste alții și lucrând într'o atmosferă puturoasă, vezi o magazie mare și frumoasă cu ferestrele largi și luminoase, în care strălucesc materii scumpe, bronzuri, cristaluri săpate, juvaeruri de aur, într'un cuvânt, tot felul de lucruri de lăcră. Aproape de acestea întâlnești o crâșmă scârnăvă ce pare că voește a fermeca trecătorii prin butelcile⁴²⁾ mari, pline de rachiu stricat, carele stau înșirate pe laițele de la fereastră; locaș mârșav ce-ți însuflă desgust și în care un jidov strențuros spe-

42) mold. sticle.

culează patimile rele. Vine pe urmă o băcălie înghesuită de panere cu roșcove, cu masline, cu piperi, ș. c. l., în mijlocul cărora șede un grec uns de unt de lemn, ce privește cu plăcere la fumul ciubucului său, rădicându-se printre căpăținele de zahăr, printre păpușele de smochine și printre măturile spânzurate de bolta dughenii. După dânsa se arată ochilor un șopron de câteva scânduri pârlite, în care strălucește la para focului figura neagră a unui țigan ferar. Mii de scânteii sboară împregiurul lui, în vreme ce el bate neconținut cu ciocanul peste ilău⁴³⁾ și formează un tablou cât se poate de pitoresc.

Mai departe se ridică o cafinea grecească plină de fesuri mari, de fustanele, de figuri serioase cu barbe lungi, de capete cu cealmale, carele stau împrăștiute pe laițele de la păreți. Felegenele de cafea, ciubucile și narghilelele gioacă roluri însemnate în acea sală și fumul de tiutiun domnește în toată nourimea sa. Eată acum o spițerie nemțască lipită de o tiutiungerie arminească. Aceasta poartă o fisionomie cu adevărat originală și se poate numi magasia cea mai dischisă de cât toate, fiindcă peretele ei despre uliță lipsește mai întreg. Ea este împodobită în față-i cu bucaluri⁴⁴⁾ mari pline de liulele, de imamele⁴⁵⁾, de tiutiun; prin lăuntru este ticsit de dulapuri, în care sânt întinse fel de fel de chisele⁴⁶⁾ cusute cu fir, tot soiul de mătânii de mărgean sau de chihrimbar și prin colțuri stau grămezi de ciubuce de cireși și de iasomie. Marfa orientală ce se vinde într'însa, așezarea-i curioasă și mai ales figura caracteristică a armanului ce

43) mold. nicovală.

44) mold. borcane.

45) turc. ciubuce.

46) Cutii de păstrat tutun.

trage neconținut ciubuc pe pragul ușii, îi dau un aer străin din care un zugrav ar putea face un tablou foarte original.

Aici un coțetar italian se lovește de un crășmar jidov; mai colo un croitor francez se înghionțește cu un ciobotar neamț; mai departe o modistă parisiană dă brațul unui ceasornicar sviț⁴⁷⁾. Peste tot locul nu vezi altă decât străini ce înoată în valuri de jidovime; însă Români neguțitori, nu. Tablele de deasupra magaziilor sânt toate alcătuite în limbi străine și mai ales în limba franceză, prelucrată după o nouă ortografie. Așa, cetești *Pottier* în loc de *Bottier*⁴⁸⁾, *Confisiseur de Suisse*⁴⁹⁾, *Tailleur d'hommes de Pest*⁵⁰⁾, *Jouaillier*⁵¹⁾ ș. c. l. O singură tablă au cercat a se ținea de naționalitate și sârmana au fost pricina că stăpânul ei mai s'a ruinat. Ea era scrisă în următorul chip:

Crășmă pentru persoă-
necinstite.

Nenimerita transpunere a silabei *ne* la începutul cuvântului *cinstite* au oprit multă vreme persoanele ce știa *carte* de a intra într'un loc defăimat prin însăși marca sa și crășmariul s'au văzut silit să șteargă pe acel blăstămat *ne* pentru ca să nu se șteargă el însuși de pe fața pământului. El dar au prifăcut tabla așa:

Crășmă pentru persoă-
cinstite

47) ital. *svizzero*, elvețian.

48) fr. *cizmar*.

49) fr. corect: *Suisse*.

50) Pleonasmul dă naștere la un hazliu calambur.

51) fr. corect: *bijoutier*.

Și de atunci am aflat că au făcut stare⁵²⁾.

Dar să pășim înainte, lăsând în stânga *Podulung* care duce la *Cerdacul lui Ferent*⁵³⁾. Acum trecem podul de piatră aruncat asupra Bahluiului, râu poznaș ce se face că curge la picioarele Iașilor, râu tainic pe care nu-l vezi, dar pe care îl simți de departe! Un poet de baltă (lighioae nouă și necunoscută în istoria naturală), au cântat Bahluiul în următorul chip:

B A H L U I U L

Meditare mlăștinoasă

Adeseori, departe de-a lumii triste valuri,
Cu pasuri regulate eu mășor al tău pod,
Bahlui! locaș de broaște! râu tainic, fără maluri,
Ce dormi chiar ca un pașă pe patul tău de glod.

Trecut-au, zic cu jale, a tale negre unde,
Precum trece poetul cu inima-i de foc.
Ba, n'au trecut ștăpâne, atunci nasu-mi răspunde,
Eu le simțesc prea bine, căci mă cârnesc din loc!...

Când luna se ivește, când soarele apune,
A tale dulci concerturi îmi place să ascult;
Îmi place s'aud glasul a broaștelor nebune,
De și a lor prohimen mă asurzește mult.

O! dar, atunci în peptu-mi simt inima că saltă
Ca la un glas de frate iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sânt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sânt broaște pe uscat.

52) Vom observa, desigur că din acest punct de vedere, estetica noastră urbanistică n'a progresat prea mult.

53) Ferent au fost un general ardelean carele, în vremea războiului dintre Turcia și Imperiali, veni la 1716 ca să prindă pre Mihail Racoviță, Domnul Moldovii. Însă acesta, agiutat de câteva steaguri moldovene și de un buluc de Tătari, îl birui pe șeful Bahluiului și, prinzându-l viu, îi tăie capul. Ferent este îngropat peste drum de cerdacul ce-i poartă numele. O cruce mare de piatră, cu o înscrisiere ce este încă astăzi, povestește toată această întâmplare. (Nota lui Alecsandri).

Autorul acestei meditații au cântat glodul Bah-luiului; și fiind că ne aflăm înglodați într'un su-jet atât de bogat, găsim apro-po ca să pomenesc și eu ceva despre tina ce împodobește mai tot-deauna ulițele capitalei noastre. Ea merită a fi cunoscută în lume, întocmai ca negurile Lon-drii, ca colbul⁵⁴⁾ Odesii, ca umezeala Parisului, ca vântul înfocat a Neapolii (Sirocco⁵⁵⁾), ș. c. l. Adeseori Iașii are o privire venețiană⁵⁶⁾ prin ulițele lui prifăcute în canale mlăștinoase. De unde tragem următoarea închiere: că Iașanul este o ființă amfibie⁵⁷⁾ care trăește o giumătate din viața lui pe uscat și care înoată în tină cealaltă giumătate. Viață plăcută și vrednică de dorit! Noi o recomandăm tuturor iubitorilor de traiu molatic.

Dar văd că m'am adâncit atât de mult în su-jetul acesta, în cât îmi este cu neputință de a mă urni din loc spre a păși mai înainte. Fuga-riul meu s'au înglodat pân'n genunchi și nu mai poate face nici un pas. Te rog dar, prietene, ca să aibi răbdare vr'o câteva zile, până ce se va mai usca puțin și atunci voi urma cu mulțămire primblarea mea prin Iași.

P. S.⁵⁸⁾. *Iubite Cogălnicene*. — Ani și ani au trecut dela 1845; mulțime de prifaceri s'au cer-

54) mold. praful.

55) ital. scirocco: vânt care suflă pe coastele Italiei, dela Răsărit spre Miazăzi.

56) V. Alecsandri, în tovărășia lui C. Negri, Al. Cuza și N. Docan, văzuse prima oară Veneția în 1839. Un an după ce scrisese aceste impresii din Iași (1846), avea să se ducă din nou la Veneția, cu Elena Negri, scriind acolo multe din cele mai cunoscute poezii de iubire ale sale.

57) Care poate trăi în aer și în apă.

58) Adăogat cu ocazia retipăririi acestei schițe în 1857.

cat în țările noastre de atunci; eforturile s'au schimbat pe tot anul; un ministeriu de lucrări publice s'au înființat, dar glodul lașilor nu s'a mai uscat! Răbdare: în curând soarta îndurătoare ne va disgloda și țara și capitala. Pân'a-tunci însă, *vale*.

B A L T A = A L B A

(1847)

B A L T A = A L B A

(1847)

Publicată prima oară în „Calendarul Albinei” din Iași la 1848, schița aceasta poate fi socotită nu numai drept una din cele mai izbutite scrieri în proză ale Poetului moldovean, dar, deși la începuturile ei, ridică proza românească de-a dreptul la valoare antologică.

Cadrul schiței, ca în totdeauna la Alecsandri, este ingenios: un artist francez, rătăcit întâmplător prin meleagurile brăilene, are prilejul să facă nemijlocită cunoștință cu pitorescul și primitivul amestec de civilizație occidentală și de orientalism autohton care caracterizează, din punct de vedere al înfățișării materiale, viața Principatelor până la 1850.

Se distinge în chip deosebit prin sinceritatea firească a naturalismului descrierilor după natură; prin obiectivitatea redării unor stări înapoiate, dar fără tendința defăimării rău-voitoare; prin firescul dialogurilor (sa nu uităm că Alecsandri este scriitor de teatru), cât și prin situarea bine echilibrată a inspirației fantastice.

Prin vigoarea sa, această schiță se înscrie de drept în Antologia prozei românești.

D-lui I. Bălăceanu ¹⁾

Intr'o sară din luna trecută eram adunați mai mulți prieteni, toți lungiți pe divanuri, după obiceiul oriental și, înarmați de ciubuce mari, carele produceau o atmosferă de fum vrednică de sala *selamlicului*²⁾ unui Pașă. Afară ceriul era

1) Prieten al lui Alecsandri, diplomat cu diferite misiuni, mai ales în Italia, pe vremea când se dezbătea grava problemă a recunoașterii alegerii lui Cuza în cele două Principate (1859).

2) turc. închinăciunilor și temenelelor.

învălit de nori vineți care se spărgeau deasupra Iașului, cu gând de a-l spăla de glod și de păcate; dar în zădar ei își vărsau sudorile!... Eforia nu încuviințase proiectul lor!

Printre noi se găsea un tânăr zugrav³⁾ francez care pentru întâia dată eșise din țara lui spre a face un voiaj în Orient⁴⁾.

— Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu rușine, că pân'a nu veni în țările d-voastre, nici nu pre-puneam că se afla în Evropa o Moldavie și o Valahie. Da nu mă plâng nici de cum, de vreme ce, ca un nou Columb⁵⁾ am avut plăcere a descoperi eu însumi aceste frumoase părți ale lumii și a mă încredința că, departe de a fi locuite de antropofagi, ele cuprind în sânul lor o societate foarte plăcută.

— Domnule, răspunse unul din noi, nu te încrede așa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine știe dacă pân' în sfârșit nu-i fi pus în frigare și ospătat de sălbaticii acestor țări?

— Domnilor, adăugă străinul râzând, vă înștiințez că de-oiu mai ședea multe zile la masa de la tractirul⁶⁾ d-lui Regensburg, sălbaticii ce-or vroi să mă prefacă în friptură, nu or găsi pe mine decât pelea și oasele. Cu toate acestea, pân'a nu mă face jertfa descoperirii mele, dați-mi voe să vă istorisesc și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

3) Pictor.

4) Datorită tendinței exotice de care era bătut Romantismul occidental, mai toți literații și pictorii timpului se inspirau, alături de Italia și Spania, din peisagiile colorate ale Orientului. Mulți dintre ei au întreprins chiar călătorii în Orientul arabo-turcesc, cercetând în trecere Principatele noastre. (Îl vom aminti printre pictorii francezi pe Doussault).

5) Genovezul Cristoforo Colombo (1451—1506), descoperitorul Americii cu ajutorul regilor Spaniei.

6) mold. hotel, restaurant.

Plecând din Paris spre a întreprinde un voiaj în Orient, lucru ce, precum știți, s'a făcut astăzi de modă, am agiuns bun sănătos la Viena; și de aici m'am imbarcat pe un vas (de vapor⁷⁾) cu gând de a coborî Dunărea pân'în Marea Neagră, făr'a mă opri nicăire.

Cred că nu e nici unul din D-voastră care să nu fi făcut voiajul Dunărei și să nu se fi mirat ca mine de sălbateca frumuseță a malurilor acestui râu între Banat și Serbia. E de prisos dar să vă mai vorbesc de acei munți plini de peșteri adânci și învăliți cu păduri vechi, precum și de Porțile-de-fer și de Turnul Severinului și de rămașițele podului lui Traian.

Voiu mărturisi însă că, cu cât mă depărtam de centrul Evropei și mă apropiam de țările d-voastre, curiositatea mea creștea. În toate părțile vedeam o altă lume pe care nici o visasem. Din toate părțile auziam răsunând pe podul vaporului cuvintele: Valah, Valahia și, în neștiința mea vrednică de veacul de aur⁸⁾, nu înțălegeam ce însemnau acele enigme, pentru că eu eram incredințat că, de la granița nemțască⁹⁾ și până în Marea Neagră, se întindea numai Turcia Evropei¹⁰⁾.

În sfârșit căpitanul, ce vorbea puțin franțuzește, îmi tâlmăci că pământul ce se videea de-a stânga noastră se numia Valahia și că era locuit de un neam de oameni cu totul străini de nația

7) Cu aburi; de aci „vapor”.

8) În antichitate, istoria neamului omenesc era împărțită în patru epoci legendare: vârsta de aur (când pe pământ domnea o primăvară veșnică, iar oamenii nu se dușmăneau); vârsta de argint (în care oamenii își pierdută inocența); vârsta de aramă (raul se întinse și vârsta de fier (cea mai decăzută).

9) Austriacă.

10) Principatele, din punct de vedere politic, făcând pe atunci parte integrantă din Turcia.

Otomană!... Să vă spun mirarea mea la această descoperire, e peste putință! Atâta numai voi mărturisi, că de ași fi avut atunci sub mână pe profesorul meu de geografie, l'aș fi aruncat în Dunăre!

Din ceasul acela mă simții cuprins de un dor nemărginit de știință și hotărâi a studia cu deamăruntul această țară necunoscută mie și acel neam de oameni atât de nou pentru mine. În urmare, țineam neconținut privirile mele pironite pe malul stâng al Dunărei, cu sperare de a zări ceva care să-mi înmulțiască cunoștințele asupra Valahiei; dar se vede că această provincie vroia să mă pedepsiască, căci ea nu-mi arăta altă de cât șesuri pustii ce se uniau cu ceriul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăriam câte o ființă rătăcită pe acele câmpii fără margini, sau câte o adunătură de bordee coperite cu stuh; dar nu puteam înțelege de departe dacă acea ființă era om și dacă acele locuinți primitive înformau¹¹⁾ un sat. Imi închipuiam deci Valahia ca un soi de pustiu vânturat de călduri de feare sălbatice și de oameni pribegi ca în sânul Africei... Rădeți, domnilor? dar bun e Dumnezeu! m'oiu întâlni eu vr'o dată cu profesorul meu de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru a mă rătăci câțeva vreme în câmpiile Valahiei. Nădăjduiam să intru într'o viață nouă și plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a'mi apăra zilele împotriva fearelor primejdioase și a cetelor de hoți, ce gândiam că ași întâlni în calea mea. Imi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna gios¹²⁾ pe cel întâiu Valah ce s'ar îna-

11) Injghebau.

12) mold. jos.

inta spre mine... Nici unul din oamini adunați pe mal nu mă băgă în samă și în loc de dușmani, mă trezii față 'n față cu Consulul francez din Brăila, carele, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

La Consulat se aflau adunați mai mulți străini care vorbeau cu mare entusiasm de o baltă făcătoare de minuni ce se descoperise în Valahia, de vr'o câțiva ani, și care se numia Balta-Albă.

După zisa acelor prietini ai domnului Consul, peste zece mii de oameni se găseau acum împrejurul acelei bălți și se lecuiau, văzându-i cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel isvor de tămăduire orbii câștigau vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrânii puterile, ș. c. l.

Cum auzii pomenind de o asemenea minune, rugai pe d. Consul să-mi înlesniască vre-un chip de a mă duce îndată la Balta-Albă și peste o giumătate de ceas un arnăut¹³⁾ intră în salon vestindu-mi că trăsura era gata. Imi luai un sac de drum și mă coborâi iute în uliță.

Când acole, ce să văd?... În loc de mal-post¹⁴⁾, sau de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu schițele¹⁵⁾ stricate. Patru cai mici, numai oasele și pelea, pe care erau săpate urme adânci de biciu și un om sălbatic, bărbos, strențeros și înarmat cu un harapnic lung de un stânjin!... Acesta era echipajul meu! Rămăsei încremenit la o așa ciudată priveliște, dar Consulul ce se coborâse după mine începu a râde și, încredințându-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruță.

— N'ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta

13) Slujitor albanez.

14) Serviciu regulat cu diligența, în Occident.

15) mold. spițele.

primitivă și cu caii aceștia care seamănă mai mult a niște mâțe postite, îi face un drum de care ți-i aduce aminte cât ai trăi. Ține-te bine însă.

Primii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu și, clătînând din cap drept semn de îndoială, mă aruncau în cutie, strigând la postaș: *Allons!*

De-odată căruța fugi de sub mine ca un șerpe! ear eu, făcând în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe pavé¹⁶⁾. Ce se întâmplase? nu știu. Atâta numai îmi aduc aminte că, în vreme cât m'am sculat din colb¹⁷⁾, amețit și sdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul își ținea șoldurile de răs și oamini din uliță, care fuseseră față la această întâmplare comică, ziceau hohotind: *Neamțo dracoli*¹⁸⁾.

Peste zece minute căruța veni înapoi ca să mă iee de a doua oară. Postașul se sbuciuma de răs pe cal; ear eu, astfel eram de tulburat, încât mi se părea că și roțile râdeau scârțîind de mine!

Mă urcai în sfârșit de isnoavă¹⁹⁾ pe cuibul acel de fân; dar astă dată mă apucau cu mâinile țapăn de căruță: *Allons.*

— *Alon domnule!* strigă postașul și, înțepe-nindu-se în scări și chiuind ca un furios și pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

— Ce să vă spun domnilor?... De când sânt nu mi-am închipuit o alergare așa de infernală, un lucru atât de original!

Intr'un nor de colb ce sbura pe fața pământului, caii alergau ca și când ar fi intrat dracul într'înșii; căruța fugia încât nu mai avea vreme

16) mold. caldarim.

17) mold. prof.

18) De remarcat că, pentru țaranul nostru, „neamț” era adesea sinonim cu „străin”.

19) Din nou.

să scârție; roțile se alungau, săltând din hopuri în hopuri și asvârlindu-mă în sus ca pe o minge; surugiul țipa, vorbea, pocnia de asurzia câmpii; ear eu... dacă mi-ar fi fost cu puțință să mă las cu mâna de trăsură și s'o bag în buzunarul cu pistoalele, ași fi intrat într'un păcat, negreșit. Un vârtej grozav mă cuprinsese în sânul celui șteple-chasse diavolesc; ochii îmi eșiau din cap, crierii mi se clătinau ca o apă într'o garafă, șoldurile mă dureau, dinții îmi clănțeniau, urechile îmi țiuiau; și de câte ori mă văitam la vre un hop mai adânc, de câte ori strigam: *ai, ai*²⁰⁾, postașul îmi răspundea: *hai, hai, domnule!* și bătea caii din nou și chiuia încă mai sălbatic și căruța fugia încă mai iute și eu amețiam încă mai tare.

De-odată cum ne coboram pe o costișă, șăuașul²¹⁾ se poticni; roata de dinainte se isbi de el în repejiune și se sfărma pe loc; ear căruța, răsturnându-se cu mine și lăsându-mă lat în mijlocul drumului, lângă bietul cal ce-și sclintise piciorul, fugi înainte la vale, cu trii cai, cu trii roți și cu postașul aninat ca un scaiu de coama lătușului²²⁾).

Această de pe urmă întâmplare mă făcu să blăstăm impresiile de voiaj din Valahia. Două sprăvălituri²³⁾ într'o zi, fără a socoti tot colbul ce înghițisem, durerile ce câștigasem în tot trupul și mai ales perspectiva ce-mi rămânea de a sta pe gios, singur, în câmpiile acele pustii! Toate aceste împregiurări mă aduseseră într'o astfel de furie, că ași fi mâncat atunci cu mare mulțămire carne de Valah!

Stam în drum lângă nenorocitul șăuaș care geamea la pământ și mă gândiam ce o să mă fac,

20) ah, ah!

21) Calul pe care incalecă surugiul.

22) Calul înhamat pe de lături.

23) mold. căzături.

încotro să-mi îndreptez picioarele? pentru că de giur împregiurul meu nu zăriam altă de cât șesuri goale!... Când mă trezii earăși cu postașul lângă mine. El nu pățise nimic, pentru că, precum v'am spus, se aninase de coama lăturașului când i se poticnise calul.

Cătam la dânsul, întrebându-l prin semne ce avea de gând să facă? Dar el bodogănind din gură ca un urs supărat și apăsându-și căciula pe ochi cu mânie, se descinse de brâu, legă cu el schițele roții celei stricate și o așeză la locul ei; pe urmă, scoțând șaua din spinarea calului celui căzut, o puse pe lăturaș și, mai adăugând vr'o câteva noduri la frânghiile ce slujiau de hamuri, încălecă și-mi făcu sămn să mă sui în căruță.

Ce puteam să fac?... Mă urcai de isnoavă cu capul plecat ca un osândit la moarte ce s'ar sui pe carul ghilotinei²⁴⁾ și pornii earăși în fuga mare, de și căruța nu mai avea decât trei roți și giumătate, de și postașul nu mai avea de bătut cu harapnicul decât trei cai, adică, doi înainte și unu la oiște, pe care el era călare. Cât pentru nenorocitul dobitoc ce-și sclintise piciorul, el rămase singur în urma noastră, neavând altă mângâere de cât cuvintele ce-i zise postașul când se despărți de dânsul, adică *mânca-te-ar lup!*

Soarele acum asfințise și luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer, întocmai ca niște privitori pe băncile unui teatru. Mi se părea că toate planetele se uitau cu ochii strălucitori la mine și asistau la episodul voiajului meu, ca la cea mai poznașă comedie de pe fața pământului. Și astfel îmi vuia capul din pricina sdruncinărilor ce suferiam, că mi se părea că aud din vreme în vreme

24) Carul pe care erau duși osândiții până în ghilotină.

un hohot lung și răsunator deasupra capului meu!

Cu toate aceste, târziu, pe la vr'o zece ceasuri de noapte, am agiuns pe malurile unei bălți late care steclia ca o tablă²⁵⁾ de argint la razele lunii. Postașul mă întrebă prin sămne unde să mă ducă? Eu, care credeam că *Balta-albă* era numele unui târg, precum Marienbad²⁶⁾, sau Ems²⁷⁾, sau Baden²⁸⁾, îi răspunsei: à *Balta-albă*. Și mărturisesc că în acest răspuns erau cuprinse toate sperările mele: sperarea de a scăpa de salturile mortale ale căruții; sperarea de a mânca un biftec la tractir²⁹⁾; și mai ales dulcea sperare de a mă odihni o noapte întreagă pe un pat elastic, ș. c. l. Uitasem acum că mă găsiam într'o parte a lumii în care, cu câteva ceasuri mai înainte, visasem lupte cu sălbatici și cu feare răpitoare.

Încă o fugă bună de cal și am sosit într'un sat alcătuit de bordeie coperite cu stuh și coronate de cuiburi de cocostârci. Forma bizară a acelor locuinți, printre care se înălța o mulțime de cumpene de fântâni, ca niște gâturi de cucoare urieșe; urletul cânilor ce alergau pe sub garduri, ciocănitul berzelor care-și dau capul pe spate la razele lunii și, într'un cuvânt, amestecul acel de umbră și de lumină, care da lucrurilor o privire fantastică, mă făcură să mă cred în altă lume. Când mă trezii însă din acea uimire plăcută, mă văzui singur în mijlocul unei piețe neregulate și plină de schini³⁰⁾. Postașul îmi descărcase bagajul lângă mine și se făcuse nevăzut cu căruța cu tot.

25) mold. tavă.

26) Localitate de cură termală în Boemia.

27) Localitate de cură termală în Prusia.

28) Localitate de cură termală pe malul Rhinului.

29) mold. han, hotel.

30) mold. spini.

Inchipuiți-vă, domnilor, poziția mea. Străin, într'un colț de pământ necunoscut mie, rătăcit într'un sat unde nu se zăria țipenie de om, încungiurat de vr'o două-zeci de câni care vroiau numai decât să afle ce gust are carnea de francez, neștiind nici limba, nici obiceiurile locului! Inchipuiți-vă toate aceste împregiurări pe capul unui om și mă veți crede lesne dacă v'oiu spune că admirarea poetică ce mă cuprinsese deocamdată, se prefăcu într'o grijă, vară-primară cu spaima.

Fiind însă că țelul meu, viind la Balta-albă, nu era de a petrece noaptea în conversație sufletească cu stelele, îmi făcui drum cu bățul printre claea de câni ce îmi aținea calea și mă hotărâi a-mi căuta, eu singur, vre-o ospetie. Pornii deci prin sat, ținându-mi sacul de drum într'o mână și având drept tovarășie un escadron de câni ce-mi arătau dinții lor ascuțiți, ca dovadă de plăcerea ce ar fi avut a-i înfige în mine.

Un ceas întreg am umblat ca o nălucă printre gardurile satului, când sărind peste o vacă culcată în mijlocul uliții, când trezind vre-un cucuș adormit care săria spăriet de pe gard pe casă, când împedecându-mă de jugul unui car lăsat în drum, când ferindu-mă de a pica într'o fântână, pentru că am păcatul de a nu videa prea bine noaptea. Dar în zădar! nici una din acele case nu avea înfătoșare de tractir; și după o lungă primblare, rămăsei încredințat că ceea ce căutam nu se afla în Balta-albă!

Diable! ziceam în mine, se vede că sânt osândit a împlini, în astă noapte, rolul lui Acteon ³¹⁾ din Mitologie! Și de ciudă începusem a-mi descărca mânia asupra cânilor ce se obrăzniceau mai

31) Vânătorul Acteon, surprinzând-o pe zeița Diana în vreme ce se scalda, drept pedeapsa a fost schimbat într'un cerb, pe care-l sfășiaza proprii săi câini.

mult în privirea persoanei mele, când de-odată zării o caleașcă cu șese cai și întovărășită de un călăreț care venia în partea mea.

Abia avui vreme a mă da în lături și echipajul și omul cel călare trecură ca un fulger pe lângă mine, lăsând în văzduh câteva note armonioase de glasuri femcești și câteva fragmente de o veselă convorbire ce mă pătrunseră de mirare și de bucurie... Acele cuvinte ce auzisem în treacătul trăsurii erau franceze!

Ah, domnilor! nu poate cineva să-și închipuiască fericirea ce umple inima unui om rătăcit într'o țară străină, când el aude de-odată limba patriei sale!... Eu am nebunit când am auzit fără veste: *Ah! C'est charmant! C'est adorable! C'est original!* Și, în ȧcsaltarea mea, am început a alerga după caleașcă, răcnind: *Arretez!*

Ȧchipajul nu se opri, dar cavalerul se întoarce înapoi și, alergând spre mine, strigă: *Qui appelle?*

— *Un compatriote*, îi răspunsei, *un français!*
Cavalerul se apropie.

— Ce poștești? mă întrebă el.

— Iubite compatriotule, îi zisei, fiindcă Dumnezeu a bine-voit ca să ne întâlnim în fundul Evropei și într'un pustiu ca acesta, îndreaptă-mă, te rog, la vre-un tractir, pentru că de vr'o două ceasuri de când am sosit aici, nu am întâlnit altă zidire însuflețită de cât câinii de care mă vezi încungiurat.

— Domnule, nu am onor a fi compatriotul d-tale și tot odată nu pot să te duc la tractir, după cum dorești, pentru că nu s'a ridicat nici unul pân'acum la Balta-Albă; dar dacă vrei să găzduiești într'o casă țărănească, ca toată lumea, pot să te slujesc.

— Cum nu, domnule? îți voi rămânea prea recunoscător, mai ales că m'am săturat de stele.

Tânărul cavalier puse atunci mâinile la gură în formă de trombă și strigă: *Străjer!* — La răcnitul lui câinii lătrară din toate părțile, cocostârcii spărieți ciocăniră în toate cuiburile și un om se ivi de după un gard; dar ce om! o matahală naltă, groasă, spătoasă, bărboasă, fioroasă!

Acea nălucă, înarmată cu un ciomag cu care ar fi turtit un buhai³²⁾, își scoase căciula dinaintea noastră și ascultă poruncile călărețului cu un aer de supunere, aruncând din vreme în vreme o căutătură sălbatică în partea mea.

Ce vorbiau amândoi împreună? Ce puneau ei la cale pentru mine? Nu știu; dar căutăturile posomorâte ale străjeriului deșteptară în inima mea oare-care simțiri de îndoială și mă siliră a băga mâna în buzunarul cu pistoalele.

Peste câteva minute, călărețul îmi zise:

— Domnule, altă casă slobodă nu se află acum aici de cât bordeiul acestui străjer; mergi cu dânsul și, noapte bună.

După aceste, el se închină zâmbind, răpezi calul în galop și se depărtă în câmpii, fără a-mi da măcar vreme de a-i mulțami.

Eată-mă-s de a doua oară într'o poziție destul de critică; față'n față cu un soi de urieș îngrozitor care căta la mine, pare că ar fi vroit să mă înghiță dintr'o îmbucătură. Dar nu-mi perdui cumpătul astă-dată, căci făcând două pasuri îndărăt, mă pusei într'o poză teatrală și-l măsurai cu ochii de câteva ori, vroind a-l face să înțeleagă că nu-mi era frică de dânsul. El însă nebăgând în samă pantomima ce făceam, se porni cu mare liniște către casa lui, zicându-mi ca postașul: *Hai domnule!*

— *Hai domnule!* îi răspunsei dârz, și cu un glas pe care căutam a-l face cât se putea mai gros;

32) mold. taur.

și mă dusei pe urma lui. Agiunserăm curând la un bordeiu a cărui descriere nu voi face-o pentru că dintâiu, mi-ar fi peste putință și al doilea, fiindcă pentru d-voastră ea ar fi de prisos. Cât în privirea impresiilor ce-mi făcu acea locuință primitivă, vi le pot lesne tălmăci, fiindcă și acum păstrez suvenire proaspete de ele. Și spre dovadă vă rog, domnilor, să priviți sămnul roș care îmi decorează fruntea.

Această impresie am primit-o când am intrat în lăuntru casei străjerului. Ușa fiind prea gios și fruntea mea prea sus, amândouă s'au ciocnit ca două bile pe un biliard, făcând un carambol, care prin efectul său retrograd, m'a trimis să cad în ogradă, cu zece pasuri în urmă.

Amețit de această lovire neașteptată, am intrat șovăind în singura cameră ce alcătua apartamentul străjerului și bojbăind prin întuneric, m'am aruncat cu desperare pe singurul pat ce-i slujia de mobile; dar îndată am și răcnit așa de tare, încât străjerul a alergat lângă mine, spăriet și cu un tăciune aprins în mână... Imi sfărmasem toate ciolanele din trup, căci patul era de lemn, fără așternut, fără perne, fără nimic!

Străjerul însă, înțelegând pricina văitărilor mele, începu a râde ca un urs și zicând: *Nu-i nimic, nu-i nimic*, aduse din tindă un țol și o cergă pe care le așternu pe scândurile patului. Pe urmă eși din casă adăogând ear: *Neamțo dracoli!* și se depărtă în sat. El îmi făcuse datoria de gazdă; îmi dase tot ce avea: *casă, pat, așternut și noapte bună!* Ce-mi trebuia mai mult?

Această de pe urmă gândire și, mai ales, truda ce pățisem toată ziua, mă făcură să mă liniștesc peste câteva minute; și dar înarmându-mă cu răbdare, stălcit, flămând, necăjit, îmi așezai sacul de voiaj drept pernă și mă culcai încet, ca

și când ași fi fost de sticlă³³⁾. Un somn adânc mă și cuprinsese îndată și mă prefăcu într'un butuc până a doua zi.

Dimineața, pe la opt ceasuri, mă trezii într'un vuet înfricoșat, într'o harhalae infernală de sunete, de clopote, de cai, de pocnete de bice și de răcnite de oameni! Ce putea fi acel sgomot?... Casele ardeau? Sau o bandă de sălbatici dușmani daseră năvală în sat?

Giumătate spăriet și buimăcit de somn, eșii iute afară, cu pistoalele în mâni; dar în loc de cele ce gândiam, văzui, plin de mirare, vr'o triizeci de trăsuri de toată forma: briște, brașovance, carete, calește, toate înhamate cu câte patru, șese, sau opt cai și toate îndreptându-se, în fuga mare, către o baltă ce sticlia departe la razele soarelui.

Acea baltă era izvorul minunilor de care auzisem vorbind la Brăila cu atâta entusiasm! Mă pornii și eu îndată pe urma trásurilor, fără a ști lămurit ce făceam, pentru că decând pusesem piciorul pe pământul Valahiei, îmi perdusem de tot șirul ideilor.

Și asta nu trebue să vă mire, domnilor, dacă vă veți aduce aminte prin câte simțiri deosebite și împotrivoare trecusem eu în vreme de câteva ceasuri. Giudecați chiar singuri.

Intru în Valahia ca într'o țară pustie și, deodată, aud vorbind de o societate de zece mii de suflete adunate la niște băi, aproape de Brăila. Această aflare mă silește să-mi schimb ideea și să cred că Valahia ar putea fi o țară mai civilisată, de vreme ce are băi carele trag atâta lume la dânsese. Inșă căruța poștii și întâmplările neplăcute ce întimpin pe drum și în satul de la Balta-albă, mă fac a mă întoarce ea-

33) mold. sticlă.

răși la ideea mea cea dintâiu și, în urmare, mă culc cu încredințarea că mă găsesc într'o țară sălbatică. Inchipuți-vă dar ce revoluție s'a făcut în crierii mei, când a doua zi dimineată am văzut o mulțime de calește evropienești pline de figuri evropienești și de toalete evropienești! Nu puteam crede că eram treaz și mă socotiam a fi față la vre-o fantasmagorie nepricepută; fantasmagorie cu atât mai curioasă că îmi înfășoșa tot soiul de contrasturi, precum: baloane de Viena cu înhămături necunoscute pe la noi; pălării de Franca cu șlice ³⁴⁾ orientale; frace cu anterie; toalete parisiene cu costumi străine și originale. Mai adăugiți la aceste pocnitele și răcnitele postașilor, mișcarea a trii-zeci de trăsurile ce se întreceau pe câmp, mulțimea cailor înhămați la dânsle, clopoțelii ce sunau la gâtul lor și, însfârșit, efectul noutății acestor lucruri în ochii unui străin; ș'așa vă veți putea lesne închipui espresia comică a figurii mele în fața unui spectacol atât de neașteptat.

Mă pornii precum v'am spus pe urma trăsurilor, cu presimțire de a întâlni în drumul meu alte nouă minuni; și, în adevăr, acea presimțire nu mă înșelă; căci lucrurile ce văzui mă aruncară într'o mirare și mai adâncă!

Pe marginea unei bălți late zării deodată un soi de târg ce nu era târg, un soi de bâlciu ce nu era bâlciu; o adunătură ecstraordinară, o înșirare neregulată de corturi, de căsuțe de scânduri, de vizuini făcute în rogojini, de brașovance, de cai, de boi, de oameni, cari înformau ³⁵⁾ de departe una din priveliștele cele mai originale de pe fața pământului. Lângă o cutie de scânduri, unde bogatul trăgia ciubuc, se clătina de vânt

34) Vezi nota 13 dela pag. 9.

35) Alcătuiau.

o șatră de țoluri rupte, în care săracul se pârlia la soare. Aproape de aceasta, se ridica o cușcă de rogojini lipită de o brașovancă ce slujia de cameră de culcat. Mai încolo, un car mare, co-perit de un lăicer, figură ca un palat cu două rânduri, căci la rândul de sus, adică în car, sta gră-mădită o femeie cu trii copii, ear la rândul de gios, adică sub car, găzduia bărbatul împreună cu un câne.

Ce să vă spun, domnilor, însfârșit? Nu cred să fie alt spectacol în lume, care să-mi poată face o impresie mai mare decât acea ce mi-a pricinuit privirea acelui târg nou, care la cel mai mic vânt era în primejdie de a se preface în ruine. Pe de o parte ticăloșia sa pitorească, pe de altă parte lucsul echipajelor ce alergau pe malul bălții; acel amestec de toate contrasturile, mă silia să mă cred când într'o insulă din Oceania, când într'o capitală a Evropei; și prin urmare nu știam cu siguranță dacă acele ce videam erau un vis al închipuirii mele sau lucruri în ființă.

Mă înaintam chiar ca o mașină printre toate acele minuni, oprindu-mă câte odată spăriet în fața unor trupuri de oameni, lungite goale pe marginea drumului și mânjite cu glod³⁶⁾ din cap pân' în picioare. Mi se părea că acele trupuri, culcate la soare, erau leșuri de morți, dar mă încredințai pe urmă că acei nenorociți erau pă-timași³⁷⁾ ce înadins se ungeau cu glodul din baltă ca cu alifia cea mai vindecătoare.

Balta era plină de scăldători și vuia de răcnite și de râsuri. Toți, din toate părțile, bărbați și femei, veneau de se aruncau în apă, la un loc, cu o nepăsare vrednică de timpurile cele mai nevino-

36) mold. noroi.

37) Oamenii suferinzi.

vate ale lumii și cu o veselie ce mă îndemnă și pe mine a lua o baie. Intraî deci în baltă și mă înaintai cale de vr'o două sute de pași, călcând printr'un glod negru și unsuros, în care mă cufundam până în genunchi la fiește care pas.

Cum mă depărtam de mal, de-odată mă trezii între patru femei, carele întocmai ca niște naiade, erau coperite numai cu vâlul cristalin al apei!... E de prisos să adaug că mă depărtai iute de ele, rușinat și cerându-le *pardon*.

Maladroit! ziceam în mine, se vede că am intrat tocmai în locul de scăldare hotărât pentru secsul frumos! Și apucaî în stînga, cu gând de a eși din hotarele împărăției femești; dar în curînd mă găsiî earăși față 'n față cu vr'o trii sirene albe și vesele ce se împroșcau una pe alta cu apă. De isnoavă fugii înapoi rușinat, de isnoavă cerui pardon și apucaî în dreapta, neștiind încotro mă îndreptam, pentru că răsfrîngerea soarelui pe suprafața bălții mă orbise de tot.

Impregiurul meu auziam fel de fel de glasuri, unele bărbătești, altele dulci și armoniase care cântau melodii străine pe cuvinte necunoscute mie; și cu cât pășiam înainte, mă întâlneau cu ființi de secsul frumos, sau cu ființi de secsul neîrmos; și cu cât făceam acele întâlniri apropiete, rămâneam încredințat de starea sălbatică a Valahiei, pentru că numai într'o țară sălbatică puteam videa acel amestec nevinovat de secșuri.

Dar în vreme ce mă adânciam atît în baltă cît și în gânduri, rămăsei de-odată încremenit pe loc, căci auzii lângă mine o convorbire franceză!

Trii tineri ce zării aproape vorbeiau împreună; unul purtând o cealmă³⁸⁾ de glod pe cap, altul

38) turc. turban.

având o mască earăși de glod pe obraz și al triilea făcându-și pe pept o giletcă tot de glod.
— Aflat-ați, zise unul, cele de pe urmă minuni ale bălții?... O damă de la Moldova, care de doi ani nu se putea sluji nici de cum de mâna sa cea dreaptă, după ce a luat vr'o trii zeci de băi, a făcut astăzi cruce cu însăși mâna de care pătimia. Asemine, doi surzi au câștigat auzul și un ficior³⁹⁾ al meu, ce era plin de răni peste tot trupul, s'a vindecat de ispravă prin întrebuițarea glodului acestei bălți!

— Nu e de mirare, răspunse altul, căci balta în care ne găsim este adevăratul izvor al tămăduirii... Dar nu știți ce întâlnire curioasă am făcut astă noapte în satul Balta-albă, după ce m'am despărțit de voi? Cum treceam călare prin sat, aud de-odată strigând: *Arretez, arretez!* și zăresc un om alergând în partea mea. Ce era? Un biet străin, un francez, carele sosise de un ceas acolo și care de un ceas se primbla pe uliți încungiurat de o clae de câni, căutând un tractir.

La aceste cuvinte ale tânărului, mă apropiai de dânsul plin de bucurie și-i zisei, apucându-l de mână:

— Eu sânt, domnul meu, acel străin de care ți-a fost milă astă noapte și sânt recunoscător soartei că te întâlnesc a doua oară, pentru ca să-ți mulțănesc!

Nu am trebuință, domnilor, să vă mai adaug că acei trii tineri mă primiră îndată în societatea lor și că prin manierele lor plăcute mă siliră a mă crede în Valahia earăși ca într'o țară civilisată.

Eșind din baltă tuspătru, ne duserăm să vizităm cu deamăruntul curioșitățile așezate de-a lungul malului și, în vreme ce treceam pe dina-

39) mold. copil, fiu.

intea lor, unul din tovarăși mi le tălmăcia, râzând:

— Eată, domnule, zicea el, o lume nouă, vrednică de a deștepta închipuirea d-tale de artist. Eată un târg de câteva mii de suflete, un târg ce s'a înființat în câteva zile și care peste câteva săptămâni se va șterge de pe fața pământului, întocmai ca Babilonia,⁴⁰⁾ ca Niniva⁴¹⁾ ș. c. l.; un târg în care nici o taină casnică nu se poate ascunde, din pricina lipsei zidurilor, a ușilor și a ferestrelor; un târg în sfârșit cu totul necunoscut Evropei, dar în care civilizația ei este reprezentată prin magaziiile de scânduri a două marșande⁴²⁾ de mode! Eată o lume ce în ochii d-tale pare a fi sălbatică, dar care are soiul⁴³⁾ ei de civilizație deosebită. Aici ne găsim în împărăția contrasturilor celor mai originale; aici lucsul și sărăcia, durerea și veselia, ideile nouă și ideile vechi, costumele Evropei și costumele românești, toate sânt unite la un loc, sânt mestecate la un loc și produc un efect neînchipuit atât ochilor cât și minții; aici...

— Aici, adăugă altul, privirea se îndestulează, dar stomahul rămâne deșert! Haideți mai bine aiurea să ședem la masă.

Indată ne suirăm într'o droșcă cu șese cai și în curând agiunserăm în satul Balta-albă, la o casă țărănească. Odaea în care intrarăm era tot așa de mică și de bine mobilată ca aceea a străjerului meu.

— Domnilor, zise râzând stăpânul vremelnic al acelei case, vă poftesc să fiți cu cea mai mare luare aminte în privirea mobilelor și a oglinzi-

40) Babilonia, pe Eufrat, centrul civilizației caldeene, unul din cele mai celebre orașe din Orientul asiatic.

41) Capitala împărăției asiriene, pe Tigru.

42) fr. marchande, vânzătoare.

43) mold. felul.

lor ce acopăr păreții... Cu astă condiție vă pof-tesc la masă!

Și, zicând aceste, el întinse gios la pământ o rogojină, puse în mijloc o măsuță rotundă cu picioarele scurte, aruncă pe dânsa patru șervete și patru linguri de lemn și ne îndemnă pe toți să ne așezăm turcește împregiurul mesii. Pe urmă bătu în palme și trii slugi intrară aducând, u-nul o tablă cu pâine albă, al doile un castron cu borș, ear al triile câteva butelci⁴⁴⁾ de Bor-deaux.

— Domnilor, ne zise ear tânărul ce ne ospăta, fiind că paharele sânt de prisos în satul acesta, fiecare din noi să se înarmeze de o butelcă și să facă cu ea ce va socoti de cuviință, spre a-și stinge setea.

Noi urmarăm îndată sfatul acesta și ne puserăm a mânca din castron, cu o frăție orientală vrednică de foamea noastră. După borș, feciorii⁴⁵⁾ aduseră alte bucate care îmi plăcură mult, de și îmi erau cu totul necunoscute.

Nu voi uita niciodată acea masă originală și poziția noastră la pământ și veselia ce a domnit între noi până la sfârșit și răcnitele țiganilor lăutari ce cântau la ușă și entuziasmul cu care tovarășii mei au purtat un toast Franciei și danțurile naționale ce au giucat ei și dărnicia lor cătră lăutari și luptele în glumă ce s'au iscat între noi după masă și care au ținut până la cinci ceasuri.

În spre sară ne duserăm călări earași pe malul bălții, cu gând de a face o primblare cu *Vaporul!* Înțelegeți prea bine, domnilor, că ideea unui vapor pe Balta-albă era în stare să-mi aducă o mirare nemărginită; dar când zării mașina ce purta

44) mold. sticle.

45) Servitorii.

un nume atât de falnic, începui a râde ca un nebun. Vaporul Bălții-albe era o plută de grinzi, având un cort mare drept coperiș și două roți mici de moară aninate pe laturile ei. Acele roți care îi meritaseră numele de vapor, erau învârtite în apă de patru oameni și, prin mișcare lor, purtau încet pluta pomenită pe fața bălții.

Ne suirăm pe dânsa vr'o trii-zeci de persoane, dame și cavaleri, precum și o bandă de lăutari țigani și până pe la opt ceasuri de sară, făcărăm o primblare sentimentală sub razele lunii ce se ridicase în cer. Damele se cam temeau de furtuni și alte întâmplări ale navigărei, dar caverii care stau pe lângă dumnealor le făcură giurământ de a le scăpa în not din ori ce primedie; și așa ne întorserăm la mal teferi, voioși și gata de a merge la balul ce se da în satul Balta-albă.

Acel bal, care era menit a-mi răsturna toate ideile mele asupra stării sălbatice a Valahiei, mă aduse într'o încântare neașteptată! Peste două sute de persoane adunate într'o sală mare ce purta nume de Casino, alcătuiau o societate cu totul evropienească, atât prin toaletele lor plăcute, cât și prin a lor maniere civilisate. Vă las dar să gândiți, domnilor, ce impresie îmi făcu acea adunare, mie care eram încă asurzit de strigările furioase ale postașului din Brăila, mie care eram încă stâlcit de patul casei străjerului, mie în sfârșit care asistasem la scenele din târgul așezat pe malul bălții! Dar mai cu samă, când făcui cunoștință cu câteva dame românce tinere și frumoase și când le auzii pe toate vorbind limba franceză întocmai ca niște parisiane, credeți-mă că mă socotii în palatul încântat⁴⁶⁾ al unui vrăjitor.

46) ital. incantato, vrăjil.

Ochii damelor atât de fermecători, zâmbetele lor grațioase, glasurile lor dulci, taliile lor bine făcute și care se mișcau repede în figurile contradanțului, sau treceau ca fantasme albe în vârtejul valțului; acel amestec de flori, de toalete scumpe, de lumină și de muzică, mă îmbătaseră atât de mult, încât uitasem de tot că mă aflam în fundul Evropei, pe marginea Orientului. Și când se sfârși balul și când eșii din sală și mă găsii earași într'un câmp pustiu, nu mă putui opri de a zice cu cea mai adâncă încredințare: *Décidément*, Valahia este o țară plină de minuni! una din țările care sânt descrise în Halima!⁴⁷⁾.

După vr'o două ceasuri, îmi luai adio de la prietinii mei de baltă și mă pornii spre Galați într'o brișcă jidovească, cu gând de a mă sui în vaporul Țarigradului⁴⁸⁾. Lăsai satul în urma mea și mă afundai în câmpii, după ce întâlnii în cale-mi vr'o două companii⁴⁹⁾ de cavaleri și de dame ce se primblau cu lăutari pe lună.

Eată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta-albă. În 24 de ceasuri am văzut atâte lucruri nepotrivite, atâte contrasturi originale, că nu știu nici acum dacă Valahia este o parte a lumii civilisate, sau de este o provincie sălbatică! Dumnezeuavoastră, domnilor, care mă încredințați că nu-i nici o deosebire între Valahia și Moldova, puteți să-mi tălmăciți acest problem.

47) Celebra culegere de povestiri arabe (sec. XIV), tradusă prima oară în limba franceză la 1704.

48) Constantinopol.

49) fr. *compagnie*, adunare, tovărășie.

INECAREA VAPORULUI SECENI
PE DUNĂREA

(1852)

INECAREA VAPORULUI SECENI PE DUNĂREA

(1852) *)

Publicata în „Almanachul pentru Români” din Iași, la 1853 și intercalată mai târziu — fără prea multă omogenitate — în sceneta „Un salon din Iași”, schița aceasta face parte din seria amintirilor de călătorie. Este deci o reminiscență în care vom surprinde netagăduitele sale calități de prozator: humor și culoare (mai ales în tabloul final, în care ne este descrisă scena naufragiaților din jurul unui foc aprins pe malul Dunării, la revărsatul zoilor, în vreme ce vaporul se scufundă), vervă și naturalețe. Precum drept o atitudine bine precizată trebuie interpretată xenofobia lui Alecsandri, evidentă aci, dar nu atâta de stăruitoare încât să compromită valoarea artistică a prozei sale.

În noaptea de la 9 Noembrie 1851, vaporul Seceni al companiei Loyd se cobora rapide pe Dunăre între Giurgiu și Brăila.

De și nu este voie a călători pe acest fluviu după ce înoptează; de și nu era lună, nici stele, căpitanul însă dedese poruncă să se urmeze drumul, căci avea toată încrederea în ghibăcia cârmaciului carele era român.

*) „Dela 11 Noembrie a anului trecut, zi în care am intrat în Moldova, la întoarcerea mea din Englitera, și până astăzi, 1 Februarie 1852, am fost silit a istorisi de 27 ori înecarea vaporului Seceni pe Dunărea. Deci, pentru ca să scap de nevoa în care m’aș putea afla de a mai începe un nou șir de narații verbale, am hotărât a scrie acea întâmplare și a o tipări în Calendarul „Buciumului român”. Cine e curios să o știe, ceteasc-o și dee-mi bună pace...”. (Nota lui V. Alecsandri).

Luneca deci vaporul între malurile Țărilor Românești și Sârbești ca un balaur de noapte, tulburând fața Dunării sub loviturile lui și lăsând în urmă-i o lungă coloană de fum negru și de scânteii.

Frigul și umezeala nopții goniseră toți călătorii de pe pod și, prin urmare, ambele saloane de rândurile I și II, precum și cabinele, erau ticsite de tot soiul de neamuri: Români, Italieni, Englezi, Francezi, Turci, Sârbi, Greci, Jidovi, ba încă și un principe Indian, nababul Ecbalod-Daula-Dod, cu care plecasem odată din Paris. Unii din ei giucau cărțile, alții cetiau, alții scriau, ear cei mai mulți grăiau în deosebitele lor limbi, prefăcând astfel vaporul într'un adevărat turn de Babel! De pildă: împregiurul unei mese rotunde din salonul I, eu mă găsim în adunare cu un turc, un italian și cu prințul indian și vorbiam între noi prin chipul următor:

Nababul, vroind să aibă ceva lămuriri asupra drumului pe uscat de la Galați la Constantinopoli, adresa întrebările sale în limba arăpească italianului care îi slujia de dragoman.

Italianul mi le tălmăcia mie în limba franceză.

Eu le repetam grecului în limba elină-apla¹⁾.

Grecul le spunea turcului în limba otomană.

Și pe urmă răspunsurile turcului treceau ear înapoi pe la grec, pe la mine și pe la italian, până la urechile indianului, carele da din cap spre semn de mulțămire.

Această harhalae babilonică ținu până despre mezul nopții, când începu somnul a amorți glasurile, a micșora ochii și a produce un căscat obștesc, care făcu de mai multe ori giurul salo-

1) Greaca vulgară.

nului. Atunci, câte unul, câte unul toți se lungiră pe laițe²⁾, pe scaune și pe mese; candela se stinse ca nealțădată și în sânul întunericului se ridica o horăitură urieșă, alcătuită de deosebite horăituri botezate și nebotezate. Salonul răsuna ca zece ogeaguri aprinse și ca zece mori hârbuite!

Pas de dormi, dacă poți, în mijlocul unei asemenea armonii!

Cât pentru mine, după ce am făcut toate chipurile ca să adorm; după ce m'am întors multă vreme când pe o coastă, când pe alta; după ce am cercat să număr până la o mie, înzădar!... mi-am aprins țigareta și m'am pus să gâcesc naționalitățile deosebitelor horări care-mi dădeau o serenadă atât de melodioasă. Studiu nouă, interesantă și pe care sfătuiesc să o facă toți acei călători nenorociți ce sânt osândiți de împregiurări a petrece nopți întregi de nesomn.

Așa, la picioarele mele suspina o horăire musicală care sămăna cu o gamă de la *do* și până la *mi* și care, câte odată, părea că o să înceapă o arie din *Bărbierul de Sivilia*³⁾; dar acel început înșelător se sfârșia îndată cu o notă jalnică din *Lucia*⁴⁾. Cine putea fi acel horăitor-diletante? Negreșit un italian! Și în adevăr era un tânăr care mergea la București.

Mai departe vuia un horăit lung și gros care mă făcea să gândesc la sărbătorile Crăciunului⁵⁾. El se rudia cu cânticul prea puțin armonios

2) Bănci.

3) Cunoscuta opera a lui Rossini, reprezentată întâia oară la Roma în 1816 și mult cântată pe scena teatrului din Iași, în anii următori.

4) „Lucia de Lamermoor”, tot atât de cunoscuta operă a lui Donizetti, (reprezentată întâia oară la Napoli în 1835).

5) În Moldova, de Crăciun, se umblă cu „buhaiul”.

al unui dobitoc, care ca și sgârçiții 'e bun și folositor numai după moarte. Cine altul putea să-l imiteze așa de bine de cât un om deprins a trăi în compania... sgârçiților? Care țară hrănește mai multe vietăți rătoase de cât țara ungurească? Horăitorul trebuia să fie negreșit maghiar! Și în adevăr era un graf care se ducea în Siria.

În mijlocul salonului, pe o masă care slujia de pat în acea noapte, suspina cu sfială un horăit foarte curios. El părea că ese numai dintr'o singură nară și era întrerupt de spasmuri, de înădușeli, de gemete slabe, carele dovediau o grijă neîncetată în sufletul stăpânului acelei nări. Cine altul de cât un jidov putea fi astfel gonit de dimonul spaimei, până și prin somn? Cine altul de cât un evreu-zaraf putea să aplice vițiul cămătăriei până și la răsufare și să se slujiască numai cu o nară, de economie? Și în adevăr, era un Herșcu carele mergea la Moldova ca să contribuieze la înflorirea comerțului acestei țări!

Lângă ușa șuera un horăit ascuțit și suptire ca siriitul unui șerpe și, cu toate aceste, însufla un soi de miloasă compătimire. El te înfiora și tot odată îți fura luarea-aminte; te adimenia și tot odată îți sbârcia nevrele⁶⁾. Omul ce horăia astfel trebuia să fie primejdios; o lighioaie cu două fețe, cu buze dulci și cu dinți înveninați, cu ochii blânzi și cu inimă pestriță! Ce putea fi acel necunoscut?... Patriot de drumul mare sau spion? Care era naționalitatea lui, meseria lui?...

De odată, pe la două după mezul nopții, toți călătorii se treziră spărieți într'un vuet grozav și o grozavă sgâlțâire a vaporului! Laițele, mescle, scaunele se răsturnară gios cu acei ce dormiau pe dânsle și soba se dărâma ca de cutremur. Intu-

6) Nervii.

nericul era cumplit! Cumplită și spaima tuturor, căci în vălmășagul acela, de-odată se ridicară vr'o două-zeci de răcnite înfricoșate carele ziceau în deosebite limbi:

Suntem perduți!
 Nous sommes perdus!
 Siamo perduti!
 Kirie eleison!

Iesus Maria und Iosef!
 Allah! Allah!
 Aman! Aman!
 Aivei! ghevalt! Vei! vei!
 etc. etc. etc.

Dincolo de salonul nostru, peste tindă, cabina damelor răsuna de țipete ascuțite, de istericale, de plânsete, de bocite carele dădeau fiori!

Ce se întâmplase? Nime nu o putea spune; dar toți strigau delaolaltă că ne-am înecat și, strigând toți se răpeziau spre ușă, împedecându-se de mobilele răsturnate și dând chiorâș unii peste alții. Mulți cădeau prin întuneric și se sculau încă mai spărieți! Insfârșit, după o luptă desperată la ușă, isbutirăm a ne urca pe pod.

Vaporul nostru era oprit în mijlocul Dunării, ca o feară rănită, ear în zarea nopții se videă mai departe o matahală neagră ce fugia în susul apei. Cărmaciul ne spuse că era un alt vapor care, după ce căzuse orbește peste al nostru și ni-l fărâmasese, se depărta acum de noi fără a ne da cel mai mic ajutor. În vremea asta, un marinar, viind de la provă⁷⁾, trecu rapide pe lângă noi, zicând cărmaciului: *Mor oaminiî noștri!...* Și, sărind într'o barcă mică, se îndreptă cătră capătul de înainte al vaporului.

Ne înțelegând încă nimică din câte auziam, mă dusei prin. întuneric spre locurile al 2-le, unde răsunau glasuri de femei spăriețe. Lângă mașina vaporului zării un om lungit pe pod și văitân-

7) Proră, partea din față a vaporului.

du-se că-i rănit de moarte la cap și la picioare. Mai înainte, mă întâlneam cu pasagerii din salonul II, cari fugiau strigând că se umple vaporul de apă și că salonul lor e înecat. Cu toate acestea, mă coborâi în lăuntru și tabloul ce mi se înfățișă, mă făcu să uit că pășiam prin apă. Trii oameni înarmați cu topoare cercau să dărme perețele din fund, care despărțea salonul de cabina marinarilor, pentru ca să scape doi tovarăși ai lor, prinși și zdrobiți între fearele acelei cabine prin ciocnirea vapoarelor. În acea groaznică lovitură tot capătul de dinainte al corăbiei noastre se frânse și doi din oamini echipajului muriau acum turțiți și fărâmați în patul lor!... Gemele lor slabe se auziau dincolo de perete împreună cu bulbucitul apei care năvălia în cabină; ear oamini de dincoace, din salon, loviau mereu cu topoarele. Cercare zădarnică! Căci perețele era îmbrăcat cu table groase de fer.

Peste puțin nu se mai auzi glasul acelor nenorociți, ci numai un vuet surd de valuri. Dunărea îi înecase pe amândoi!... Eșii afară din salon cu sufletul înfiorat de jale și de groază!

Pe pod, căpitanul, frângându-și mâinile cu desperare, da porunci ca să desbarce pasagerii pe mal; căci, în vreme cât fusesem în salonul II, cârmaciul îndreptase vaporul spre țărmul Țării Românești și Dunărea, luându-l la vale, îl lipise de uscat. Se aduse îndată luntrea între vas și între mal; ear călătorii, aruncându-se grămadă în ea, săriră de pe dânsa pe pământ.

Acum era trii după mezul nopții. Vaporul era pustiu și aburii mașinii, eșind cu putere pe țăvia ogeagului, produceau un vuet trist și îngrozitor. Se părea o dihanie urieșă ce și-ar fi dat duhul în valurile Dunării!

Toți tovarășii mei de călătorie se primblau pe

mal, ca niște umbre rătăcite; eu însă, văzându-mă lângă pământ, găsii de prisos a mă coborî din vapor și, pentru ca să scap din ochii căpitănului, mă vârîi în cabina principelui indian. Această cabină era pe pod, lângă roata care venia în partea Dunării. Acole, întinși pe divanuri cu dragomanul Nababului, începurăm a vorbi despre felurite înecări de vase pe mare, fără să avem idee de pericolul în care ne aflam. Vaporul se răsturna pe nesimțite în Dunăre și noi nu știam nimic!

Apa care năvălise în salon și în magazia locurilor al 2-le, pleca vasul încet, încet și călătorii de pe mal priviau la el, așteptând din minut în minut să-l vadă răsturnându-se cu totul. Prin urmare, Nababul, dragomanul și eu, prinși de valuri în cabină, ne-am fi înecat chiar la mal, întocmai ca oare-cine!

Soarta însă nu vroi să pățim asemenea rușine, căci în vreme ce Nababul îmi istorisia, arăpește, o cruntă înecare pe marea Indiei, auzii, ca prin vis, un glas strigând: *Se răstoarnă vaporul!* Intr'o clipală sării, eșii din cabină și alergai la marginea vaporului despre mal. Malul mi se păru mult mai gîos de cât înainte.

— Oamini buni! Veniți de mă scoateți! strigai la marinari.

— Da, tot în corabie ești? îmi răspunse unul. Fugi degrabă că te îneci!

— Impinegeți luntrea spre mine.

— Nu-ți trebuie luntre. Apucă înainte pe pod că-i găsi o punte de scânduri de pe vapor pe mal.

Mă întorsei degrabă la cabină ca să dau de știre tovarășilor mei să fugă și, găsind puntea cea de scânduri, eșirăm tustrii pe uscat în mirarea tuturor.

Țărml pe care ne aflam era mlăștinos și co-perit cu stuh în întindere de mai multe poște; pustietatea domnia în toate orizonurile, ear ma-lul unde debarcasem înfățișa un tablou vrednic de zugrăvit. La para unui foc aprins, lângă apă, se zăria de-o parte vaporul cufundat pe giumă-tate și răsturnat într'o coastă; ear de altă parte lumina se răsfrângea pe deosebitele grupe de că-lători și pe feluritele lucruri scăpate din vasul înecat: funii, pânzi, ferării, saltele, perine, saci de drum, lăzi, lărfurii stricate, sticle sfărâmate, găini și curcani legați de picioare, etc., toate as-vârlite unele peste altele. Mai la deal, pe un pat de stuh, vr'o șese dame stau culcate în man-telele lor și tremurau de frig; alături, câțiva din pasageri se căinau împreună despre perderea măr-fii lor; alții, mai departe, se primblau fumând și glumind; alții cătau să mângie pe unul din ma-rinari, carele plângea pe frate-său înecat în ca-bină și să dea agiutor nenorocitului ce fusese ră-nit la cap și la picioare în isbitura vapoarelor. Cei mai mulți însă se grămădiseră pe lângă foc și se lăudau că nu le-a fost frică nici de cum!

Frigul era mai cumplit și umezeala mai pă-trunzătoare cu cât se apropiau zorile; ear noi, în nerăbdarea de a videa ziua, țineam ochii țin-tiți asupra unci dungi albe ce se ivise la poa-lele ceriului, peste Dunărea. Răsăritul soarelui era pentru mulți din noi un spectacul nou și îl doriaam ca o veste bună. Insuși cârmaciul îl a-ștepta cu vie dorință, căci el și începuse a cânta:

Oliolio! soare rotund,
De-ai răsări mai curând!

Soarele se ivi îndată la glasul lui, răspândind un snop de raze aurite peste noi, ear noi îl pri-mirăm ca pe un oaspe iubit, cu o lungă urare

de bucurie. După el se arătară îndată printre stuh vr'o patru dorobanți de la pichetul megieșit⁸⁾ și vr'o zece țărani români, cari ne spuseră că ne găsim chiar în dreptul Călărașilor și în lungă depărtare de ori-ce sat. Această aflare ne desperă căci toate provisiile noastre se înecaseră! A scăpa de apă și a muri pe uscat de foame era un lucru care nu ne venia la socoteală nici de cum.

Căpitanul însă, care se îngrijia mai mult de lucruri de cât de stomahuri, puse îndată oamini ca să descarce vaporul și trimise o stafetă la Brăila ca să înștiințeze compania despre întâmplarea acestei nopți. În curând lucrurile noastre fură aduse pe mal.

Eată că pe luciul Dunării se ivi o ghimie⁹⁾ cu pânzele umflate! Ea ni se arată ca corabia lui Noe în mijlocul potopului! Atunci, toți de la oaltă începurăm pe loc a striga în gura mare, a trage clopotul vaporului, a face semne, pentru ca să cerem ajutor. Ghimia cârni spre mal, coborî pânzele, se opri puțin, ne luă pe vr'o câțiva pe dânsa, plecă din nou, căci avea vânt bun și ne aduse până 'n sară la Brăila.

De acolo, a doua-zi, mă dusei la Galați cu o căruță jidovească în două ceasuri și, de la Galați venii la Iași în patru zile, cu cai de poștă și pe șosea!

Astfel s'a întâmplat cu vaporul Seceni, carele în două rânduri mai înainte s'a stricat pe Dunărea și care în sfârșit s'a pierdut în fața mea, pentru ca să mă pue în nevoie de a istorisi înecarea lui de 27 ori pân' acum din gură și odată din tipărit.

8) Din apropiere.

9) turc. șalupă.

VASILE POROJAN

VASILE POROJAN

Facând parte din scrisorile schimbate cu I. Ghica, aceste pagini autobiografice, povestindu-ne impresiile de copilărie ale Poetului, izbutesc a rămâne printre cele mai savuroase specimene ale prozei sale.

Prețioase prin precizarile biografice pe care le conțin; expresive pentru duiosia evocărilor; colorate în descrierea locurilor și oamenilor în mijlocul cărora a deschis ochii la viață, aceste pagini — în care regăsim acea notă de humor care-i convine atât de mult lui Alecsandri — au și meritul de a ne prezenta neuitata figură a țiganușului Porojan, tovarășul de joc al copilăriei lui Alecsandri, de care îl va despărți mai târziu soarta bună și soarta rea. În felul acesta, schița are și un substrat moral și filosofic, de o consistență pe care nu totdeauna suntem deprinși s'o regasim în proza Autorului nostru.

Am pierdut în zilele trecute un tovarăș de copilărie care purta un nume mai mult de șatră decât de salon, căci se numia Porojan! El a fost unul din robii noștri, țigan lingurar de soiul lui, însă pitar de meserie.

Mărturisesc că m'am simțit cuprins de o adâncă mâhnire când am aflat că el s'a mutat cu șatra pe ceea lume, ca mulți din contemporanii mei, boieri, țărani și țigani, cu cari m'am încălzit la soarele Moldovei timp de giumătate de secol și mai bine! — Am pierdut în Vasile Porojan pe cel de pe urmă martor al începutului vieții mele, rivalul meu în jocul de arșice și în asvârlitura de petre deasupra bisericii Sfântului Ilie din Iași, vecină cu casa părintească.

Valurile lumii și treptele sociale ne-au despărțit de mult unul de altul, eu înălțându-mă pe scară mai până în vârful ei și el rămânând gios, fără a putea pune piciorul nici măcar pe întâia treaptă; însă acum 50 de ani eram amândoi egali dinaintea soarelui, fiind deopotrivă părliți de dânsul și formam o păreche nedespărțită de cum răsăria lumina zilei până ce apunea. Poamele din grădină nu apucau niciodată a se coace din cauza noastră, căci amândoi știam a ne acăța ca verigile pe vârfurile cele mai nalte ale copacilor roditori. Evreii nu mai îndrăsniau a trece pe strada casei noastre din cauza sburăturilor de petre cu care îi împrășcam.

Meșteri în arta de a fura merele și perele de pe crângi; îndrăsneți la asaltul stogurilor de fân, din vârful cărora ne plăcea a ne da de-a rostogolu, neobosiți la „Puia Gaia”, la „Poarcă”, la „Țircă” și chiar iscoditori de noi jocuri, eram mândri unul de altul!... Singura deosebire ce exista între noi doi, consista într’aceea că, pentru făr’ de-legile noastre copilărești, numai Porojan era pedepsit de către giupâneasa din casă, mama Gahița! Câte bătăi a mâncat el sârmanul pe socoteala mea!... Deabia scăpat din mânilor giupânesei cu chica topor și cu obraji bujorați de palme, el alerga la mine și, uitând usturimea, mă îndemna să ne jucăm în puf. Eu îl mângâiam și îi dădeam câteva parale turcești ca să cumpere halviță și simit, două *friandise*, cum zic Francezii, două *delicatessen* cum zic Nemții, pentru care Porojan era în stare să-și vândă căciula, dacă ar fi avut-o și eu în stare să-mi dau papucii din picioare.

Ce talent avea el pentru confecționarea arcelor de nuele cu săgeți de șindrilă! Cum știa de bine să înalțe smeii de hârtie poleită până sub nori

și să le trimiată răvașe pe sfoară!... Acei smei cu cozi lungi erau fabricați de dascălul bisericii și purtau pe fața lor următoarele cuvinte scrise cu slove cirilice:

„Afurisit să fie cu tot neamul lui și să ardă în „jărăticul iadului, acel care ar găsi acest smeu „căzut și nu l-ar aduce în ograda Sfântului Ilie”.

Smeul, sforăind, purta acest blestem pe deasupra orașului, fiind pândit de toți băieții mahalalelor; și când i se întâmpla să cadă din văzduh, devenia prada lor; blestemul nu producea nici un efect, din cauză că hoții nu știau carte; însă Vasile Porojan pleca îndată ca să-și găsiască paguba, săria peste zaplaze, peste garduri, până ce da de hoți, începea cearta cu ei și câteodată isbutia a se întoarce cu o bucățică din coada smeului în mână, iar mai adeseori el venia cu părul vâlvoi și cu cămașa ruptă.

Atunci fața lui se posomora și ochii lui se aprindeau de dorul răsbunării. Cu o iscusință de sălbatic, el își pregătia armele, adică o peatră rotundă legată de capătul unui pac de sfoară și când vedea pe deasupra capului înălțându-se vreun smeu străin, deodată asvârlia peatra în văzduh și o asvârlia cu atâta măiestrie, încât peatra sbura totdeauna pe deasupra sforii smeului și cădea ear lângă el.

— Al nostru-i, cuconașule!..., striga Porojan cu glas triumfător; și, în adevăr, trăgând sfoara lui încălțită de aceea a smeului, acesta în curând cădea în mâinile noastre.

Ce bucurie!... Nici o comoară nu putea plăti acea isbândă.

Tovarășul meu, pe lângă aceste dispoziții de știință strategică, mai poseda și aplecări artistice; el cânta din drâmbă cu un talent la care nu am putut adăuga niciodată și pe care-l ad-

miram mai mult decât am admirat mai târziu talentul lui Liszt...¹⁾; ştia să imiteze şuerul şerpilor şi să-i cheme astfel la el, când ne rătăciam împreună prin fâneţele înflorite din lunca dela Mirceşti... Şi însă toate aceste aptitudini a lui fiind nesocotite, el a fost destinat a deveni pitar.

Intr'o bună dimineată Porojan a fost dat pe mâna unui brutar, pentru ca să înveţe a plămădi pâni, ciurecuri²⁾, colaci, cozonaci, etc., şi eu am fost trimis la pensionul d-lui Victor Cuenim³⁾, ca să învăţ tot ce se învăţa pe atunci: un pic de franţuzească, un pic de nemţească, un pic de grecească şi ceva istorie şi ceva geografie pe deasupra.

Adio nepăsare a copilăriei! Adio libertate! Adio fericire!

Ce-o fi păţit tovarăşul meu sub lopata brutarului, nu ştiu; dar cât pentru mine, îmi aduc aminte că, lipsit de Porojan, îmi părea că eram o fiinţă fără umbră.

Acea viaţă nouă de şcolar închis în sala de studiu, ghemuit pe un pupitru şi condamnat a învăţa pe de rost verbe franceze, germane şi greceşti; obligaţia de a ne trezi dimineaţa în sunetul unui lighian de alamă lovit ca un tamtam chinezesc de doamna Cuenim; sila la care elevii erau deprinşi a mânca bucate cu care nu erau deprinşi; o mie de mici miserii ce sânt legate de bietul copil eşit din casa părintească, foamea, frigul, neodihna şi ecsamenele zilnice ale

1) Franz Liszt, compozitor şi pianist ungur (1811—1886), pe care V. Alecsandri avusese prilejul să-l audă şi la Iaşi, unde a dat câte-va concerte.

2) mold. colăcei împletiti.

3) Pension francez din Iaşi.

profesorilor, mă adusesese la o disperare amară... Deși luam parte la jocurile camarazilor mei, când suna ora de recreație însă, cea mai scumpă petrecere a mea consista întru a mă sui pe capra unei trăsurii vechi și părăsită sub o șură deschisă din toate părțile. De acolo priviam cu melancolie dealurile Socolei, mișcarea norilor pe întinderea ceriului, trecerea cârdurilor de cucoare prin aer, drumul vestit al Bordii, ce ducea în țara de gios și mai ales orizonul albastru, orizonul necunoscut și plin de-o atragere misterioasă... Dorul de călătorii se deșteptase în mine de când, într-o noapte, doi școlari, frații Cuciuc, ne povestiseră nenorocirile lui Robinson Crusoe⁴⁾ și de atunci mintea mea devenise un muscu de tablouri ce reprezentau corăbii sfărâmate de stânci, valuri de mare umflate cât munții, cete de sălbatici cari frigeau oameni pentru ospățul lor, etc.

Mare înrâurire au ecsercitat asupra imaginației mele de copil întâmplările lui Robinson povestite de frații Cuciuc! Acești clevi aveau o memorie ecstraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe... dacă nu i-ar fi dus în spânzurătoarea de pe câmpul Frumoasei, ca paricizi, îndemnați la crimă de însăși mama lor.

Un rege alungat din țara lui și-a fi aducând adeseori aminte de tronul său aurit. Astfel îmi aduc aminte eu de capra trăsurii de sub șopron. În momentele ce stam aruncat pe ea, imaginea lui Porojan trecea pe dinaintea ochilor mei țințiți, însă nu neagră și veselă, ci pudruită cu făină și umilită de această albeață nefirească.

4) Eroul romanului lui Daniel de Foë (1719), în care ni se povestesc aventurile, într-o insulă părăsită, a unui om care știe să se îndestuleze singur.

După dânsa veniau figurile celorlalți robi servitori din casa părintească și anume: Stoica, vetezul tatălui meu, care avea mania de a fura tingirile cu bucate din curțile boierești, pe unde părintele meu se ducea în vizită; și le ascundea în lădița trăsorii, fără a se gândi că va fi trădat de mirosul bucatelor și de zinghenitul tingirilor urducate pe pavea; Ana, femeia lui, pe care el cerea să o lase sub cuvânt că *i s'a învechit Țiganka*; Costachi bucătarul, care nimeria foarte bine sarmalele, ihnelele⁵⁾, ostropăturile, etc., dar se încurca în blamangele⁶⁾, căci le da un miros de sopon...⁷⁾; *inde* era obligat să le mănânce întregi; Casandra, Maria și Zamfira, trii fete frumoase pe cari mama Gahița le luase cu deasila din Țigănimia dela Mircești⁸⁾, pentru ca să le crească în casă, să le deprindă a coase la gherghel, etc.; Casandra, albă ca o fată de boier, se înamorase de Postolachi cobzarul dela țară și doria să se mărite cu el; însă giupâneasa o căsători fără voie cu Costachi bucătarul, obligând pe Postolachi să-i cânte la nuntă! Zamfira, mai norocită, isbuti a fugi cu Didică scripcarul, dela care am adunat mai multe cântice populare⁹⁾ și a duce o viață nomadă cu iubitul ei, până a murit, nu se știe unde.

Cât pentru Porojan, el deveni un pitar de frunte sub ciomagul profesorului său și fu ridicat la rangul de ciurecar al casei. Cariera lui fu astfel desenată pe gura cuptoriului cu litere neșterse de cărbune!... Domnii țării puteau să se maziliască, datinile puteau să se schimbe în Mol-

5) mold. iahnie.

6) fr. blanc-manger, cremă.

7) mold. săpun.

8) Moșia părintească a Poetului.

9) Indicație de preț pentru activitatea sa folkloristică.

dova, fața lumii putea să se prefacă în orice mod; eu, tovarășul lui de odinioară, puteam să devin din simplu Comis¹⁰⁾ ce eram, Postelnic mare¹¹⁾, Ministru, Domn chiar¹²⁾. Porojan avea să rămâie pitar și numai pitar până la sfârșitul vieții sale!... Stranie nedreptate a soartei!

Din ziua tristă a despărțirii noastre, numai Duminicile ne mai întâlneau în curte, când ne întorceam dela *pansioanele* noastre; și atunci recâștigam tot timpul pierdut cu studiul... Ambiția noastră era de a chiti și a sburutăi cu petricele late și rotunde pe palamarul¹³⁾ bisericii Sfântului Ilie, când el, suit în clopotniță, bătea toaca, ecsecutând variații fantastice cu ciocanul de lemn pe scândura spânzurată alături cu clopotele. Intr-o zi avui satisfacerea de a-l lovi peste mână tocmai când obținea un admirabil efect de toacă. Auzirăm un răcnet în naltul ceriului și pe urmă o grindină de amenințări, care cădeau de sus pe capul nostru. Fiind însă că distanța ce ne despărția de palamarul virtuos era mare, i-am răspuns prin o nouă bombardare și, ca Parții¹⁴⁾, am rupt-o de fugă voinicește. Victima noastră se plânse la dascăl, dascălul la diacon, diaconul la preot, preotul la giupâneasa Gahița. Rezultatul acestor plângeri succesive a fost că îndată furăm prinși pe împregiurul bisericii și duși dinaintea maicii mele, care mă dojeni

10) Titlu de boerie: mai marele peste grajdurile domnești.

11) Ministru de Externe.

12) În 1859 se vorbise, într'adevăr, de candidatura Poetului la tronul Moldovei.

13) mold. țârcovnic.

14) Popor scit, cu care s'a războit și Traian. Vestiți călăreți, Parții simulau fuga spre a izbi mai bine cu săgețile pe dușmani, (cfr. fr. fuir en Parthe, a fugi făcând mari pagube următorilor).

puțin cu blândețe și apoi mă șterse de sudoare pe obraz... Iar Porojan plăti gloaba pentru amândoi... Sărmanul! Mult l-a costat onorul de a fi tovarășul de nebunii al cuconașului!

Asemine o păți și înainte de a fi dați la învățătură.

Pe la 1827 aveam de profesor pe călugărul Gherman, acel care a vândut lui Gr. Ghica-Vodă manuscriptul lui Șincai¹⁵). El ședea la noi și afară de mine avea și alți elevi ecsterni, dintre cari și pe M. Kogălniceanu. Acesta venia în toate zilele, îmbrăcat în antereu de cutnie¹⁶) și purtând un ișlic rotund de pele de miel sură... Vai de nenorocitul ișlic! El devenise o minge în mâinile noastre și ne atrăgea ocări aspre din partea părintelui Gherman, ba uneori chiar și palme. Cum să ne răsbunăm? Vasile Porojan găsi modul de răsbunare!... Dascălul nostru avea obiceiul să doarmă după amiază și să horcăiască de răsuna ograda. El atunci se afla într'un soi de letargie, din care nu l-ar fi trezit nici tunul. Profitând deci de această împregiurare, ne-am apucat de am zugrăvit cu cerneală vișinie sprâncenele, barba și mustățile călugărului. Efectul produs a fost de minune!... Părintele Gherman nu mai îndrăsni să easă în lume vre-o două luni de zile pentru ca să scape de glumele oamenilor; ear bietul Porojan făcu prima oară cunoștință cu sfântul Neculai din cui.

Sunt dator însă a mărturisi că amicul meu știa să rabde suferințele cu un stoicism antic.

Nici țipa, nici vărsa lacrimi, dar plângeam eu pentru dânsul.

15) Este vorba de manuscrisul „Cronicei” lui Gh. Șincai, pe care Arhimandritul Vida îl cumpărase la licitație în Viena și pe care l'a tipărit, parțial, la Iași, în 1843.

16) Satin cu dungi.

În sfârșit sună ora unei despărțiri complete!... În vara anului 1834, d-nul Cuenim dusesese elevii săi pe malul Prutului pentru petrecerea vacanțiilor. Eram în gazdă pe la casele țărănești din satul X și ne găsim la largul nostru, veseli, nebuni, sburdalnici ca rândunelele. Între sat și râu se ridica un buchet de copaci rari și pletoși, care devenise arena jocărilor noastre. Adăpostiți la umbra lor, priviam Cazacii de pe cea mai, înarmați cu sulici lungi și când ne scăldam strigam la ei: *zdraste ciolovec*¹⁷⁾, ca și când am fi salutat pe Cesar.

Ședeam într-o ameză culcat la tulpina unei răchiți, crezându-mă că-s Robinson Crusoe și așteptând să apară de după copaci o ceată de sălbatici, când zării deodată figura lui Porojan!

— Vasile!... am strigat cu bucurie.... Vasile!...

— Eu, cuconașule, răspunse Porojan. Am adus o scrisoare a boierului lui domnu Cuenim.

— Și te-a trimis pe tine?

— Ba nu; da m'am luat pe urma slujitorului dela Visterie¹⁸⁾, care a fost însărcinat cu scrisoarea. Îmi era dor să te mai văd odată, cuconașule, pân' a nu te duce la Paris.

— La Paris? eu?

— Așa am auzit vorbind fetele de sus, că boierul a hotărît să te trimiță la carte, tocmai în fundul lumii... și am venit să te rog ca să mă iei cu d-ta.

— Lasă pe mine, Vasile... Făr' de tine nu mă duc, am răspuns cu siguranță.

Însă peste vre-o zece zile mi-am luat adio dela maica mea care plângea, dela tatăl meu care se stăpâna să nu plângă, dela frate, dela soră, dela mama Gahița, dela servitori și am plecat.

17) rus. bună ziua, omule.

18) La care era orânduit tatăl lui V. Alecsandri.

lăsând în urma mea pe bietul Vasile Porojan... Ochii lui se umplură de lacrimi pentru întâia oară de când îl cunoșteam. Am plecat odată cu Alecsandru Cuza, căruia norocul îi rezervă tronul României, cu vărul său N. Docan și cu pictorul Negulici, care a murit la Constantinopoli, în urma evenimentelor dela 1848¹⁹⁾. Conducătorul și guvernatorul nostru era însuși secretarul vestitului Corai²⁰⁾, d-nul Filip Furnaraki.

Cinci ani întregi am stat la Paris, cercând, după dorința părintelui meu, să mă pregătesc pentru studiul medicinei, apoi pentru studiul dreptului... Cercare zădarnică! Fiind contrară imaginației mele vagabonde și aplecării mele pentru literatură.

La întoarcerea mea în țară, pe la sfârșitul anului 1839, după o plăcută călătorie prin Italia, am găsit casa părintească completă... Porojan singur lipsia, căci fugise a doua zi după plecarea mea la Paris și nu se mai întorsese la stăpâni de frica sgardei cu coarne de fer și, mai cu samă, de groaza polițaiului Urzică, prin mânilor cărui era de obicei ca să treacă toți țiganii le-neși, tâlhari sau prea iubitori de libertate... Nu trecu însă mult timp și el apăru la curte, căci auzise de întoarcerea mea. Dorul de mine îl făcu să înfrunte asprimea pedepsei ce meritase... Dar am avut nespusa mulțămire de a-l scăpa și de a-l reintegra iarăși în postul său de pitar al casei.

După moartea părinților mei am liberat pe toți robii noștri, voind astfel să recunosc amicitia

19) Pictor romantic, printre cei dintâi ai noștri, despre care ni s'au păstrat prea puține date. Se știe că a luat parte la revoluția din 1848. Unele tablouri ale sale se găsesc la Atena și Constantinopol.

20) Unul din cei mai străluciți învățați ai Elenismului pe vremea aceea.

lui Porojan pentru mine. Frumoasă zi a fost aceea când, din balconul casei dela Mircești, am declarat țiganilor adunați că sunt liberi! Că nu li se vor mai lua copiii pentru a fi crescuți și deprinși ca servitori în casa boierească și că pot să meargă unde le place, fără împiedecare din partea nimănui.

Surprinderea lor s'a manifestat prin o exclamare sălbatică și bucuria lor prin o mie de sărituri deșănțate, ca oamini mușcați de tarantelă²¹). Vr'o trii bătrâni însă au început a plânge și a-mi zice:

— Stăpâne, stăpâne, ce ți-am greșit ca să ne urgisești astfel, păcătoșii de noi!... Ne faci slobozi?... Cine o să ne poarte de grijă de azi înainte?... Cine o să ne hrăniască, cine să ne îmbrace, cine să ne cunune, cine să ne îngroape?... Stăpâne, nu te îndura de noi și nu ne depărta de mila Măriei Tale!

Vorbe deșarte pentru mulțimea ce intrase în paradocsul beției!... Toți, părăsindu-și bordecele, plecară a doua zi cu tot avutul lor, ca să meargă... unde?... Nu o știau nici ei, dar se porniră ca să calce peste orizon și să afirme dreptul lor de oameni liberi... Laia se opri la cea întâiu crâșmă, pentru ca să cinstiască în sănătatnea cuconășului; apoi se opri la a triia, pentru ca să boteze cu vin *libertușca*; apoi la a patra, pentru ca să guste dacă rachiul *liber* e mai bun decât celalt, etc., etc.; și astfel au dus-o într'una până ce, bându-și până și căciulile și apucându-se de furturi, au agiuns în închisorile dela Roman, dela Peatra și dela Bacău.

Peste șese luni s'au întors cu toții la Mircești, goi, bolnavi, morți de foame, înghețați de ger și au

21) ital. tarântola, păianjen veninos.

căzut în genunchi, cu rugămintea ca să-i primesc ear robi *ca în vremile cele bune*, după cum spuneau ei... Această reîntoarcere de bună voe la sclavie, m'a făcut a cugeta mult asupra modului de a libera popoarele ce sânt sclave din naștere și m'am convins că pre cât e de neomenos faptul de a lipsi pe un om de libertate, pe atât e de necumpătat faptul de a libera deodată pe un sclav, fără a-l pregăti la fericirea ce-l așteaptă și a-l feri de neagiunsurile unei libertăți pripite.

Porojan însă nu împărtăși soarta celorlalți Țigani. Devenit liber, el se duse să ecserciteze în ținuturi meseria lui de pitar și în sfârșit se stabili la Peatra. Astfel ne perdurăm din vedere ani îndelungați.... Mi se spusese chiar că ar fi murit!...

Intr'o zi, pe când ședeam la masă în umbra copacilor din grădina dela Mircești, zăresc un străin cu surtuc de nankin ²²⁾ și cu picioarele goale... Figura lui nu-mi părea necunoscută.... O privesc cu luare aminte... Ce să văd?... Porojan!... Cine poate spune bucuria mea!... Tovarășul meu de copilărie trăește! Eată-l!... Eată-l plângând și sărutându-mi mâinile!... Nu știam ce să-i dau, ca să-i fac mulțămire... Imi venia să-l poftesc la masă; să-i propun o partidă de arșici.

După cele întâiu momente de uimire, el îmi povesti Odisea lui, un lung șir de miserii ominești; apoi se rugă să-l primesc a fi pitar la Mircești, zicând că voește să moară unde s'a născut. Am primit cu recunoștință, l-am îmbrăcat din cap până'n picioare, i-am hotărît o leafă bună și i-am gătit o odae deosebită în ogradă. El s'a instalat și după două zile s'a făcut nevăzut, împreună cu un cal al vâtafului.

22) Pânză groasă, în general de culoare galben deschis.

De-atunci l-am întâlnit odată la Peatra, slăbănogit, plin de reumatisme, plecat spre pământ de aspra mână a bătrâneții și desgustat de lume. Sărmanul! A părăsit-o în sfârșit, luând cu el partea aceea din tabloul social, care arată familiile boierești încongiurate de servitori țigani, precum erau casele patricianilor romani pline de sclavi aduși din lumea întreagă.

II.

P O V E S T I R I
R O M A N T I C E

B U C H E T I E R A
D E L A F L O R E N Ț A
(1840)

BUCHETIERA DE LA FLORENȚA

(SUVENIRE DIN ITALIA)

(1840)

Intors la Iași cu studiile universitare neispravite, drupă o ședere de câți-va ani la Paris și o călătorie de câte-va luni prin Italia, în urma staruințelor tatălui său, tânărul Alecsandri capatase o funcție administrativă, destul de importantă, către sfârșitul anului 1839. Dar deprins cu viața liberă de student, simțind puternice înclinări pentru literatură și nici una pentru noua lui indeletnicire funcționarească, Alecsandri prefera să se consacre teatrului (în primavara anului următor, alături de Negruzzi și Kogălniceanu, va lua conducerea teatrului din Iași) și nuvelisticeii, scriind d'n îndemnul și la moșia acestuia din urmă povestirea „Buchetiera de la Florența” care, publicată în revista ieșeană „Dacia literară” din acel an (1840) înseamnă consacrarea reputației sale de scriitor.

Deși produs al manierei romantice, aceasta nuvela s'a bucurat de un mare succes nu numai în timpul vieții Poetului (a fost tradusă în limba germană); caci și astăzi ea este aceea — desigur pe nedrept — care îl reprezintă ca prozator.

Prin cadrul său exotic, prin intrigă și prin felul specific în care ne este înfățișat sentimentul iubirii, „Buchetiera” reprezintă de fapt genul romantic occidental în începuturile noastre literare și este mai mult produsul uceniciei lui Alecsandri. Valoarea îi stă mai ales în substratul autobiografic, care ne precizează anumite date din viața sa și ne determină anumite înclinări ale temperamentului lui Alecsandri. Caci aceasta povestire ne da dela început măsura în care temperamentul și aspirația artei sale se puteau contopi cu exotismul italian, punând în valoare, dela început acea delicatețe de inspirație și de sentiment care caracterizează tot ceea ce este cu adevărat izbutit în bogata și nobila-i producție literară.

De o săptămână mă aflam la Florența¹⁾, alergând în toate zilele, de dimineață până în sară,

1) Capitala Toscanei (Italia de mijloc), pe malurile Arnului, denumită „Atena Italiei”, fiind cel mai de seamă centru de artă și civilizație din întreaga Peninsulă, dacă nu din întreaga lume.

prin deosebitele părți ale orașului, spre a vîdea nenumăratele minuni cuprinse în sânul său; la tot pasul un nou lucru vrednic de laudă se arăta ochilor mei și îmi însufla un sfînt respect pentru maistrii nemuritori cari au înzestrat patria lor cu atâte podoabe ce fac mirarea călătorilor. „Cînd a da D-zeu (ziceam în mine, în fața unui monument sau a unui tablou), să avem și noi în Moldova un Raphael²⁾, un Michel Ange³⁾, a căror produceri minunate să poată atrage ochii și laudele națiilor asupra noastră!” Dar aceste visuri mîndre făceau loc îndată altor idei trezite în minte-mi prin priveliștea vreunui alt capo-d'operă de zugrăvie⁴⁾ sau de arhitectură ce se înfățișa ochilor mei, căci obiectele de artă sînt atît de multe în Italia și, mai ales, cu așa talent lucrate, încît călătorul nu mai are vreme nici să gîndiască, ci își simte ființa cufundată într'o mirare îndelungată și plină de plăceri. El în trecerea sa prin Italia gustă o viață nouă, necunoscută; și cînd esc de pe țărmurile aceluia pămînt poetic, atunci i se pare că s'a visat sburînd printr'o câmpie îmbogățită cu toate podoabele raiului.

2) Raffaello Sanzio (1483—1520), fără îndoială, cel mai celebru pictor al Renașterii italiene. În muzeele Florenței (Uffizi și Pitti), se admiră Madonele sale, în vreme ce la Roma (Vatican) a pictat în afresc o parte din apartamentele papale (așa zisele „Stanze di Raffaello”). Raffaello s'a născut la Urbino și a murit la Roma, în vîrstă de 37 ani.

3) Michelangelo Buonarroti (1475—1564, toscan, cel mai de seamă sculptor al timpurilor moderne, fiind totodată arhitect neîntrecut și pictor. La Florența se admira statuia lui David, dar, mai ales, Mauzoleul Familiei Medici, în care se găsesc cele patru statui alegorice: Noaptea, Ziua, Amurgul și Zorile, pe lînga aceea a Gînditorului și a Razboinicului.

4) Pictură.

Intr'o Duminică, trecând pe piața de Domo⁵⁾, văzui o mulțime de echipajuri așezate în linie, în fața catedralei S. Maria del Fiore, ce se găsește în mijlocul pieței; și îndemnat de curiositatea de a vedea damele aristocrate din Florența, întrai în ea. Priveliștea ce mi se înfățișă mă umplu de un sentiment atât de puternic și de sfânt, că rămăsei împetrit ca statua sfântului Ioan⁶⁾ lângă care mă aflam. Biserica era luminată de vr'o câteva candelă ascunse pe după coloane, încât razele lor aruncau o lumină slabă ca glasul cel de pe urmă al unui om ce moare și misterioasă ca sfintele taine ce se serbau înaintea Vecinicului Părinte. Un norod întreg sta înghenunchiet în fața altarului și cufundat în dulcea mângâiere a rugăciunii; glasul răsunător și plin de melodie al organelor⁷⁾ sbura prin norii de tămâie ce se ridicau în văzduh și vuia ca o harpă cerească ce părea că cheamă sufletele la pocăință. Un aer de sfințenie ce-ți răcorea inima de toată durerea, domnia asupra tuturor acelor capete plecate...

După vre-o câteva minute petrecute în cea mai dulce ecstazie, mă apropiai de mormintele

5) Piazza del Duomo (Santa Maria del Fiore). Domul (Catedrala) Florenței, una din cele mai mărețe construcții din câte există în arhitectura socra a Evului Mediu și a Renașterii, cu zidurile sale de marmoră albă și verde, cu uriașa cupolă a lui Brunellesco, cu Campanila lui Giotto în dreapta și Battisterul, cel cu „Porțile Paradisului”, în față, este monumentul merit să impresioneze din capul locului pe cel care vizitează prima oară Florența. (Alecsandri, într'o notă, se înșeală observând că „zidurile Domului sânt pe dinafară acoperite cu trii soiuri de marmoră: roșie, albă, și neagră”). Domul datează din anul 1296.

6) Sf. Ioan Botezatorul (S. Giovanni Battista) este însuși Patronul Florenței. Dar Alecsandri face aluzie la statuia Apostolului Ioan (de Benedetto da Rovezzano — sec. XVI), așezată sub cupola, alături de alte șapte statui gigantice.

7) ital. *organo*, orga.

lui Brunellesco⁸⁾ și a lui Giotto⁹⁾, arhitecții acelei biserici; vizitai cu deamăruntul toate frumusețile acelor două monumente de glorie și, lăsându-le în urmă, mă îndreptai către o capelă laterală spre a examina icoana della Santa Cecilia¹⁰⁾, ce zărise de departe luminată de razele unci candelor de argint. Ingercasca expresie a figurei, colorile melanholicale ale obrajilor și mai ales duioșia tipărită în ochii acelei icoane, îmi părură atât de măiestroase, că mă apropiiai de ea ca să văd de nu era vr'un tablou a lui Andrea del Sarto¹¹⁾, căci în toate figurile lucrate de acest vestit artist înșămnasem umbrele acelei dulci întinse ca un văl transparent asupra ochilor. Însă care fu mirarea mea, când cetii în giosul icoanei un nume al unui prieten al meu ce-l cunoscusem la Paris, V***. — „El oare să fie? (gândiam în mine) tânărul italian cu care am petrecut atâta vreme în capitala Franței?”¹²⁾. — Un suspin greu și înădușit ce auzii în colțul capelii

8) Filippo Brunelleschi (1379—1446), renumit arhitect florentin, a construit îndrăzneța cupolă a Domului (în diametru de 45 m., înălță de 91 m., dar susținută numai pe nervuri de piatră), precum și mai multe alte biserici din Florența. Bustul de pe mormântul său din Dom este de discipolul Buggiano (1447).

9) Giotto di Bondone, florentin (1267—1337), contemporan al lui Dante și Petrarca, marele renovator al picturii italiene și precursor al Renașterii, a fost și neîntrecut arhitect, construind Campanila Domului din Florența (despre care, un poet francez a spus nu de mult că este un sacrilegiu a nu închide această podoba sub un glob de sticlă!). Mormântul lui Giotto se află lângă cel al lui Brunelleschi și este însemnat printr'un bust.

10) Sf. Cecilia, martira romană din sec. III, este considerată drept protectoarea muzicii. La Bologna se păstrează o celebră icoană a Sfintei, pictată de Raffaello. În Domul Florenței nu este însă astăzi nici o pictură cu acest subiect.

11) Andrea D'Agnolo (1486—1531), apreciat pictor și colorist florentin, remarcat prin clarobscurul și del'câteva figurilor sale.

12) În anii pe care Alecsandri îi petrecuse la Paris pentru studii.

unde mă aflu, mă făcu să-mi întorc iute capul și văzui un om îngenunchiet lângă mine, care părea a fi într'o meditație dureroasă. Curiositatea mă împinse să fac vr'o două pași spre el; atunci tânărul își ridică capul și se uită la mine. Fața sa lungăreată și albă, ochii săi negri, mari și înfocați, părul său lung ce-i pica în plete nedede pe umeri și în slârșit fisionomia, aerul său de artist, toate îmi erau cunoscute; socotiam că văd umbra prietinelui meu. Necrezându-mi ochii și socotind că visez, mă dusei lângă el și îi zisei: „Tu ești V***?” — Străinul sări pe picioare, mă strânse în brațe și, luându-mă de mână, mă scoase afară din catedrală.

— Vină la lumină să te văd bine, îmi zise el oprindu-se pe piață. Nu pot crede încă de ești tu. — Și se uită la mine cu niște ochi a căror expresie era de tot curioasă.

— Te miri, prietino, de starea în care mă vezi, urmă V***; mă socoți poate nebun?... Însă când ai ști în ce furtuni plutește sufletul meu! Când ai cunoaște feluritele simțiri și cugetări care mă muncesc, te-ai mira cum n'am nebunit de tot!...

După aceasta el se puse pe gânduri și ținti ochii pe crucea catedralei Santa Maria del Fiore.

— Drept să-ți spui, iubite, îi răspunsei, de când te cunosc nici odată nu te-am văzut așa de tulburat și-mi pare rău că tocmai acum, când după multă vreme te întâlnesc fără veste în patria ta, te văd într'o amărăciune așa de crudă.

V*** îmi strânse mâna și ne îndreptară spre cafeneaua numită *Donné*¹³⁾.

13) Doney & Neveux. Cafeneaua există și astăzi la Florența în Via Tornabuoni, nu departe de Palatul Strozzi. A rămas tot locul de întâlnire al aristocrației cosmopolite.

Pe drum începui a-i vorbi de frumoasele monumente ale Florenții și a-i aduce aminte de norocita vreme când ne găsim la Paris, fără a lua sama că el nu mă asculta și că mintea lui era cufundată în gânduri cu totul deosebite de ale mele. De odată el se opri căutând la o fereastră a unui palat pe lângă care treceam și, aruncând un țipet și întinzând mâinile spre ea, îmi zise :

— Ai văzut-o ? — Spăriet de dramatica sa poziție, ridicai ochii, dar nu văzui nimic la fereastră. — Ce vrei să văd ? îl întrebai ; perdeaua este trasă. — Nimic, îmi răspunse el, făcându-se roș pe obraz ; nimic... o nălucire numai, căci Cecilia s'a dus de mult de pe pământ !

La aceste cuvinte două lacrimi păsură în ochii lui... Atunci un fulger de adevăr îmi lumină mintea și înțelesei că prietinul meu era înamorat !... Intrarăm în cafină¹⁴⁾.

În Italia cafinelile sânt toată ziua pline de consumatori, din pricina căldurilor nesuferite carele aduc pe om într'un fel de moleță¹⁵⁾ foarte plăcută ; pătruns de fluidul magnetic în care crierii înoată, te simți furat de o somnolență ușoară și toată ființa ți se cufundă în sânul unei lene apatice, cunoscută în Italia sub numire de *dolce far niente*¹⁶⁾. Pare că întins pe un leagăn de flori te cobori din nouri încet, fără a vedea măsura care te desparte de pământ.

Ne puserăm la o masă de marmoră albă. Îndată un *botega*¹⁷⁾ (fecior de dugheană) îmbră-

14) mold. cafenea.

15) ital. *mollezza*, moliciune.

16) ital. placerea de a nu face nimic. Aceste cuvinte proverbiale în epoca romantică, au fost de mult desminjite de harnicia poporului italian : Peste 40 milioane de locuitori trăesc și prospera într'o țară cât România de astăzi, dar cu mult mai saraca.

17) ital. *bottega*, propriu-zis : prăvălie.

cat curat, alergă înaintea noastră înrebându-ne de vroiam *granite*¹⁸⁾ sau *gelate*¹⁹⁾ și fără a aștepta răspuns, începu a număra vr'o două-zeci de soiuri de înghețate cu atâta iuțime, încât neînțelegându-l ce spune, îl poftii să ne aducă ce-a vroi.

V*** nu eșise încă din melanholia în care căzuse; înzădar căutam să-i pricinuesc oarecare distracție prin cetirea gazetelor franceze. Mintea sa părea muncită de o idee crudă care înădușia toate sufleteștile sale însușiri. Nu știam cum să mai fac pentru ca să-l trag din meditația lui și, plin de tristeță pentru starea prietinelui meu, mă hotărâi a-i da pace și deschisei gazeta *Curierul francez*. Deodată un murmur de mirare se ridică împregiurul nostru; o exclamație unanimă de laudă umplu toată sala. Unii ziceau: Ah! ce frumoasă buchetieră! Ce aer nobil și elegant! — Cine oare să fie? ziceau alții. Pare că am văzut figura aceasta... Ce seamănare cu primadona de la *Pergola*²⁰⁾. — Ridicai capul, dorind a ști cine pricinuisese acea tulburare în sală și zării în fața noastră o femeie de o frumusețe îngerească, care zâmbind cu o grație deosebită, ne presenta bucheteuri de flori²¹⁾. Un nour de melanholie flutura pe fața sa palidă și arăta că inima ei era zdrobită de vr'o durere secretă; părul său negru și luciu eșea în bucle unduioase de sub o capelă²²⁾ de paie suptire și

18) ital. *granita*, sirop cu gheață.

19) ital. *gelato*,-i, înghețată.

20) Teatrul Della Pergola există și astăzi la Florența.

21) Florăreasa Bepa (îndrăgostită de Costache Negri, pentru mormântul căruia trimetea un buchet de flori la 1877 în Moldova), este un personaj real, fiind bine cunoscută în mediul cosmopolit și artistic al Florenței romantice.

22) ital. *cappello*, palărie.

se împrăştia împregiurul gâtului său alb ca crinul; ochii săi mari şi negri aveau mândria ochilor de vultur, dar tot odată luminele lor înottau într'un foc limpede şi misterios, prin care se zăria o înduioşire nemărginită. În sfârşit toate în ea erau făcute pentru plăcere: gura ei care legăna un zâmbet melanholic, talia sa sveltă şi delicată, mâinile sale mai fragide decât florile ce ţinea... toate aveau o atracţie ascunsă care îţi aprindea închipuirea.

Când aruncai ochii asupra-i mi se păru că văd icoana din Santa Maria, lângă care întâlnisem pe prietinel meu; două lacrimi stecleau ca două briante pe genile sale... Mă întorsei iute către V*** cu gândul de a-i comunica ideea mea, dar el era leşinat. Infăţişarea acelei necunoscute îi făcuse o impresie atât de mare că îşi perdu simţirile, strângând la sân buchetul ce luase de la dansa. Străinii din cafină alergaseră lângă V*** şi cercau deosebite chipuri de a-l aduce în cunoştinţă... În sfârşit V*** deschise ochii; figura lui era galbână şi tulburată; căutăturile lui erau sălbatic. El se uită peste tot locul cu înfiorare şi, pe urmă, apucându-mă de mână: Hai-deţi degrabă, îmi zise, haideţi să o găsim... Cecilia mea trăeşte!

Eşirăm din cafină fără a şti unde mă va duce; trecurăm iute vr'o câteva uliţi unde toţi ne luau de nebuni şi ne îndreptarăm spre o primblare pitorească, ce este afară din Florenţa şi care se numeşte Boschetto ²³⁾.

La începutul acestui parc este o piaţă mare unde se ridică Palazzo delle Cascine, adică palatul lăptăriilor a Ducăi de Toscana. În toate

23) Aşa zisele Cascine (Lăptăriile şi Fermele Granducale), loc de plimbare, afară din oraş, pe malul Arnului, al aristocraţiei florentine, cu începere dela 1750.

sărilor, după ce se culcă soarele, aristocrația Florenții își oprește echipajele strălucite dinaintea aceluia palat și damele se desfătează prin conversația tinerilor cavaleri, care saltă călare împregiurul lor și prin dulceața laptelui proaspăt ce le împuternicește sănătatea și le îmbujorează culorile obrazilor. Acea piață este locul de întâlnire a multor intrigi de amor!... De câte ori treceam pe lângă un oblon²⁴⁾ și vedeam vre-o damă așezată pe perne de mătăasă în fundul trăsurii, nu mă puteam stăpâni de oarecare palpitatie de inimă. Fiește care caretă pentru mine era un izvor de impresii nouă, însă V*** părea că nici le vedea. Cu cât ochii mei erau înfocați, cu atâta ai lui erau răci în fața unci priveliști atât de vesele și de încântătoare.

— N'ai de gând să te oprești aici? îl întrebai.

— Nu! îmi răspunse.

— Dar unde vrei să mergi?... Spune-mi să știu și eu.

— Nu-ți pasă; vină. — Și apucă printr'un câmp împregiurat de copaci nalți și vechi²⁵⁾, care, oprind razele soarelui, își întindeau umbră asupra gingașelor dame ce se primblau pe earbă. Pe urmă intrarăm într'o luncă deasă și după vr'o giu-mătate de ceas agiunserăm pe un mal ridicat și plin de flori, care se înaintează ca un promontoriu între curgerile line ale lui Arno²⁶⁾ și ale lui Miunione²⁷⁾. Acolo era sfârșitul boschetului.

Când ne oprirăm, figura lui V*** se prefăcuse de tot: fața lui era roșie ca ceriul ce se întindea deasupra noastră; părul său, ridicat de vântul de sară, fâlfăea în aer și lăsa liberă fruntea sa

24) Portiera unui echipaj.

25) ital. vecchio, bătrân.

26) Ale Arnului, riul care strabate Florența.

27) Pârâul Il Mugnone, afluent al Arnului.

largă și genială. — Privește, zise el deodată cu un glas puternic. Privește, iubite, cu ce mărire soarele se ascunde după munții ²⁸⁾ care se înalță în fața noastră. Nu-ți pare că asistezi la dărâmarea împărăției Romane?... Privește norii aceștia văpsiți de purpura razelor lui, cum se ridică către ceriuri ca o jertfă a pământului făcută în slava prea puternicului ziditor. Uită-te și te miră de frumusețile patriei mele: în fața noastră poetul Arno șerpuește prin câmpii vesele și prin lunci misterioase și malurile sale vuese de cânticele melodioase ale păsărilor; în dreapta, verzele colnice acoperite de grădini și palaturi de marmură se par că zâmbesc una alteia ca niște copile ce s'ar uita în oglindă; în stânga se întinde o câmpie plină de livezi, prin care se rătăcesc vr'o câteva grupe de amorozi; în urmă-ne se clatină un zid de copaci tufoși, care oprește vuetul orașului de a veni până la noi; numai murmura tristă a lui Arno tulbură tăcerea adâncă ce ne împregiură. Din vreme în vreme țipetul unei păsăruici care adoarme, sau notele rătăcite prin văzduh ale unei ghitare se aud în depărtare. Acum e ceasul când mintea se cufundă în meditații plăcute, când inima înoată în ecstazii dumnezeiești, când sufletul aprins de nădejde își întinde aripile și se leagănă pe plaiurile unei lumi necunoscute. Acum e ceasul sfânt când toată ființa ominească se adapă la izvoarele cerești și bine-cuvintează mâna ce a zidit-o. Spune-mi nu simți tu în tine acum o mulțămire ascunsă, ca și când ai fi dobândit tot ce ai dorit?... Nu-ți pare că ești un alt om?... Peptul tău nu se smucește în isbiturile inimii tale? Nu simți ceva ce îți răcorește fruntea și îți desmiardă lumina ochilor?... Spune: nu socoți tu că pare că

28) Silueta depărtată a Apeninilor pistoiezi.

ai să sbori într'o lume străină, unde norocul te aşteaptă?... Ah! acum, acum viaţa-i dulce şi nepreţuită; acum închipuirea mea s'aprinde; acum o! Cecilio, te văd strălucind ca o stea în seninul limpezii al ceriului; îmi zâmbeşti ca un înger de blândeţă, îmi faci semn cu mâna să te urmez... Ah! de ce nu am aripile acestui vultur ce trece pe deasupra noastră ca să spintec văzduhul şi să mă arunc în braţele tale!

V***, cu ochii plini de lacrimi, întinse mâinile spre ceriuri.

V*** era de un caracter iute, aprins şi supus impresiilor celor mari; când sufletul său era lovit de vre-un lucru, atunci toată fiinţa-i se pătrundea de el, imaginaţia-i se înflăcăra şi baterea inimii sale îi sdrobia peptul... Natura lui îl făcea să simtă lucrurile cu mai mult foc decât alţi oameni, dar tot odată fieştecare simţire era pentru dânsul un fulger care îl străbătea, îi aprindea sângele şi îi surpa puterile.

După ce se linişti, V*** se întinse pe earbă; fruntea lui unde tremurau razele luceafărului la care se uita, era aburită de sudoare şi tot trupul său era obosit de osteneală. Nevroind să-i tulbur plăcerea ce părea că gusta în râsuflarea vântului de sară, care îi răcorea mintea şi îi alina ferbinţeala inimii, mă întinsei de o parte lângă dânsul şi îi aprinsei o ţigaretă.

Liniştea care domnia împregiurul meu, întunecarea progresivă a ceriului, ceaţa care se întindea pe Arno şi, în sfârşit, mulţămirea ascunsă ce gustam în lăuntru-mi, mă aduseră fără ştire într'o reverie dulce şi armonioasă, în care mintea-mi plutea uşor. Fumul albăstriu al ţigărei, ce se ridica în spirale unduioase, îmi îngâna ochii şi îmi pricinuia o distracţie plină de plăcere, din care mă trăsă glasul lui V***:

— Mă eartă, prietino, îmi zise el, că ți-am pricinuit întristare, dar nenorocirea care s'a legat de capul meu...

— Ce nenorocire poți tu avea, îl întrebai, la vârsta unde ești?

— Ah! se vede că ești încă un copil²⁹⁾, care de abia ai intrat în lume și că nu ai călcat încă pe ghimpii care presară calea vieții. Știi tu că tocmai vârsta mea este cea mai primejdioasă și mai supusă patimilor sufletești? Tinereța este ca un copac mic și fraged; cele mai slabe vânturi sânt furtune pentru el... Dar ascultă mai bine istoria vieții mele, ș'apoi vei putea giudeca tu care este nenorocirea ce mă prigonește.

V*** își aruncă părul înapoi pe umere și, ștergându-și fruntea, începu așa:

II

Din cea mai fragedă a mea copilărie eu am rămas orfan și lipsit de povățuirile și de desmierdările părintești care sânt razimul ei; deabia agiunsesem în vârsta de 9 ani și nenorocirea își înfipse căngile în mine; la cel întâiu pas al vieții mele, în loc de a mă găsi pe o cale înflorită ca ceialalți copii, mă trezii într'un pustiu fără margini și fără umbră!... Un moș³⁰⁾ al meu, fiindu-i milă de ticăloasa mea stare, sau mai bine poate, vroidnd a se folosi de micul venit ce-mi rămăsese de la părinți, mă luă sub epitropia lui; și pentru ca să nu-mi tot audă bocitele și să nu vadă lacrimile care neîncetat îmi uduu ochii, mă lepădă într'un pansion unde petrecui zece ani bătându-mi capul cu limbile străine, cu literatura

29) Alecsandri avea aproape douazeci de ani.

30) mold. unchiu.

și mai ales cu zugrăvia³¹⁾. Înaintările ce făceam din zi în zi în această artă și mai ales plăcerea ce găsim în studia ei, singure mă făceau să uit bătăile care mâncam neconținut de la Padre Bertholomo, profesorul meu de limba clinică, căci cruda mea soartă mă silea să caut în însumi mângâierea de care inima-mi era însetată, ear nu în brațele unei maice drăgăstoase, ca ceilalți copii... Cu ce nerăbdare așteptam ceasurile lecției de zugrăvie și cu ce bucurie vedeam intrând în sală pe profesorul meu, care nici odată nu lipsia să-mi spuie câte o vorbă de mulțămire și de îmbărbătire când îi arătam nouele mele produceri.

Sinor³²⁾ Alsari (acesta era numele lui), avea pentru mine o dragoste cu totul părintească și mă recomanda la toți ca cel mai bun și mai sânguitor elev al lui. Sfătuirile pline de bunătate care îmi da și laudele ce îmi prodiga³³⁾, pentru propășirile³⁴⁾ ce făceam sub direcția lui, îmi însuflaseră atât respect și atâta iubire pentru el, încât la moartea moșului meu, când eșii din pansion, alergai la dânsul și îl rugai să mă primiască în casa lui. Sinor Alsari mă luă cu o bucurie nespusă sub protecția sa și nu cruță nici un sfat și nici o osteneală, ca să aducă la bună ispravă talentul ce începusem a câștiga în zugrăvie. În toate zilele visitam împreună strălucitele galerii din Palazzo Pitti³⁵⁾, din Palazzo Vecchio³⁶⁾

31) Pictura.

32) ital. signor(e), domn.

33) fr. prodiguer, a da din belșug, a nu cruță.

34) Progresele.

35) Fosta reședința a Marilor Duci ai Toscanei, astăzi celebra galerie de pictură (unul din cele mai bogate muzee d n lume).

36) Palatul Comunal al Florenței medievale, în ale cărei cancelarii (ital. Uffizi) se găsește astăzi cea de-a doua celebra galerie de pictura și sculptură a Florenței. Dela Uffizi la Pitti, dincolo de Arno, se poate trece pe un pod suspendat peste Ponte Vecchio.

și din alte palaturi mari din Florența; ne oprim ceasuri întregi dinaintea fiecste cărui tablou și după ce îmi arăta și tălmăcia cu deamăruntul toate însușirile și frumusețile lor, apoi ne înturnam acasă și mă apucam de lucru sub neconținută lui privighere. Un an de zile petrecui cu el în cea mai dulce liniște și în cele mai plăcute îndeletniciri: toată vremea mea era întrebuințată în studii serioase asupra artei la care mă dasem. Gloria îmi zâmbia de departe și mă chema în brațele sale. De când intrasem în cariera unde Michel Angelo, Tiziano³⁷⁾, Raphaelo și cei mulți maestri nemuritori pășiseră cu pasuri de urieși, singurul țel al vieții mele era să pot și eu adăugi o frunză la coroana strălucită a patriei mele și, aprins de o idee atât de îndrăzneată și de nobilă, îmi alcătuisem un traiu cu totul artistic, încât fără a mă îngriji de lucrurile ce nu se atingeau de zugrăvie, gustam zile line, netulburate și pline de încântările nădejdei; însă această liniște sufletească mă părăsi după puțină vreme.

Intr'o sară Sinor Alsari intră în cabinetul meu și îmi zise:

— V***, fost-ai de mult la teatru?

— De când au murit bieții mei părinți nu am fost, îi răspunsei.

— Vrei să mergem desară să videm Norma³⁸⁾? Căci are să gioace o actriță nouă.

— Haideți.

— Gătește-te de grabă că'i vreme.

37) Vecellio Tiziano (1477—1576), de loc din părțile Veneției, cel mai renumit pictor al Școalei venețiene, mare colorist, peisagist, portretist și pictor de compoziții istorice.

38) Cunoscută opera a lui Vincenzo Bellini (1801—1835), cântată prima oară la Scala din Milano în 1831, iar la Paris, în 1835.

Mă îmbrăcai iute și ne duserăm la teatru de la Pergola ³⁹⁾).

Sala era ticsită de amatori și lojiile pline de dame elegante și frumoase.

De odată se făcu o mare tăcere; toți se așezară pe la locurile lor și orhestrul începu uvertura... Acea musică plină de o melodie cerească iscă în minte-mi o mulțime de idei triste și de suvenire. Aducându-mi aminte că înainte de zece ani mă găsiam tot la acel teatru cu iubiții mei părinți, mi se păru că le videam umbrele fluturând împregiurul meu și, tânguindu-mă cu milă, ca și când m'ar fi așteptat o nenorocire cumplită! Ingânat de fantezmele acelea iubite, nici nu luasem sama că perdeaua ⁴⁰⁾ se ridicase de vr'o câțeva vreme și că corul Druizilor ⁴¹⁾ era pe la sfârșit. Cine știe! Poate ași fi stat toată sara fără a mă uita pe scenă, dacă un murmur ce se ridică în sală nu m'ar fi scos din meditația în care picasem și nu m'ar fi făcut să arunc ochii înainte-mi. Văzui o ființă albă și cerească, o comoară de grații, de tinerețe și de poezie, un înger al cărui glas dulce, limpid și armonios îmi pătrunse inima. Sala vuia de aplausuri; iar când Cecilia începu a cânta rugăciunea Normii către lună; când picând în genunchi și ridicându-și mâinile spre ceriu, întonă acea arie strălucită *Casta Diva*, atunci tot publicul în entuziasmul său fără margini, se ridică în picioare și bătu atât de tare în palme, că Cecilia se spăria... Pare că o văd îndreptându-și ochii cu sfială asupra noastră; nevinovăția, mirarea, frica, mulțămirea, toate aceste deosebite sentimente luceiau în căutătura ei. Ah! ce zâmbire încântătoare

39) Vezi nota 20 la pag. 111.

40) Cortina.

41) Preoți ai vechilor Gali.

păru atunci pe gură-i!... ce nobilă mândrie se zări pe frunte-i! Ea sămăna cu o ființă din altă lume. Ah! iubite, ce ți-oiu spune? Ce cuvinte să întrebuițez ca să-ți descriu frumusețea sa? Cecilia era, precum zice poetul nostru, *bella come un angelo ch'Iddio creò nei suoi più ardenti trasporti d'amore*⁴²⁾.

Două zile neconținut am fost ca un nebun; mi se părea că videam neîncetat un înger cu aripile de aur, care fluturând împregiurul meu, îmi cânta *Casta Diva*, împreunându-și glasul pe o harfă ce ținea în mână... Pe urmă când m'am trezit din visul acela plăcut, am aflat de la Sinor Alsari că a fost silit să mă scoată cu de-a sila din teatru, fiindcă neputându-mi stăpâni entuziasmul, făceam prea mare vuet, încât toți mă socotiau lipsit de minte.

Trei luni de zile am urmat regulat toate reprezentațiile; un magnet tainic mă trăgea fără voie spre teatru, când știam că era să cânte Cecilia. Gustul pentru muzică se desvălise în mine tot odată cu dragostea și dar, profitând de cunoștința celor întâi principuri ce luasem⁴³⁾ din vremea când încă trăiau părinții mei, începui a face ceva progrese. Adese-ori mă treziam cântând pe ulițe vr'o bucată din *Norma*, sau din *Lucia di Lamermoor*⁴⁴⁾ și, rușinat de mirarea cu care toți trecătorii se uitau la mine, alergam degrabă acasă și mă închideam în cabinetul meu, unde mă apucam de zugrăvie cu o sânguință și mai mare încă; căci făceam portretul Ceciliei.

De mult aveam de gând să lucrez icoana sfintei

42) „Frumoasa ca un înger pe care l'a creat Dumnezeu în elanurile sale cele mai arzătoare de iubire”.

43) Învățasem (luase lecții de muzică).

44) Populara opera a lui Gaetano Donizetti (1797—1848), cântată prima oară la Napoli (1835) și apoi, la intervale mici, în Franța, Spania, Austria, Moldova, etc.

Ceciliei ca să o espun în biserica Santa Maria del Fiore; dar neștiind ce espresie să-i dau, tot prelungisem lucrul ei. Când văzui pe Cecilia la teatru, frumusețea figurei sale se tipări așa de bine în minte-mi, că pe din afară și fără știre îi făcui portretul; fisionomia sfintei Cecilie se întâmplă a fi întocmai fisionomia slăvitei primadona de la Pergola.

Bucuria de a videa lângă mine icoana îngerului ce slăviam, mă aduse într'o esaltație atât de delirantă, că picai pe genunchi înaintea icoanei și, apucând-o pe urmă în brațe, o acoperii de sărutări... Tocmai atunci Sinor Alsari intră în cabinet și, spăriet de nebunia mea, smuci icoana de la sânu-mi și alergă îndată de o puse în capela unde m'ai întâlnit.

Nu am trebuință să-ți spun că din ceasul acela mă făcui cel mai bun creștin, că în toate zilele mă duccam la biserică și, că stam ceasuri întregi plecat dinaintea sfintei Cecilie. Lesne înțelegi că de vreme ce persoana care iubiam purta acest nume, nu puteam alege altă patroană spre a-i încrede secretele mele rugăciuni decât pe sfânta Cecilie.

Intr'o zi... ah! cât oiu trăi mi-oiu aduce aminte de ea!... mă găsiam îngenunchiet dinaintea icoanei mele și cufundat într'o meditație sfântă. Un vis plăcut îmi dismierda sufletul; mi se părea că o ființă nevăzută mă îndemna să am bună nădejde pentru îndeplinirea dorințelor mele, când simții pe lângă mine falfăirea unei rochii de mătasă... Două dame intraseră în capela unde eram. Peste puțin auzii convorbirea lor:

— Santa Maria, ce minune! zise cea mai mare. Ean uită-te bine, Cecilio, la icoana asta din față. Ași giura că'i portretul tău!

— Bine zici, răspunse ccealaltă. — Și amândouă se apropiară de icoană și se uitară mai cu luare-aminte.

— Curios lucru ! zise ear cea dintâiu; cu cât mă uit mai mult cu atâta găsesc mai mare asă-mănare. Eată ochii tăi negri și plini de foc; eată-ți gura cea grațioasă. A! ce'i drept, măcar că sânt femei, nu pot tăgădui că ai o guriță de tot frumoasă; pare că'i o rosă⁴⁵⁾. Ean spune-mi: cât ai plătit zugravului, sau mai bine, în ce monedă i-ai plătit lucru !... Cu bani, ori cu inima? Căci am de gând și eu să mă fac sfântă.

— Tot vesclă și nebună ai să fii, Iulio, răspunse ceealaltă. Dar crede-mă însă că niciodată n'am gândit să-mi fac portretul și că nici nu cunosc numele artistului care...

— Cât pentru aceasta e lesne de a-l cunoaște. — Și se apropie de icoană ca să-i cetească numele însămnat gios. Eu rămăsesem înlemnit, căci niciodată nu mă găsisem așa de aproape de Cecilia. Nu îndrăsniam nici să mă răsufliu, ca să nu o spariu și ascuns într'un colț îmi întinsei capul spre ea, să nu perd nimica din cuvintele sale.

Dama care se numia Iulia se întoarse către Cecilia și îi zise râzând:

— Numele lui este V***; îl cunoști, Cecilio?...

— Ba nu.

— Sărmanul tânăr! L-ai legat și pe dânsul în lanțurile tale !... Însă el ți-a dat bune dovezi că te iubește; portretul acesta lucrat în ascuns este marturul slăvirei ce are pentru tine. Eu când ași fi în locul tău ași face toate chipurile să aflu cine este și l-aș prefera tuturor prinților din Florența, care-ți fac curte și care-ți repetază în toate zilele că mor după tine fără a muri niciodată.

Imi venia să sărut picioarele acelei femei care, fără a mă cunoaște, căuta să înduplece pe Cecilia în favorul meu.

45) Roză, trandafir.

— Nu-ți este rușine, Iulio, răspunse Cecilia, să zici acest fel de vorbe în biserică?

— De ce să-mi fie rușine?... Amorul nu este oare cel mai sfânt și mai curat sentiment dăruit oaminilor de însuși Dumnezeu? Pentru ce să mă sfiesc de a vorbi de el înaintea celui ce l-a în-suflat în inimile noastre? Ce rușine poate a fi de a spune adevărul tocmai în locașul unde adevărul domnește și de a mărturisi că un om, de ori și ce rang să fie, este mult mai vrednic de iubit, când el ne iubește din toată curătenia inimii sale, decât nobilii acei ruginiți care, de parte de a avea cea mai mică dragoste pentru noi, vreau numai să-și împliniască o capriție trecătoare și să ne arate pe urmă ca victimele vanității lor!

Cecilia zâmbi și îi zise:

— Nu-ți cunoșteam atâta elocvență, Iulio. De când te-ai făcut avocatul amorului?

— De când am aflat că nu'i adevărată fericirea fără adevărat amor.

Cecilia se uita cu o espresie deosebită la portretul ei și mi se păru că strânge cu recunoștință mâna Iuliei. Se uitară una la alta cu o iubire frățiască, zâmbiră amândouă ca doi îngeri și eșiră.

Închipuește-ți poziția mea după ce auzii acea conversație care se atingea atât de mult de soarta mea. Nu puteam crede că cu adevărat Cecilia fusese lângă mine; socotiam că visasem. Atâta norocire nu putea fi pentru mine, dar tot odată, ca un om ce caută să-și prelungiască visul plăcut din care s'a trezit, îmi înfățișam lângă mine pe Cecilia cu fruntea luminată de razele candelii ce ardea în capelă, cu ochii săi ridicați spre icoană ca și când s'ar fi căutat într'o oglindă și îmi închipuiam aceste două figuri ce sămăneau, mi-rându-se una de alta de frumuseța lor. Imi re-

petam în minte toate cuvintele acelor două femei care reprezentau geniul amorului, chiemând în brațele sale pe duhul nevinovăției. Viitorul mi se arăta acoperit de flori; toate nălucirile mele se deșteptară și o dulce nădejde îmi dismierda sufletul și mă înălța la ceriuri.

Când mă trezii din reveria aceea dulce, biserica era pustie și razele lunii tremurau pe coloanele-i de marmură⁴⁶⁾. Mă dusei degrabă acasă, îmi luai mandolina și mă îndreptai fără știre, afară de Florența, spre Boschetto. Mă primblai vr'o cântă-va vreme prin rădiu⁴⁷⁾ și mă întinsei în sfârșit pe carbă lângă un copac. Liniștea, frumuseța poetică a acelei seri de vară, dispoziția melancolică în care mă găsiam și, mai ales, ideile de amor și simțirile ce mă împresurau, îmi însuflară dorința de a cânta, împreunându-mi glasul cu mandolina; începui a improvisa cuvintele aceste. V*** îmi declamă⁴⁸⁾ vre-o câteva versuri

46) În realitate de piatră.

47) mold. luncă, pădurice.

48) Alecsandri, pe când se afla la studii în Franța, începuse a scrie versuri în limba franceza. „Buketiera de la Florența”, scrisă îndată după întoarcerea sa în Moldova, ne poate oferi o dovada în acest sens. Într-o retipărire de mai târziu (1857) a acestei nuvele, Alecsandri a înlocuit versurile franceze cu următoarele:

Ah! te iubesc și drag mi-e de-a o spune,
Ș'ori cât de mult în lume voiui trai,
Tot vreau să-ți spun, să-ți spun, dulce minune,
Că te iubesc și veșnic te-oiu iubi!
Acel cuvânt, acea destăinuire
Dulce parfum al sufletului meu,
Naște voios la scumpa ta privire,
Ca un odor plăcut lui Dumnezeu!
Dar, te iubesc și-mi dau sufletul ție,
Căci pe pământ și 'n raiul ingeresc
Nu poate fi mai sfântă armonie,
Decât acest ferice: te iubesc...
O! de-ar suna acuma pentru mine
Ceasul dorit al sborului ceresc,
Eu aș muri ferice lângă tine,
Căci aș muri zicându-ți: te iubesc!

italiene, dar văzând că eu mă uitai drept în ochii lui, se opri și-mi zise zâmbind:

— Pui rămașag că n'ai înțales nimică.

— Nu prea, îi răspunsei, dar dacă ai vroi să mi le tălmăcești franțuzește...

— Și prea lesne, fiindcă în vreme cât am fost la Paris, eu am tradus în limba franceză... Ascultă:

De quel nom te nommer, être incompréhensible
Qui n'as rien de mortel,
Toi qui fais soupîrer l'âme la moins sensible;
Toi qui pour nous charmer abandonnas le ciel?
Bouquet de volupté, d'ivresse et d'harmonie,
Mélange de fraîcheur, de grâce et de beauté,
Astre plus doux que l'astre du rayon argenté,
Foyer d'enchantement, d'amour, de poésie,
De quel nom te nommer?
Hélas! Sur cette terre il n'est rien qui l'égale,
Rien qui pût, comme toi, soudain nous enflammer,
Comme toi nous ravir par sa voix triomphale;
Non, il n'est point de fleur souriante au zéphire,
Point d'étoile brillante au fond du firmament,
Point de rêves dorés au cœur d'un jeune amant,
Plus gracieux que ton sourire;
Non, la nuit au milieu d'un bois silencieux,
Quand l'âme se complait à la mélancolie.
La voix de Philomèle offre moins d'harmonie,
Que la voix qui s'épanche en flots mélodieux. —
Les accords incertains d'une harpe sonore
Qu'effleure de son aile un papillon d'azur,
Le murmure étouffé d'un ruisseau lent et pur
Qui se mêle aux soupîrs du pâle sycomore,
Le doux frémissement de la feuille des bois,
Le bruit voluptueux des baisers de délire,
La voix de l'espérance au sein d'un long martyr,
Sont moins doux, moins touchants, moins divins que toi. —

Când sfârșii de a cânta, văzui că se deschide o fereastră la rândul întâiu al unei case în preajmă-mi.

O femeie se arătă în balcon, cu o gitară în

mână și întonă rugăciunea cea vestită a Normei către lună. Glasul ei nu-mi era necunoscut; dulcimea ruladelor sale iscă în mine un prepus⁴⁹⁾. Mă sculai iute și mă apropiai de fereastra unde auzisem acel glas; tocmai atunci razele lunii se aruncară în plin pe fața necunoscutei.

— Cecilio! strigai în delirul meu; și picai gios, inundat în sânge... O umbră neagră trecuse pe lângă mine și-mi înfipsese stiletul său în peptu-mi.

Când deschisei ochii, mă găsii, o norocire! în brațele Ceciliei... Ea auzise gemetele mele și trimisese slugile, care găsindu-mă întins ca un mort pe pământ, mă aduseră în odaea ei. Slăbiciunea în care picasem prin pierderea sângelui și, mai ales, comoția electrică ce simții văzându-mă lângă sânul Ceciliei, mă aruncară încă odată în mânele morții; ear când mă trezii de a doua oară, intrai într'o desnădăjduire cumplită, căci mă văzui în odaea mea. În zădar căutam să-mi aduc aminte de toate cele ce se întâmplaseră; nu puteam înțelege pentru ce Sinor Alsari se uita la mine cu ochii plini de lacrimi și pentru ce doctorul îmi pipăia mâna, când deodată simții o durere groasnică în peptu-mi. Cătai împregiurul meu; așternutul îmi era plin de sânge.

Atunci îmi adusei aminte de toate întâmplările... Cea întâi întrebare care făcui a fost despre Cecilia:

— Unde-i, ziceam, unde-i ca s'o văd încă odată ș'apoi să mor? — Nime nu-mi răspundea și toți se uitau la mine cu milă și cu frică. Sdrobit de durerile care mă munciau și vrând a-mi tălmăci tristeța celor ce erau pe lângă mine, socotii că Cecilia murise. Toate simțirile mi se tulburară la

49) O presupunere.

o idee atât de crudă și, ne mai putând suferi viața, smulsei de pe rană legăturile ce-mi pusese doctorul spre a opri curgerea sângelui; dar când ridicai mâna ca să le arunc departe de mine, un răvaș pică pe genunchi-mi. Il deschisei îndată și celii aceste cuvinte scrise de mâna Ceciliei. Il știu de rost:

„Un tiran care mă prigonește din copilăria mea, mă silește să mă pornesc în ceasul acesta din Florența, căci a aflat dragostea mea pentru tine. Nu știu în care parte a lumii are de gând să mă ascundă, însă mare este Dumnezeu! Ne vom întâlni poate vr'odată, ș'atunci...

CECILIA“.

Acest răvaș mă pătrunse ca un trăsnet și m'aduse într'o nebunie cumplită. Trii luni de zile viața mi-a fost în brațele morții. Am aflat pe urmă că în vremea aceasta mă sculam câte odată, săriam prin casă, râdeam, îmbrățișam pe toată lumea și spuneam fiește căruia că Cecilia mă iubea, că eram cel mai norocit om de pe pământ!... Pe urmă începeam a plânge, a-mi smulge părul și a blăstăma ceasul în care m'am născut și soarta, care, ca unui om însătat cărui i-ai presenta un pahar cu apă și l-ai trage de la gură-i când ar vroi să bea, m'a făcut să cunosc dragostea Ceciliei tocmai când ea a fost silită să se depărteze de mine.

Însfârșit, după șese luni mă ridicai de pe boală; și cum fusei în stare de a eși afară din casă, mă dusei la sinora ⁵⁰⁾ Iulia ca s'o întreb de nu cunoștea locul unde se găsea prietena ei.

Sinora Iulia era singură într'o cameră elegantă

50) ital. signora, doamnă.

și sta pe o canapè de catifè roșie. Li cerui ertare de îndrăsneala ce o luasem a mă înfățișa dina-inte-i, fără a avea cinstea de a-i fi cunoscut. Ea însă îmi răspunse zâmbind că mă înșelam, căci mă cunoștea prea bine.

— Mă găsiam la Cecilia, îmi zise, când te-a adus împlântat în sânge și, niște hârtii ce picaseră din buzunarul d-tale, niște cărți de visite a d-tale, ne-au prilejit la amândouă chipul de a-ți cunoaște numele. Ne cartă, domnule, dacă am avut indiscreția de a le ceti, însă trebuia să facem revisie acelor hârtii, pentru ca să putem afla numele și adresa persoanei care era în mâ-nile noastre și s'o trimitem în sânul familiei sale.

— Nu vă pot mulțami, sinora, de bunătatea și de mila ce a-ți avut pentru mine și credeți că voi fi în veci recunoscător.

— A fost o datorie pentru noi, domnule, ca să-ți prodigăm⁵¹⁾ îngrijirile de care aveai o neapărată trebuință în starea primejdioasă în care te aflai; și dacă nu am putut face mai mult pentru d-ta, crede că aceasta nu a atârnat de la voința noastră.

— Știu, sinora, pricina care, pentru nenorocirea mea, m'a depărtat atât de degrabă de sub cereasca privighere a domniilor voastre și tocmai pentru ca să aflu urmarea acelei întâmplări misterioase, am luat îndrăsneala de a veni aici. Te rog deci, sinora, și te giur pe numele prietinii d-tale, nu-mi ascunde adevărul. Spune-mi în care loc se găsește acum sinora Cecilia?... Ah! fie-ți milă, spune-mi unde'i Cecilia?... Când ai ști...

— Că o iubești, poate? Aceasta o știu de șese luni, tocmai din sara când te-au adus mai mort în casa prietinii mele.

51) fr. prodiguer, vezi nota 33 dela pag. 117.

— Cum? Cine a descoperit?...

— Icoana sfintei Cecilie, care se găsește în Santa Maria del Fiore...

Mă făcui roș pe obraji.

— Vezi, adăugă Iulia, că îți cunosc toate secretele inimii.

— Ah! tocmai pentru aceasta ar trebui să-mi spui unde se găsește Cecilia.

— Îți dau parola ⁵²⁾ mea că nu știu nimică despre ea și că, de când s'a pornit, n'am luat nici o scrisoare de la dânsa. Te pot însă încredința că Cecilia te iubește și că dacă a trăi și vei fi statornic, ai să fii odată fericit. Ea te iubea de mult fără a te cunoaște. Chiar din ziua când își văzu portretul în catedrală ea s'a înamorat de artistul care o zugrăvise atât de bine. Bravo, domnule! bravo, ai un talent vrednic de laudă.

— Încă un lucru te-aș ruga să-mi spui, sinora: cine este acel tiran care prigonește pe Cecilia?

— A! a! Il sinor Barbarissimo? Eu așa l'am botezat. El e un moș ⁵³⁾ al Ceciliei care a crescut-o de mică, a educat-o și acum vroește să o iee de nevastă... Dar nu te spăria. Cecilia nici nu gândește la dânsul și dacă mai șede cu el, aceasta o face numai prin recunoștința ce-i poartă, pentru că a avut îngrijire de copilăria ei!

— Da bine, un așa om e primejdios.

— Eu m'aș teme să șed cu dânsul, dar Cecilia îl stăpânește cum îi place; cu toate acestea, biata copilă e silită să-l urmeze peste tot locul unde gelosia lui îl împinge. Purtările lui sânt nesuferite; nu lasă să se apropie nici un om de nepoata lui; însfârșit îi cu totul *barbarissimo*.

52) ital. parola, cuvântul.

53) mold. unchiu.

— Și de ce, mă rog, s'a pornit așa de iute din Florența?

— De ce? Pentru că un gelos amiroasă⁵⁴⁾ amorezații ca un copoiu cale de o poștă departe; ș'a-poi trebuie să știi că sinor Barbarissimo era ascuns lângă noi, în sara când ți-am spălat rana și că auzise toată conversația ce se făcu atunci asupra d-tale între Cecilia și între mine... Pune-ți în gând cu ce furie s'a înfășoșat dinaintea noastră, când a auzit pe Cecilia zicându-mi că ești vrednic de dragostea ei. Ca un urs, s'a aruncat între noi; a poroncit slugilor să te ducă acasă la dumneata; mie mi-a poroncit să es afară și, pe la mezul nopții, s'au pornit ca să alerge lumea toată, numai ca să fugă departe de dumneata.

După aceste vorbe îmi luai adio de la sinora Iulia și a doua zi, îmbrățișând cu lacrimi pe sinor Alsari, pornii și eu din Florența cu hotărârea să alerg Italia întreagă ca să dau de urma Ceciliei. Patru luni de zile am cercetat cu de-amăruntul toate colțurile Italiei... În zădar! Nime nu putu să-mi dea vr'o știre despre Cecilia. Insfârșit, perzând toată nădejdea, mă dusei la Paris pentru ca să uit durerea. Știi cât de bine am petrecut trii ani întregi în capitala Franței. Am căutat să allu oare care distracții, dar nu am putut suferi străinătatea și am alergat carăși în sânul patriei mele. Tocmai astăzi dimineață am sosit în Florența și, cum m'am coborât din trăsura veturinului⁵⁵⁾ care m'a adus, am alergat să ingenunchez dinaintea i-coanei dela Santa Cecilia.

Nu ți-oiu vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuește vederea patriei după o lungă depărtare.

54) mold. a mirosi, a adulmecă.

55) ital. vetturino, vizitiu.

Când te'i întoarce în Moldova îi simți ca și mine
acea fericire dumnezească ce-ți însuflă locul iubit
unde te-ai născut și care îți trezește în suflet
o mie de suvenire plăcute....

Și apoi socot că nici ași putea să-ți descriu
bine acea impresie, pentru că mintea-mi era prea
tulburată de gândiri amare. Fiește care parte a
orașului, când intrai în Florența, mi-a adus a-
minte de câte o scenă a vieții mele, mai mult
tristă de cât dulce și bucuria ce gustam în pri-
veliștea patriei mele a fost amărâtă prin suve-
nirul nenorocirilor care au împregiurat tinereța
mea.

După aceste cuvinte V*** își plecă fruntea cu
o tristă obosire.

— Cunoști acum nenorocirea mea, îmi zise cu
desnădăjduire V***, după vr'o câțeva vreme. Nu
te miri cum de mai trăesc, sau cum de nu am
nebunit de tot?... Ah! trebuie să pătimești muncile
sufletești care le-am pătit eu, pentru ca să
poți înțelege ce lucru grozav și crud este d-
a-și pierde cineva ființa ce-a iubit!

V*** se opri încă odată și, uitându-se la bu-
chetul de flori ce îi dase buchetiera necunoscută
în cafineaua *Donné*:

— Sărmanelor floricele, zise plângând. Și voi
ați veștejit ca și tinereța mea!

Un bilet mic pică din buchet pe carbă; V*** îl
luă cu repegiune, îl deschise, își aruncă ochii
deasupra, sări în picioare și începu a fugi spre
Florența din toate puterile sale.

În zădar îl chemai și îi strigai să se opriască...
Atunci mă aruncai și eu după dânsul, alergând
cât puteam de iute și, în sfârșit, îl găsii întins
pe scările de marmură ale catedralei Santa Maria
del Fiore, obosit de osteneală.

— Ce dracu te-a apucat! îl întrebai, apropiindu-mă de el.

— Taci că vine, îmi zise; și, sărind ear de lângă mine, se făcu nevăzut în întunericul pieții.

Neputând să-l mai urmez, mă hotărâi să-l aștept ca să-mi tălmăciască taina purtării și a cuvintelor sale, dar în zădar mă primblai vr'o două ceasuri pe piață...V*** nu veni.

Piața era pustie când mă pornii spre hotelul unde ședeam; dar când vrui să intru în ulița Calzaioli⁵⁶), auzii următoarea conversație între două persoane ce stau sub icoana Maicei-Fecioare⁵⁷), la colțul uliții:

— Și a murit?

— Ba nu; se zice numai că-i rănit foarte rău și că este o slabă sperare de scăpat.

— Și nu știi care-i pricina acestei întâmplări?

— Nu, n'am putut afla decât că pe la 11 ceasuri un om învălit cu o manta neagră a sărit cu cuțitul asupra unui tânăr ce trecea în dosul Baptistariului⁵⁸), zicându-i: „Cine iubește pe Cecilia trebuie să moară”. Atunci se iscă o luptă crudă între amândoi și unul din ei rămase pe pavé împlântat în sânge.

56) Via Calzaioli, în care se găsesc și azi cele mai luxoase hoteluri, leaga Piața Domului cu Piața Signoriei și Palazzo Vecchio, trecând prin Piața Vittorio Emanuele (centrul modern al Florenței).

57) Un tabernacol al Madonei, în colțul dinspre Loggia del Bigallo.

58) „Acest monument, ce se numește încă sfântul Ioan, [San Giovanni], se găsește tot pe piața del Duomo și se socrate c'ar fi fost în vechime capîștea [templul] Zeului Mars. Printre alte multe lucruri vrednice de privit ce cuprinde, are trei porți de aramă, săpate una de Andrea Pizano [Andrea Pisano] și celelalte două de Laurean Giberti [Lorenzo Ghiberti]. Săpăturile lor înfățișază deosebite scene din vechiul testament; dar lucrul lor este atât de delicat și de maestos, încât Michel-Angelo zice că: „Sânt vrednice de a fi porțile raiului”. (Nota lui Alecsandri).

Spăriet de ceea ce auzii, mă apropiai de străini și întrebai de nu știau unde poliția dusesse trupul celui rănit? — Nu știu, îmi răspunse unul din ei și se depărtară amândoi de mine.

Mă dusci degrabă acasă, mă închisci în odăe și nu putui dormi toată noaptea; mi se părea că tot vedeam trupul prietinelui meu acoperit cu răni.

Cât am șezut pe urmă în Florența nu l'am mai văzut pe V***, nici n'am auzit vorbind de el.

III

Peste o lună după această întâmplare, mergând de la Roma la Civita Vecchia⁵⁹⁾, veturinul care ne ducea se opri ca să-și odihnească caii dinaintea unei case vechi și dișarate ce era în drum și sămăna mai mult a fi o vizunie de hoți decât un tractir⁶⁰⁾ pentru călători. Mă scoborâi din trăsură cu gând ca să mă primblu pe gios. Afară era o lună plină și voioasă ca figura unei tinere fecioare; toate lucrurile se vedeau împregiur ca ziua și în depărtare se auzia vuetul groasnic și monoton al mării, care steclia la razele lunii și a stelcelor ca o lungă vale de argint. Acel tablou măreț îmi făcu o impresie foarte mare; și în suvenire repurtându-mă la ruinele antice ce văzusem în Roma, începui a face triste meditații asupra nenorocitei stări în care a picat Roma Cesarilor sub ticăloșia guvernului papal⁶¹⁾. Primblarea însă totodată iscă și în stomahu-mi

59) Civitavecchia, port la Marea Tirreniană, nu departe de Roma.

60) Hotel, han.

61) În acei ani, Papalitatea deținea încă puterea temporală asupra Romei și a Statului Papal.

o foame nu mai puțin tristă decât acele gândiri. Intrai îndată în singura sală ce se găsea în acel tractir. Vr'o câteva lăiți de lemn, cu picioarele rupte și vr'o trii butelci⁶²⁾ deșărte, cu gâtul stricat, alcătuiau tot mobilierul acelei case. Când pașii pragul ușei, o groasnică horăire îmi vesti că acea vizunie era locuită de mai multe suflete și în adevăr zării la pământ vr'o trii oameni înzestrați cu figuri foarte problematice. Toată scena era luminată de razele roșii ale unui mic jăratnic ce mai ardea în cuptor. Stătui un pic la îndoeală de trebuia sau nu să pășesc mai înainte; dar însfârșit, făcându-mi curagiu mă apropiiei de o laiță mai lungă ce era în fund și pe care dormia un soi de urieș. Socotind după împregiurări, adică de pe cerga ce-l acoperia, că trebuia să fie tractierul⁶³⁾, îl scuturai încetșor. Inșă el, departe de a se trezi, se întoarse pe ceea parte, dând din umeri și împreunându-și mișcarea cu o mulțime de complimente în soiul acestora, de pildă: *Va al diavolo, Sangue di Cristo, Corpo di Bacco*⁶⁴⁾.

Eșii degrabă din acel loc, pășind pe vârful picioarelor de frica altor asemenea complimente. Când fusei afară, mi se păru că mă răsufлам mai lesne; și, cu ochii încă plini de fumul ce era în sala tractirului, mă îndreptai, făr'a videi mai nimică dinainte-mi, spre o matahală neagră ce gândii că este trăsura noastră, hotărât fiind să mă culc pentru ca să-mi treacă foamea. După ce mă împedecai de vr'o câteva ori de niște buruene mari, pe care nu le zărisem din pricina usturimei ochilor, pipăind mai mult ca

62) mold. clondire.

63) Hangiul.

64) Injurături.

un orb, dădui în sfârșit cu mâna de un oblon ⁶⁵⁾, îl deschisei și mă suii; mi se păru însă că trăsura în care intrasăm era mai ridicată. Când era să mă așez, simții un braț puternic că mi se puse pe pept și un glas străin îmi zise: „Cine-i acolo?” — Eu răspunsei, începând a râde: „Ce dracu! tare ești fricos, domnule! Socoți că ai a face tot cu tâlhari?”.

Trebue să spun că în trăsura noastră se găsia un popă spaniol, bătrân, care se pornise de la Roma cu mine și cărui îi era mare frică de tâlhari, fiindcă pe atunci se vorbea mult în Italia de niște hoți ce eșiseră la drum.

— Cine ești tu? întrebă încă odată acel ce mă ținea de pept.

Deschisei ochii mari și văzui dinainte-mi un om și o femeie!... Nu mă puteam dumeri cum se făcea că mă găsiam într'o trăsură străină. Dar după vr'o câteva secunde, în care vreme dama căuta să aprindă o lampă de argint, înțălesei că în loc de a mă îndrepta către adevărata noastră trăsură, mă rătăcisem în altă parte și intrasem în vr'o trăsură străină, ce sosise în vreme ce căutam să trezesc pe tractieriu. De odată careta se umplu de lumină și văzui o! minune, pe V*** lângă buchetiera ce îmi dase flori la Florența!

Mirarea și bucuria noastră fură nespuse și îmbrățișările noastre nenumărate.

— Nu pot să mă încred ochilor mei, zisei după o scurtă tăcere. Tu în viață? Te socotiam mort, ucis în dosul Baptistariului.

— Slavă Domnului! Am scăpat și atunci din mâinile lui. Știi, Cecilio, că ucigașul care a sărit la mine era tot acela care mi-a străpuns peptul înc'odată, demult?

65) Portieră de trăsura închisa.

— Și nu ți-a zis ceva când a vrut să te omoare? întrebă ea.

— Așteaptă; dar, mi-a zis: „Cine iubește pe Cecilia, trebuie să moară!”

— Infame! strigă Cecilia. Știi cine este acel om fără de suflet?

— Cine?

— Tiranul care m'a prigonit și pe mine de când trăesc.

— Sinor Barbarissimo poate? întrebai.

V*** bufni de râs auzind acest nume curios și, sărutând cu foc pe Cecilia:

— Nu te mai gândi, îi zise, *anima mia*⁶⁶), la o ființă ticăloasă care ne-a amărât la amândoi cea mai frumoasă parte a vieții noastre; lasă-l să putreziască în mârșăvia caracterului său, precum cu l'am lăsat împlântat în sânge, fără a avea nici o milă de el.

V*** o sărută carăși și veselie renăscu pe fața amorozii sale.

Aceste adese sărutări mă cam tulburau. Rugai pe V*** să-mi tălmăcească un lucru de care eram mult intrigat. De ce fugise de la Boschetto?

V*** se plecă spre mine și îmi spuse la ureche:

— Biletul ce picase din buchet era de la Cecilia. Ea îmi scria că de două zile se găsea în Florența, când m'a văzut de la fereastră trecând pe uliță.

— Acolo poate unde te-ai oprit și m'ai întrebat de am văzut-o?

— Tocmai! Că îndată după aceea și-a procurat prin Iulia un costum de buchetieră, cu hotărâre să intre *incognito* după noi în cafineaoa Donnè, să-mi dea buchetul acel cu scrisoarea sa, în care

66) ital. sufletul meu.

mă ruga să mă aflu la 11 ceasuri din noapte în capela sfintei Ceciliei din Santa Maria del Fiore.

N'aveam oare dreptate să alerg ca un nebun, când am primit, fără a mă aștepta, o veste atât de norocită, care schimba cu totul fața soartei mele?... Deabia agiunsesem pe scările bisericei, deabia te apropieseși și tu de mine, când zării pe Cecilia pe lângă Baptistariu. Vruî să merg înaintea ei, dar tocmai atunci fusei atacat de un om necunoscut. În furia mea îl rasturnai pe pavé cu atâta iuțime, încât el pică tocmai pe stiletul ce ținea în mână și se înfipse în el!... Atunci auzii sunând 11 ceasuri, alergai în biserică și găsii pe Cecilia îngenunchietă dinaintea Patroanei sale. De acolo eșirăm afară unde ne aștepta această caretă cu 6 cai; ne suirăm în grabă și, fără a ne opri, nu am făcut altă de atunci decât numai voiajuri, petrecându-ne viața în cântice, în sărutări și în veselii.

— Se vede că aveți multe secreturi împreună, ne zise frumoasa Cecilie, zâmbind și aninând de fundul caretii lampa de argint ce aprinsesc.

— Vorbiam de tine, *anima mia*, îi răspunse V***, strângând-o în brațe cu o dragoste înfocată.

Acum zorile coronaseră orizontul cu o linie argintie ce făgăduia o zi frumoasă călătorilor. Caii erau înhămați la caretă și surugiul sta gata să porniască; dar până a nu-mi lua adio de la norocitul meu prietin, rugai pe sinora Cecilia să cânte *Casta Diva*, căci tocmai atunci luna era să se peardă după un deal. Strălucita cantatrită⁶⁷⁾ își luă mandolina și începu; dar de odată V*** îi fură mandolina din mâni și, ridicând pe amo-

67) ital. *cantatrice*, cântăreața.

reza sa, o puse pe genunchi. Cecilia zâmbindu-și uitându-se la el cu dragoste, se răzîmă cu brațul drept pe umărul lui și întonă de al doile *Casta Diva*, cu un glas mai tulburat dar mai pătrunzător.

Cu cât aria se înainta, glasul Ceciliei slăbia, dar cu o dulcime încă mai deosebită și degitele lui V*** se rătăceau pe strunile mandolinei. În sfârșit glasul Ceciliei nu se mai auzi; mandolina căzu din mâinile lui V*** și amândoi rămaseră îmbătați de dulcile delir al iubirii. Ei sămănau ca doi îngeri adormiți în voluptatea estasei cerești.

Atunci mă coborâi din trăsură; îi privii pentru cea de pe urmă oară și făcui semn surugului să încalece.

Careta se făcu în puțin nevăzută și eu ținându-mi încă multă vreme ochii ațintiți în partea care apucase, suspinai și mă întorsei cu capul plecat în trăsura noastră.

P. S. ⁶⁸⁾ — *Iubite Negri* ⁶⁹⁾. — Acum sânt 16 ani ⁷⁰⁾ de când am făcut cea întâiu călătorie a mea în Italia, întovărășit de tine, care petrecuseși cea mai frumoasă parte a tinereții tale sub ceriul limpid al acelei țări. Tu ai fost martur celor mai gingașe impresii ale mele; ție ți-am destăinuit, ca unui frate iubit, toate pornirile, toate visurile, toate sperările sufletului meu și, precum atunci ai primit cu blândețe acele destăinuiri entusiaste, primește și acum dedicarea celei întâiu scrieri

68) Adăogat la 1857, când nuvela a fost reproducă de Alexandri în volumul „Salba literară”.

69) Costache Negri, bunul prieten al Poetului și frate al Elenei Negri, acela de care se îndrăgostise florăreasa Beppa din Florența.

70) În realitate 18 ani; caci prima sa călătorie în Italia datează din 1839.

a mele în limba patriei⁷¹⁾. Ea este o slabă încercare, o știu, și nu aștept de la dânsa altă mulțămire, decât să-ți aducă ție aminte de trecerea noastră prin Florența și de frumoasele buchetiere care ne dau în toată sara câte un mic buchet de flori, pe când luam înghețate dinaintea cafinei Donn , împreună cu prietenul nostru D...⁷²⁾.

71) Datorită indemnului prietenului său M. Kogălniceanu, Alecsandri o scrisese imediat după întoarcerea din străinătate, la moșia părintească a Kogălnicenilor.

72) N. Docan, în tovărășia căruia făcuseră acea călătorie.

MUNTELE DE FOC
(1840)

MUNTELE DE FOC

(1840)

Scrisă în 1840, atunci când impresiile călătoriei în Italia erau încă vii în amintirea tânărului scriitor, această nuvelă romantică a fost publicată întâia oară în revista „Albina românească” din Iași (1843), cu titlul de „Suvenire din Italia, Monte di fo”; pentru ca mulți ani în urmă, (1874) să fie intercalată în ziarul de călătorie în Spania.

Oferind multe analogii cu „Buchetiera de la Florența”, această schiță deși conține elemente de autobiografie veridică, ne duce spre cele mai tipice povestiri romantice, atât prin cadru, cât și prin contrapunerea celor două personaje (uritul Foscari, îndrăgostit de frumoasa particiană Letizia). Spre a nu mai aminti metamorfoza contelui în bandit, din cauza iubirii neîmpartășite. Dar toate aceste elemente romanticoase — în care se complăcea, de altfel, întreaga literatură occidentală a epocii — își găsesc un cadru nimerit în descrierea fantastică a Muntelui de foc și în misterul care invalue — în închipuirea țăranilor din Apeninii Toscaniei — aceasta ciudățenie a naturii.

Intr'amurgul unei frumoase zile de vară din anul 1839, prietinii mei C... N¹⁾, N... D.²⁾ și eu coboram încet munții Apenini care despart Toscana³⁾ de văile Lombardiei⁴⁾. Un vânt ușor se

1) Costache Negri, cu care Alecsandri se imprietenise la Paris, pe când se află acolo ca student. Iar Negri, care cutreerese în acei ani Italia, îl determină să viziteze acea țară, întorcându-se în Moldova.

2) N. Docan, prieten bun al Poetului și tovarăș de studii la Paris.

3) Regiune din Italia Centrală, care în acea epocă alcătuia un Stat de sine, (Marele Ducat al Toscaniei).

4) Regiune din Italia de Nord, pe atunci supusă Austriei.

ridicase și plăcuta lui dismierdare ne trezia din apatia în care ne cufundase căldura nesuferită a atmosferei. Toate simțurile noastre se învioșiau sub înrâurirea aceluși vânt racoritor. Natura ni se părea mai veselă, seninul cerului mai limpede, cântările păsărilor mai dulci! Părea ca ni se ridicase de pe ochi un văl întunecos și de pe inimă o greutate apăsătoare. Într'un cuvânt, apusul soarelui ne făcu să gustăm una din acele tainice mulțămiri ale sufletului, atât de puternice la vârsta de 19 ani, încât mintea plutește în mii de visuri aurite și închipuirea se ărsaltă până a crede că aude ce se de îngeri serbând sfârșitul zilei pe harpe de aur.

În curând am agiuns la satul *Petra-Mala* ce se găsește între Giogo, muntele cel mai nalt al lanțului de Apenini ce petrecusem și între Filigare, hotarele Toscanei. Când am intrat în sat, noaptea căzuse și stelele sclipiau vesel pe bolta cerească.

Veturinul⁵⁾ nostru, adică: stăpânul și tot odată vezeteul trăsurei cu care plecasem de la Florența, ne duse la cea mai bună locantă⁶⁾; ear proprietariul aceștia, sinior⁷⁾ Antonio, ne primi cu toată ceremonia măgulitoare, care ațâță și mărește galantomia călătorilor. Complimentele și titlurile de *Altefe* cu care ne stropi el, când ne-am pogorât din trăsură, ne înduplecară cu totul în favorul lui; ear când, după o plecată închinăciune, el ne luă de subsuori ca să ne suie la rândul⁸⁾ întâiu, atunci sinior Antonio câștigă toată încrederea și toată simpatia noastră, două nobile simțiminte de care el făcu abuz, încărcându-ne gros

5) ital. *vetturino*, vizitiu.

6) ital. *locanda*, han.

7) ital. *signor(e)*, domn.

8) Etajul.

la socoteală adouazi! Noi am plătit fără a-i face vr'o observare cât de mică, fiind-că fusesem tratați de *Altețe*, dar ne-am hotărât de atunci a ne pogori singuri din trăsura și a ne sui scările locantelor fără ajutor, căci mai aveam încă de întâlnit mulți siniori Antonio în drumul nostru până la Moldova.

La masă, locanticul ne vorbi despre un vulcan ce s'ar fi aflând în apropierea satului și pe care locuitorii din Petra-Mala îl numiau *Monte di Fo*⁹⁾ (Munte de foc). Ne-am hotărât îndată de a-l visita și sinior Antonio, gata la poroncile noastre ne-a și găsit pe la vecinii lui trii smeii cu urechile lungi, înșăuați și înfrâuați, precum se cuvinca la niște *Altețe*.

Ne suirăm călare fără întârziere și caravana noastră se porni la pas, cârmuită fiind de sinior Antonio și urmărită de vr'o doi copilași din sat, cari, țipând și sărind cu picioarele goale pe petrele ulițelor, zădărau smeii noștri cu vergi subțiri; însă aceștia, făr'a-i băga în samă, își urmau drumul foarte liniștiți întocmai ca niște filosofi ce ar fi trecând cu fruntea senină printre valurile lumii!

Cărarea ce duce la Muntele de foc șerpuește printre stânci fărâmate și pe maluri de râpi adânci; și fiind că străinii s'ar putea primejdui pe gios, locuitorii din Petra-Mala și mai ales sinior Antonio, au pentru trebuința călătorilor locomotive sigure, ce se numesc *măgari* în limba veche și *asini* în cea nouă. Acest dobitoc este trebuit locuitorilor de munte ca și cămila Arabilor. Bland, supus la glasul stăpânului, el îl duce în spinare pe vârfurile cele mai nalte ale stâncelor, pe gurile celor mai adânci prăpăstii, fără a-l pune

9) ital. foco, (fo), foc.

vre odată în primejdie. Răbdarea lui nemărginită, caracterul său flegmatic și cumpenirea pasurilor sale, sânt calități cunoscute și care ar face din el o ființă perfectă, dacă el nu s'ar abate câte odată la un narav ominesc, la îndărătnicie! Cu toate aceste însă, marele poet al vechimei, Omir, l'a asemuit cu Aiace¹⁰⁾, unul din cei ma viteji eroi ai poemului Iliadei și Dellile¹¹⁾, poetul francez care a tradus pe Virgile și pe Milton, a făcut portretul magariului în versuri foarte măgulitoare, zicând printre altele că:

Il sert de Bucéphale¹²⁾ à la beauté peureuse!

Câți oameni trec pe fața pământului fără a merita de a fi asemănați cu Aiace și cu Buccfal!

Cu cât ne depărtam de sat, greutatea drumului se înmulțau, însă Buccfalii noștri își cumpeniau mersul cu un tact vrednic de laudă; la fie-care pas ci pipăiau drumul cu copitele, fără a se îngriji de petrele care fugiau sub picioarele lor și care se duceau de-a dura în fundul prăpastiilor. În zădar sinior Antonio îi îndemna cu glasul și copiii din urmă cu vergile!... Ei dau numai din urechi, car din pas nu eșiau! În fine, după o cale acrobatică prin tot soiul de rătăcării, ne-am găsit deodată lângă vulcan.

Acest Munte de foc este unul din fenomenele cele mai curioase ale naturii! Pe o suprafață de

10) Eroul homeric și al tragediei lui Sofocle, viteaz al vitejilor în războiul troian, în timpul caruia îl înfruntă pe Hector; iar după moartea lui Achile, îi dispută armele împotriva lui Ulisse. Din care pricină înnebuni și apoi își răpuse zilele.

11) Abatele J. Delille, poet francez din sec. XVIII (1738—1813), traducător al lui Virgiliu și al poetului englez Milton, excelând prin descrierile sale după natură.

12) Numele calului lui Alexandru cel Mare (rom. Ducipal).

trii stânjini cvadrați ard mii de limbi de foc ce samănă a eși din pământ, pe mii de țăvi subțiri; și lucru de înșămnat! acele nări nu se ridică mai mult de cât de o palmă și au toate însușirile parei acestui punciu¹³⁾, care arde acum dinaintea noastră, colorul și chiar mirosul ei; astfel, încât de ar sta cineva împotriva vântului și ar răsufla duhoarea aceluia foc, în curând s'ar îmbăta.

Ne puserăm cu toții împregiurul acestui vulcan; ne aprinserăm țigarele la para lui și unul din noi începu a vorbi cu sinior Antonio:

— Ce socoți d-ta de focul acesta, sinioare?

— Eu? răspunse Antonio, cred ceea ce zic bătrânii din Petra-Mala.

— Și ce zic ei?

— Că Muntele de foc trebuie să fie vr'o răsuflătură a Iadului!

La cuvântul de Iad, sinior Antonio își făcu cruce.

— Foarte bine; dar ce dovadă aveți că Iadul se află tocmai sub munții Apeninilor?

— Dovezi avem multe: ¹⁰ că pe la mezul nopții se aud pe-aice glasuri de cucuveici și gemete grozave, carele par că es din fundul pământului; al doilea că *padre*¹¹⁾ Bertolomo și-a ars barba și sprincenile chiar aice unde ședem noi.

— Care padre Bertolomo?... Ce i s'a întâmplat?

— El este un călugăr Capuțin¹⁵⁾ de la Verona¹⁶⁾, care, ca și d-voastră, nu credea că Muntele de foc este hogcagul Iadului, ci din potrivă

13) engl. punch, bautura calda.

14) ital. tata, (preot, cucernic).

15) ital. calugar din Ordinul franciscanilor, (cappuccino).

16) Oraș din Italia de Nord.

socotia că ar fi cuprinzând comori nesfârșite... Intr'o noapte, eată-l că vine singur aice și, ațâțat de demonul lăcomiei, se apucă de săpat. Sapă el, sapă mereu decusară și până pe la mezul nopții; ear Satan îl lasă de se muncește, până ce face o groapă adâncă cât un stat de om. Atunci Duhul-răului dă drumul focului din Iad și sărmanul *padre Bertolomo* se vede deodată cuprins de pară! Strigă, se sbuciumă, cearcă să easă... In zădar! Focul îl învăluște din toate părțile și îi arde și hainele și barba și sprincenile. Din norocire, un călător, trecând pe acolo, aude răcnitele capucinului, aleargă și îl scapă, căci altminterc Satan îl prefăcea în friptură pentru ospațul dracilor.

Zicând aceste, sinior Antonio își mai făcu o cruce, ear copilașii așezați pe lângă el ziseră cu spaimă: *Santa Maria!*

— Dacă voești numai decăt, sinior Antonio, să dai în sama lui Satan pârlirea lui *padre Bertolomo*.... fie! Spune-mi însă, de mult s'a ivit acest foc pe munte?

— Ivirea lui se ține de o întâmplare ce mi-a istorisit bunul¹⁷⁾ meu, care și el o știa de la bunul său, Dumnezeu să le erte păcatele!

— Amin!

Sinior Antonio tuși de trii ori, își dresc glasul ca un orator și ne spuse următoarea legendă, în vreme ce para vulcanului răspândia lumini fantastice pe vârfurile stâncilor de pe 'mpregiur.

— Pe când Veneția se bucura de avuțiile și de libertatea sa¹⁸⁾, Petro Foscari¹⁹⁾ era unul din

17) mold. bunicul.

18) In epoca de glorie a Republicei Venețiene, mai înainte de a cadea în stăpânirea austriacă, sub care se află pela 1840.

19) Celebra familie de Dogi venețieni, din care s'a ilustrat in special Francesco (sec. XV). „I due Foscari” este titlul uneia din operele lui G. Verdi.

cei mai nobili și mai însemnați Patriciani din Lombardo-Veneția. Veniturile sale de milionar, poziția și numele lui îl puneau în cea întâiu linie din societățile aristocratice; dar pe cât soarta îl înzăstrase cu tot ce poate contribui la fericirea unui om, pe atâta natura îl tratase fără milă, dându-i o figură urâcioasă, doi ochi mici cari pătrundeau cu răutate, niște buze vinete și subțiri ce sămăneau vâpsite cu venin și o peliță sbârțită ce bătea în două colori, în galbân și în verde.

Această nedreptate a naturii avu o fatală înrâurire asupra contelui Foscari! Toate plăcerile lumii erau amărâte pentru dânsul prin ideea sluteniei sale. Nu avea sărmanul nici un minut de liniște, căci ori unde mergea i se părea că aude în vorbele altora alusii crude asupra nenorocirii sale. Dacă intra într'un salon și da cu ochii de vr'o oglindă, ideile sale se tulburau; el își închipuia că stăpânul casii ar fi așezat înadins oglinda în locul acela, pentru ca să-i aducă aminte de asămănarea lui cu un strigoiu rătăcit printre cei vii. Dacă vre-o damă zâmbia tocmai când el se apropia de dânsa, Petro își mușca buzele de mânie și țintia asupra nenorocitei dame o căutătură grozavă ce o înfiora; ear dacă împingea păcatul pe un bărbat să-i zică măcar un cuvânt cât de puțin atingător, atunce stiletul său căuta îndată răsbunare în vărsare de sânge.

Toți se feriau de el ca de un ciumat; toți se dau în lături când îl vedeau; convorbirile se întrerumpeau; veselile se stingeau. Apropierea înfricoșatului Bravo²⁰⁾ din Veneția nu producea un

20) Zbir, dar adesea bandit ce se refugia pe lângă un nobil căruia, aducându-i servicii, eră sigur că nu va fi pedepsit pentru nelegiuirile sale.

efect atât de răspingător, precum ivirea contelui Foscari!

El însămnă toate scenele tăcute ce se petreceau împregiurul lui și misantropia sa creștea în proporție cu ura ce însufla el societății venețiene. Intr'un cuvânt nenorocitul conte agiunsese a se urî chiar pe sineși și a fi nesuferit nu numai străinilor dar chiar lui însuși.

Intr'o zi, contele Foscari zări la o primblare de gondole, în canalul de Judeca²¹⁾, pe fata ducăi Orloni²²⁾, ce sosise numai de trii zile de la Neapoli și frumusețea ei îl înebuni. Din minutul acela el o iubi ca pe o madonă! O iubi mai mult încă... ca pe un chip frumos! El, care și-ar fi dat toate comorile, toată noblețta, toată strălucirea numelui său pentru un chip frumos! Din minutul acela el simți un nou șir de suferinți necunoscute lui până atunci: sperarea înșelătoare și gelosia crudă! Însă, ca un om ce pân' în ceasul de pe urmă tot se măgulește că va scăpa de moarte, asemine și contele uita ades nenorocirea lui și se lăsa a fi adimenit de cele mai drăgălașe năluciri, căci era vecinic îngânat de glasul sufletului său, ce îi vorbia de Letiția, fiica ducăi.

Cum se întinseră umbrele nopții pe canalurile Veneției, contele Foscari se sui într'o gondolă și se duse sub ferestrele palatului Letiției. Nefericitul! Își pusese în gând să dea o serenadă tinerii ducese și să-i răpiască sufletul prin farmecul glasului său, căci am uitat a vă spunc, domnilor, ridiculul cel mai mare al bietului conte. El se credea a fi music desăvârșit și își închipuia că are un glas îngeresc, când, de'mpotrivă, avea un glas de motan răgușit.

21) Giudecca: cartierul odinioară locuit în Veneția de Evrei.

22) Ducele Orloni, nobil venețian.

Apucând dar o mandolină în mâni și ridicându-și ochii spre balconul Letiției unde se zăria o umbră, el începu a miorlăi o barcarolă venețiană foarte cunoscută pe atunci în Veneția:

Marea-i lina	Ca privirea-ți.
Ca zâmbirea-ți,	Vina, vina,
Și senină	Fara frica,
Sa te primbl' în Iuntrea mică ș. c. l.	

Nu sfârși bine versul de pe urmă al barcarolei și pe balcon se ivi o altă umbră mai mare, care, plecându-se pe canal, împreuna finalul cânticului cu un hohot de râs răsunător!... Mandolina căzu din mâinile contelui, glasul i se tăia pe loc și el rămase ca un om trăsmit de fulger, în vreme ce umbrele amândouă din balcon se făcură nevăzute.

— Amalteo! Amalteo! strigă deodată contele, amenințând balconul deșert cu stiletul său; Amalteo! Răs-ai tu de mine, dar te-oiu face cu să plângi amar!

Rostind această amenințare în turbarea ce-l cuprinsese, nenorocitul conte pică obosit pe perințele gondolei și se depărtă de acel loc, făcând și desfăcând o sută de planuri de răsbunare, asupra lui Amalteo.

Cine era însă acest Amalteo?

Amalteo Peroni se trăgea din una din cele mai mari familii din Neapoli; tânăr, frumos, elegant și bogat, el venise de vr'o două luni în Veneția și se făcuse favoritul tuturor damelor, prin delicateța purtării sale, prin gustul deosebit ce presida la toate faptele lui și prin o gingășime copilărească, de care era întipărită natura sa delicată. El era iubit de multe Patriciane, pre cât nobile pre atât frumoase, dar mai cu samă era iubit de fata ducăi Orloni, care îl cunoscuse la Neapoli.

Asemene Amalteo admira multe frumuseți vene-

țiane, dar mai cu deosebire el adora pe Letiția, căci Letiția le întrecea pe toate cu minunile îngereștii sale figuri și cu încântările spiritului său. Toți străinii îi priviau pe amândoi cu o mulțămire adevărată și îi admirau, așteptând ziua nunții lor ce era să se facă în curând. Conte de Foscari singur le purta pismă și căuta mijloace de a dărâma fericirea lor!

Adouazi după scena balconului, el se duse la palatul ducăi Orloni și, suind scările cu repegiune, se găsi deodată față 'n față cu Letiția, în cel întâiu salon. La vederea lui, tânăra copilă îngălbindu-se, tremurând de spaimă; ear contele Foscari, perzându-și mințile, se aruncă în genuchi dinaintea ei, cu mâinile întinse spre dânsa.

— Letițio, Letițio, îi zise, ie stiletul și mă ucide, căci fără tine viața-i o pedeapsă nesuferită... Toate chinurile Iadului le simt în sufletul meu de când te iubesc, căci te iubesc cu desperare, cu gelosie, cu nebunie...

Cum declama însă aceste cuvinte deșănțate, o mână străină se înaintă pe deasupra lui și îi puse în față o oglindă mică. Contele se văzu într'însa cu tot ridiculul poziției sale, își întoarse iute capul și zări pe Amalteo! Infuriet la vederea rivalului său, el răzni ca un tigru rănit și se isbi crunt asupra lui. Tânărul căzu gios, străpuns de stiletul contelui, ear contele, din ziua aceea, se făcu nevăzut din Veneția.

Un an după această întâmplare, pe locul unde arde acum focul ce vedeți aici chiar, erau așezați vr'o doisprezece hoți înarmați din cap pân în picioare. Toți stau grămădiți împregiurul căpitănului lor, Marco Brogio, care de o bucată de vreme împrăstia spaima în toată partea aceasta a munților Apenini și în văile îmbelșugate ale Lombardiei.

Nu era pe atunci vorbă în toată Italia decât despre sumețiile și cruzimile lui Marco Brogio. Unii ziceau că el era nalt cât un brad de munte, că avea brațe groase de urieș și o barbă neagră ce îi acoperia obrazul întreg; alții spuneau că din potrivă, el era mic de stat, cu ochi de veveriță, cu buzele subțiri și galbine, cu părul roș ca para focului. Ear de și opiniile asupra acestui hoț vestit erau deosebite, nimeni nu-i pomenia numele fără a-și face cruce!

În noaptea agiunului de Crăciun, Marco Brogio, precum am spus, sta lungit cu tovarășii lui pe earba verde ce acoperia locul din care acum es limbi de foc. Nori negri se întinseseră pe ceriuri, aducând groaza și împrăștiind o întunecime cumplită în lume; tunetul vuia din vreme în vreme în partea munților despre Giogo; ear fulgerile se alun-gau pe fața norilor ca niște săgeți înflăcărâte și acoperiau codrii, munții, prăpastiile cu o lumină fantastică.

O mare furtună se pregătia!... Dar Marco Brogio părea că nici însămnă amenințările ceriului. El răspundea la tot tunetul prin un răcnet îngrozitor și deșerta câte o cupă de vin de Montefiasconi²³), în onorul fie-cărui fulger. l'isionomia sa lua o espresie mai diavolească, cu cât furtuna lua o întindere mai mare; și cu cât vântul vâjâia mai fioros, cu atât glasul hoțului răsuna mai puternic prin munți, cântând așa:

Varsă 'n cupa mea de aur
Acest vin ce desfateaza
Și m'aprinde, mă turbează,
Precum sângele pre taur!

Beji, voinici! pâna la moarte!
Și 'n ceas vesel de plăcere,
Să uităm ori-ce durere,
Ori-ce chin a relei soarte!

Varsă, varsă, tot aice,
Și când eu destul voi zice,
Pe-al meu cap trăsnițul pice!

Beji, copii, toți dupa mine,
Și 'nchinați cupele pline
L'a fulgerilor lumine!

23) Montefiascone, în parțile Romei, loc renumit pentru vinurile sale.

Ceriul tuna și răstuna,
Munții urla, Satan râde;
Iadul acum se deschide
Și cu noi cânta 'mpreună!

Vântul geme, vâjjește,
Lumea 'ntrecă se 'ngrozește,
Înima-mi salta și crește!

Tremure-se tot în lume
Cât va ferbe sânge 'n mine!
Făca-și cruce și să 'nchine
Cel ce-aude de-al meu nume!

Eu sunt Brogio... ș. c. l.

— Cânticul hoțului fu întrerupt prin sosirea grabnică a unui om învălit într'o manta neagră și care, oprindu-se dinaintea lui Marco Brogio îi zise:

— Sinior capitane! tovarășii cari sânt rânduiți la pândă pe drumul despre Giogo au oprit o caretă înhamată cu șese cai.

— Și în caretă nu era nime? întrebă Brogio.

— Ba, se găsia în lăuntru un cavaler și o damă.

— Și unde sânt?

— Eată că-i aduc tovarășii dinaintea ecseleției voastre. La noi, în Italia (adăugi sinior Antonio), titlul de *ecseleție* se dă fără osebite la toți acei cari au mijloace de a plăti asemenea titluri. Aici, oricare om, bine îmbrăcat are drept la numire de ecseleție și, mai ales pentru mine, tot călătoriul care trage la locanta mea, îl socotesc de *alteță*... Dar să ne întoarcem la Marco Brogio.

În curând se auzi în apropiere un vuet de mai multe pasuri și de arme și șese hoți se iviră ca niște fantasmе din întuneric, aducând în fața căpitanului pe nenorociții cari căzuseră în mâinile lor. Un fulger atunci luminează ceriul și Marco Brogio cunosc pe Amalteo Peroni și pe frumoasa Letiția!

Hoțul sări ca un leu pe picioare, ținti asupra tinerilor ochii săi prefăcuți în două limbi de foc

și se porni de odată la un răs spasmodic, care îi sbuciuma tot trupul și da figurii lui o expresie de feară sălbatică. Amalteo și Letiția se țineau strânși unul de altul, cuprinși de groază și de cumplite presimțiri.

— Ila! strigă în sfârșit Brogio, cu un glas de altă lume; Satan v'a adus în ghiarele mele!... Ceașul răsbunării a sosit pentru mine!

Și ear îl apucă acel răs nebunesc atât de grozav, încât hohotele sale răsunând prin codrii munților, înfiorau chiar pe tovarășii lui.

— Amalteo Peroni! zise hoțul turbat, îți aduci aminte de o noapte la Veneția, când de pe balconul Letiției Orloni ai îndrăsnit a răspunde cu un răs batjocoritor la o serenadă ce se da tinerii ducese? Amalteo Peroni! Îți aduci aminte de oglinda ce ai îndrăsnit a pune sub ochii contelui Petro Foscari, când el sta în genunchi dinaintea Letiției Orloni? Atunci ai primit o dreaptă răsplătire, spălând cu sângele obrășnicia ta; dar se vede că moartea n'o voit atunci de tine; se vede că soarta îți păstra alte chinuri, un sfârșit mai aspru, de vreme ce te-a adus earăși în fața mea!

— Dar cine ești tu? întrebă Amalteo tulburat.

— Cine sânt eu?... Eu sânt contele Petro Foscari!... Eu, căpitanul hoților cu care viețuesc acum sub numele de Marco Brogio; eu, care mi-am părăsit familia, poziția și patria, pentru ca să mă răsbun asupra oaminilor ce m'au adus în desperare... Știi tu, Amalteo, ce te așteaptă? Nu socoti că vreu să-ți ridic viața, nu!... Vreu să te fac a suferi toate muncile Iadului, privind pe Letiția ta jertfită hoților ce rād acum de tine, fără milă, precum ai rās tu de mine.

— Ticălosule! strigă Amalteo. Cine din voi a pune mâna pe Letiția, îl întind mort la picioarele ei.

— Ucide-mă dar pe mine mai întâiu, dacă poți!... răspunse contele Foscari răpezindu-se ca să răpiască pe Letiția din brațele lui Amalteo; dar nu apucă a face un pas și căzu trăsmit de un fulger ceresc! Tot muntele se cutremură!... Și de atunci se aprinse pe locul acesta focul ce vedeți.

Astfel se mântui țara de un hoț care nu visa decât omoruri; așa scăpară Amalteo și Letiția de prigonirile contelui Foscari. De aceea și credem noi, locuitorii din Petra-Mala, că locul unde a fost fulgerat Marco Brogio și din care es acum mii de limbi de foc, nu poate fi alta de cât o răsuflătură a Iadului!

ISTORIA UNUI GALBÂN
ȘI A UNEI PARALE
(1844)

ISTORIA UNUI GALBÂN ȘI A UNEI PARALE

(1844)

Publicata întâia oară în revista „Propașirea” din Iași (1844), această schiță dialogată, deși are ca model de inspirație — după cum a dovedit Dl. G. Ecșdan-Duică — traducerea unei nuvele germane, îi ofera prilej lui Alecsandri să pună în valoare calitățile sale de povestitor și de neafectat humorist.

Dialogul dintre două monete, într'un cadru fantastic (dar lipsit de acel fior mistic ce se degajează din povestirile unui Edgar Poe, ori Charles Nodier), îi oferă deasemeni prilejul să plaseze o satiră socială, predilecție care caracterizează bună parte din opera-i de dramaturg. După cum tot aptitudinilor sale dramatice le revine meritul naturaleței dialogului din „Istoria unui galbân și a unei parale”, al cărui substant moralizator apare, pe alocurea, evident.

Dar alături de autobiografia pe care și-o face fiecare moneta în parte (iar peregrinările lor atât de variate le mijlocesc cunoașterea intimă a diferiților reprezentanți ai claselor sociale din Moldova romantică), Alecsandri știe să adauge pagini de o rară vigoare descriptivă, cum sunt acelea în care ne înfațișează un târg de țigani robi la Craiova, precum și sincere momente de inspirație idilică, ori de descrieri după natură.

Dominată de bunul simț moral, în contemplarea generoasă a manifestărilor omenești, această schiță dialogată se remarcă și prin stilul colorat al unui sfatos povestitor moldovean.

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezece, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m'a mirat foarte mult, nefiind obicinuit a auzi asemenea armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venia din fundul odăiei și că eșă dintr'o cutioară

de fildiş săpată, ce se zăria pe masă în razele lunii care răsărea prin fereastră. M'am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zureitului pomenit, am luat în mână acca cutie unde pusesem dimineața un galbân olandez și o para mare turcească, am deschis-o cu luare aminte și adâncă a fost mirarea care m'a cuprins, auzind de-odată două glasuri străine eșind din cutie, două glasuri de altă lume, care sbârniau, țiuiău, zuruiau și se sfăduiau de moarte.

Să mărturisesc că m'au apucat fiori răci în fața acelei minuni, nu socot că ar fi vre o rușine din parte-mi, pentrucă nu sânt deprins a trăi printre duhuri. Spun drept că atunci m'am crezut încungiuat de vedenii, fantasme, stahii¹⁾, strigoi, moroi și de toate ființele fantastice câte gioacă parola și hora cu mezul nopții în lumina lunei. Peste puțin însă liniștindu-mă ceva, nu știu cum s'a făcut că am gândit la A. Donici²⁾ și, de-odată aducându-mi aminte de fabula lui *Ferul și argintul*, în care aceste două metaluri țin un dialog atât de înțelept, de-odată zic, o lumină cerească îmi trecu prin cap și am înțales următorul adevăr: că și metalurile au suflet, mai ales aurul și argintul, de vreme ce ele însuflețează și de mai multe ori desuflețează oamini; în urmare trebuie să aibă și graiu.

Sprijinit de această frumoasă descoperire, m'am simțit îndată cuprins de o femească curiositate și, fără dar a perde vreme, m'am lungit într'un jelt elastic, am așezat cutioara lângă mine pe masă și, cu țigareta aprinsă, m'am pus pe ascultat. Razele lunii precum am zis, se giucau pe covorul

1) mold. stafii.

2) Basarabean de origina, Al. Donici (1806—1866), bun cunosător al literaturii ruse (din care a și tradus), a publicat o culegere de mult gustate „Fabule” (1840) după Krilov (ediție modernă, Vălenii de munte, 1914).

din odae, zugrăvind felurimi de figuri, și unele, lunecând pe cristalul călămărilor, tremurau chiar deasupra galbânului și a paralei, la care mă uitam cu ochii țintiți. Aceste două monete se aflau atunci în focul cel mai înflăcărat al conversației, amândouă săltând din vreme în vreme cu mânie și bătându-se, zuruind, de marginile cutioarei. Eată ce ziceau:

Galbânul. — Dar, mă mir de stăpânul meu cum de a uitat cine sânt eu și m'a pus la un loc cu o biată para ca tine ce nu faci acum nici trii bani, atât ești de ștearsă și de ticăloasă!

Paraoa. — (*Plesnind de ciudă*). Râde dracu de porumbele negre!... Dar nu te vezi, ciuntitule, cât ești de ros de chila³⁾ zarafilor?... Nu te vezi că ai agiuns în trii colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cât un irmilic⁴⁾ de cei noi?... Ți-ai pierdut toți dinții, sărmane și vrei să mai muști pe alții?

Galbânul. — (*Cu fudulie, ridicându-se în picioare*). Leul de și îmbătrânește tot leu rămâne, asemenea și galbânul tot galbân!

Paraoa. — (*Săltând des și iute de răs*). Galbân, tu?... Cu adevărat, sărmane, ești galbân, dar de gălbănarea morții.

Galbânul. — Ean ascultă, kadână bătrână, nu te giuca cu cuvintele, că de și sânt acum în trii colțuri, pe loc înfig unul în tine.

Paraoa. — (*Cu dispreț și cu un aer de mărire*). Eu am trecut prin degitele Ienicerilor⁵⁾ și nu mi-a fost frică! Tocmai tu vrei să mă sparii?

Ambele mele monete stătură puțin într'o poziție teatrală, ca doi dușmani viteji care se mă-

3) mold. pila.

4) turc. monedă de argint (20 piaștri).

5) Soldați din garda Sultanului.

soară cu ochii pân'a nu se încheșta la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufla, atât eram de curios a vide a un duel bănesc; dar așteptarea mea fu și acum înșelată, precum a mai fost de multe ori în acest soi de întâmplări. Provocatorul, adică galbânul, văzând maiestatea și curajul protivnicii lui, se dămoli, se trase înapoi și prin această mișcare aduse o nouă dovadă observării ce am făcut de mult, că cel ce o ie pe sus, nu ține mult și fala mare ispravă n'are.

Galbânul. — (*După o scurtă tăcere*). Nu te bucura, proasto, că eu mă voiu îngiosi a te cinsti cu loviturile mele și dacă te-am și amenințat dinioarea, nu nădăjdui că-mi voi uita rangul într'atâta încât să mă ating de tine. Știu slavă Domnului! câtă depărtare este între noi. Familia mea 'i de aur și neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că, eu, care am fost slăvit de cei mari și legănat în sânul lor, eu, care sânt generalul banilor, eu să mă măsoar cu tine? Sărmană! Gândește cât ai rămas de neînsămnată în lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute două-zeci de ori mai puțin de cât mine.

Paraoa. — Fricosule aristocrat! Se vede că ai locuit multă vreme în sânul domnului M. și că de la dânsul ai câștigat simțirile dobitocești sub care îți ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rostești cuvinte de familie și de nobleță! Rușine, rușine să-ți fie! Am cunoscut mulți compatrioți de-ai tăi în deosebite rânduri și în deosebite pungi și, mărturisesc că i-am aflat curați de fire și de caracter; dar tu, negreșit ești minciunos, calp⁶⁾, bas-tard, căci îți arăți arama fără cât de puțină sfială. (*Suspînând*). Unde-i, unde-i frumosul și nobilul olandez cu care m'am iubit atât de ferbinte la anul

6). Falș.

1820 în buzunarul căpitanului Costiță, pe când acest vestit corăbier călătoria pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te faci una cu cutica în care ne găsim și să mă răsbune de obrăsniciile tale.

Galbânul. — (*Uimit de tulburare*). La anul 1820?... Căpitanul Costiță?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

Paraoa. — (*Intr'o nespusă mirare*). Cu tine? Ce fel?

Galbânul. — (*Răpide, adunându-și suvenirile*). Dar... îmi aduc aminte... într'o noapte întunecoasă, marea era întăritată de furtună... corabica era să se înece la Sulina... Toți se rugau lui Dumnezeu ca să-i scape...

Paraoa. — Așa este, bine zici. Eu tremuram de frică și, de-odată, zuruind cu desnădăjduire, m'am aruncat și m'am lipit...

Galbânul. — (*Dându-se de-a dura cătră para*). Și te-ai lipit de peptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

Paraoa. — (*Lunecând cătră galbân*). Ah!

Galbânul și Paraoa. — (*Lipindu-se într'o amoroasă îmbrățișare*). Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monetelor se schimbă încet încet într'o zuruire slabă, sau m'ai bine zicând, într'o suspinare metalică care se perdu în deșerturile lumii și ale cutiei. O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cătime de simțire în sânul monetelor, tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decât însăși vorba; tăcere care mi-a atins până și mie, un străin, coardele inimii și mi-a adus două lacrimi de compătimire pe margina genelor.

Peste câte-va secunde ambii amorezi se traseră amândoi o dureroasă revisie și ziseră următoarele puțin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcându-și cu glas pătruns:

Galbânul. — (*Oftând din greu*). Cât ești de schimbată, iubita mea!

Paraoa. — (*Suspinând cu durere*). Cât ne-am schimbat, dragul meu!

Galbânul. — (*Cu amărăciune*). Ce crudă și nemilostivă'i vremea! Coasa ei nu se ostenește nici odată!... Plăcere, frumusețe, tinerețe, toate sânt săcerate de dânsa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor și mâni se perd. Tristă soartă! Lume deșartă! Viață ticăloasă! Ah! Ah!

Paraoa. — (*Cu blândeță îngerească*). Nu te mâhni, luceafărul meu, că nu sântem numai noi supuși acelor crude pravili⁷⁾ ale soartei. Ferul că'i fer și încă ruginește, dar apoi noi care sântem meniți prin însăși firea noastră a fi jertfa lăcomiei oamenilor!

Galbânul. — Iți aduci aminte, scumpa mea, de-acea epohă fericită când ne-am întâlnit în buzunarul căpitanului Costiță?... Sufletele noastre erau făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am și simțit cuprinși de dragoste. Cât de frumoasă erai tu atunci cu fața ta rotundă și albă ce steclia și strălucia ca o tablă⁸⁾ de dulceți. Cu câtă grație se îndoia talia ta gingașă și subțire! Ce glas dulce și armonios aveai tu atunci!

Paraoa. — Atunci?... Dar, atunci și tu erai tânăr, frumos, voinic; atunci crai luciu și plin de farmec; atunci aveai pe'mpregiur o coroană cu zimți din care eșau scânteii amoroase ce-mi pătrundeau inima. Atunci eram amândoi în vrâsta dragostei, ne iubiam și ne dismerdam toată ziua și toată noaptea, încât mi s'a ros giumătate de față atunci... Dar acum...

7) Legi.

8) mold. tavă.

Galbânul. — (*Intr'o deplină desnădăjduire*). Dar acum?

Paraoa. — (*Râzând*) Acum sântem ca doi tăciuni cari fac numai fum fără da pară.

Galbânul. — Eu, tăciune, eu care...

Paraoa. — Lasă monologul pe altă dată și'mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud când am fost despărțiți? Prin care valuri, prin care pungi, prin câte soiuri de degite ai mai trecut?

Galbânul. — Ah! iubita mea, câte întâmplări am avut de la 1820 încoaci!... De câte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale societății la cele mai de gios, din mânilor cele mai curate și cinstite în labele cele mai mârșave, de la sânurile cele mai nobile la pepturile cele mai deșerte de ori care simțire! Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă de cât a ființei nenorocite ce se numește *monetă*. În veci și peste tot locul slăviți și doriți, noi sântem pricina celor mai multor fericiri și nenorociri pre pământ și, cu toate aceste, rareori întâlnim suflete de acele închinat nouă și vrednice de toată lauda care, cunoscând prețul nostru, ne păstrează ca moaște sfinte în fundul unei lăzi de fer, ne păstrează zic ani întregi și ne scapă de acea frecătură neconținută a degitelor ominești, care roade podoabele noastre.

Paraoa. — (*Cu ceva nerăbdare*). Le știu aceste toate; spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuință să mai adaug cât de mult se ațâțase curiozitatea mea. Istoria unui galbân, povestită în întinericul și în tăcerea nopții, era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua țigaretă și, galbânul începu așa:

Galbânul. — Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s'au întâmplat sub ochii mei persoanelor la care m'am aflat, anecdote triste sau

vesele, unde am giucat totdeauna rolul cel mai de căpitenie și, în care mi s'a înfătoșat prilej a face multe înșămări și descoperiri asupra oaminilor. M'am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strânși cu scumpătate la peptul lor, pentru ca să le cercetez și să le cunosc inimile de aproape; și tu, iubita mea, știi ca și mine câtă mârșăvie plină de desgust este ascunsă în launtrul unor bipede care se zic creștini cu frica lui Dumnezeu. Ascultă dar și nu te supăra dacă fără voie ideile mele ți-or părea câte-odată cam posomorâte.

După ce ne-a despărțit căpitanul Costiță la Galați, dându-mă pe mine unui boierinaș ce-i vânduse grâu, am suspinat multă vreme gândind la tine, la fericirile pierdute ale dragostei noastre și, crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu puțință, mi-ași fi răpit viața de desnădăjduire; dar firea nedreaptă n'a vroit să ne dea și nouă, galbinilor, dritul⁹⁾ sfânt de a ne sinucide; în urmare am fost silit să'mi mistuesc durerea'n suflet și să urmez pe noul meu stăpân la moșia lui. Dar poți tu să găcești în ce chip l'am urmat?... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui și călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boierul se temea de tâlhari. Știu că această rușine se 'ntâmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinașilor de la țară, dar eu încă nu pățisem o asemenea îngiosire și mă înădușiam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să'i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine crescute și să-l străpung cu spaga rigăi¹⁰⁾ de Olanda!... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auziam. Înșfârșit acel drum plin de chinuri se săvârși

9) ital. *diritto*, dreptul.

10) Sulița Regelui, din efigie.

după cum dori stăpânul meu: el agiunse acasă cu toți banii în ciubotă fără să fi întâlnit nici măcar un potlogar de drumul mare.

. .Vai mie! nu putea ști

Că *procesu* 'n a lui stare stă gata a năvăli.

Paraoa. — (*Zâmbind*). Nu'mi spui că te-ai făcut literat?

Galbânul. — M'am găsit odată din întâmplare giumătate de ceas în buzunarul unui poet.

Paraoa. — Urmează-ți povestirea.

Galbânul. — O împresurare de moșie îl sili pe bietul boier a alerga la Iași spre a se lupta cu tagma giudecătorească, însă, din nenorocire în capitala asta el nu putu să întrebuințeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbinilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oare care director de tribunal i-a luat până și ciubotele din picioare. Li de prisos să mai adaug că eu, împreună cu toți ceilalți ai mei tovarăși trecurăm în puna acestuia și că sârmanul boierinaș se întoarse acasă cu părul alb, cu giubeaua¹¹⁾ ruptă și cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m'a cuprins de puțină jale, dar pe de altă parte mi-a adus o mulțămire ascunsă, căci răsbunarea este una din cele mai vii mulțămiri ale oamenilor și ale galbinilor olandezi.

Paraoa. — (*Oțerindu-se*). Mă îngrozești cu vorbele aceste.

Galbânul. — (*Cu fanfaronadă*). Da cum socoți?

Paraoa. — Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian¹²⁾, pentru că aceștia cred numai în *vendetta*¹³⁾ lor, dar tu, olandez...

11) Caftan boeresc.

12) Monetă de aur, folosită la început în Veneția (5,25 lire).

13) ital. razbunare.

Galbânul. — Nu te atinge de naționalitate, soro dragă, că mă supăr.

Paraoa. — *Pardon*, scumpul meu; n'am vroیت să te măhnesc.

Galbânul. — Te cred, iubita mea. Unde mă găsam?... la directorul de tribunal. Nu ți-oiu descri figura lui, pentru că era foarte neînsămnată, dar ți-oiu vorbi de buzunarul său. Știi că noi, banii, giudecăm mai totdeauna oamini după pungile și după buzunarele lor și, eu mărturisesc că acest fel de giudecată mi se pare cea mai nimerită într'o epohă unde domnește interesul. D. Bufon, naturalistul francez¹⁴⁾, a zis că: *stilul arată omul*; eu zic că: *buzunarul arată omul*. El este cea mai sigură caracteristică a firii, a patimilor și a moralului său. De pildă, buzunarul unui cheltuitor este spart; punga unui sgârцит e făcută de materie groasă și trainică și, e legată cu nouă-zeci și nouă de noduri, ș. c. l.; ear buzunarul directorului putea foarte bine să dea o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Inchipuește-ți dar, scumpa mea, ce groază m'a cuprins când m'am rătăcit în acel sac lung și adânc! Mă credeam perdut întocmai ca un călător în pustiurile Africei, dar mă înșelam pentru că buzunarul sus pomenitului director de tribunal nu sămăna nicidecum cu un pustiu; acesta d'impotrivă era locuit de feluri de neamuri străine și pribegite acolo din alte pungi.

Când am agiuns la marginile acelu sac, am găsit o poporație foarte amestecată de galbini olandezi și nemțești, de irmilici vechi și noi, de

14) Buffon, naturalist, dar și scriitor francez (1707—1788). Cunoscutul său aforism, la care face aluzie Alecsandri, se citește într'un „Discurs”, ținut la Academia franceză și este următorul: „Le style est l'homme même”.

carboave¹⁵⁾, până și de sfanți¹⁶⁾, până și firfirici¹⁷⁾, care cu toții trăiau într'o armonie ce m'a adus în mare mirare, cunoscând dihonile care despart astăzi națiile.

Paraoa. — Cum, frate, carboavele și irmilicii erau prietini?

Galbânul. — Nu numai prietini, dar ași putea zice frați de cruce, dacă n'ași ști că irmilicii sânt dușmanii sfintei cruci¹⁸⁾. Și această unire eterogenă știi tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care silise pe fiește care monetă a-și lepăda naționalitatea când a intrat în acel buzunar directoresc. Acolo galbinii, irmilicii ș. c. l. nu se mai numiau nici galbini, nici irmilici, nici carboave.

Paraoa. — Dar cum, cum?

Galbânul. — Marturi!... Înțalegi acum? De pildă galbinii se cheamau marturi de triizeci și cinci de ani; irmilicii marturi de patrusprezece sau de șeseprezece ani, după vrâstă; carboavele marturi de doisprezece ani; și toți la un loc alcătuiau un popor nou cunoscut sub nume de *nația dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

Paraoa. — (*Oftând*). Te pricep. (*După o mică tăcere*). Și mult ai șăzut tu acolo?

Galbânul. — Așteaptă. Voi, Turcilor, aveți un proverb pe care nu mi'l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

Paraoa. — *Haram gheldi, haram ghiti.*

Galbânul. — Tocmai; acest proverb, precât înțaleg, vrea să zică că banii iluați nedrept nu s'alege nimică de ei.

15) rus. ruble.

16) germ. Zwanzi_e; monetă de argint (c. 45 bani).

17) Ban de argint (c. 15 parale).

18) Irmilicii (monetă de argint, 20 piaștri) fiind bani turcești

Paraoa. — Bre! Nu te știam poliglot.

Galbânul. — Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, după ce am slujit oarecând drept plata unei subscrieri la un Tetragloson¹⁹⁾ care era să easă... Dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adevărește înțelesul lui.

A doua sară, după intrarea mea în colonia *dovezilor sunătoare*, stam la vorbă cu câțiva *marturi* de deosebite vrăste și povestiam pe rând chipurile înșelătoare ce întrebăușase stăpânul nostru pentru ca să ne tragă în sânul lui de la răzășii, de la vădulele sărace și de la toți nenorociții împričinați, la care ne aflasem mai înainte, când de-odată o mână lacomă ne cuprinse grămadă în palmă și ne trânti ca vai de noi! pe o masă de cărți unde se giuca stos²⁰⁾. Câteva părechi de ochi se țintiră cu dragoste asupra noastră și după câteva talii, o altă mână străină se întinse spre noi și ne trase într'un alt colț al mesii. Directorul nu mai era stăpânul nostru... el ne perduse pentru totdeauna. Pare că'l aud și acum cât de tare se blăstăma, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că giucase, în vreme ce noul meu stăpân îi zicea din vreme în vreme cu sânge răce: *haram gheldi, haram ghiti!* De atunci m'am pătruns de adevărul acestui proverb și am luat o mare opinie de înțelepciunea musulmană.

Paraoa. — (*Se închină*). Imi pare foarte bine.

Galbânul. — (*Urmând cu foc*). Înțelepciunea și paralele turcești sânt două lucruri cari mi-au câștigat inima.

Paraoa. — (*Cu ceva cochetărie*). Berbantule...

Galbânul. — (*După un zâmbet*). Tânărul ce mă

19) Abonament la un dicționar în patru limbi.

20) Joc de cărți, de modă rusească.

câştigase în cărţi, una din acele fiinţi al căror nume se sfârşeşte în *escu*, când se află în Moldova şi în *eanu* când merg la Valahia; fiinţi problematice care trăesc făr'a avea nici un chip de vieţuire, care pică năpaste în casele şi la mesele oaminilor şi, care astăzi se primblă în droşte de Brandmaier²¹⁾, îmbrăcaţi în strae nouă, încălţaţi cu botine de glanţ²²⁾ şi mâni îi vezi plămădind glodul uliţilor cu ciobote rupte, cu surtucul descusut şi cu pălărie roasă pe cap; trântori parasiţi ce s'au introdus de o bucată de vreme în societatea Românilor, speculând nevinovăţia şi încrederea lor şi cari au fost crescuţi la şcoala vestitului Robert-Macarie de coţcărească²³⁾ pomenire.

Acel interesant copil al civilisaţiei, acel nobil cavalier... de industrie, petrecea o mare parte a zilei închis în odaea lui cu o păreche de cărţi în mână, pe care le amesteca neconţinut, le aşeza în deosebite chipuri, le sucia, le tăia, deprinzând şi iscodind fel de fel de *teşmecherii*²⁴⁾ ce întrebuiţa sara spre a pungi²⁵⁾ pe pontatori. Şi trebuie să mărturisesc că el ajunsese la o ghibăcie atât de măestră în măsluirea cărţilor, încât ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă*²⁶⁾ în soiul acelei adresate d-lui Rodolfo de d. Eliad²⁷⁾, *marele ammiratore della prestidigitazione*²⁸⁾.

21) Fabricant vestit de trăsuri, pe vremea aceea.

22) Ghete de lac.

23) mold. coţcar, scamator.

24) Şarlătării.

25) A pungăşi.

26) fr. escamoter, a şterpeli ceva prin scamatorie.

27) I. Heliade Radulescu, promotor al curentului filologic italianizat, contra caruia protestau scriitorii moldoveni, caşi contra curentului latinist, ei fiind adepţii celui popular.

28) Alecsandri, care se credea de origină veneţiană şi calatorise prin Italia, eră oarecum familiarizat cu limba italiană, din

Paraoa. — (*Boldind ochii*). Ce cuvinte sânt aceste?

Galbânul. — Aceste sânt câteva cuvinte dintr'o nouă limbă românească ce se descopere acum la București.

Paraoa. — Dar *escamotofil* ce basaconie este?

Galbânul. — Escamotofil e văr primar cu *brațalba*, cu *lungumbra* și frate de cruce cu *Broască-oaelaurie* și cu *impercaicoifagi* ale d-lui Aristia²⁹).

Paraoa. — Nu le înțăleg.

Galbânul. — Te cred; dar ean întreabă pe croitorii lor dacă înțăleg cuvintele *teșmecherii* și *haram*³⁰) și să vezi că ți-or răspunde: *nu te capisc*, sau: *nu te cumprind*³¹).

Paraoa. — (*Clătinând capul*). Mari sânt minunile tale, Doamne!

Galbânul. — Zi mai bine: mari sânt minciunile oamenilor!... Tănărul meu avea, precum ți-am spus, degitele foarte sprintene la cărți și se folosa bi-nișor de meșteșugul său, căci acesta era pentru dânsul un soi de fondos sigur din care trăgea dobândă pe fiește care sară; dar el nu se mulțămia cu acel venit și, în urmare, se împrumuta ades pe la zarafii jidovi. Trebuie să'ți spun că stăpânul meu se trudia de mult ca să deslușască un problem foarte greu, adică: *chipul de a face datorii fără a le plăti*. În adevăr el descōperise de mult

care citează, cu greșeli de ortografie, unele expresiuni familiare; ca cele de aci: „admirator al scamatoriei”.

29) Adept al lui I. Heliade Rădulescu, C. Aristia tradusese atât piese de teatru italiene (V. Alfieri), cât și pe Homer din care ia deprindea acestor epitete ridiculizate aci de Alecsandri.

30. turc. pe nedrept, nefolositor.

31) Forme italianizante, folosite de heliadiști: *non ti capisco* (ital. capire), nu te pricep; *non ti comprendo* (ital. comprendere), nu te înțeleg.

partea cea dintâiu a problemei și, acum era aproape să o găsiască și pe cea din urmă, căci hotărâse să fugă a doua zi pe ascuns la București, când deodată și fără veste unul din creditorii lui, un iudov bătrân, i se arată grozav și înarmat cu patru slujitori de la Agie³²⁾. Pricina acelei înfățișări polițienești era un vecsel³³⁾ iscălit de stăpânul meu, dar neplătit, după obiceiul său cel economic. Noul Macarie fu silit să numere banii îndată și, numărându-i, mă lepădă și pe mine în palma nebotezatului zaraf.

Paraoa. — (*Cu tânguire*). Nenorocite prietin!

Galbânul. — Dar, dar, plânge-mă scumpa mea, tânguește-mă, luna mea, căci aici încep pentru mine durerile, ticăloșiile, chinurile unei închisii mai crude de cât acea spaniolă; bocește-mă și te îngrozește, pentru că ai să mă vezi muncit în mâni de călău, precum erau muncii creștinii în vremea păgânismului; ai să cunoști însfârșit misterul acel înfricoșat al deformării mele și chipul nelegiuit prin care eu, mândrul și slăvitul tău odinioară amorez, am fost despărțit pentru totdeauna de podoabele mele. Neronul israelit ce mă luase în robie, mă închise de-ocamdată într'o temniță neagră și unsă, pe care el îndrăsnia a o numi pungă, și agiungând acasă la dânsul, după ce mă arătă ca pe un urs la vr'o șese copii stenteroși și nespălați, el mă ascunse sub o podea din odaea lui, într'o oală îngropată în năsip. Auzi tu?... într'o oală de făcut borș, eu ce locuisem în pungi de mătăasă! eu care ținusem adescori loc de cinste printre oameni, să mă văd țiind locul fasolelor și pitrinjălului! Această idee mi-ar fi dat gălbănarea negreșit, dacă n'ași fi fost precum sânt

32) Dregătorie însărcinată cu paza orașului.

33) germ. Wechsel, poliță.

galbân de firea mea. Dar toate aceste nu sânt încă nimică pe lângă chinurile ce mi se pregăteau.

Pe la mezul nopții călăul acel nemilostiv mă scoase la lumina unei lumânări de său și, apropiindu-mă de ea, îmi atinse zimții cu un instrument de moarte ce'i zic chilă³⁴⁾. Durerea ce mă cuprinse dintr'o margine la alta, mă făcu să sai în sus de trii palme și, scăpând dintre degitele lui, alergai iute deadura sub pat unde mă ascunseși tremurând. Ce folos însă! Iuda mă găsi peste puțin și îmi roase toți zimții cei frumoși care, după cum zici iubita mea, îți aruncau odinioară în inimă atâte scântei de dragoste. Intr'o clipală m'am văzut ras, pilug de giur împregiur, întocmai ca capul bărbierului meu; glasul mi se dogise de durere și, neputându-l blăstăma atunci cum se cădea, m'am răsbunat asupra lui asvârlindu-i un zimț în ochi. De atunci el a rămas chior și socot c'a rămânea tot așa pân' la giudecata cea de pe urmă.

Paraoa. — (*Plesnind de mânie*). Amândoi ochii să'i fi scos. Auzi!... Să-ți chilească zimții! Eu mă mir cum de sufăr Românii atâte mii de tâlhari.

Galbânul. — Ce să le facă dacă sânt sudiți!³⁵⁾

Paraoa. — Și cum ai scăpat din mânila călăului tău?

Galbânul. — În codrul Hertii!... Știi că acest codru e moartea jidovilor: numai de le'i pomeni de dânsul îi vezi că-și schimbă fețele și-i apucă *ducă-se pe pustii*. Tâlharul meu de zaraf avea nevoie să meargă la hotarul Mamorniții pentru oarecare speculații cu folos sigur și, știind că avea să treacă prin acel codru atât de dușman

34) mold. pilă.

35) ital. suddito, supus cu drepturi recunoscute.

perciunilor, el își cumpără două pistoale și un eartagan ruginit, se sui singur într'o brișcă și se porni cu frica 'n spate și cu galbinii în sân. După multă trudă agiunseră în sfârșit în codrul Ilertii. Târtanul meu tremura ca de friguri; măsecele-i clănțăneau și el se bătea neconținut cu pumnul în pept. Era în spre sară, la ceasul acel sfânt al zilei, unde toată natura se liniștește în tăcere și pare că se pregătește pentru serbarea unei taine înfricoșate. Caii mergeau încet la deal, când de-odată eșiră de după copaci doi oameni înarmați.

Iuda tresări ca și când l'ar fi mușcat un șarpe, dar nu'și perdu mințile, căci, scoțându-și iute cușma și chitia de pe cap, le puse lângă dânsul, una 'n dreapta și una 'n stânga și începu a striga de departe: „Nu veniți, nu; noi sântem trii, voi sânteți doi”. — Cu toate aceste, tâlharii opriră caii și se apropiară de brișcă.

— Măi, târtane, zise unul din ei râzând, pentru cine ai luat armele aceste?

— Pentru tâlhari, răspunse zaraful.

— Eată noi sântem tâlharii...

— Poftim, mă rog — și jidovul dete îndată armele.

— Da bani ai cu tine?

— Ba nu, n'am nici o para, pe legea me.

— Pe dânsul, măi, răcniră atunci hoții și mi'l trântiră din brișcă gios la pământ. Iuda se sbugiuma cu desnădăjduire și răcnia *vai mir, ghevalt*, cât îl ținea gura; dar unul din tâlhari îi puse un genunchi pe pept și o mână 'n gât și glasul i se curmă pe loc. Această scenă nu ținu mult, căci peste puțin cei doi voinici intrară ear în codru, lăsând trupul zarafului lungit în mijlocul drumului, fără suflare și cu ochii holbați. Socot de prios să mai adaug că ei nu uitaseră să-i iec punga

din sân. Tâlharii de drumuri mari precum și cei de târguri mari au într'acest soiul de întâmplări o deosebită luare aminte.

Paraoa. — Cum? dragul meu, ai încăput în mâni de tâlhari și nu ți-a fost frică?

Galbânul. — Adă-ți aminte, scumpa mea, că trecusem mai înainte prin mâinile unui director de tribunal, ale unui stosar³⁶⁾ și ale unui zaraf. Deprinderea se face fire, după cum știi.

Paraoa. — Adevărat; oamini și banii se deprind cu societățile cele mai rele.

Galbânul. — Stăpânii ce căpătaseam eu acum și care mă căpătaseră totodată, ne duseră în fundul codrului la gura isvorului care se numește *fântâna hoșilor*. Acolo erau adunați toți tovarășii lor împreună cu căpitanul ce sta mai de o parte lungit pe earbă, cu pistoalele lângă dânsul. Ei de toți erau:

Opt voinici cu spete late
Cu mânece suflecate
Și cu puștile încărcate.

— Ei! copii, prins-ați epurele? — zise căpitanul, om nalt de stat, vânos în brațe și cu mustățile de-un cot.

— L-am prins, căpitane, răspunse tâlharul ce mă ținea în palmă.

— Gras îi?

— Cam gras, că nu putea fugi bine.

— Poate-a fi fost cușer.

— Cușer, dar; avea niște perciuni de-o palmă.

— Și unde-i pelea?

— Eat-o căpitane.

36) Jucător de stos.

Căpitanul deschise punga, se uită la noi și, trânti o sudalmă³⁷⁾ răsunătoare, clătinând din cap cu mânie.

— Ean vezi, zise, cum i-a ciocârlit! Liftă blăstămată ne-a furat pe giumătate dintr'înșii.

Pe urmă vărsându-ne în palmă, chiemă toți tovarășii lui împrejur și ne împărți în sume drepte pe la fie care. Eu însă rămăsei partea căpitanului. Acest român era cu adevărat voinic și dacă se făcuse tâlhar de drumul mare, nu că doar îi era sete de bani, dar pentru că simția ceva în inima lui, care îl îndemna să caute prilejuri de vitejie; primejdiile aveau pentru dânsul un farmec magnetic care îl trăgea fără voie și sânt încredințat că dacă ar fi avut norocire să se nască cu trii sute de ani mai înainte pe când Românii erau în lupte, el și-ar fi dobândit un nume de viteaz mare³⁸⁾. Singura slăbiciune ce avea era că iubia prea mult nevestele măritate și, fiind că acestea au avut de când lumea o ferbinte aplecare pentru voinici, s'a întâmplat că mulți bărbați însurați erau mânioși foc asupra căpitanului și giuraseră să'si răsbune asupra lui.

Mai ales unul, un grec care fusese arnăut³⁹⁾ în vremea Domnului Ioniță Sturza⁴⁰⁾, îi păstra o dușmănie de cele ascuțite, pentru că simția pe frunte, de o bucată de vreme, oare-care mângârimi ce-i înferbântau crierii și-l făceau să viseze noaptea tot soiul de vite cornorate. El se așezase de vr'o doi ani în târgul Herții și, de vr'o opt luni se însurase cu o fată tânără, care era vestită de frumoasă pe toată linia hotarului.

37) mold. injuratură.

38) Concepția romantică despre haiduci și haiducie.

39) Mercenar.

40) Domnul Moldovei Ioan Sandu Sturza (1822—1828).

Cum și ce fel se cunoscuseră și se daseră în dragoste căpitanul cu femeea arnăutului, nu ți-ai putea spune... Dar știu că în toate serile, pe la asfințitul soarelui, stăpânul meu își încăleca murgul și se ducea de se întâlnea cu dânsa la o cumătră a ei ce ședea în marginea târgului. Arnăutul, se vede că înțelesese în sfârșit pricina vizitelor dese ce făcea nevasta lui în casa cumătrii sale, căci se pregăti de vânat, luându-și hăitași, arme și c. l. t. Hăitașii însă îi alescuse printre câțiva bărbați, cari, cași dânsul aveau ceva pică asupra căpitanului.

Intr'o sară, cum răsări cea întâiu stea pe cer, stăpânul meu, după ce își împărți tovarășii pe la deosebite potice, încălecă murgul și se porni pe o cărare îngustă ce ducea la margina codrului. Era o lună cum o doresc amarezii, o lună plină de o tainică lumină care învăluia tot codrul și răsbătea printre frunzele copacilor. O tăcere adâncă, o liniște sfântă stăpâna lumea. Nu se auzia altă de cât pasurile calului pe cărare. Căpitanul scoase de sub minte un tambur mic cu strune de sârmă și, împreunându-și glasul cu ea, începu a cânta un vers jalnic ce-mi pătrundea inima măcar că-i de metal.

Tot mergând și cântând, eată că eșirăm din codru și sosirăm pe o culme nu departe de târgul Ilceții. Acolo stăpânul meu se opri, câtă împrejur și, puind două degete în gură, după o șuerătură de cele haiducești, care clocoti grozav în codru și care îmi țiu multă vreme în urechi. Indată pe urmă o fereastră se lumină la o casă din târg; car căpitanul, sărind vesel de pe cal, se îndreptă rapide în partea ei. După câteva minute el era în brațele frumoasei sale iubite și se dismierdau și se drăgosteau amândoi, precum o-

dinioară ne dismierdam noi, scumpa mea lună...
Îți mai aduci aminte?

Paraoa. — (Oftând). Ah!...

Galbânul. — (Asemine). — Și ear ah!... (După o scurtă și dureroasă tăcere). Nimic nu-i sta-tornic în lume: tinerețile trec, norocul pere toc-mai când gândești să guști mai bine plăcerile lui. Cât de fericite minute petrecea stăpânul meu cu iubita lui și ce triste minute era să urmeze după ele!

Așa-i legea crudei soarte,
Azi placere,
Mâni durere,
Azi viață și mâni moarte!

Paraoa. — (Din fundul inimii). Of... of!

Galbânul. — (Asemine). Și ear of!... Ce să-ți mai spun? Voinicul meu căpitan se văzu de odată încungiurat de vr'o zece oameni înarmați și comenduiți de însuși bărbatul iubitei sale. Intr'o clipală el fu aruncat la pământ și, în locul albelor brațe ce'l strângeau cu un minut mai înainte lângă un pept înfocat, sărmanul! simți niște lanțuri răci ce-i cuprinseseră tot trupul ca un șarpe. Poziția lui era cu atât mai neplăcută că avea multă asă-mănare cu poziția zeului Mars, când acest viteaz Don Juan⁴¹⁾ cerese fu prins cu Afrodita în mre-jile lui Vulcan⁴²⁾. Afrodita din târgul Herții a fost trimesă la o monăstire după stăruințele ar-năutului și nenorocitul meu stăpân dus la una din cele 13 Isprăvnicii⁴³⁾ ale Moldovii. Acolo Is-

41) Erou legendar spaniol, prototip al curteanului seducator, libertin și lipsit de scrupule. A fost înfațișat în multe opere de artă (de ex. Byron, Molière, Corneille, Delacroix, Mozart, Gluck, etc.).

42) Marte, Zeul razboiului; Afrodita, Zeița frumuseții și a ju-birii; Vulcan (Hefaios), faurarul Zeilor. Deși Afrodita eră soția lui Vulcan, Marte i-a fost adesea preferat.

43) Isprăvnicia corespunzând cu Prefectura de astazi.

pravnicul îi făcu o de *aproape* cercetare și-l espedui la Iași, unde, fiind giudecat, i se închie o hotărâre destul de sărată, adică: i se încuviință un cvartir⁴⁴⁾ de câțiva ani la Ocnă pentru ca să-și *prefacă*, să-și *îmblânzască* și să-și *îndulciască simțirile morale!*... Cât pentru tovaroșii săi de hoție, am aflat mai târziu că unii au trecut peste holar pentru ca să facă voiajuri de plăcere, ear câțiva au isbutit a se înălța între oameni... prin ajutorul ștreangurilor spânzurătoarei.

Paraoa. — N'ai făcut, dragul meu, o observare că toți tâlharii de drumuri și de codri sânt spânzurați în târguri... Oare pentru ce?

Galbânul. — (*Declamând*). *Où peut-on être mieux q'au sein de sa famille!*

Paraoa. — (*Râzând*). Ha, ha, ha... Bată te norocu! că posnaș mai ești.

Galbânul. — Ispravnicul ce mă luase odată cu *doprosul*⁴⁵⁾ era, cum se zice, *un om al trebii*. Cunoscând toate chipurile legiuite de *obiceiul pământului* întru a se *folosi de prilejuri*, el isbutise a-și *preface slujba în chivernisală*⁴⁶⁾ și slavă Domnului! după câțiva ani, își făcuse o stare ca *oamini*. Avea, sărmanul, două moșioare luate de la răzeși, avea câteva *suflete de țigani*⁴⁷⁾ și era cunoscut în tot ținutul de *gospodar cum se cade*. Mai era încă cunoscut și de creștin cu frica lui Dumnezeu, pentru că știa *Crezul grecește* pe de rost, măcar de și nu înțelegea nici de cum astă limbă; pentru că se împărtășa de două ori pe an și pentru că făcea ades *paraclisuri*⁴⁸⁾ în casă. Cu toate aceste bunul nostru creștin nu se sfia a

44) Gazdă, hotel.

45) rus. interogator, cercetare.

46) Câștig ușor, profit neingăduit de lege.

47) Robi.

48) Rugăciune cu preot.

poronci să bată la talpe pe vre-un biet român ce nu-și putea plăti birul, tocmai când el rostia *Ta-tăl nostru*, tocmai când zicea cu mare *evlavie*: „Și ne eartă nouă, Doamne, greșelele noastre, precum și noi ertăm greșiților noștri...” Altmintere era bun la suflet, atât de bun încât cucoana d-sale îl trimetea fără voie în comisii când avea gust să rămâie singură acasă.

Boierul ispravnic, precum am spus, avea o cucoană; cucoana avea un verișor al doile. Boierul ispravnic era bătrân și urât; cucoana era între două vrâste, adică: nici prea crudă, nici prea coaptă, nici urâtă, nici frumoasă, dar mai mult *hazlie*. Verișorul era numai de vr'o nouăsprezece ani, destul de *nostim*, dar cam prostuț din fire și cam obrasnic din creștere. Boierul ispravnic iubia numai două lucruri în lume: I-iu banii și al II-le, nevasta. Cucoana asemine slăvia numai două lucruri pre pământ: I-iu bani și al II-le verișorul. Verișorul earăși adora numai două lucruri în viața lui: I-iu banii și al II-le vânatul.

Aceste trii deosebite patimi al căror *fondos* eram noi banii, se speculau între ele cu fel de fel de chipuri, unele mai curioase de cât altele și prilejiau niște scene de tot comice. Spre pildă: când simția cucoana că iubitul său bărbat se folosise de vr'un *kilepir*, își pregătia un arsenal întreg de căutături înfocate, de suspinuri fermecătoare și de note în *b* mol, carele cu toate erau menite spre a-i întoarce capul și spre a-i stoarce banii. Așa, înarmată de acea grozavă și primejdioasă artilerie, isprăvniceasa intra în odaia boierului și începea dintâiu a-l împoșca cu mii de săgeți din ochi, unele mai dulci de cât zaharul, altele mai pătrunzătoare de cât ferul; și când videă că neonrocitul începea a să uimi, atunci da drumul oftărilor arzătoare și a notelor în *b* mol ca-

rele, ca un batalion de cavalerie, se aruncau asupra lui, îl amețeau, îl tulburau și-l aduceau în starea unui *automat*. Pe urmă o încolăcire de brațe împregiurul gâtului și o dulce sărutare între sprincene desăvârșea biruința și îndată toți galbinii din buzunarul boicrului se strecurau zuruind în palna cucoanei. Nu am trebuință să mai adaug că el, când se deștepta din acea amoroasă magnetire, se treza totodată și pornit într'o *comandirovcă*⁴⁹⁾ poroncită de însăși drăgăstoasa lui nevestă.

Paraoa. — Și ce făcea ea cu atâte parale?

Galbânul. — Ce parale!... Zi galbini.

Paraoa. — Așa vine vorba.

Galbânul. — Cucoana isprăvniceasa lua lecții de limba franceză, pentru că astăzi în Moldova e cam rușine să vorbiască cineva românește⁵⁰⁾ și alesese drept profesor pe verișorul ei, care fusese crescut într'un pansion din Iași și care învățase acolo a *moncheri*⁵¹⁾ pe fieșcare. Acele lecții se dau și se primiau sara, după purcederea bărbatului, într'o odăe plină de divanuri și luminată numai de o singură lampă. Profesorul și cu școlcrița lui se puneau pe o sofa și lecția se făcea în următorul chip:

Școlcrița. — Spune-mi, verișorule, cum se zice franțuzește: te iubesc?

Profesorul. — *Je vous aime!*

Școlcrița. — (Cu o drăgălașă căutătură). *Je vous aime!*

Profesorul. — Sau: *je vous adore.*

Școlcrița. — (Adăugând pomcnitei căutături un

49) rus. deplasare în interes de serviciu.

50) Deși puternic influențat de cultura franceză, Alecsandri, alături de ceilalți scriitori fruntași moldoveni, se dovedește a fi un adept al școalei naționaliste, refractară oricărei influențe străine exagerate.

51) Verb improvizat de Alecsandri: a spune oricui *mon cher*.

glas dulce și tremurător). *Je vous aime, verișorule, je vous adore.*

Profesorul. — (*Rușinându-se*). *Et moi aussi.*

Școlerița. — (*Luându'l de mână*). *Dar... aș vrea să te sărut, cum se zice?*

Profesorul. — (*Coborând ochii*). *Je voudrais vous embrasser.*

Școlerița. — (*Cu glasul înfocat*). *Je voudrais vous embrasser, verișorule.*

Profesorul. — (*Tulburându-se*). *Et moi aussi.*

Școlerița. — *Dar... cine te oprește, cum se zice?*

Profesorul. — *Qui vous en empêche.*

Școlerița. — *Hai să spunem de la început.*

Profesorul. — (*Tremurând*). *Je vous aime.*

Școlerița. — (*Cu patimă*). *Je vous adore.*

Profesorul. — (*Roșu ca un rac*). *Je voudrais vous embrasser.*

Școlerița. — (*Iute*). *Qui vous en empêche, verișorule?*

Dă-mi voic, scumpa mea, să nu urmez pân'la sfârșitul lecției; ți-oiu spune numai că din *je vous aime* în *je vous adore* toți galbinii luați din sânul ispravnicului treceau în mâinile verișorului, drept plata sânguinței sale.

Prin asemenea chipuri și eu, draga mea, am călătorit din pungă în pungă și am agiuns în sfârșit a fi proprietatea tânărului profesor de: *je voudrais vous embraser.*

Ți-am spus că el iubia vânatul. Această patimă se desvălise în inima lui cu atât mai strașnică că era foarte rău chitaș⁵²⁾ și, în urmare, mai toate paserile îi treceau pe la nas. În zădar el le alunga, cu haliciurile prin văsduh; nici una din ele nu vroia să-i împlinească mulțămirea de a pica. Intr'o zi, nenorocitul meu vânător se trezi

52) mold. fintaș.

cu hotărâre să facă minuni și să nu se întoarcă acasă de cât cu cel puțin două care mocănești, pline de jigăni ucise; dar, precum știi, hotărârea și împlinirea sunt două lucruri care n'au obiceiul a se întâlni cam des. Cu toate acestea, stăpânul meu se îmbracă în tot costumul de vânător și se porni cu pălăria de paie pe urechi, șuerând o bucată din opera Zampa: *Il faut céder à mes lois...*⁵³⁾, ca un om sigur de biruință. Și nici nu putea fi altminterie de vreme ce avea cu el trii-zeci de încărcături gata, o torbă nouă și o pușcă de Lepage cu două țevi. Bine încredințat deci în ghibăcia lui, el eși la câmp aruncând împrejurul său căutături pline de lăcomie și de cruzime.

Trebue să știi, iubita mea, că nu este tigrul, nu este hienă, nu este în sfârșit lighioae pre pământ mai crudă decât un vânător prost în cele dintâi a lui cercări. Țelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i pușcaș; de aceea trage în toate părțile, în toate jigăniile fără deosebire: găini, prepeliți, curcani, vrăbii, ba încă de nu s'ar sfii, ar slobozi pușca și peste oameni. Se înțelege de la sine că cele mai multe ori el împrăstie în vânt oci⁵⁴⁾, întregi de praf și că se ostenește zile mari degeaba. Ear dacă i se întâmplă să doboare vr'o păserucă oarbă.... să-l vezi atunci cum aleargă cu ochii boldiți la locul unde a zărit-o picând: gard, șanț, spini, el răsbate tot, fără sfială; ar trece și prin foc fără a

53) Opera „Zampa”, de L. F. Hérold, cântată prima oară la Opera Comică din Paris, în 1831. Observăm că pe la 1835—45 muzica lirică, în special cea italiană, eră foarte căutată de publicul românesc. La Iași eră chiar o „Operă Italiană”. Iar Alecsandri avusese un rol bine precizat în conducerea mișcării teatrale.

54) mold. ocale.

lua sama, căci atunci el nici nu vede, nici n'aude. Își pierde ceasornicul, pălăria, pușca... dar nu-i pasă; el a lovit... Și de vreme ce-a lovit, e pușcaș bun. Această idee măgulitoare atâta focul ce-l înflacăra și dă aripi picioarelor sale carele aleargă, saltă, sboară fără a atinge pământul. Și când zărește în earbă paserea rănită, să-l vezi cu ce turbare se aruncă asupra ei și pe urmă cu ce fudulie o ridică până la ochi ca să o priviască mai de aproape. Atunci i se pare că ține o lume în mână! Bucuria lui este nebună; ar voi să lege paserea la pept ca o decorație, dar, aducându-și aminte că are torbă, o pune într'insa și apoi o scoate de zece ori pe minută, pentru ca să o mai vadă. Deșertăciunea lui găsește pricină de fală în moartea unei ființe nevinovate!

Cea întâiu pasere care a fost jertfa cruzimei stăpânului meu era un botgros. Pare că-l văd și acum pe creanga unui păr sălbatic, cu gușa umflată de cântare! Vânătorul meu se apropie de el pe furiș ca un motan, îl chiti multă vreme, trase chedica⁵⁵⁾ puștii, și bietul botgros pică pe earbă slobozind un țipet dureros!... Il lovise tocmai în gușă. Acea scenă m'a înfiorat așa de tare și tot odată a trezit în mine o ură atât de cumplită asupra tuturor oaminilor, încât m'am hotărât pe loc a mă depărta de verișorul isprăvnicesii și, dar, profitând de uimirea ce-l cuprinsese în vremea când alerga să puie mâna pe victima lui, am sărit iute din buzunar și m'am ascuns în earbă. De atunci, iubita mea, am rămas încredințată că în oameni sânt semințe de cruzime carele, dacă ar avea prilejuri favoritoare pentru desvălirea lor, ar acoperi fața pământului cu mii de Neroni.

Paraoa. — De nerozi?

55) mold. piedica.

Galbânul. — Neroni. Cât pentru nerozi, după cum le zic în Valahia, slavă Domnului! Seminția lor s'a desvălit și a înflorit destul de bine în lume.

Paraoa. — Mai ales de când s'a lățit mania de a fi cu duh.

Galbânul. — Acum eram liber!... liber!... Înțelegi tu, iubita mea, toată dulceața și toată puterea acestui cuvânt? Neatârnat de nime, scăpat de închisorile pungilor!... Volnic⁵⁶⁾ de a face tot ce-mi plăcea!... In ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit de cât libertatea; ea este dorul cel mai neprețuit ce l'a dat Dumnezeu oaminilor. Și să știi de la mine că atunci o nație se apropie de moarte, când începe a fi surdă la glasul libertății!

Paraoa. — Acest adevăr e vechiu de când lumea și îl știu de mult.

Galbânul. — Cum se poate?... Eu credeam că l'am descoperit singur.

Paraoa. — (*Zâmbind*). Spiritele nalte se potrivesc ades la gânduri⁵⁷⁾.

Galbânul. — (*Se închină*). *Eram liber*, precum ți-am spus, într'o câmpie înflorită ce răsuna de cânticile paserilor.

Ciocârlile voioase în văduh se legănu
Și'nturnarea primăverii prin dulci ciripiri serbau.

Florile dismierdate de un vântușor lin răspân-
deau în aer feluri de miroase ce mă îmbătau de
mulțămire. Stam culcat între doi toporași⁵⁸⁾ și

56) Liber.

57) Este traducerea dictonului francez *Les beaux esprits se rencontrent*.

58) mold. viorèle.

mă uitam la soare cu dragostea unui frate, căci, după zisa poezilor, soarele nu este altă de cât un glob de aur. Razele sale lunceau pe fața mea, dându-mi o sărutare ferbinte ce mă făcea să strălucesc de bucurie. Vai mie! puteam oare gândi că tocmai el va fi pricina nenorocirii mele și a de isnoavei⁵⁹⁾ robiri în care am agiuns!... Acum sânt încredințat de adevărul proverbului românesc ce zice că: fratele-ți scoate ochii!... Și păstrez o deosebită admirare pentru fabula lui Alecsandrescu⁶⁰⁾, *Toporul și pădurea*, care zice:

Că'n fiește țară,
Cele mai multe rele nu vin de pe afară,
Nu le aduc străinii; ci ni le face toate,
Un pământean de-ai noștri, o rudă, sau un frate.

*Paraoa. — (Cu entusiasm) Aferim, aferim*⁶¹⁾.

Galbânul. — (După o scurtă tăcere). Ți-am spus, draga mea, că câmpia unde mă desfățam cu atâta mulțămire vuia de cânticele paserilor, dar mai cu samă de vr'o câteva minute ea răsună de glasul îngeresc al unei tinere copile ce culegea flori aproape de mine. Zic *îngeresc*, pentru că așa-i obiceiul, cu toate că nime nu cred că a auzit glasul îngerilor; și socot că așa nimeri mai bine zicând *argintiu*, mai ales că acest cuvânt îmi aduce aminte de glasul tău ce m'a încântat așa de mult în buzunarul căpitanului Costiță.

Paraoa. — (Varsă o lacrimă de îndușire).

Galbânul. — Ai însămnat ca și mine, scumpa mea, cât e de frumos neamul țiganilor, cari trăesc în partea munților și ce figuri regulate și vioae

59) mold. repetatei, reînoitei.

60) Gr. Alexandrescu (1812—1885).

61) turc. bravo, bravo!

se găsesc printre femeile lor; dar crede-mă că nici odată, de când mă aflu în Principatele românești, n'am întâlnit trăsături atât de gingașe, atât de bine împreunate și, într'un cuvânt, atât de plăcute ca ale Zamfirei, (așa se numia copila ce culegea flori lângă mine). Lasă că era tânără numai de vr'o șeisprezece ani și că avea încă acea frăgezime copilărească atât de neprețuită în podoaba unei femei, dar apoi toate mișcările ei, căutătura sa, glasul său, aveau un ce mai deosebit, un aer de sălbătăcime încântătoare ce o asemăna cu o căprioară sprintenă în momentul când simte vânătorul în codri. Părul său negru ca pana corbului era împletit în cosiți împodobite cu bănuți de argint și cu floricele; la gât purta o salbă de mărgele roșii și albe și de rubele⁶²⁾ care săltau pe sânu-i la tot pasul, pricinuind un zinghet delicat și strălucind felurit sub razele soarelui. Toată haina ei era o cămeșă albă cusută cu altițe de fir și de mătăasă pe la umeri și pe la gât și o fotă albastră cu dungi vișinii ce încungiura trupul său mlădios ca o trestie și *tras prin inel*, după cum zic Românii. Ce să-ți mai spun?... Pentru ca să-ți dau o slabă idee de toată persoana Zamfirei, ar trebui să fac o fisiologie întreagă de ficște care parte în deosebi, sau să urmez unor autori cari, vroind a descrie un portret, întrebuițază chipul obicinuit în pasporturi. Ași zice dar ca dâșii, că avea:

Ochii, ca seninul după ploae, sau ca floarea de cicoare.

Genele, lungi ca un vâl de mătăasă.

Sprincenele, bine arcate ca arcul amorului⁶³⁾.

Obrajii, rotundo-lungăreți și văpsiți ușurel de

62) Monetă turcească de aur.

63) Arcul Zeului Amor.

purpura aurorii, care de câte ori se *ivește* tot-odată și *zâmbește*, pentru înlesnirea rimei și plăcerea poezilor.

Gura, boboc de trandafir, giumătate desfoiat.

Dinții, sâmburi de măr fără coajă, sau măr-găritar.

Părul, vezi mai sus.

Gâtul, de lebădă, după obiceiul vechiu.

Sânul...

Paraoa. — (*Cu puțină gelosie*). Cred că nu l-ai cercetat de aproape.

Galbânul. — Ba încă m'am și legănat pe el!... Și pot zice fără rușine că m'am simțit oare cum mângâet de perderea libertății mele, când a dat Zamfira cu ochii de mine (căci steciam din pricina soarelui!) și mai ales când, zâmbind cu mulțămire, m'a aninat de salbă și m'a culcat pe sânul ei atât de minunat, atât de rotund, atât de frumos! Ce leagăn, scumpa mea, ce leagăn! Să trăești și să mori pe dansul, făr'a dori altă fericire pe pământ și alt raiu pe ceea lume.

Paraoa. — *Bre, bre!* ce entusiasm!... Dacă nu te-aș cunoaște, ași crede că ești un tânăr poet ce ai scăpat de-abia de pe laițele⁶⁴) școalelor.

Galbânul. — Și n'ai greși, pentru că înfățișarea Zamfirei m'a cuprins de o mirare așa de înfocată, încât deodată m'a trăsnet un fulger poetic și am improvizat pe loc următoarele versuri:

Frumoasă copilă!
Spune-mi de unde vii
Cu zâmbet pe gurița,
Cu mândri ochi și vii?

Tu ești o nălucire,
Un farmec aurit,
Un vis de fericire,
Un inger de slăvit!

Ce inger mult ferice
Din ceruri te-a adus
Și pre pământ, aice,
Gingasă te-a depus?

Din cer ești o minune
Și dulce'i glasul tău,
Ca sfânta rugăciune
Când bate ceasul rău!

64) mold. lavițele, băncile.

Paraoa. — Bravo, bravo!... Imi pare bine că, pe lângă cele multe calități, mai ai și talentul improvizăției în privirea țigancelor. Toată bucata e plină de o armonie musicală ce sună a drâmbă; dar mai cu samă *farmecul aurit* îmi place și-mi aduce aminte de minunatul compliment ce a făcut odată un scriitor de la oarecare instanție unei duduici⁶⁵⁾ din oare-care mahala, zicându-i: că-i frumoasă ca o *otnoșenie*⁶⁶⁾ scrisă pe hârtie *galanțchi*⁶⁷⁾.

Galbânul. — Ah! parale, parale! Ființe neînțelese ce sânteți! Vroiți totdeauna să ne țineți în mrejele voastre și să nu avem nici ochi, nici gură, nici suflet decât numai pentru voi. Ear dacă ni se întâmplă să ne întoarcem căutăturile aiure, atunci vai și amar pentru noi sărmanii galbini olandezi!... Acele versuri pe care numai eu știu cât am asudat până ce le-am improvisat!... acele versuri în care mi-am vărsat toată inima!... tu, le iei în răs pentrucă au fost adresate altie, ear dacă le-aș fi făcut pentru tine, sânt sigur că le-ai fi găsit minunate. Dar, ce stau eu de te învinovățesc...

Astfel este secul, nu e vina ta.

Paraoa. — Așa, frumos vă șede. Voi ne înșe-lați ș'apoi voi săriți cu gura înainte; altă vorbă n'aveți decât că astfel este secul, fără a mai lua în privire toate jertfile câte le facem noi pentru voi.

Galbânul. — Dacă-i vorba de jertfe, apoi mă închin cu plecăciune (*se închină*) și mă întorc earăși la sânul fermecător al Zainfirei. Ea mă duse spre niște corturi ce se zăriau departe, la

65) mold. doamne.

66) rus. adresă oficială.

67) rus. hârtie fină de Olanda.

poalele unui codru; și când fuserăm aproape de ele, ne eși înainte un flăcău țigan, nalt, sprinten, voinic, cu ochii mari și negri, cu părul lung și negru, cu fața arsă de soare dar frumoasă și vioae. El era Nedelcu, lăutar vestit ce îți rupea inima când trăgea din arcuș un cântic de jale și care te făcea să joci fără voie, când suna o horă. El se iubia cu Zamfira din copilărie și după multe necazuri și chinuri ce suferiseră amândoi de ceea parte de Milcov, isbutiseră a scăpa din ghiarele unor stăpâni nemilostivi și a trece în Moldova unde trăiau în pace împreună de vr'o șese luni ⁶⁸⁾.

— Cules-ai multe flori, dragă Zamfiră? îi zise Nedelcu sărutând-o.

— Am cules cele mai frumoase din câmp, pentru ca să le pun la pălăria ta, dar cea mai scumpă mi-am pus-o eu la gât. — Și zicând aceste, Zamfira mă arată pe mine în salbă.

— Un galbân! strigă Nedelcu cu mirare. Unde și cum l'ai găsit?

— În câmp căutând flori cu gândul la tine... Căci de câte ori gândesc la tine, totdeauna dau de noroc.

Nedelcu sări în sus chiuind de bucurie și pe urmă ridicând pe Zamfira în brațe, o duse până sub cortul lui, giucând ca un copil și sărutând-o cu dragoste.

Nu știu dacă ai însemnat vre-odată șătrile țigănești și dacă ai vr'o idee lămurită asupra viețuirii curioase a acestui neam nomad ce se poartă neconținut cu toată averea lui din câmp în câmp,

68) Simpatia pe care le-o arată Alecsandri Țiganilor (alături de prietenul sau M. Kogălniceanu, care publicase și un studiu istoric asupra lor), izvorita din convingerile umanitariste ale secolului al XIX-lea, va duce mai târziu la desrobirea acestei populații nomade.

din sat în sat, din codru 'n codru?... Fiește-care țigan are șatra lui făcută din mai multe bucăți de țoluri afumate și o căruță cu roți nalte ce-i slujește de culcuș sub cort, când se oprește și în care își poartă toată familia și toate măestriile când călătorește. Pușchin, vestitul poet rusesc⁶⁹⁾, zice în poemul său *Țigani*, tradus românește de A. Donici⁷⁰⁾:

Măgarii în spinare duc
Copii mici; iar ceilalți,
Femei și fete și barbați,
După căruțe pe jos se duc
Toți peticiți și desbrăcați.

Ce veselie, ce cântare!
Ce vorbe și ce vuet mare!
Racnește ursul, câinii latră
Și scârjie neunsa roată.

În adevăr nu e priveliște mai deșănțată și mai originală decât a unei cete de țigani la drum! Giudele cu barba albă și cu fața neagră merge pe un cal pag⁷¹⁾ înainte, îmbrăcat cu giubea roșie și încungiurat de vr'o trii sau patru bătrâni ca dânsul, serioși și purtând giubele albastre și lungi. Ei sânt cârmacii caravanei și totodată *șfatul* ce giudecă și hotărește pricinile și gâlceville între ceialalți țigani. După dâșii vin în rând o mulțime de căruți nalte și pline de copii, de porci, de capre, de foi⁷²⁾, de strente, ș. c. l.; căci țiganul nu poate trăi fără strente. El și ele sânt făcuți unul pentru altul. Cu cât giubeaoa e mai ferfelită, cu atât țiganul e mai fudul și când îi trece părul prin căciulă, atunci îi pare

69) Alexandru Pușkin (1799—1837), unul din cei mai cunoscuți romantici ruși, autor al poemei dramatice „Boris Godunoff”, avușese prilejul să stea câți-va ani exilat în Basarabia, în tineretea sa. Donici îl cunoscuse acolo.

70) Fabulistul Al. Donici, traducătorul lui Krâlov, a tradus și din Pușkin două poeme cu subiect basarabean: „Căruța poștei” și „Țigani” (1837).

71) mold. pîntenog.

72) Foale.

că poartă coroană. Aşa'i firea lui; îi place să-l bată vântul şi să-l ardă soarele; şi cele mai de multe ori, pentru ca să-şi împliniască această plăcere, el se desbracă gol până la brâu. Atunci să-l vezi cât e de vesel! să-l auzi cum cântă de voios! Pare că-i toată lumea a lui.

Paraoa. — Mi s'a întâmplat şi mie odată de am văzut o clăie de lăeşi în treacăt şi cu adevărat acel spectacul mi-a făcut aşa de mare impresie, că nu-l pot uita. Bătrânii gârbovi de vârstă stau culcaţi în căruţe şi se pârliau la soare, ear pe lângă ei urma pe gios toată familia: femei cu copii la sân, fete cu coife⁷³⁾ albe pe cap, flăcăi trăgând urşi după dâşii, cai, mânzi, vaci, câni, toţi *buluc* la un loc, toţi grăind, răcnind, râzând, nechezând, urlând şi umplând câmpii de un sgomot sălbatic ce da fiori. Cât pentru strente nici nu pomenesc, pentrucă în adevăr ele sânt una din părţile cele mai caracteristice ale ȋiganilor nomazi; am însămnat însă că ei au şi o dragoste mai deosebită pentru caii pagi şi bălţaţi.

Galbânul. — Aceasta e încă o taină a gustului ȋigănesc, pe care nu mi-am putut-o tălmăci decât prin proverbul latinesc: *de gustibus non disputandum...*⁷⁴⁾. Câţi oameni cari în privirea coloritului sânt şi mai neînţaleşi, căci îşi schimbă coloarea în toate zilele atât trupeşte cât şi sufleteşte! Dar să lăsăm aceste însămnări fisiologice şi să ne întoarcem ear la ȋigani. Pre cât ei sânt vrednici de privit în călătoriile lor, cu atât şi popasurile lor sânt curioase. Puşchin face o descriere foarte vie de un lagăr ȋigănesc, la începutul poemului său:

73) mold. doniţe.

74) Proverb latin din Evul Mediu: *De gustibus et coloribus non disputandum.*

Ei astăzi eată au rămas
 La mal de apă pentru mas ⁷⁵⁾.
 Cu țoluri rupte, afumate,
 Căruțele le învălesc
 Pe de-asupra pân la roate;
 Apoi femeile gătesc
 Măncare proastă și se pun
 Buluci pe lângă ceaun.

În depărtare se privește
 Cum caii pasc la earbă verde,
 Ear după șetre, deslegați,
 Șed urșii bine învățați.
 Gâlcevi și vorbe și strigare,
 Amestecate cu cântare
 Și sunetul de ferării
 Asurdă locul în câmpii.

Cum și-au așezat corturile în apropierea unui târg sau a unui sat, bărbații, dintre cari cei mai mulți sânt ferari sau lingurari, purced să vândă drâmbe, coveți ⁷⁶⁾, lăcăți, fuse ș. c. l.; babele se duc de trag cu sorții fetelor românce pe la case; flăcăii merg de gioacă ursul prin ogrăzile boierilor; și numai nevestele rămân la șetre pentru ca să gătiască de mâncat, în vreme ce copiii lor aleargă goli pe câmp giucând *tananaoa*. Ear când se întorc cu toții sara la corturi, atunci să auzi răcnite de copii ce cer de mâncare, latrete de câni goniți de la ceaunul cu mămăligă, nechezuri de cai ce vin de la păscut, cântice de flăcăi și de fete mari ce se întorc din luncă de la culesul fragilor, sfezi ⁷⁷⁾, dismierdări, vaete, hohote, chioțe, sunete de cobze, de scripce, de drâmbe; toate aceste la un loc, ridicându-se în văduh odată cu fumul ce ese de sub fie care șatră. Și puțin mai în urmă, cum s'a culcat soarele, cum s'au stins focurile, pare că niei n'au fost, nici nu mai sânt... O tăcere adâncă domnește peste tot; oameni și dobitoace, toți se odihnesc; numai câinii se aud lătrând la lună și numai vr'o babă-cloanță se zărește culegând burueni pentru discântice.

Astfel de viață petrecea și Zamfira cu Nedelcu,

75) Popas.

76) mold. albie.

77) mold. certuri.

cu astă deosebire însă că pe dâșii nu-i fura somnul îndată ce răsăriau stelele, pentru că ei se iubiau cu tot focul tinereții și le plăcea lor mult a se primbla împreună pe lună.

Paraoa. — Curios lucru! Ce plecare au poezii, amarezii și privighetorile pentru lună!

Galbânul. — Eu socot că aceasta vine din tainica legătură ce este între ei. Razele lunii sânt dulci ca glasul privighetoarei, cerești ca poesia sufletului și tainice ca amorul sfânt.

Paraoa. — Foarte frumos; dar pentru buhne și lilieci, ce poți zice?

Galbânul. — Aceste iubesc luna pentru că... nu le place soarele și trăesc la întuneric pentru ca să facă cum au făcut *părinții* și *strămoșii lor*. Dar încă odată, să ne întoarcem la Zamfira. Istoria ei este foarte interesantă și trebuie să ți-o povestesc.

Paraoa. — Caută însă, te rog, să fii mai scump la vorbe, pentru că vorba multă'i sărăcia omului.

Galbânul. — N'ai frică; mi-oiu face gura pungă. Zamfira s'a născut sub șatră, pe malul Oltului, unde își întinseseră lingurarii corturile pentru ca să petreacă vara. Tatăl său era giude și maică-sa trăgea cu boghii⁷⁸⁾, sau căta în oglindă și în talgere cu apă prin curțile boierești, pentru că era vestită de măiastră și le spunea la toți norocul ca și când ar fi cetit pe carte. Știi, scumpa mea, că țigăncile sânt foarte ghibace în tot soiul de vrăjitorii și de descântice de diochiu, de șerpe, de dragoste ș. c. l. Aceste taine au fost introduse în țările aceste odată cu venirea țiganilor și, după părerea mea, ele nu sânt alta de cât niște slabe și proaste rămășiți ale acelei științi oculte, care era atât de desvoltată la vechii Egipteni.

78) mold. bobii.

Toată copilăria sa Zamfira o petrecuse în călătorii dintr'un ținut într'altul, oprindu-se cu șatrele vara în apropierea târgurilor și eara în fundul codrilor, sub bordee de pământ. Acea vreme fu pentru dânsa o vreme fericită, căci îndată cum răsăria soarele, ea alerga pe câmpia cu ceialalți copii alungând fluturi din floare în floare, se rătăcia prin lunci după cules mure, după cuiburi de paseri, sau culegea lemn verzi de făcut fuse și linguri la strug. Duminicile se ducea la horile din sat, se da în scrânciob, privia cum giuca ursul după sunetul daerelii și sara, când se întorcea la șatră, se aduna grămadă cu ceialalți copii pe lângă foc, asculta povești de la moșnegi și adormia voioasă în cânticele fluerilor. Nu avea nici o grijă!... Puțin îi păsa că de-abia o acoperia o cămeșuică ruptă, căci dacă'i era cald, ea se scâldea în Olt și de-i era frig, ea giuca tananaoa, cântând din gură:

O para, da-mi o para,
Ca să-ți joc o tanana.

Nici nu știa ce sânt papucii; ea călca cu picioarele goale pe earba verde și când era ostenită, tatăl său o punca într'un desag aninat de spinarea unui cal. Fericit traiu a fost acela pentru Zamfira, dar n'a ținut mult din păcate.

Intr'o zi (abie era atunci Zamfira de șapte ani), un dorobanț veni la tatăl ei și îi poronci să-l urmeze cu țiganii la Ocârmuire. Ii duse pe toți la Craiova, unde cu adevărat îi aștepta o mare nenorocire. Stăpânul lor sărăcise și, fiindcă era silit să plătiască niște datorii ce avea, el se hotărâse a-și vinde robii *prin mezat*.

Când sosi ziua mezatului, piața Ocârmuirii înfățișa un tablou vrednic de cele mai crunte vremi ale barbariei. Ea era ticsită de țigani lungiți la

pământ cu țigancele și cu copiii lor, plângând împreună și căinându-se ca niște adevărați osân-diți la moarte. O mulțime de boieri și de negustori umblau printre dâșii călcându-i în picioare și arătându-i cu degetul ca pe niște vite. Unul zicea: — Aista face zece galbini. — Altul răspundea: — Eu n'ași da nici un căuș de făină pe el. — Altul ear striga: — Vere, vere, nu te încurca în negustorii de țigani, că's mai bune cele de boi. — Din toate părțile auziai vacte amestecate cu râsuri, lovituri de biciu, țipete, ocări și blăstămuri.

Telalul ⁷⁹⁾ însfârșit eși din căntclerie în mijlocul ogrăzii și răcni în gura mare:

— Cinci galbini sălașul!... Cine dă mai mult?

— Șese, răspunse un boier.

— Șese, și trii parale, zise râzând un casap ⁸⁰⁾ bogat.

— Șese și opt parale, adăugă altul.

— Șapte galbini, răcni iar cel dintâiu.

În vremea asta, un boier cu șlic ⁸¹⁾ și cu ciubote roșii se apropiase de Zamfira, o apucase de mână și o întorcea când în dreapta, când în stânga, măsurând-o cu ochii din cap pân 'n picioare. După aceasta îi poronci să umble puțin, pentru ca să vadă de nu-i oloagă; îi cercetă dinții și se duse degrabă spre telal zicându-i:

— Dau zece galbini pe fata giudelui.

Telul strigă îndată:

— Zece galbini fata giudelui!... Cine dă mai mult? Una, două, trii, hareci! Să-ți fie de bine, cucoane.

Boierul plăti banii și se întoarse la Zamfira ca să o iee. Tatăl ei însă și maică-sa, care auziseră

79) mold. crainic, cel care anunță hotărârile Ocârmuirii.

80) mold. măcelar.

81) ișlic, chitie, tichie.

târguirea, se oțeriră ca și când le-ar fi trecut un șerpe rece prin sân și se aruncară la picioarele boierului, sărutându-i poalele antereului și rugându-l cu desperare ca să nu-i despartă de copila lor.

— Nu te îndura de noi, măria ta, ziceau sărmanii, că n'avem alt copil și sântem bătrâni; nu ne lua pe Zamfira, pentru numele lui Dumnezeu sfântul! că ne rupi inima. Vai de noi și de noi!... Fie-ți milă, cucoane, că d-ta ești boier mare și ți-a da Maica Precista toate bunătățile lumii. Să-ți trăiască cucoana și copilașii ca să-i vezi mari ca niște împărați... Cumpără-ne și pe noi ca să fim la un loc cu Zamfira și ți-om fi robi la ce ne-i poronci... Zamfiro, draga tatii și a mamei, sărută și tu poalele măriei sale ca să se îndure de tatăl tău și de mă-ta, că măria sa 'i boier mare și-i va da sfântul Hristos ori ce-a dori. Vai de noi! păcătoșii de noi!... Of! lasă-ne pe Zamfira.

Și plângeau nenorociții de ar fi înduplecat o inimă de tătar și se încolăceau de picioarele boierului și se trăgeau cu mânele de păr și strângeau pe copila lor în brațe, ca și când ar fi vroit să o facă una cu trupul lor. Boierul însă îi împinse cu piciorul ca pe niște câni, lovindu-i cu călcâiul peste cap și strigă mânios:

— Duceți-vă la dracu, cioare bălțate, că vă pun acuș să vă măsoare cu biciul.

Și zicând aceste el smunci pe Zamfira dintre dânșii ca pe o burueană din pământ.

Țiganul se sculă de gios plin de sânge și se puse peptiș dinaintea boierului nemilostiv:

— Dă-mi copila, striga el cu glas desnădăjduit, dă-mi copila că mă simt într'un ceas rău; dă-mi pe Zamfira, păgânule, că-s turbat, îmi perd mințile, dă-mi...

Nu apucă însă să sfârșiască și boierul îl isbi

cu palma peste ochi. Atunci nenorocitul giude nebuni de tot... Intr'o clipală el se aruncă asupra boierului de'l amestecă cu țărâna și, luând în brațe pe Zamfira, o sărută de trii ori și o ridică în sus cu gând ca să-i sfărâme capul de o peatră:

— Mai bine te-or lua moartă decât vie!... răcnia sârmanul părinte în durerea sa.

Câțiva dorobanți ce se găseau aproape, îi smunciră copila din mâni, ear pe dânsul îl legară cu picioarele la falangă⁸²⁾ și începură a'l sdrobi cu bicele. În vremea asta stăpânul Zamfirei se sculă din colb⁸³⁾ șchiopătând și, apucându-o de păr, o trasă cu deasila de pe piața Ocârmuirii, care răsună de vaetele tatălui său și de bocitele maicăi sale. Așa biata fetiță fu despărțită pentru totdeauna de dragostea și dismierdările părinților săi!...

Oiu trece cu tăcerea asupra vremilor celor d'întăiu a petrecerii sale în casa noului stăpân. Toată acea epohă e plină de dureri sufletești, de lacrimi, de zădarnice jăliri și mai ales de necazuri mici, de pedepse fără vină mai crude și mai înfricoșate decât o mare nenorocire. Opt ani de zile ținu acea chinuire necurmată!... Opt ani biata copilă fu supusă la lucrurile cele mai ostenitoare. Zi și noapte ea trebuia să fie pe picioare gata a urma tot soiul de poronci. Earna, vara, pe ploae, pe ninsoare, era osândită la spălat în casă, la cearuit scândurile, la văruiț părății ș. c. l.; și pentru cea mai mică greșală, pentru un pahar stricat, pentru o împunsătură greșită la gherghof, ocări, blăstemuri, bătai, toate năpădiau asupra ei din partea giupînesii Saftei.

Această rea femeie era tipul acelor slujnice o-brasnice, cărora slăbiciunea și bunătatea stăpânilor

82) Butuc, în care erau băgate picioarele osândiților.

83) mold. praf.

le încredințează oarecare putere pentru privigherea casii; ea părea să fi fost destul de frumoasă în vremea ei și, se înțelege prea lesne cum a agiuns treptat din fată'n casă a fi giupineasă în casă și în sfârșit stăpâna casii și a boierului, căci acesta era holteiu⁸⁴⁾. Giupâneasa Salfa avea acum vr'o patruzeci de ani, era naltă, uscată, galbină de venin și sluțită mai mult de răutatea ce ferbea într'însa, căci nimic nu prefăce atât obrazul unei femei ca răutatea inimii. Ea simțea foarte bine că și-a trăit traiul și și-a mâncat malaiul, după cum zice vorba; și de ciudă își răsbuna asupra Zamfirci, pentru că Zamfira acum era de cinsprezece ani, era tânără, era frumoasă, vestită de frumoasă, încât toți din târg se minunau de ea. Ear mai cu samă boierul, de o bucată de vreme o găsia foarte pe plac și, fără nici o rușine, îi zicea vorbe și îi făcea propuneri mârșave, pe care Zamfira nu le putea înțelege. De câte ori se întâlnea cu dânsa el o săruta, o dismierda și, dacă ea vroia să fugă, o amenința cu bătaia. De acolo prepusuri din partea giupinesii Saftei, gelosii și în urmare ear pedepse pentru biata fată. Aceste scene triste se reînoiau pe toată ziua; dar în sfârșit Dumnezeu se milostivi de dânsa.

Intr'o sară, după ce adormiră toți în casă, Zamfira se coborî în grădină. Era o lună plină și vioasă ce-i aduse aminte de copilăria sa. Ea se puse pe gânduri și începu a plânge, când deodată auzi după zaplaz un glas străin ce o chema pe nume și zări dincolo de grădină un țigan tânăr ca de vr'o douăzeci de ani.

— Zamfiro, Zamfiro, zicea țiganul, nu mă cunoști? Uită-te la mine; eu sânt Nedeleu. Adă-ți aminte când ne jucam împreună pe malul Ol-

84) mold. neinsurat.

tului lângă șatre și când alergam prin codri după cuiburi de paseri.

— Nedelcu! Tu ești Nedelcu?... — Nu putu rosti mai mult biata fată, căci o apucă un plâns de jale și de bucurie ce o înădușa.

— Eu însumi, Zamfiră dragă. M'am pornit înadins de la șatre ca să te găsesc și deabe după trii luni am putut afla că ești aici.

— Sai degrabă zaplazul, Nedelcule, și vină lângă mine. Intr'un minut amândoi fură în brațele unui altuia.

— Ce face tatăl meu și maică-mea? întrebă ea.

— Trăiesc sărmanii și te jălesc!

— Unde se află acum?

Nedelcu căută împrejur și coborând glasul răspunse:

— Ei sânt fugiți la Moldova și te așteaptă la hotar dincolo: dacă vrei să-i mai vezi până ce mai sânt cu zile, hai cu mine, Zamfiro.

La aceste cuvinte neașteptate Zamfira era să nebunească de multă bucurie; ea se lipi de peptul lui Nedelcu și zise:

— Dumnezeu să'ți dea înzecit tot binele ce mi'l faci tu acum, Nedelcu!... Haideți, să scap odată de această casă, unde mi-am ros inima în dureri și în desnădăjduire. Haide, Nedelcu; eu de astăzi mă dau ție; tu să-mi fii frate, rudă, ce-i vrea; îmi pun viața în mânil tale. Ear tu, casă afurisită, ce mi-ai slujit de temniță... să pice trăsнитеle pe tine și să nu se mai cunoască nici locul unde ești zidită!

Zicând aceste, Zamfira sări cu Nedelcu peste zaplaz și se depărtară amândoi de casa boierească.

Paraoa. — Știu că acum ai să-mi povestești greutățile ce au întâmpinat amândoi până ce au trecut hotarul și bucuria ce a simțit Zamfira când

și-a văzut părinții; însă fiind că toate aceste mi le pot închipui eu însu-mi, te poftesc să treci cu tăcerea asupra lor și să-mi spui în scurt cum te-ai despărțit de Zamfira.

Galbânul. — Această observare este foarte puțin măgulitoare pentru ambiția mea de narator; cu toate aceste, eată că-mi înfrâncz limba... Zamfira și Nedelcu trăiau acum de vr'o șese luni de zile în toată fericirea unei dragoste liniștite; toate le mergeau pe plac și dulce le era viața.

Intr'o noapte ceriul se acoperise de nori întunecați printre care șerpuiau mii de fulgeri și bătea un vânt puternic care clătina țolurile șătrelor ca pe niște pânze de corabie. Trii călăreți se opriră lângă cortul lui Nedelcu, pentru că acum începuse a ploua și intrară în lăuntru. Zamfira se îngălbeni ca o moartă când îi zări, căci unul din trii era tocmai stăpânul ei.

— Ha, ha! răcni boierul; aici mi-ai fost, giupineasă Zamfiră?... De șese luni de când ai fugit de la mine, te lăfăești cu cioroi prin șătre?... Las' că te-oiu învăța eu să părăsești casa stăpânului.

— Și cum îi învăța-o? strigă de-odată Nedelcu, sărind drept în picioare dinaintea lui.

— Cum?... Așa! răspunse boierul isbindu-l cu palma peste gură. Să știi, cioară, altă dată să nu te vâri în sufletul boierilor.

Nedelcu se făcu vânat de mânie, ear stăpânul Zamfirei, întorcându-se către ceialalți doi călăreți, le dete poroncă să o lege cot la cot și să o puie pe unul din caii lor. Slugile se aruncară asupra ei, dar nu avură vreme nici să se apropie de dânsa; căci Nedelcu, apucând iute un topor, îl răpezi orbiș într'înșii; și boierul pică mort la pământ cu capul crăpat în două. Tovarășii lui se făcură pe loc nevăzuți. Așa biata Zamfiră a scăpat

de a doua oară din lanțul robiei, dar ce folos! Nedelcu peste câteva zile fu prins, ferecat, giudecat și spânzurat.

Paraoa. — Dar Zamfira?

Galbânul. — În ceasul când iubitul ei se sbătea în ștreang, dând o lecție de moral poporului adunat, sârmana leșină lângă spânzurătoare și își perdu mințile pentru totdeauna.

Paraoa. — (*Cu spaimă*). Cum! Nebună?

Galbânul. — Nebună! Din ceasul acela sârmana simți o ură grozavă asupra oamenilor și părăsi tot, șatre, rude, părinți, pentru ca să se ascundă în mijlocul codrilor. Toată ziua ea alerga cu ochii țintiți înaintea ei ca și când ar fi alungat o umbră și, dacă întâlnea vre-un om, țipa cu înfiorare și fugia până ce pica obosită la pământ. Ear noaptea, când toată natura era cufundată în tăcere, Zamfira începea a cânta cu glas jalnic doinele ce învățase dela Nedelcu; și îndată pe urmă fața ei se lumina de o bucurie necunoscută; ea se apuca la joc singură atunci, până ce earăși cădea ca o moartă gios. Sârmana Zamfiră! Ea care era atât de frumoasă, să o fi văzut peste câteva săptămâni, te-ai fi spăriet!... Ochii i se înfundaseră în cap, obrazii i se uscaseră, părul ei curgea pe umeri displetit și încâlcit. Din tot trupul ei atât de bine făcut nu'i rămăseseră decât pelea și oasele. Sârmana Zamfiră! În ce stare ticăloasă o adusese desnădăjduirea.

Paraoa și Galbânul. — (*Oftează împreună*).

Galbânul. — (*După o scurtă tăcere*). Intr'o zi câțiva oameni beți întâlnind-o pe câmp, o luară de goană cu ciomegile în mână ca pe o feară sălbatică, cu gând de a glumi. Nenorocita fugia spărietă, țipând cu groază, când deodată un tânăr ce se găsia pe acolo la vânat, se puse înaintea gonașilor și întinse pușca spre ei. Aceștia

se făcură pe loc nevăzuți prin tufe, ear Zamfira, apropiindu-se de apărătorul ei, se uită la el cu ochii plini de lacrimi și-i zise:

— M'ai scăpat de la moarte!... Ține galbânul ista că ți-a fi cu noroc.

După aceasta ea mă desleagă pe mine din salbă, mă dote în mâna tânărului care sta înlemnit de mirare și se depărtă de dânsul în fuga mare.

Paraoa. — Și n'ai aflat ce s'a mai făcut?

Galbânul. — Peste câteva luni ea a murit la mănăstirea Varaticului⁸⁵⁾, după multe dureri grele!

Paraoa. — Nenorocirile Zamfirei și ale lui Nedeleu m'au pătruns peste măsură. Dar cu toate aceste, te rog iubite să mai scurtezi povestirea întâmplărilor tale, pentrecă de abia ne mai rămâne un ceas pân' în ziuă și, după cum știi, cânticul cucoșului este pentru noi, ființi neglășuitoare, un sămn de spaimă. Numai oaminilor le este dată dreptatea de a rosti minciuni și parascovenii în ziua mare; ear noi nu putem avea glas decât de la mezul nopții și pân' în zori.

Galbânul. — Nu te îngriji, scumpa mea; voi căuta să sfârșesc cât mai de grabă, pentrecă de când vorbesc mi s'a cam dogit glasul și mai ales că sânt curios să cunosc și întâmplările tale. Alară de tânărul la care mă găsesc acum, nu am mai avut alți stăpâni decât pe necunoscutul căruia mă dase Zamfira și pe un poet. Cel d'întăiu avea o figură blândă și frumoasă, un port elegant, un glas pătrunzător, care mă făcură într'o clipală prietinul său. Toată persoana lui avea un ce magnetic care mă trăgea la el; și mărturisese că din ceasul cum am intrat în mâinile lui, m'am simțit gata de a-mi jertfi și viața pentru dânsul!... Însămnat-ai,

85) Mănăstire de calugărițe din parțile Neamțului, zidită catre sfârșitul secolului XVIII.

draga mea, ce înrâurire are fisionomia unor persoane asupra inimilor și putut-ai vre-odată să-ți tălmăcești misterul simpatiei? De unde vine că deodată te simți rob în la privirea unei figuri, fără-a-ți putea da samă de ceea ce simțești? De unde vine...

Paraoa. — Acuși cântă cucușul.

Galbânul. — (*Zămbind*). Am înțales!... Dar dacă mă întind cu vorba așa de mult asupra simpatiei, aceasta o fac pentru ca să poți înțalege cum de am fost în stare să-mi pun eu zilele în pericol pentru ca să scap pe stăpânul meu de la moarte. Nu râde și nu socoti că mă laud, căci nu am slăbiciunile oamenilor. Eu, precum mă vezi, ființă mică și neînsămnată, m'am împotrivit dușmanului ce-l amenința, m'am luptat cu el, l-am biruit și am scos din ghearele morții pe singurul om din lume ce mi-a înșuflat dragoste. Să fi fost oricare altul în locul lui îl lăsam să peară; căci de și oamini ne slăvesc pe noi, monetele, știi că din împotrivă noi nu-i avem la ochi buni.

Paraoa. — (*Cu nerăbdare*). Nu-ți lăsa ear sugetul, frate.

Galbânul. — Tânărul meu iubia o damă cu multe grații, cu mult spirit și cu mult urât bărbat.

Paraoa. — Ear o istorie de amor și de bărbat urât?

Galbânul. — Toate istoriile din lume sânt drese⁸⁶⁾ cu amor; acesta este cel mai vechiu și cel mai cu gust *mezelic* al unei întâmplări; cât pentru *bărbatul urât*, se tălmăcește lesne prin nătângia oamenilor cari repetează, de când Mitologia, istoria Afroditei cu Vulcan. Eu, dacă ași fi Domn într'o țară, ași face o pravilă⁸⁷⁾ după

86) mold. gatite, preparate.

87) Lege.

care numai oamini cei frumoși ar avea drept să se căsătorească cu femei frumoase, ear cei urâți ar fi siliți să iee pe cele urâte și prin chipul acesta sânt sigur că a-și curma răul nestatorniciei și al necredinței. Ah! Doamne! De ce nu's Domn!

Paraoa. — Pentru că ești numai un biet *ban*⁸⁸⁾.

Galbânul. — Mihai Viteazul încă a fost Ban, dar s'a făcut erou stăpânitor, încât a tremurat Țarigradul⁸⁹⁾ la numele lui. Eu sânt un ban de Olanda și, de 'și nu-mi este dat a fi niciodată Domn, gândește că pot să fac Domni!

Paraoa. — Pare că cântă cucoșul.

Galbânul. — Cu vorba de cucoș mă faci un pui de găină. Eată dar că mă întorc la tânărul meu.

La unul din balurile strălucite ce s'au dat în eara trecută, el sta de o parte și vorbea cu o damă de cele pe care politeța veacului nostru le numește *mobile*⁹⁰⁾, când deodată un cavaler strâns în frac, ce ținea două dame de mână, se opri dinaintea lui și îi făcu întrebarea dacă preferează un înger sau un drac? Aceasta era o figură de la mazurcă. Tânărul meu se sculă pe picioare și răspunse zâmbind 'că fiind sigur să meargă în ead după moartea lui, vroeste să câștige mai dinainte favorul dracilor și că, în urmare, îi preferează mai mult decât pe îngeri. Atunci cavalerul îi presentă mâna unei din ambele dame și se depărtă giucând cu cealaltă. Acea mână era atât de mică și albă!... Brațul era atât de alb și rotund, încât ochii tânărului meu, lunecând de pe mână pe braț, de pe braț

88) Joc de cuvinte (Banul Craiovei).

89) Constantinopolul.

90) Aluzie la opera italiană *Rigoletto* a lui G. Verdi, în care se găsesc popularele versuri *La donna è mobile* (Femeia e schimbătoare), *Qual piuma al vento* (Ca fulgul în vânt).

pe umeri, de pe umeri pe figură, au făcut în câteva secunde cel mai frumos voiaj din lume, dar totodată și inima lui, urmând drumul ochilor, se găsi departe de starea liniștită în care se afla c'un minut mai înainte. El sta cufundat într'o mirare, sau mai bine zicând într'o admirare adâncă, ce îl înlemnise pe loc; și când dulcele glas al damei îl scoase din acel vis dumnezeesc, el se trezi înarmat ca șeptezeci de amorezi.

— La ce gândești, domnul meu, cu atâta țin-tire?... îl întreabă dama.

— Gândesc, doamna mea, răspunse el, că dacă eadul e locuit de draci ca d-ta, el trebuie să fie raiul acel făgăduit sufletelor plăcute lui Dumnezeu.

Dama începu a râde, arătând niște dinți de mărăgăritar și zise:

— Se vede, domnule, că ai mare plecare pentru ead, de vreme ce cauți să te faci păcătos spuind neadevăruri.

— Ce poate fi mai plăcut de cât un păcat care să-mi meriteze drept osândă compania d-tale?

Aceste puține cuvinte fură zise în vreme ce amândoi făceau figura mazurcei. Stăpânul meu duse dama la locul ei și până a nu se depărta, primi din parte-i făgăduința de a giuca un contradanț împreună.

Peste puțin orhestrul începu acel mult dorit contradanț. Tinerii mei aleseră locul lor și făcură cea întâiu figură fără a vorbi nici un cuvânt. Amândoi stau pe gânduri ca nealtădată, dar mai ales stăpânul meu era tulburat de tot și nu putea găsi nici două cuvinte ca să înceapă convorbirea. Amorul e cel mai mare dușman al limbii și al minții; pe una o leagă și pe alta o amețește. Într'atâta, încât omul cel mai cu duh poate atunci să fie socotit de prost. Această tăcere s'ar fi pre-

lungit încă mult, dacă nu ar fi curmat-o prin o întrebare ce-i făcu asupra unei persoane ce le făcea vis-à-vis la contradanț.

— Cum o găsești pe doamna G.?... Așa'i că'i frumoasă de tot în astă sară?

— Cu adevărat, răspunse stăpânul meu, frumoasă pre cât poate fi o statuă fără viață și fără suflet. Ea domnește asupra ochilor, ear nici de cum asupra inimilor.

— Cu atât mai mult dar ea meritează slăvirea d-voastră, pentru că puteți gusta *în pace* plăcerea de a o privi.

— Aveți toată dreptatea, dar natura noastră e atât de ciudată că omul cel mai pașnic iubește a se război cu sineși în preajma unei figuri frumoase. Acea luptă sufletească are un farmec ascuns ce se revarsă asupra lucrurilor care-l împregiură, le împodobeste, le înviează și îl face pe om a se crede într'o altă lume.

— Ce fel e acea lume? întrebă dama zâmbind.

— Aceea e o lume de năluciri plăcute, de sperări măgulitoare, de podoabe dumnezești, un rai de îngeri, sau, mai bine zicând, un ead ca acela al cărui locaș samănă d-tale.

— La care număr crezi, domnule, că se pot sui complimentele ce s'au zis în astă sară prin bal?

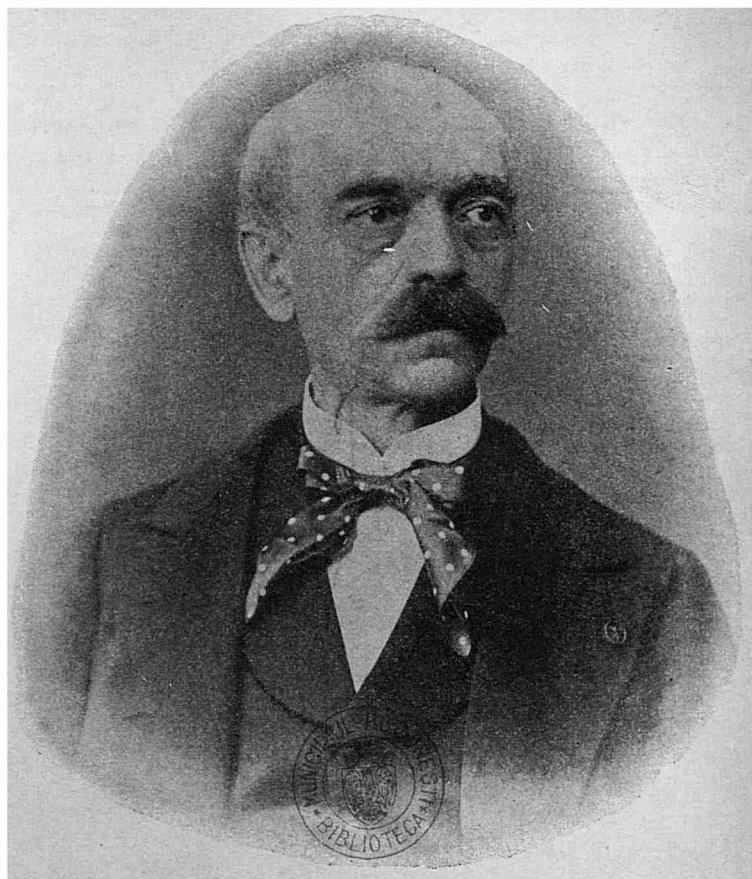
Contradanțul era acum pe la sfârșit; cele de pe urmă acorduri răsunau vesel în salonul acel plin de lumină și focul veseliei lucia în ochii tuturor damelor și ai cavalerilor. Stăpânul meu se plecă spre dama sa și-i zise cu glasul tremurător:

— Sânt lucruri, doamna mea, care nu ar trebui să aibă sfârșit.

— De pildă? întrebă ea.

— Contradanțul acesta.

Dama se făcu că nu înțelege și răspunse râzând:

VASILE ALECSANDRI

(După o fotografie din colecția Academiei Române).

— Ideea unui danț vecinic nu mi-a trecut încă prin minte și ași fi curioasă să văd figura ce ar face niște persoane care ar fi osândite a dănțui toată viața lor.

Tânărul se măhni mult la aceste cuvinte și s'ar fi depărtat de dânsa cu desnădăjduirea în suflet, dacă ea nu l-ar fi mângâiet prin o dulce căutătură. Din minutul acela însă el fu nebun ca un amoretz și înamorat ca un nebun. E de prisos să mai adaug că în tot cursul balului el nu mai avu ochi decât pentru iubita lui.

Paraoa. — Dar ea?

Galbânul. — Ea, ca o femeie bine crescută, își stăpânia ochii cât putea, dar ori cât făcea, tot îi scăpa destul de ades în partea lui.

Agiungând acasă tânărul, îmbătat de delirul dragostii, se puse pe scris răvașe de amor atât de înfocate, că putea să frigă degitile, și alese dintre toate pe următorul, pe care îl trimise damiei:

Doamna mea,

„Viață sau moarte! Cu un cuvânt puteți să-mi dați una din două. Nu ași îndrăsni să vi le scriu aceste, dacă nu ași ști că aveți un spirit prea mare pentru ca să vă mânieți și o inimă prea nobilă pentru ca să râdeți de nebunia în care m'a aruncat balul de eri”.

Eată răspunsul ce primi peste două ceasuri:

Domnul meu,

„Mâni, când s'a face ziuă, te aștept la rediu⁹¹⁾ cu doi prietini ai mei, un martur și un secundant; te cred prea bine crescut pentru ca să lipsești de a veni să ici răspunsul ce meritezi”.

Iscălit: *Bărbatul.*

91) mold. pădurice, crâng.

Imi este peste putință ca să-ți descriu mira-rea ce cuprinse pe stăpânul meu la cetirea acestor rânduri, ear ceea ce îl desnădăjduia mai mult era de a gândi la poziția critică în care-o adusese pe iubita lui.

A douazi el se găsi la rediu, la ceasul hotărât, cu o cutie de pistoale și cu doi prietini ai lui, dintre care unul fiind poet, îi făgădui ca mângâere o frumoasă elegie asupra morții lui. Ambele părți protivnice se închinară una la alta în tăcere; locul duelului se hotărî de secundanți și stăpânul meu și dușmanul său se puseră față'n față la depărtare de cincisprezece pași.

Sămnul se dete de către un martur și deodată bărbatul slobozi pistolul. Eu însă care pândiam din buzunarul jeletcii, unde mă afluam, toate mișcările dușmanului nostru, simțind că plumbul lui venia spre noi, prin o rapidă mișcare mă pusei drept în contra lui și îi amorții astfel lovitura. Plumbul pică gios, rușinat, și stăpânul meu scăpă cu viață teafăr. Eată, scumpa mea, cum l-am scos eu de la moarte. Ei bine! Știi cum mi-a răsplătit pentru fapta mea?... Dându-mă unui sărac bătrân care, întâlnindu-l în uliță, când se întorcea de la rediu, îi ceru pomană cu o mână, în vreme ce cu cealaltă îi dete un răvaș de la iubita lui.

Paraoa. — Ce nerecunoștință! Și cum ai scăpat de la acel calic?

Galbânul. — Poetul ce slujise de martur duelului, văzând o astfel de nelegiuire din partea prietinelui său, mă scoase din mâinile săracului, dându-i trii galbini pentru mine și mă păstră la dânsul ca o monetă rară, care, după cum zicea el, avea meritul de a fi poetică.

Paraoa. — Ș'apoi pas de mai zi că poetilor le lipsește o doagă.

Galbânul. — Aceasta o zic numai acei cărora le lipsesc două doage.

Paraoa. — Spune-mi, te rog, ce fel de lighioae era acel poet?... Căci trebuie să știi că doresc de mult a mă lămuri asupra acestui soi de camini ce se zic cântăreți.

Galbânul. — În adevăr ei își dau acest titlu cu mare siguranție, dar crede că puțini am cunoscut care să fi știut a cânta două note. Glasul lor stă în condeiu. Deosebitele scârțâituri ce fac cu acest instrument pe hârtie, produc câte odată niște armonii poetice, care încântă sufletul și închipuirea. De pildă aici în țările românești...

Paraoa. — Lasă pildele, scumpul meu, pentru ca să nu se supere acei ce merită de a fi trecuți sub tăcere.

Galbânul. — Ai dreptate; nu este ființă mai țăfnoasă ca poetul fără talent.

Paraoa. — În care număr îl pui pe acela la care te-ai aflat?

Galbânul. — Il socot între poeții cu viitor. El avea numai un cusur, o uitare curioasă care-i pricinuia o mulțime de plăceri și care a fost și pricina despărțirii noastre. Un lucru ear m'a mirat mult la el: nici odată versurile ce scria nu erau în analogie cu starea sufletului său; vreau să zic că, în contra altor poeți, el făcea elegii duioase când avea vr'o bucurie mare și, dimpotrivă, cântice vesele când era mâhnit... Dar pentru că să înțelegi mai bine această nepotrivire, trebuie să-ți descriu ziua în care el a compus una din cele mai triste poesii a lui intitulată *Desperarea*.

Intr'o dimineață de primăvară el se trezi voios, precât poate fi un om ce a petrecut o noapte plăcută la bal și care, când deschide ochii, vede un cer frumos dinaintea lui. Păserile îi cântau pe la ferestre și razele soarelui se giuiau vesel pe

patul lui. Toate lucrurile păreau că se împodobiseră inadins pentru ca să-l îndemne a gusta bunătațile lumii; și cu adevărat el însuși simția în inimă acea mulțămire liniștită pe care nici o grijă nu o amenință. Cu toate acestea poetul meu luă degrabă condeiul și scrisese într'un album următoarele versuri:

Ce soartă nemilcasă
E soarta ce m'apasă!
Ades în desperare eu stau și mă gândesc,
După-ori ce mulțămire,
Necazuri și măhnire
Ca o rasplată crudă, asupra-mi năvălesc.

Peste puțin el se îmbracă în strae nouă; își puse un frac care-i desina o talie cu adevărat elegantă; feciorul îi încreți părul după modă, și el, după ce își găti toaleta, se duse în fața psișelei⁹²⁾ unde, zâmbindu-și cu dragostea unei tinere cochete, adăugi această a doua strofă la cea dintâiu:

La orice pas în viața
Simțirea-mi se îngheață
Și de desgustul lumii, amar mă simt cuprins;
Plăcerea tinereții
Și farmecul frumseții
Imi par nimic, căci focul din inimă-mi s'a stins!

Feciorul intră în odaie aducând gazetele românești. Tânărul meu le luă iute și își ținti ochii cu bucurie asupra uneia în care se găsea un articol plin de laude pentru talentul lui în poezie. Nu pot să-și descriu mulțămirea ce se zugrăvia pe fața sa, în vreme ce cetia pentru a triia oară pasajurile măgulitoare din acea gazetă; și măcar că sufletul lui era plin de mândrie, eată ce versuri mincinoase el compuse îndată:

Gloria-mi zâmbi edcta
Și în calea-i luminata,

92) fr. psyché, oglindă mare, susținută pe două picioare.

O tainică sperare de suflet mă trăgea.
 Voiam atunci în lume
 Să dobândesc un nume...
 Eram copil!... Și lumea atunci încă-mi zâmbia.

Paraoa. — Da bine, că'i de necrezut!

Galbânul. — Așteaptă că încă nu-i tot. După ce prescrise acele versuri, el se sui într'o trăsură elegantă și se duse la o damă frumoasă ca raiul lui Mohamed, pre care o iubia cu tot focul unui suflet de tânăr poet. Acea vizită fu pentru dânsul epoha cea mai fericită din viața lui, căci se încredință de amorul îngerului adorat. Ei bine, soro, când se întoarse acasă, el sfârși bucata de poezie începută dimineața, prin următoarele strofe:

Ca șoimul tânăr încă
 Ce saltă de pe stâncă,
 Și, vrând la cer să sboare, jos pică fărâmat,
 Așa frista-mi junie
 Ș'a mea sperare vie
 Din visul lor de aur în pulbere-au picat.

Acum s'au trecut toate!
 Acum nimic nu poate
 Rasuneț sa mai nasca din peptu-mi obosit.
 Acum glorie, iubire,
 Le văd ca nălucire,
 Ca umbre ce'n pustiuri de mult m'au părăsit!

Paraoa. — Poetul tău n'avea nici cât de puțină simțire.

Galbânul. — Ba dinpotrivă, te pot încredința că avea prea multă.

Paraoa. — Apoi dar vroia numai decât să adevereze proverbul ce zice: minciunos ca un poet.

Galbânul. — Zi mai bine: uitit⁹³⁾ ca un poet: căci din pricina acelei uitiri m'a depărtat pe mine de la sânul lui.

Paraoa. — Ce fel?

Galbânul. — M'a dat, făr'a băga de samă, în

93) Distrat.

plata subscrierii⁹⁴⁾ la un jurnal ce este acum în Iași: *Propășirea*⁹⁵⁾.

Paraoa. — Cui te-a dat?

Galbânul. — Tânărului⁹⁶⁾ la care ne găsim acum împreună și care este unul din redactorii foarei.

Paraoa. — Alah! De-a fi auzit toate cele ce-am spus în astă noapte, el îi în stare să ne puie în gazeta lui.

Galbânul. — Măcar de ar da D-zeu ca să ne facă nemuritori.

Paraoa. — (*Coborând glasul*). Ce opinie ai de stăpânul nostru?

Galbânul. — Imi pare un tânăr...

De-odată cânticul unui cucuș răsună în odaie și glasul monetelor mele se curmă pe loc. Ciuda ce mă cuprinse asupra acelei paseri blăstemate nu se poate tălmăci în cuvinte, dar mărturisesc că în minutul acela aș fi avut multă plăcere a privi într-o frigare pe acel cucuș, fiindcă glasul lui mă oprise de a cunoaște opinia galbânului asupra mea; opinie dreaptă și nepărtinitoare; căci, după socotința mea, banul este cea mai sigură peatră de cercare a firii ominești.

N.B. A doua zi, când m'am trezit am avut curiozitate să văd de aproape galbânul și paraoa care îmi prilejiseră o noapte atât de interesantă prin conversația lor, dar din nenorocire am scăpat paraoa dintre degete și am văzut-o, cu mare mâhnire, picând între scândurile odăii mele. Rog dar pe iubiții mei cititori ca să binevoiască a îngădui până ce voi scoate-o din locul unde s'a ascuns, pentru ca să le pot împărtăși istoria ei.

94) Abonament.

95) Revistă „științifică și literară”, scoasă la Iași (9 Ian.— 29 Oct. 1844), de V. Alecsandri, P. Balș, I. Ghica și M. Kogălniceanu.

96) Alecsandri însuși.

D R I D R I
(1869)

D R I D R I

(1869)

Publicată fragmentar (în „Revis:ta contemporană” din București — 1873 — și în „Convorbiri literare” — (1869) drept începutul unui roman, schița de mai jos interesează, în primul rând, tot prin fondul său autobiografic: amintirile lui Alecsandri din anii refugiei, ca exilat politic în străinătate (1848), ani de preocupări politice, dar și de tinerească înclinare spre aventuri întâmplătoare.

Astfel, în prima parte a povestirii, (cea care trebuie să ne intereseze mai puțin), facem cunoștința vieții teatrale, și deci frivolă, a Parisului romantic, proiectându-se pe acest fond figura eroinei, o tânără actriță franceză îndrăgostită de moldoveanul Vali (V. Alecsandri), alături de alte siluete mai mult ori mai puțin definite din punct de vedere al realizării epice. În orice caz, Alecsandri ne apare din aceste pagini drept un bun cunoscător al mediului vaudevillist parizian, ceea ce merită a fi reținut pentru activitatea sa de autor dramatic.

Ce trebuie însă subliniat în partea doua a schiței, este talentul evocator al lui Alecsandri, atunci când povestește anumite întâmplări din propria-i viață, fără a se lăsa ispitit de facilitatea improvizatoare a unor nuvele cu subiect romantico-sentimental.

Într'adevăr, acele pagini în care autorul ne evoca amintirile sale de agitator revoluționar în munții Harghinei, precum și pregătirile de luptă cu armata Domnitorului reacționar într'un schit părăsit dela poalele Ceahlăului, pagini în care admirăm deopotrivă naturalitatea de situații, cași humorul înăscut în sufletul țărânului moldovean, rămân unele din cele mai de seamă din întreaga-i activitate de prozator și le poate revindea fără nici o rezervă, cea mai pretențioasă antologie a literaturii noastre clasice.

Ziarul francez *Teatrul* cu data de 25 Iunie 1851 conține liniile următoare:

„O tânără artistă, cea mai frumoasă din toate câte le-am zărit pe scenle teatrelor de pe bu-

levarde, a murit în floarea tinereții! Veselă și grațioasă, ea poseda calitățile inimii și ale spiritului. Toți acei artiști cari au cunoscut-o regretă în persoana sa o artistă de talent ș'un model perfect de eleganță și de istețime parisiană. Ea purta între amici gentila denumire de Dridri, însă numele ei adevărat era: Marie Angelique Chataignez!"

Citind aceste rânduri, mulți din România cari au fost emigrați la Paris în anul 1848, își vor aduce aminte de acea drăgălașă copilă atât de parisiană în spiritul său, atât de română în inima sa!... Ea s'a unit la toate aspirările patriotice ale generației entusiaste de acum două-zeci de ani, care a dat sămne de viață națională în Iași și București: ea a împrăștiat adese-ori cu farmecul veseliei sale negurile posomorâte de pe fruntea celor descurajați și a lucit ca o rază de soarele patriei în ochii multor emigrați din țările noastre.

Prin care mister însă capricioasa natură sădisese o inimă română în gingașul sân al unei parisienne?

Pe când publicul frances se găsia în cea mai deplină ignoranță, despre Moldova și Valahia, pe când aceste țări erau considerate ca pământuri aflătoare în fundul Asiei, pe când un deputat al Constituantei din Francia declara că Bucureștii erau capitala Bulgariei și un ministru al Republicii confunda Cronstadtul¹⁾ din Ardeal cu portul de lângă Petersburg, Dridri cunoștea România mai bine de cât compatrioții săi și chiar de cât mulți dintre compatrioții noștri. Ea era părtașă la toate secretele politicii Românilor din Paris și se simțea mândră de a o putea servi prin

1) Brașovul, Kronstadt era și un port militar al Rusiei, pe Neva.

influența ce avea asupra unor corifei ai presei franceze. Acea jună artistă, admirată pe scenă, urmărită de un cortegiu de adoratori, deprinsă de a trăi în 'lucsul și în plăcerile modernei Babilone, părăsi de odată calea aurită, pe care călca de patru ani cu nepăsarea tinereții și se retrăsese în sanctuarul inimii sale. Regina banchetelor parisiene abdică de bună voie și lumea o perdu din vedere fără a înțalege motivul dispariției sale. În ziua când s'a decis a face acest pas atât de serios în viața unei femei, Dridri a scris amicilor săi un soiu de circulară enigmatică în care le zicea:

„Adio! Plec într'o călătorie la care am visat adese-ori; mă duc să cunosc o lume nouă de unde nu cred că m'oiu întoarce printre voi. Nu vă încercați însă să ghiciți care-i acea lume, cunoștințele voastre geografice nu se întind până la marginile ei!”

Până a nu descrie însă realizarea visului frumoasei *călătoare*, să aruncăm o privire asupra fazelor ecsistenței sale trecute, precum ne-am uita într'o grădină înflorită ce am întâlni în calea noastră.

Domnișoara Marie Chataignez se născu la Bordeaux și rămase orfană de mică copilă. Ea fu crescută de o mătușă a ei, cu care veni la Paris, când copila împlini 18 ani... La Paris! La Paris!... Cine poate spune ilusiile, sperările, visurile seducătoare, carii flutură prin mintea unei tinere fete, care se simte în primăvara vieții și în deplina înflorire a frumusețelor, atunci când ea intră în atmosfera îmbătătoare a Parisului!

Mătușă ei era amică de pansion cu celebra actriță Dejaset²⁾, care pe atunci parvenise la culmea

2) Virginie Déjaset (1797—1875), celebră actriță pariziană, care debutase încă dela vârsta de 5 ani.

talentului și fermecase publicul parisian. Ambele amice se revăzură cu mare bucurie după un șir de mulți ani și chiar de la prima întâlnire Desajet simți mare simpatie pentru Dridri.

— Draga mea, îi zise ea: ești tânără, ești grațioasă, ai tot ce trebuie unei femei ca să placă, însă îți lipsește pedestalul de pe care să poți atrage ochii mulțimii. Fie o femeie înzestrată cu darurile cele mai frumoase, dacă ea n'are norocul a se face cunoscută în Paris, sărmana! rămâne părăsită departe, ca o comoară neștiută. Tu însă, Angelico, fii fără nici o grijă; eu mă însărcinez cu viitorul tău și prin mine, promit că vei reuși a deveni o personalitate în Paris.

— Eu? replică Dridri cu glasul uimit.

— Tu!... Însă spune-mi, ai gust pentru arta dramatică?

— Nepoata mea nu visează de cât teatru, răspunse mătușa ei cu grăbire.

— Minunat! zise Desajet. În curând ea va debuta pe scena *Variatăților*. Directorul este amicul meu și va fi prea fericit de a primi în trupa lui o actriță prezentată de mine. Până atunci, draga mea, să vii în toate zilele aici pentru ca să-ți dau câte-va lecții de declamare și să repeți cu mine rolul prin care să-ți inaugurezi cariera dramatică.

Dridri, fericită de astă propunere neașteptată și cuprinsă de recunoștință, apucă mâna protectriței să o sărute; însă Desajet atrase pe gingașa copilă în brațele sale și o sărută pe ochii săi umezi de lacrimi.

În adevăr după șese luni, afișul Teatrului *Variatăților* anunță debutul D-rei Marie Angelique Chataigne, într'un rol de subretă, compus înadins pentru dânsa de autorii Duvest și Lausane.

Mari lupte între ambiție și spaimă se petrec

în sufletul unei june artiste la începutul carierii sale, atunci când sala e plină de spectatori, când celelalte actrițe privesc la dânsa cu ochi pismași și întrebuintează toate manoperile pentru ca să împiedice succesul ei. Sărmana! În acel moment critic, mintea i se tulbură, inima i se bate iute, glasul i se întuneacă. Ea ar voi să fugă, să se ascundă în fundul pământului, însă nu! Ea trebuie să înfrunte pericolul, trebuie să easă pe scenă, chiar dacă ar fi să cadă moartă de uimire... Orchestra ecsecută uvertura, cortina se ridică, lumina policandrelor inundă teatrul, publicul numeros așteaptă cu nerăbdare ca un giudecător aspru, care are să-și dea sentința... E un moment îngrozitor, căci de la el depinde succesul sau căderea, adică: viața sau moartea bieteii artiste!

Cu toate aceste, Dridri avu norocire de a produce o impresie favorabilă publicului chiar de la prima sa intrare pe scenă; un murmur încurajator se ridică în sală, când ea apăru cu figura sa vie, cu talia sa elegantă, cu farmecul tinereții sale. Ea-și jucă rolul foarte natural și la cel 'n-tăiu cuplet ce cântă, glasul ei argintiu deșteptă un răsunet voios în inimele spectatorilor. Celebra Dejaset dete semnalul aplaudării din lojă și toți o imitară, bătând din palme cu entusiasm. Dridri se simția nebună de bucurie, căci succesul ei era ast-fel consacrat chiar de la începutul piesii; ear când cortina se coborî, publicul rechemă pe fericita copilă, care se presintă cu modestie, salută lojele și parterul, zâmbindu-le grațios și primi un frumos buchet de rose de China aruncat la picioarele ei de însăși Dejaset.

Intre acte juna debutantă veni să mulțămiască protectoarei sale, care o sărută în prezența publicului, felicitându-o de succesul ce avuse. Toate lornetele din sală se ținiră spre acea lojă și ca-

valerii în unanimitate declarară că d-ra Marie Chataignez nu perdea nimic din grațiile ei afară de scenă; damele însă din contră îi descoperiră multe defecte închipuite, care erau de natură a face din copila drăgălașă un monstru înspăimântător.

Nu trecură zece minute și'n loje se presintă un cavaler de o aparență nobilă și plăcută: era contele de Farol, unul din membrii de la Joquey-Club, unul din fahsionabilii³⁾ Parisului. El avea o figură care esprima calitățile inimii și maniere de un adevărat gentilom. Intrând, contele dete mâna d-nei Dejaset după moda engleză și-i zise:

— Vin să salut luceafărul scenei parisiene.

Dejaset îi mulțami cu o zâmbire și replică:

— Salută, domnul Conte și pe d-ra Chataignez, o nouă stea care răsare pe orizontul artei dramatice.

Contele se închină tinerei artiste, zicând:

— Am admirat pe domnișoara din stalul meu; am rupt o pereche de mănuși aplaudând-o și sânt mândru de a fi cel d'întâiu a o complimenta.

Apoi adăugi, adresându-se direct la Dridri:

— Domnișoară, ați făcut în astă sară mulți fericiți și tot odată mulți nefericiți... Cavalerii v'ar aduce în triumf ca pe o grațioasă regină, însă damele v'ar scoate ochii fără milă... Și zău ar comite o mare crimă, căci nu-i nimic mai încântător și mai dulce la privit ca doi ochi frumoși, cari înnoată în flacăra triumfului.

Dridri răspunse roșiindu-se:

— Doamnele care ar vroi să mă orbească, m'ar nenoroci foarte mult, condamnându-mă ast-fel a nu mai putea admira grațiile lor.

— Bravo domnișoară, strigă Contele: am să duc damelor răspunsul d-voastră, ca să se afle că pe

3) Galanții.

cât sânteți de gentilă, atât sunteți de generoasă.

— Adaugă și din parte-mi, observă d-na Dejaset, că d-lor au prea multă ocupație cu ochii bărbaților, pentru ca să-și peardă timpul cu ochii copilelor.

— Mă duc îndată să înfig cu mulțămire această săgeată în sânul lor, zise Contele râzând.

Dar până a nu eși din lojă, se adresă încă odată la Dridri, cu următoarele cuvinte:

— Domnișoară, sânt unul din cei mai sinceri admiratori ai talentului d-voastră, dați-mi voie a spera că veți primi a mă număra și între amicii d-voastră cei mai devotați.

După finitul spectaculului, Dejaset conduse pe Dridri la hotelul unde locuia tânăra actriță și pe drum ea-i zise cu amicie:

— Draga mea, eată-te acum pe calea de a-ți face nume, avere, poziție: să te gândești totdeauna însă că o bună reputație este pentru o artistă coroana talentului și a carierii sale.

E de prisos să mai observăm că noaptea întreagă Dridri n'a închis ochii. Triumful alungă somnul. A doua zi directorul veni să-i propue un angajament de 500 fr. pe lună.

— Suma, zise el, nu e mare, dar va crește în proporție cu rolurile ce veți crea.

Contractul fu subsemnat și d-ra Marie Angélique Chataignez fu anunțată prin gazete ca una din pensionarele *Variatăților*.

Fericită de poziția ce câștigase, Dridri se ocupa cu ardoare de arta sa și pe fiecare zi atrăgea mai mult favorurile publicului. Autorii dramatici scriau roluri vesele pentru dânsa, siguri fiind de succes; jurnalele o lăudau numind-o Dejaset II, însă camaradele sale o considerau cu invidie ca pe o rivală nesuferită. Și în adevăr, sărmanele, aveau bune cuvinte de a fi îngrijite, căci toți adoratorii lor

începuseră a flutura împregiurul ei. Una din ele mai cu samă, Estera, îi declarase războiu neîmpăcat din cauza admirării ce avea contele de Farol pentru Dridri.

Estera, o celebritate a Parisului de pe atunci, purta în trăsăturile figurii sale sigiliul frumuseții ebraice. Ochii săi negri și lungăreți aruneau săgeți înfocate; părul ei forma o ghirlandă bogată pe frunte-i; talia sa era majestuoasă, umerii săi albi erau de un model perfect, însă gura ei avea o expresie disprețuitoare, care producea un efect displăcut. Ea se deprinsese a primi omagiile tuturor bărbaților, care îi erau prezentați și această deprindere îi dase un aer măreț. Echipagiile sale lusoase, briliantele de preț cu care se arăta în public, îi ridicaseră un pedestal în ochii Parisienilor. Aceștia o numiseră regina de Saba⁴⁾, nume potrivit cu soiul frumuseții sale și care-i inspira atâta mândrie, în cât nu putea suferi nici o rivală alături de dânsa. Prin urmare chiar din sara când Dridri se urcase pe scenă, Estera simți pentru tânăra actriță o antipatie instinctivă, antipatie care cu timpul se prefăcu într'o ură de moarte. Mândră de lăcomia ce afișa pretutindenea, ea găsia mulțămire a umili pe modesta ei camaradă, făcând observări puțin generoase asupra simplității toaletii sale și de câte ori o întâlnea pe străzile Parisului, Estera, culcată pe pernele caleștei, arunca din treacăt ochiri fudule asupra bieteii Dridri, ochiri la care copila răspundea printr'un zâmbet foarte malițios. Ast-fel se născu între ambele artiste o luptă surdă și neîncetată, care trebuia numai de cât să producă scandal la cea d'întăiu ocazie.

4) Regina din Saba, numită Balkis, celebră prin fastul său; Saba, oraș antic din Arabia.

Intr'o zi de repetiție generală, Estera veni la teatru în cupeul ei, după obicei, fără a se îngriji de ploaia care cădea pe strade și intră în foișor⁵⁾ purtând o roche lungă de catifea vișinie. Dridri ca o modestă pensionară de 500 fr. pe lună, veni alergând sub coperișul unei umbrele: toaleta ei se resimția de furtuna, care domnia afară și ghetele sale umede lăsau urme după ele pe parchetul foișorului. Toți artiștii precum și mai mulți amatori, cari aveau liberă intrare în culise, erau adunați pe lângă cămina⁶⁾ de marmoră și râdeau cu sgomot ascultând glumele vestitului actor comic Odry. De odată râsetele conteniră la glasul care, trecând pe dinaintea rivalei sale, zise cu insolență:

— Când nu are cine-va nici doi franci ca să poată lua o birjă pe un timp ploios, ar trebui cel puțin să-și lase botinile la ușă și să intre desculță în foișor.

Dridri la această grosolană aluzie, se roși pe obraz și observă cu glas indignat: că e mai lesne de a poseda un cupeu de cât delicateța inimii. Estera, ast-fel săgetată, ținti ochii săi aprinși asupra copilei și, apropiindu-se de ea, răcni cu furie:

— Sărmano! M'aș îngiosi poate a-ți răspunde, dacă nu mi-ar fi milă de miseria în care te afli... Privește nenorocită: ești muiată ca și când ai fi scoasă din mare...

— Care Mare? replică Dridri. Marea Roșie, în care s'au botezat strămoșii dumitale?

Un hohot general răsună în foișor la auzul acestei malițioase întrebări. Estera, înciudată, eși ca o bombă fără a găsi ce răspunde, în vreme ce toți actorii încongiurară pe Dridri ca s'o com-

5) fr. foyer, locul de întâlnire al actorilor.

6) fr. cheminée, camin.

plimenteze. Contele de Farol îi luă brațul și-i zise cu amicie:

— Estera a voit să vă insulte, dar insulta a căzut pe fruntea ei, căci ați știut a răspunde cu spirit și cu mult tact; primiți felicitările mele domnișoară... Acum permiteți-mi a vă glăsuî ca un adevărat amic: nu e destul de a avea talent în Paris, pentru a-și creia cine-va o poziție precum o meritați, căci directorii de teatru sânt niște exploatare cari gândesc mai mult la punga lor de cât la viitorul artiștilor...

— Nu înțeleg, domnule Conte...

— Bine-voiți domnișoară, a mă asculta cu răbdare și a pune cuvintele mele pe sama simpatiei ce mi-ați inspirat. Aveți acum 500 fr. pe lună și poate peste vre-o doi ani să câștigați îndoît. Ce sânt însă 12000 fr. pe an în viața parisiiană? O picătură de apă în mare, fie chiar în Marea Roșie a Esterei!... O femeie tânără și frumoasă nu poate trăi într'o atmosferă de zilnică și strictă economie; ea este chemată a domni în toată splendoarea lăcșului, a face pe publicul parisiian a se ocupa neconținut de dânsa, a eclipsa mai cu samă pe toate elegantele orașului, ca să rămăe singura stea strălucitoare în ochii lumii.

— Și pentru a veni la acca culme ce este de făcut? întrebă Dridri.

— Unicul chip, răspunse Contele cu puțină sfi-ală, este de a-și alege un amic devotat, care să fie fericit a consacra viața și averea lui la realisarca dorințelor...

— Domnule Conte, eu am doi amici, cari mă opresc de a dori un al triilea.

— Doui! esclamă Contele cu mirare.

— Unul de vreme bună și unul de vremea rea.

— Și cum se numesc? Cine sânt?

— Cel de vreme bună este caracterul meu nepăsător și neambițios.

— Și cel de vreme rea?

— Este cortelul⁷⁾ mătușii mele, care mă apără și de ploaie și de ispite.

— Aveți răspuns la toate și vă găesc adora-bilă! zise Contele oprindu-se; însă tot sper că în-
tr'o zi voi avea satisfacerea de a vedea pe Es-
tera învinsă, chiar prin armele cu care se făleşte.

— Care arme?

— Splendoarea lucului, de care a-și dori să vă
văd încongiurată.

— Adio, domnule Conte,

— La revedere mai bine! replică el sărutând
mâna grațioasei artiste.

Astfel de scene se petreceau mai în toate zi-
lele în foisorul teatrului; altele mai scandaloase
se produceau câte odată chiar din 'naintea publi-
cului. De pildă într'o piesă în care Dridri și Es-
tera aveau roluri principale, aceasta voinde să com-
promită succesul rivalei sale, întârzie înadins in-
trarea sa pe scenă. Dridri, așteptând-o în zadar,
de și o zăria între culise, se văzu nevoită a îm-
provisa câte-va fraze pentru ca să-și prelungiască
rolul și, între alte cuvinte, ea zise foarte apropo:

— Așteptarea e nesuferită atunci mai cu samă,
când persoana care trebuie să vie, este lipsita de
simțul bunei cuviințe.

Publicul înțelegând alusia, făcu să răsune sala
de aplause și dete ast-fel o lecție aspră Esterei.

Puțin timp după convorbirea contelui de Farol
cu Dridri, juna artistă primi biletul următor:

7) mold. umbrela.

Domnișoară,

Pavagiul Parisului nu merită să fie călcat de picioare delicate ca ale d-voastră. Dacă poliția m-ar îngădui, a-și întinde covoare de la poarta hotelului până la teatrul *Varietăților*; însă poliția nu înțelege actele de galanterie și s'ar împotrivi sub cuvânt de desordine publică. Nu-mi rămâne dar, de cât a lua îndrăzneala să depun la picioarele d-voastră un cupeu, care va aștepta la scară până vă veți decide a vă urca în el. Eapa înhămată la acest cupeu poartă numele de Lady, însă fiind proprietatea d-voastră sânteți liberă a o chema Estera, drept probă de amicie pentru amabila camaradă, care vă iubește atât de mult!

CONTELE DE FAROL

P. S. Echipagiul vă va conduce, când veți ordona, la o mică bombonieră⁸⁾ din strada Magdalena, care poartă numele de hotelul⁹⁾ Chataignez, fiind tot proprietatea d-voastră.

Citind acest bilet original, Dridri se apropie de fereastră și zări în curte un foarte elegant cupeu galbân. Vezeteul în livrea căta să liniștească sburdările epei de soiu, care frământa paveaoa sub copitele ei, car alătura cu oblonul¹⁰⁾ se ținea un groom ca de vr'o 15 ani, țăntuș și serios ca un personagiu important. Dridri se uită lung la acel echipagiu. Imaginea Esterei sbură pe din 'naintea ochilor ei ca o fantasmă furioasă... Însă copila, retrăgându-se iute de la fereastră, zise în gândul ei:

— Nu mă voi sui în cupeul Contelui!... Mai bine pe gios, dar onestă și liberă!

8) fr. bombonière, căsuță elegantă.

9) fr. hôtel, palat.

10) mold. portiera cupeului.

Zece zile d'a rândul ea trecu pe alături echi-pagiului, fără a ceda dorinței ce prindea trainice rădăcini în inima sa. Zilele erau senine, aerul dulce, primblările încântătoare.

— Nu, zicea Dridri, nici odată! Și însă în tot momentul ea se ascundea după perdele și admira cupeul, admira eapa sură care necheza, mușcându-și zăbala plină de spume. Mărul raiului sub formă de echipagiu lucos începea a produce influența-i seducătoare asupra fiicei Evei!

Un nou bilet de la contele de Farol veni s'aducă o nouă tulburare în mintea fragedei copile. Eată cuprinsul lui:

Domnișoară,

Biata Lady se plânge de indiferența d-voastră. Ea care e deprinsă a fi dismierdată și hrănită cu zahăr, nu a primit încă din parte-vă nici o probă de simpatie! Ce v'a făcut sârmana, de sân-teți așa de aspră cu dânsa?... Lady e blândă, celebră în Paris pentru calitățile sale aristocrate. Dacă ar avea graiu, v'ar spune multe lucruri interesante și s'ar prinde cu d-voastră a întrece tot-d'auna calcașca Esterei.

Mâine este tocmai sărbătoarea *Longchamp*; mâine es la Câmpii Elisei ¹¹⁾ toate elegantele Parisului. Faceți mulțămire frumoasei Lady ca să vă prim-ble și să se mândrească de stăpâna ei sub ochii Parisienilor... Estera a invitat două dintre cama-radele sale, cele mai impertinente și s'a lăudat că va trece cu echipagiul ei somptuos pe sub feres-trele d-voastre, înadins ca să vă umilească. Dacă

11) Champs-Elysées, celebra promenadă din Paris, către l'Arc de l'Etoile.

ați asculta pe Lady, Estera ar căpăta mâine gălbinare de ciudă, căci numai cupeul d-voastră e de culoare galbână în tot orașul.

Secretarul intim al Ladyei
CONTELE DE FAROL

Elocvența perfidă a secretarului aduse o mare schimbare în ideile junei artiste... Dridri își umplu buzunarele cu bucățele de zahăr, coborî iute scările și merse drept la Lady ca să o dismierde. Eapa necheză vesel sub mâna ei și luă zahărul; apoi întinse gâtul, ca să fie netezită. Vezeteul observă că Lady cu nimeni nu se arată așa de familiară, iar groomul replică serios:

— Iși cunoaște stăpâna.

— Așa este, adăogă vezeteul; însă de o mai sta două zile ast-fel înfiptă pe picioare, fără a face primblare, mă tem că s'a beteji.

Auzind aceste observări, Dridri atrase capul epei lângă sânul ei, o sărută gingaș, apoi se întoarse sburând ca o păsărică spărieată în apartamentul ei.

Ziua serbării Longchamp se anunță de dimineață ca o zi splendidă, ceriul era albastru, soarele luminos, aerul cald! Și cer și aer și soare invitau pe oameni a eși afară din casele lor, ca să se bucure de farmecul timpului. Giumătate din locuitorii Parisului se îndrumau spre Câmpii Elisei în tualete elegante și răspândiau veselie în atmosferă.

Ca în toate zilele cupeul galbân aștepta la scara D-rei Chataigne, însă ea decisă a merge pe gios, își făcuse o toaletă simplă și de foarte bun gust. Mulțămită de dânsa, Dridri se apropiase de oglinda dintre ferestre, când auzi trecând pe stradă o calească răsunătoare; ea deschise una din ferestre și

zări pe Estera cu amicele ei, care aruncând ochii spre dânsa, începură să râdă cu hohot.

— Sărmana! strigă Estera, așteaptă să-i cadă o birjă din cer!

La o așa insultă, copila simți tot sângele suindu-i-se la crieri; ea își puse mâna la inimă, ca să-i aline bălăile, apoi într'un acces de nebunie, fără a mai avea conștiință de ce face, se coborî iute la scară, ordonă groomului să deschidă oblonul și se aruncă în cupeu!... Lady auzind vuctul oblonului, se ridică pe două picioare și plecă în sbor.

În câte-va minute cupeul sosi la Câmpii Elisei și prezența lui atrase pe loc atenția tuturor. Forma lui elegantă, culoarea lui originală și, mai ales, gentileța persoanei închisă în el, produsera un efect extraordinar. Toți pictonii se îndesau să-l ecesamine de aproape și toți gentlemanii călări părăsiră îndată cele-l'alte echipagii și încongiurară cupeul artistei. Unii o salutau cu amabilitate și ea le răspundea printr'o zâmbire cochetă, care-i încânta; alții mai fericți îi adresau complimente și prezentau buchete de violete de Parma. Într'un cuvânt, eroina noastră fu proclamată Regina de Longchamp, și în adevăr, giudecând după cortegiul de fashionabili, cari o urmăreau, ea părea o adevărată regină.

Cupeul se sui încet la Arcul de triumf, care se înălța majestuos în fundul Câmpilor Elisei; ear de acolo întorcându-se îndărăt, se întâlni cu căleașca Esterei. Patru capete aprinse de curiozitate se plecară să vadă cine era obiectul unei asemenea ovații și, de odată îngălbeniră ca și când ar fi zărit fața îngrozitoare Meduze¹²⁾.

12) Una dintre Gorgone, având păr de șerpi și ochi cari împietreau pe oricine o vedea. Perseu i-a taiat însă capul, îngrozindu-și dușmanii cu el.

Dridri începu a râde și le zise din treacăt:

— S'a coborât birja din cer!...

Primblarea continuă până la 6 ore și tânăra artistă se bucură de un triumf foarte măgulitor. Ea era deplin răsbunată de insolența Esterei. Apoi, când ordonă vezeteului să plece de la Câmpii Elisei, Lady porni earăși cu repeziciunea unei căprioare și în curând se opri din-naintea unui hotel din strada Magdalena.

— Unde te oprești, strigă Dridri la vezeteu; dar de odată oblonul se deschise, și la oblon apăru contele de Farol, care răspunse:

— La hotelul d-voastră.

— Domnule Conte! zise copila uimită, asta-i o trădare!

— Ba-i un simplu omagiu către suverana inimii mele.

Și zicând aceste cuvinte, Contele-i întinse mâna pentru ca să-i ajute copilei a se coborî. Dridri sta neclintită în fundul cupeului, dar Contele a-dăugi:

— Biata Lady n'a mâncat nimic de azi de dimineată; fie-ți milă de dânsa, dacă nu de mine.

— Fie, replică în fine Dridri; vă sânt datoare cu o prea mare mulțămire ca să mai am dreptul a refusa.

— Sânteți un înger, exclamă Contele cu fericire.

— Un înger căzut! gândi biata copilă cu un suspin înăbușit.

.

Din momentul ce d-ra Chataignez păși pragul acestui hotel, ea intră pe cărarea unei nouă existențe de lucș, de plăceri, de nebunii parisiene, o viață în care amorul propriu găsia toate satisfacerile dorite, fără însă ca inima-i să fie pătașă la ele.

Hotelul pus la dispoziția ei de contele de Farol era un cap-d'operă de arhitectură italiană; mobilierul lui realiza minunile Halimalei. Salonul principal se deschidea pe o grădină plină de plante exotice și umbrită de copaci mari de Paulonia¹³⁾, un adevărat colț de raiu. Acel salon era ornăt cu oglinzi nalte și cu tablouri lucrate de cei d'întăiu pictori moderni; el comunica prin porți de cristal cu alte două mici saloane, unul mobilat în stil persian și cel-alt în stil pompeian.

Camera persiană era înbrăcată pe pereți cu stofă citarie¹⁴⁾ de Brusa și pe parchet cu un covor de Smirna, care producea sub picioare efectul unui gazon molatic.

În unghiurile lui se rotunzeau patru divanuri acoperite cu șaluri în dungi de diferite culori. O lampă de argint, de formă maurescă, se cobora din mijlocul tavanului și răspândia o lumină misterioasă în acel cuib de visuri orientale. Camera pompeiană era întreg ornată cu mobile romane de bronz, care-i dau un aer de antichitate și care deșteptau în minte imaginea traiului casnic de pe timpul împăratului August, pe când artele frumoase aveau să ajungă la gradul cel mai înalt de perfecție.

Sala de prânz, spațioasă, bine luminată cu trei ferestre mari, era învelită cu *pele nohucie*¹⁵⁾ de Cordova¹⁶⁾ și conținea un asortiment frumos de mobile de stejar sculptat, toate adunate de prin casteluri cu multă dificultate și cu prețuri fabuloase. Ear mai cu seamă camera de culcat înfățișa o adevărată feerie! Patul de abanos avea forma paturilor regale, purtând un baldachin de patru

13) fr. Paulownia, copaci de ornament, originari din Japonia.

14) mold. ca citul. Brusa, oraș în Asia Mică.

15) mold. de culoarea năutului, galben deschis.

16) Loc din Spania, renumit pentru industria pielariilor.

coloane lucrate la strung cu o măiestrie perfectă și fiind capitonat cu brocart vișiniu de Lion. La colțurile acestei camere delicioase se iviau statuate de marmoră de ale celebrului sculptor Pradier¹⁷⁾, una reprezentând Amorul, a doua Înocența, a triia Cochetăria și a patra Voluptatea. Pe părți erau aninate oglinzi de Veneția și pe cămin strălucia o pendulă de argint încrustată cu lapislazuli.

E de prisos să mai cercăm a descrie numeroasele obiecte de artă răspândite prin apartament: etajere de palisandru înghesuite cu mii de bagatele prețioase, precum filigrane de Geneva, coraliuri de Neapole, cutii de lac de Japon, porțelane de China, etc.; e de prisos să mai enumerăm lampile de malachit, argintăria masivă de prin bufeturile, lăzile de porțelană de Sacsă, în care înfloriau arbori de camelia și de naramze¹⁸⁾. Vom adăugi numai că grajdurile hotelului conțineau șese cai de preț, doi de călărie și patru de ham și că în șură se găsea un landau, o victorie¹⁹⁾ și faimosul cupeu galbân, care a jucat un rol atât de important în viața eroinei noastre.

Totul era somptuos și perfect! Dridri se afla în elementul ei. În fiecare crisalidă este ascuns un fluture strălucitor! În fiecare femeie este ascunsă o regină! Femecea se naște cu instinctele eleganței și frumosului; ea simte că toate odărele pământului sânt create pentru dânsa: flori, parfumuri, petre scumpe, arte, industrie ornamentală, etc., și nu e departe de a crede că însuși soarele a fost aprins în ceriuri numai și numai pentru

17) James Pradier (1794—1852), sculptor francez, născut la Geneva. Artă sa se caracterizează prin grația și delicatețea afectată a stilului.

18) mold. portocali.

19) Trăsuri deschise.

ca să lumineze grațiile ei. Pe când bărbatul are nevoie de ani întregi spre a se ciopli și a aduna la oare care grad de distingere, femeia în câte-va săptămâni se metamorfozează ca prin vârguța²⁰⁾ unei zâne și se apropie de perfecție. Crisalida se deschide, fluturul ese sburând și strălucitor la soare.

Dridri, care trăise până atunci în simplitatea unei vieți lipsită de avere, deveni în curând una din primele dame elegante din Paris. Pe cât era plăcută ca artistă la teatru, cu mult încă ea dobândi renume de castelană amabilă în hotelul ei. Gustul perfect al tualetelor sale servia de model societăților bogate din capitală, în cât multe din obiectele de lăce purtau numele ei. Așa cusătoresele vindeau mantile și capele à la *Chataigne*, orfevrii lucrau medalionuri *Chataigne*; caretașii fabricau cupeuri *Chataigne* și culoarea galbână fu declarată de modă chiar din ziua serbării de la Longchamp.

Dridri avea loje cu anul la Opera Italiană²¹⁾ și la Teatrul Frances²²⁾; ea asista în avant-scenă la toate primele reprezentări de piese nouă; ea nu lipsia nici-odată de la alergările de cai de la Chantilly și când un domino elegant intriga cu spirit pe fashionabilii de la foisorul Operii celei mari în nopțile de carnaval, toți se giurau că e Dridri.

În adevăr, nimic nu lipsia eroinei noastre pentru ca să străluciască în toată splendoarea parisiană, căci contele de l'arol pusese toată averea lui la picioarele iubitei sale amante, fiind mândru și fericit de concheta sa. El se credea născut cu misie de a-i îndeplini toate capriciurile ei și prin urmare nu se trecea o zi fără ca

20) Magică.

21) Din Paris.

22) Comedia Franceza.

să-i aducă nouă obiecte de tualetă sau de artă: șaluri, mătăsării, bijuterii, dantele, tablouri, etc., etc...., astfel încât Dridri îi dase în glumă porecla de contele de Bazar.

Jună, veselă, spirituală, seducătoare în deplină putere a cuvântului, ea avea — lucru lesne de înțeles — un cortegiu foarte numeros de adoratori; puțini însă se bucurau de favoarea de a pătrunde în sanctuarul divinității lor și aceștia erau numai amicii intimi ai Contelui. Dominați de un farmec neînvins, ei ar fi părăsit ori-ce adunare aristocrată din cartierul *Saint Germain*, pentru ca să petreacă sara în saloanele hotelului *Cha-taignez* și ar fi schimbat chiar masa lui *Luculus*²³⁾ pe un supeu animat de spiritul frumoasei artiste. Toți făceau în giurul ei un concert de complimente, de suspinuri, de declarații amoroase, în cât Dridri îi numia *orchestrul meu*, precum o regină zice *curtea mea*. Acea denumire era cu atât mai potrivită, că vesela copilă atribuisese fie-cărui din adoratori caracterul unui instrument: așa de pildă unui mare financiar care se lăuda neconținut cu milioanele lui, ea-i zicea: *la grosse caisse*²⁴⁾; unui marchiz care se făcea că are vedere scurtă, pentru ca să nu salute pe nimeni, ea-i dase porecla de *clarinette*; clarineta fiind instrumentul favorit al orbilor din Paris. Unui lung și uscat cavaler de Malta²⁵⁾, care ofta mereu lângă dânsa, îi lipise titlul comic de *Flautul fermecat* etc. Unul însă dintre ei, un englez din cele mai însemnate familii din Scoția, lord Artur B., era mai serios înamorat de Dridri

23) General roman (s'a distins în lupta cu Mitridate), faimos pentru luxul ospetelor sale.

24) fr. toba mare.

25) Ordin cavaleresc, din timpul Cruciatelor.

și tot odată mai rezervat în purtarea lui. El locuia în Paris de patru ani, era amicul celebrului Lord Seymour, care a fost tipul Englesului elegant și ecescentric și devenise unul din oaspeții cei mai esacți ai hotelului Chataignez. Fiind în relații intime cu contele de Farol, lordul Arthur nu lăsa să treacă o zi, fără a face visita sa afectuoasă tinerei artiste, mulțămindu-se numai de a o privi în tăcere și păstrând neconținut o fisionomie demnă și rece. Dridri îl numise *lord Nord*.

O singură dată el cercă a pune conversația pe calea înflorită a sentimentului, dar găsi calca prea îngustă pentru doi și se retrase cu prudență îndărăt. Era într'o sară din luna lui Maiu; d-ra Chataignez se afla în grădină, culcată într'un hamac aninat de doi salcâmi înfloriți și admira efectul lunii asupra frunzelor copacilor. Lord Arthur se puse pe o canapă de bronz și după câte-va minute de contemplare zise:

— Frumoasă sară!

— Frumoasă ca luna, care o luminează, răspunse artista.

— Mai frumoasă încă!... Frumoasă ca d-stră, replică Lordul cu giurățenie de glas.

Dridri privi cu mirare la el și zise zâmbind:

— Milord, eată cel întâiu compliment, ce-mi adresezi de când ne cunoaștem... Are să se schimbe vremea.

— Ba nu, domnișoară, căci de ar fi după dorința mea, toate zilele și nopțile ar fi pentru d-stră pline de lumină, de fericire, de...

— Și de ce alta? întrebă copila cu puțină cochetărie.

— De amor! răspunse lord Arthur, făcându-și curagiu.

Dridri căzu pe gânduri. Englesul se apropie de dânsa și-i zise uimit:

— Spuneți-mi drept domnișoară: iubiți pe contele de Farol?

— Contele-i cel mai bun amic al meu.

— Intre amicie și amor distanța e mare!... Inșă dacă ași veni și eu la rândul meu ca toți cei-l'alți să vă spun că vă iubesc, ce mi-ați răspunde?

— Milord! Am declarat ducelui de Valmont, că nu-l pot iubi, pentru că-i înșurat; am declarat arhiducelui de Brenis că nu-l pot iubi, pentru că-i holteiu²⁶⁾; am declarat prințului Osticoff că nu-l pot iubi, pentru că-i Rus și d-tale ți-ași declara că nu te pot iubi pentru că ești Engles.... Eu mă aflu fericită de amicia Contelui și nu doresc nimic mai mult.

— Vă înțăleg, replică lord Arthur cu tristeță, și vă mulțămesc de francheță... Ori-care să fie soarta noastră, eu rămân același către d-stră, domnișoară, și vă stimez încă mai mult.

Zicând acestea, lord Arthur sărută mâna artistei și eși din grădină. Rămasă singură, Dridri se simți pătrunsă de melanholic; un fragment din conversația precedentă trecea neconținut ca o fantasmă prin mintea ei: *între amicie și amor distanța e mare!*

— Amorul, gândia copila; amorul! Ce să fie această patimă puternică? Ce fericire, necunoscută mie, trebue să producă în realitate, când chiar pe scenă, în comedii imagine, ea produce așa de profundă impresie!

Și tot lăsându-și cugetarea pe valurile acestei reverii fermecătoare, ea suspină și începu a cânta încet o romanță cu refrenul următor:

Amor, amor
Incântător!
Amor, amor
Te chem cu dor.

26) mold. neinsurat.

Un acsiom pretinde că: *a vorbi de amor este a face amor*. S'ar putea cu drept adăogi că *a cânta amorul este a-l dori...* Tânăra noastră eroină se găsia acum în acea criză sufletească, unde femeia simte că-i lipsește adevărata viață a inimii, adevăratul țel al misiei sale pe pământ, iubirea, coroana femeii!...

Lord Arthur, întorcându-se la hotelul său, chemă îndată pe intendentul său și-i zise:

— Sir Brown, cum stau trebile contelui de Farol?

— Rău, răspunse Brown. După ordinele ce mi-ai dat am luat informări esacte și am aflat că averea sa e în deficit. Contele a subsemnat mai multe obligații ale căror termene sânt ecsirate și nu cred să aibă cu ce să le plătiască.

— Cumpărat-ai toate biletele sale?

— Am cumpărat până acum pentru suma de 368.000 fr.

— Prea bine! Reclamă îndată prin tribunalul de comerț lichidarea acestei sume în numele d-tale și dacă debitorul va întârzia cu plata, cere lichidarea lui la *Clichy*.

— Bucuros Mylord.

Sir Brown eși, ear lord Arthur, aruncându-se pe un divan, zise în sine cu mulțămire:

— Secestrând pe Contele, rămâne locul vacant în hotelul Chataignez și poate să-l ocupe. Parisul e un chaos în care se prăbușesc rapide averile cele mai mari, pozițiile sociale cele mai solide; el este un balaur care înghite zilnic mulțime de ecsistențe tinere și de reputații neatinse. Patrimoniul contelui de Farol, patrimoniu de un milion și giumătate, se risipi în timp de patru ani și de-odată gentilomul se trezi ruinat, prigonit de creditori și amenințat să-și pearcă

libertatea. Deșteptare grozavă dintr'un vis încântător!

Contele luă pe loc o decizie supremă și scrisese amantei sale:

Iubita mea contesină,

Cunoscând nobleța inimii tale nu vreau să-ți ascund poziția critică în care am ajuns. Sânt ruinat! Mai mult decât ruinat, sânt falit; căci, vânzând tot ce am, nu-mi rămâne cu ce să lichidez datoriile mele. Falit!... Aceasta mă desperează, fiind o pată pe numele părinților mei!... Două drumuri îmi sânt deschise: să mă împușc, sau să mă fac soldat. Ucigându-mă nu șterg pata; angajându-mă în oaste, am mângăerea de a plăti măcar datoria mea către patrie.

Adio dar, scumpa mea Contesină!... Chiar în acest moment plec la Alger ca să întru în armata Africii. Dea Domnul să fiu ucis la cea întâiu lovire cu Arabii! Am curajul ca să mor și nu am curajul să-ți zic adio, din viul graiu... Adio! Gândurile mele vor fi cu tine până în ultima oră a vieții mele... Adio!...

Postul Conte de Farol.

Dridri primi acest bilet a doua zi după o masă mare, ce dase Contele amicilor săi și în care el se arătase mai vesel decât tot-de-auna. De abia copila uimită finise de citit biletul și hotelul se umplu de oameni ai tribunalului de comerț, cari veniau să aresteze pe Conte. Dridri avu prezența de spirit a le spune că Contele ar fi plecat în Belgia pentru ca să asiste la duelul unui amic al său și astfel făcu să i se peardă urma. După dâșii se presintă sir Brown, omul de confiență al lordului Arthur și reclamă suma de 368.000 fr.

— Contele-i absent, îi zise d-ra Chataignez.

— Vreți să ziceți că-i fugit? observă sir Brown.

— Ce te face a crede?...

— Contele a fugit pentru că nu mai are mijloace de a solda creditorii și noi rămânem pe pavea, caliciți din cauza lui!... Cine ar fi crezut ca un gentleman ca d-lui cu tradiții de familie onorabilă, își va compromite ast-fel numele, declarându-se falit, fără a se îngriji de scandalul ce va produce această veste în publicul parisian!...

— Scandal?... strigă copila înspăimântată.

— Negreșit domnișoară. Toate jurnalele au să relateze nu numai ruinarea și dispariția Contelui, dar și chipul cum s'a ruinat prin cheltueli mai presus de averea sa. Vă las a gândi ce comentarii scandaloase au să se publice asupra onorabilității Contelui. Cel mai puțin la care d-lui se poate aștepta, este de a se videa tratat de cavalier de industrie.

— Sir Brown! observă Dridri indignată, nu uita că ai onoarea de a vorbi de contele de Farol.

— Mă ertați, domnișoară, răspunse Brown cu umilință, mă ertați... Poate că în disperarea mea am întrebuițat vre-o calificare cam supărătoare pentru Domnul Conte. Însă gândiți-vă că eu rămân păgubaș de suma considerabilă de 368.000 fr., întreaga stare a mea ș'a familiei mele!...

Aici sir Brown se făcu a plânge, ascunzându-și ochii cu mâna; apoi schimbându-și tactica, el atacă o altă strună, în vreme ce observa pe furiș fisionomia d-rei Chataignez.

— Ce trăsnet pentru familia Contelui! exclamă el pe un ton tragic. Falit! Falit unul din cei mai însemnați membri ai aristocrației franceze! Ce durere de moarte mai cu samă pentru sora d-sale, ducesa de Briennes, care-l iubește cu adorare!...

Sărmana! când a citi gazetele de mâine, a fi în stare să înnebunească!...

Dridri simți un fior rece prin inimă și, într-un acces de sublimă generositățe, ea întreabă:

— Nu mai rămâne nimic din averea Contelui?

— Nimic!... Conte a vândut pe rând moșiile sale și a aruncat banii pe fereastră cu nepăsarea unui nobil risipitor... singur hotelul acesta mai rămâne; însă acesta este înscris pe numele d-voastră și creditorii nu pot să ridice nici o pretenție asupra-i... Hotelul este proprietatea d-estră cu tot ce cuprinde în el și d-estră nu sânteți responsabilă de nebuniile Contelui.

— Te înșeli sir Brown! replică Dridri. Chiar astăzi eu îl voi scoate la vânzare și polițiile contelui vor fi toate achitate. D-ta mergi de oprește orice măsuri ar fi de natură a compromite cât de puțin numele Contelui și liniștea surorii sale. Eu pun garanție pentru el.

Sir Brown salută pe Dridri cu respect și se duse îndată să înștiințeze pe lord Arthur de rezultatul vizitei sale; car Dridri, agitată ca de friguri, se ocupă fără întârziere cu formalitățile vânzării hotelului Chataignez. Ea putu realiza în puține zile o sumă considerabilă pe acest imobil și plăti datoriile Contelui. Nobila copilă se desfăcu fără multă mâhnire de lăcșul princiar, în care se deprinsese a trăi de patru ani, dar nu se putu opri a plânge când se despărți de Lady. Săvârșind acest act de sublimă abnegare și mutându-se într'un apartament din Strada Havrului²⁷⁾, Dridri trimise contelui de Farol următorul bilet la Alger:

Iubitul meu Conte,

Fii liniștit! onorul d-tale este ferit de orice

27) Rue du Havre.

pată, creditorii d-tale sânt plătiți. De vreme ce soarta ne-a despărțit pentru tot-d'auna, îți trimit un adio de cea mai sinceră amicie și rog pe Dumnezeu să-ți păstreze zilele în cariera periculoasă ce ai adoptat ca un adevărat gentilom, brav și onorabil.

Amica d-tale

MARIE ANGELIQUE CHATAIGNEZ

Contele îi răspunse aceste trii cuvinte: „Mulțumesc, sora mea”.

Să lăsăm acum pe Dridri fericită de nobilul ei sacrificiu și să facem cunoștință cu un alt personaj, care a ocupat un loc important în existența junei artiste. Vom vedea cum soarta conduce print'un șir de întâmplări extraordinare două ființe una către alta și le face a se întâlni pe calea vieții.

II

Încercarea de răscoală din ziua de 28 Mart 1848, care avu în Iași o nereușire atât de tristă, grație unor șefi buni de gură și mai buni încă de fugă, obligă pe mulți tineri din Moldova, victime ale entuziasmului patriotic, a se deștera²⁸⁾, pentru ca să scape de persecutările unui guvern cuprins de spaimă.

Unul din ei, pe care-l vom numi Vali, era mai cu deosebire amenințat de a resimți efectul acelei spaimе domnești, care se traducea în acte de cruzime, însă el parveni a eși din capitală și a se refugia în munții Hargului.

În momentul de plecare, tatăl său, om venerabil, cu minte naltă și cu inimă tare, îl îmbrățișă și-i zise:

28) A se exilă. Printre acești tineri fusese însuși V. Alecsandri.

— Fătul meu, a sosit pentru tine timpul pribegiei, mergi și fii bărbat tare în toate păsurile vieții.

Vali sărută mâna părintelui său cu lacrimi în ochi, apoi se sui cu sora lui într'o caleașcă înhămată cu doi telegari voinici și se îndreptă spre bariera de la Copou.

— Niculae!, zise el către vezeteu; este cineva la barieră?

— Zăresc vr'o câți-va soldați, răspunse veze-teul.

— Dă bici cailor și treci în fugă printre dâșii! ordonă sora lui Vali.

Și pe loc telegarii se repeziră și trecură ca fulgerul printre păzitorii de la barieră. Caleașca se opri la una din viile de la Copou, unde îl aștepta pe Vali o trăsură cu patru cai.

Tânărul sărută pe iubita lui surioară, îi zise adio și se depărtă de ea. În curând el plecă spre munți, apucând pe drumuri laterale și, după două zile de o călătorie plină de incidente diverse, trecu râul Moldova pe podul de la Cristești și sosi la Hangu.

Visul său, în urma evenimentelor din capitală, nu țintea la mai puțin decât la răscularea poporimei muntene²⁹⁾ pe care vroia s'o reverse ca un torent asupra tronului... Vis naiv al unei închipiri de poet! Acel tron devenise în adevăr un simplu *scaun muscălesc*, după zisa mulțimii, dar prestigiul lui nu se stinsese încă în ochii țării, căci țara zăcea în amorțire și întunec!

Vali găsi în curtea boierească de la Hangu, o adunătură de vre-o 200 Români înarmați cu topoare, cu lănci, cu coase și cu puști.

— Eată — zise el în sine — începutul realizării visului meu!

²⁹⁾ Dela munte.

Prințul C., proprietarul Ilangului, întâmpină pe Vali cu îmbrățișări și-l rugă să facă un cuvânt elocuent țăranilor, pentru ca să-i înflacăre și să-i pregătiască de luptă. Tânărul refugiat primi cu bucurie sacra misiune de orator revoluționar și, după obiceiul oratorilor, își dresе glasul mai întâiu, cătând a produce note vibrante, care să pătrundă adânc în urechile ascultătorilor.

Era în spre sară, pe când natura pare că e în așteptare de un eveniment misterios. Soarele — coborându-se după creștetul munților, părea că regretă de a nu putea asista la o scenă atât de nouă în plaiurile Carpaților; ear câte-va raze răslețite printre brazi se furișau în desimea frunzelor ca niște șerpi de aur. În vale vuia Bistrița pe patul ei de bolovani, și pe cărările ei de pe coastele dealurilor se zăriau șiruri de plăeși, urcându-se spre curte la chemarea răsunătoare a unui buciun.

Țăranii formaseră un rond mare împregiurul lui Vali. Esaltat și uimit, tânărul nostru admira tipurile frumoase și caracteristice ale locuitorilor de munte; în fie-care plăeș el privia pe un demn pogorător din vitezele legioane ale lui Traian; pe un adevărat nepot de ai veteranilor lui Ștefan-Vodă...

Vali improvisă dar un discurs colorat de poesia ilusiilor sale, grăind de patrie, de glorie, de libertate, de egalitate, de fraternitate, de virtuțile strămoșilor, de viitorul măreț al României, etc., etc... Apoi vroid să închee prin o perorație aprinzătoare, el se adresă de-a dreptul la țărani, zicându-le:

— Ați aflat ce s'a întâmplat la Iași?

— Am aflat, răspunse un vânător nalt și spătos, anume Crețul. Ci-că Vodă ar fi prins pe ciocoi și le-ar fi tras o sfântă de bătae... cum s'ar zice

bătaea păpușoiului. Bieții ciocoi! nu le-a fi fost prea îndemână.

Un hohot răsunător se ridică și făcu într'o clipă giurul rondului. Vali se miră mult de acest râs produs prin imagina suferințelor boierești; însă, presupunând că poate vestea întâmplărilor din Iași ar fi agiuns desfigurată în sânul munților, el întreprinse a face istoricul zilei de 28 Mart, sub culori vii și înfiorătoare. El spuse deci în cuvinte colorate și bine alese, cum feciorii de boieri, indignați de abuzurile Guvernului, se întruniră cu decideră de a cere de la Domn vindecarea suferințelor țării, îmbunătățirea stării clasei de gios, respectarea libertății individuale, egalitatea pentru toți dinaintea legilor, desființarea privilegiilor, libertatea gândirii și a presii, luminarea poporului prin învățământul obligator și gratuit, moralitatea impiegatilor, etc., etc...; cum Guvernul trimisese în contra lor mai multe sute de soldați ametriți prin băuturi spirtoase, și o ceată de arnăuți³⁰⁾ deghișați în haine militare, cari se purtară ca o bandă de hoți; cum nenorociții amici ai poporului fură înșelați cu promiteri false din partea Domnului *de consimțământ la cererea lor și apoi* prinși, legați, sdrobiți de straturile puștilor, târați de păr de-a lungul stradelor și închiși la cazarmă ca niște făcători de rele; cum arnăuții, comandați de Aga³¹⁾ orașului, luase orașul în pradă, năvălind prin casele oaminilor și furând tot ce le cădea la mână, arme, bani, argintării, etc...; cum lumea înspăimântată se credea în timpul Enicerilor și fugia în toate părțile și cum în fine adevărații patrioți erau desemnați a fi victimele răsbunării domnești.

Vali se înălța la culmea elocvenței și spera să

30) Mercenari albanezi.

31) Prefectul Poliției.

producă o impresie adâncă; însă un om cărunț îl întrerupse... întrebându-l:

— Pentru ce s'au răsculat boierii asupra stăpânirii?

— Pentru ca să scape țara de o domnie tirană și degradată, răspunse oratorul nostru.

— Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor! replică bătrânul clătinând din cap.

Vali rămase mut. Necompătimirea țăranilor pentru soarta boierilor, îi smulse de pe ochi un vâl care-i ascunsese adevărul pân'atunci: tristul adevăr, că distanța socială dintre clasa privilegiată și popor, desvoltase în inima pöporului o indifeerență absolută în privirea boierimii și că abuzurile impiegaților facuse pe Români a stigmatiza cu porecla de ciocoi pe toți acci cari nu erau din rândul lor. Vali, astfel trezit din ilusiile sale, începu a se cam îndoi de concursul gloatelor la realizarea proiectului său și, sub efectul amărării care-i înundase inima, el era acum să apostrofaze pe țărani într'un mod violent: „O voi, nedemni urmași ai lui Traian, strănepoți degenerați ai lui Ștefan cel mare! Voi...”. Când de-odată, un străin apăru călare în curte, aducând o scrisoare de la Peatra. Prințul C. se retrase de-oparte cu amicii lui și le citi răvașul. Toți se întristară și căzură pe gânduri, căci printre multe alte vești rele, corespondentul mai adăogia că poliția din Iași ar fi arestat un mare număr de persoane, pe care le supunea la torture în întunericul închisorilor, că o sumă de tineri boieri ar fi fost espeduiți spre Dunăre în căruțe de poștă, ear că sosind în pădurea de la Poeni, nu departe de capitală, ar fi fost uciși de arnăuții cari îi escortau; în fine că unul din șefii miliției, prințul G., plecase către munți cu un regiment de soldați și cu mulți slujitori, pentru ca să calce Ilangul în agiunul Invierii, etc., etc.

Știrile aceste provenite din *isvor sigur* ca toate veștile ce se nase și se împrăștie în timp de tulburări, erau de natură a inspira îngrijire. Prințul C. formă îndată cu amicii săi un soi de consiliu de războiu, pentru a chibzui mijloacele de împotrivire și de apărare.

Unii din membrii acelui consiliu, propuse de a merge cu țărani de vale, pe malul Bistriții și a se așinea la capra podului de la Răpciune, pentru a opri trecerea dușmanului.

Un altul, unindu-se cu acest plan, adăogi cu prudență, că ar fi o măsură destul de nemerită, ca să dărâme chiar podul.

Un al triilea, mai fantacist, opină de a se înainta pe culmea dealului Doamnei și de a se așeza pușcași prin copacii de pe marginile drumului, pentru a ploua cu glonți în capetele soldaților; însă un al patrulea pretinse că nu ar fi o mișcare strategică de a merge înaintea pericolului cu o mână de oameni rău înarmați și nedăprinși cu războaie; prin urmare el găsi mult mai avantajos de a sta locului pe piscul unde era casa boierească din Hângul, fiind această poziție tare și grea de luat cu asalt.

De față la acest consiliu războinic, se afla și un vechiu Enicer³²⁾, anume Mehmed-Aga, care făcea de câți-va ani negoț de cherestè. El ascultă serios toate opiniile, cumpăni în minte toate planurile; apoi, luând cuvântul, zise cu un accent turcesc, destul de original:

— Boieri d-voastră, să mergem la pod la Răpciune, bun este; ama dacă dușmanul trece Bistrița pe aiurea și ne încongiură pe la spate, noi ne găsim prinși între foc și apă! și asta rău este. Să ne urcăm pe dealul Doamnei și acolo să ne

32) Soldat din garda Sultanului Turciei.

acățăm ca maimuțele pe copacii..., bun este; ama dacă dușmanul dă foc la pădurele, noi sântem fripți și asta rău este! Să stăm aice pe loc închiși în curte pe vârful piscului, bun este; ama la batalia omul se 'nferbântă, are sete, trebuie apa la dânsul... aice apa nu este, cișmea nu-i, aice apa se aduce cu sacaoa din vale. Ce facem noi dacă dușmanul ne taie isvoarele? Când se 'ncepe focul bumba, bumba, bumba, cum stingem setea la noi?... foc la şușanca³³⁾, foc la inimă, foc la gură... Ama, asta rău este! Eu cred, boieri d-voastră, că am nimeri mai bine dacă ne-am retrage mai în fundul munților, la schitul Hangului, unde sânt ziduri tari cu patru turnuri și unde apa este. Acolo ne punem la metereze și împușcăm tot în plin, bumba, bumba, bumba ha!

Planul lui Mehmed-Aga, deși espus astfel într'un mod comic păru cel mai cuminte și fu adoptat în unanimitate.

Deci se ordonară pregătirile necesare pentru retragere pe-a doua zi la schitul Hangului, ear spre pază nopții se așezară sentinele pe la diferitele locuri învecinate cu casa, se trimise zece pușcași călări la capătul podului de la Răpciune și se împărți merinde la oamini adunați în curte.

Acum noaptea se lățise, ca un văl negru cusut cu briliante; o lună plină poleia valurile Bistriții și îmbrăcase munții cu o draperie fantastică de lumină. Românii aprinseră mai multe focuri în curte și se grupară cete, cete împrejur, grăind, povestind, glumind și râzând de păcăliturile ce-și adresau după obiceiul lor. Vali se preumblă printre grupe, repurtându-se cu gândul la timpurile acelea de bărbăție, unde poporul nostru era datat cu viața războinică. Adese-ori el cercase a-și în-

33) Pușcă lungă, albanezească.

chipui o tabără de ostași români din epoha lui Ștefan-Vodă și o convorbire dintre acci oameni, cari trăiau în frăție cu moartea și care-și oțeliseră inima în focul luptelor necurmăte. Îmbătat de pocsia munților și-a nopților, răpit pe aripile imaginării afară din domeniul realității, el crezu un moment că-și vede visul cu ochii. I se păru că se videă cu patru secolî în urmă, că se găsia în agiunul bătăliei de la Valea-Albă, și asculta uimit șoaptele de prin pregiurul focurilor. Eată ce auzi:

— Măi flăcăi, înțelesu-ați voi ce a spus boierul cel fugit din Iași?

— Ba cât hâciu ³⁴⁾; el grăia 'păsărește.

— Ci-că să ne ducem ca să alungăm pe Vodă, pentru-că Vodă a prins pe boieri cu mîța 'n sac și i-a pus la pedcapsă. Așa pare-mi-se c'am înțăles eu.

— Și ce avem noi cu boierii? Ei ne ciomăgesc pe noi, Vodă pe dâșii... parte dreaptă.

— Bătaia-i din rai, vorba ceea.

— Dar dacă or veni oaminii stăpânirii să ne calce în locurile noastre?

— Pentru ce să vie, fârtate?

— Pentru ca să ne ceară sama de ce ne-am adunat cu arme la curte.

— Le-om spune că ne-a poruncit stăpânul.

— Dar dacă nu s'ar mulțami cu atâta și-or căuta să ne facă vre-o daună?

— Atunci i-om ciomăgi și noi pe dâșii.

La acest răspuns simplu dar cuprinzător, un cîmpoier se puse a cânta:

Mult mi-e drag, mult mi-e drag,
Frațiorul de ciomag!

34) mold. de loc, cât de puțin.

În dușmani cu el ma bag
 Și le frag și le frag, etc., etc.

Vali deșteptat din vis se depărtă de țărani și se apropie de societatea damelor, care eșiseră în balcon, ca să admire frumuseța nopții. Aice se vorbea de reprezentația ce se dase cu puține zile înainte pe teatrul din Iași în folosul săracilor și de talentul cu care diletanții aristocrați giucaseră rolurile lor.

Grațioasa prințesă Olga, sora prințului, rugată de toată compania³⁵⁾, cântă un cuplet din vodevilul frances: *La poste d'honneur*; ear Vali, inspirat de armonia glasului, improvisează pe loc un sonet, o minune de sonet, plin de poesia cea mai delicată. Din nenorocire, el nu se gândi a-l pune pe hârtie și îl uită până a doua zi; însă junele improvizator se mângâia de pierderea aceluia cap d'operă, observând cu multă justete că e mai bine pentru un poet să-și uite singur versurile, de cât să le uite lumea!

A doua zi, un lung șir de calește cu dame elegante, de briști, de servitori, de care cu merinde, de țărani pe gios și de câți-va călăreți cari precedau cortegiul, se îndrumau pe valca ce duce la Ceahlău, trecând pe la schitul Ilangului.

Acest schit, odinioară adăpost de călugărițe, era acum părăsit și începea a se degrada. Ca toate monăstirile vechi, ascunse în munți, el era întărit cu ziduri nalte, dintre care unul se dărâmasese de curând și cu patru turnuri ridicate pe la unghiuri. Unul din acele turnuri cuadrate sub care se deschide poarta, servia de clopotniță. În lăuntrul schitului se găsea încă o mică biserică de peatră, și câte-va chilii prin care șucra acum vântul pustietății. Earba

35) fr. *compagnie*, adunare.

crescuse mare în ogradă și acoperise lespezile mormintelor, de prin pregiurul bisericii. Câte-va cruci de lemn zăceau răsturnate prin buruene, ca o tristă mărturie de părăsire.

Agiungând în acest loc singuratic, pe care moartea pusese acum stăpânire și care inspira o adâncă tristeță, damele se adăpostiră într'o chilie ear bărbații se pregătiră de apărare.

Mehmed-Aga fu însărcinat să pue în practică cunoștințele sale de strategie, ca unul care în calitatea sa de enicer, trebuia să fie deprins cu luarea și cu apărarea cetăților. Prin urmare, el așeză câte opt pușcași în fiecare turn, puse sentinele deștepte împregiurul schitului, alese vre-o zece flăcăi de-i postă avant-gardă la 200 de pași departe de ziduri, în marginea unui rediu ³⁶⁾ de molivți prin care trecea drumul; ear cât pentru gloata înarmată cu lănci și topoare, el o înșiră pe din întrul schitului, dealungul zidului dărâmat care era în față cu rediul.

— Când s'a ivi dușmanul, zise Mehmed țăranilor, și s'a cerca să dea însuși, voi să-l împușcați cu bolovani; asta artilerie este!

Ziua întreagă se trecu în așteptare. Un nou răvaș din *isvor sigur* aduse vestea *sigură*, că o armată numeroasă ar fi plecat de la Peatra și chiar că ar fi început a sui dealul Doamnii.

Un om necunoscut se opri la poarta schitului, lăsând în mâna unui plăeș un sac mic de praf și zicând că se întoarce în curând ca să ia parte la luptă. Un cioban coborât din vârful munților, pretindea că zărise în depărtare cete mari de slujitori și luciri de arme printre ei. Acrul era plin de vești îngrijitoare, însă liniștea cea mai deplină se arăta pe fețele Românilor, ei păreau a nu avea

36) mold. pădurice.

conștiință de pericolul care-i amenința și continuau glumele lor, ca în zi de sărbătoare. Cu cât însă lumina scădea, cu cât umbrele serii se întindeau pe văi, o umbră de seriozitate acoperi frunțile Hanganilor, căci amurgul aduce spiritul meditației, pe aripile sale. Amurgul e pragul nopții, anunțatorul misterelor întunecului, balaurul care înspăimântă soarele și-l face a se retrage grabnic cu toată pompa lui de raze aurite și veselitoare.

Încă o clipă și ceriul se întunecă și munții luară forme fantastice și codrii începură a se răsună de vuet bizare. Toate buhnele și cucuvaele, începură a se trezi între ruine, chemându-se cu țipete înfiorătoare. Țăranii își făcură cruce:

— Sămn rău! observă unul.

— Sămn de moarte, adăugă altul.

Tocmai atunci se ridică în văzduh și urletul lung al unui câne, pe afară de ziduri.

— Măi, alungați haita ceea — strigă un plăeș din clopotniță. Nu auziți cum urlă a moarte?

Câți-va flăcăi se alungară după câne, aruncând cu petre după dânsul, însă cânele fugia prin pregiurul schitului și ear urla cu jale.

— Al cui e cânele, întrebă prințul C. Nu sfârși însă bine întrebarea și se auzi un pocnet de armă într'una din chilii. Prințul C. cu anicii lui se duseră în grabă la acea chilie și găsiră implântat în sânge pe un biet Leah³⁷⁾ care, vrând să-și descarce pușca, se rănise cumplit. Nenorocitul espiră după o giumătate de oră.

Cânele ce urlase atât de jalnic era al lui; el presimțise moartea stăpânului său! Această întâmplare aduse o impresie tristă și descurajătoare în spirite. „Sărmanul om!”, ziceau țăranii, „cum a

37) Polonez.

murit de grabnic, departe de țara lui, fără împărtașenie, fără lumânare!”

— Cine știe dacă n'om peri și noi tot astfel!

— Ce sânteți proști! răcni Crețu cu glas puternic. Nu vedeți voi că urletul cânelui și vactul cucuveicelor a fost o prevestire pentru bietul Leah. Primejdia sbura prin vădudh și s'a strecurat ca fulgerul pe capul lui.

— Bine zice Crețu! adăogă Udrea bătrânul. Ne facem spaimă de geaba ca niște copii. Cui a fost scris să moară a murit... Dumnezeu să-l erte.

— Amin, ziseră cu toții.

— Ean vezi dracu, observă Cimpoyerul... Leahul tot cu cap!... El a răposat spre Înviere, cu gând ca să reînvie dintre morți la mezul nopții, odată cu Domnul Ilristos.

— Taci afurisitule, strigă Crețu indignat. Nu te atinge de cele sfinte, că-ți sfărâm capul cu ghioaga...

— Știi una, măi Crețule, replică Cimpoyerul: de muriai tu în locul Leahului, mi-ași fi durat³⁸⁾ un cimpoiu nou cu pelea ta; numai ăsta-i dracul, ar fi sunat a fedeleș³⁹⁾ dogit.

Țăranii râseră cu hohot la această replică originală, căci cimpoyerul avea mult succes prin spiritul său, însă râsul lor fu curmat de sunetul clopotului care chema pe creștini la biserică. Un preot de la schitul Durău, care se află în poalele Ceahlăului, deschisese altarul părăsit și începuse celebrarea serviciului divin. În curând biserica se umplu de credincioși veniți ca să asiste la sacrul mister al Învierii Domnului!

În față cu altarul se închina venerabila prin-

38) Făcut.

39) Butoiaș.

țesă C., încongiurată de numeroasa ei familie; în strane, culcați pe mici saltele, dormiau trii copilași ca niște îngeri obosiți de calea depărtată a cериului, ear fundul bisericii era ocupat de țărani perduți în umbră; o singură lampă, aprinsă dinaintea unei icoane vechi, lumina această scenă de pietate creștinească.

Tăcerea adâncă ce domnia în lăcașul Domnului, avea un caracter misterios și era întreruptă din vreme în vreme prin strigătele sentinelelor din afară. Toate capetele stau plecate, toate sufletele erau pătrunse de uimirea dulce a rugăciunii, toate cugetările își luaseră sborul către plaiurile cerești. De-odată altarul se deschise! Preotul apăru în prag cu sfânta cruce în mână și glasul său răsunător vesti împlinirea marelui mister!

— Iristos a înviat!

— Adevărat a 'nviat! strigară toți creștinii.

Pe loc biserica se umplu de lumine ca prin un efect magic. Princesele aprindeau, zâmbind, una de la alta, făclii de ceară albă și poleită, ear din mijlocul bisericii și până în fund, mulțime de plăeși răzemați pe armele lor, țineau în mână lumânările de ceară galbână. Figurile lor espresive, pletele lor lungi, costumul lor pitoresc, topoarele, lancele, puștile care străluciau printre ei, compuneau un tablou de o mare originalitate.

Serviciul era acum pe la finele lui, când unul dintre păzitorii turnurilor veni în grabă de spuse că se auziau împușcări în direcția Hângului. La această veste se făcu o mișcare sgomotoasă în biserică. Țăranii eșiră strigând:

— Vine dușmanul! Pe luptă, de-acum băeți!

Damele cu servitoarele lor se retraseră în altar, ca într'o cetate apărată de însuși Dumnezeu, ear prințul C. cu amicii săi se opriră în pridvor, ca să împartă praf și plumb la pușcași.

Aice se petrecu o scenă îngrozitoare. Praful era vărsat într'o ladă neagră de pele; Vali, în-genunchiet dinaintea ei și încongiurat de plăcși cari se îndesau plecându-se deasupra-i cu lumânările aprinse, le da pe rând fie-cărui câte o mână de praf și le zicea:

— Tot în plin să trageți, copii!, fără a se gândi nici el, nici ei la pericolul ce-i amenința. O singură scânteie căzută dintr'o lumânare, ar fi svârilit în nouri și biserică și oameni.

— Mare noroc avut la voi! observă Mehmed-Aga, după ce se termină împărțirea prafului.

— Pentru ce, Efendi? întrebă Vali.

— Pentru că norocul ține cu cei nebuni, răspunse Enicerul îndreptându-se spre poartă.

Prințul C. se urcă în clopotniță și auzi în depărtare un vuet de împușcături care părea că se tot apropie de schit. El ordonă unui călăreț ca să se repeadă spre Ilangu și să aducă știri despre cele ce se petreceau acolo. Călărețul sări pe sprintenul său cal de munte, plecă în fugă și dispăru în întunecimea rediului de molivți; tot odată Vali, întovărașit de doi plăcși, se duse să viziteze sentinelele de prin pregiurul zidului. Eșind pe poartă, el se îndreptă mai întâiu spre locul unde Mehmed-Aga, așezase avan-guarda, însă nu găsi pe nimeni în calea lui.

— S'au spăriet mișciii și au fugit de la postul lor; zise el în gura mare.

— Cine a fugit? întrebă un glas din' margina rediului.

— Pușcașii rânduți de pază aice.

— Noi? replicară mai mulți oameni, culcați pe sub copaci. Noi să fugim?

— Voi sânteți? zise Vali; ce v'ați retras în rediu?

— Ne-am dat la umbră, răspunse unul sculân-

du-se, pentru că bătea luna în plin pe locul unde ne pusese jupânul Mehmed. Și am chitit așa că de-a fi să vie dușmanul, el ne-ar fi luat la ochi ca pe niște rațe în baltă, când noi n'am fi văzut în cine să tragem. Mai bine să fim noi în umbră și ei în lumină.

— Bine, dar văd că sânteți culcați; v'ați pregătit de somn.

— Aș! Ne-am lipit urechea de pământ ca să auzim de departe pasurile soldaților.

— Și ați auzit ceva, până acum?

— Am auzit niște răcnite surde și câte-va lovituri de pușcă. Poate că s'au luat la harță slujitorii cu cei zece plăeși trimiși de eri la capra podului de la Răpciuni.

— Se poate! Să știți dar că dacă vor înainta soldații pâna aice, să vă retrageți în schit.

— Ne-om retrage după ce ne-om descărca durdele⁴⁰⁾ în ei, ca să le mai răcorim.

— Rămâneți cu bine, flăcăi!

— De bine să auzim, cucoane!

Vali se depărtă mulțămît și, agiungând lângă turnul despre pârâul Ilangu, găsi acolo pe Crețu rezemat în r'o ghioagă monstruoasă de stejar.

— Ce ăci aice, Crețule? îl întrebă.

— Stau de streajă, cucoane.

— Singur, singurel?

— Ba cu astă ghioagă.

— De ce n'ai luat mai bine o pușcă?

— Ce să fac cu ea? Să trag odată și apoi să-mi perd vremea cu încărcatul? Mai de folos mi-c ghioaga; când mă întorc într'un picior sfarm câte cinci tidve cu o lovitură.

40) Puști cu jeava scurtă.

— Bravo Crețule, ești un voinic. Dar spune-mi: ai auzit ceva despre Ilangu?

— Da, niște pocnite de pușcă.

— Ei, ce crezi să fie?

— Știu eu; însă precât mă agiunge mintea, nu cred să vie dușmanul ca să ne calce chiar acum.

— Pentru-ce?

— Pentru că doar n'a fi el așa de prost ca să-și închipue că îl așteptăm cu colaci calzi. Și lui îi e grijă ca și nouă, mai mult încă decât nouă; pentru-că are să treacă prin strimtori și prin păduri unde și-ar putea găsi pe dracu... De-o fi să-și cerce norocul, o să vie pe furiș în faptul zilei când om fi obosiți de osteneală și de somn. Astfel se vânează cucoșii de munte.

— Dar dacă or veni, ce-i zice?

— De venit poate să vie, da de întors nu știu cum s'or întoarce.

Vali lăsa în urmă pe voinicul plăeș șucrând o doină și, după ce făcu giurul schitului, se întoarce la poarta unde găsi pe Principele C., pe amici și pe Mehmed-Aga.

— Toți oamini se găsesc la posturile lor, zise el.

— Și cum le stă inima? întrebă Prințul.

— Bine de tot, ei sânt gata de luptă.

— Aferim! murmură Enicerul, sucindu-și mustața.

Timpul însă trecea și călărețul trimis nu se mai întorcea.

Vântul de noapte aducea din când în când vuete de larmă, care deveniau îngrozitoare și nedomirirea da pericolului nevăzut proporții colosale. Un al doile călăreț fu repezit pe drumul Ilangului, dar nici acesta nu se întoarce.

— Ce li s'a întâmplat oare? se întrebară cu toții.

— I-o fi ucis soldații.

— Ascultați, zise Vali.

Toți tăcură... Acum larma se înainta cu răpezițiune, formată de răcnite, de tropote de cai, de pocnite înmulțite, prin sonoritatea vailor...

Un pușcaș din avangardă veni alergând spre poartă și răcnind:

— Eată-i că vin, eată-i.

— Gata sânteți copii? strigă Prințul C.

— Gata! răspunseră numeroasele glasuri. Și în adevăr, sub razele lunii se iviră la ferestrele turnurilor plăeșii cu puștile întinse, ear pe ruinile zidului dărâmat se înșirară ca niște umbre oameni înarmați cu topoare și cu lănci. Prințul C., Vali și tovarășii lor își pregătiră armele; Mehmed-Aga își scoase iataganul din sealeaf⁴¹⁾ și zise: *La Allah! ila Allah!* Apoi se făcu o tăcere de mormânt, în sânul căreia tot omul își auzia bătăile inimii. Larma răsuna acum în vecinătatea schitului; ea pătrunsese în rediul de molivzi...

Încă puține minute și dușmanul era să apară...

Deodată vre-o cinci-spre-zece împușcături trăs-niră între copaci, urmate de răcnite sălbatice și pe loc se ivi în margina rediului... un cupeu înhămat cu 8 poștalioni și încungiurat de un pâlce de călăreți! Era o cumnată a prințului C., care nu avea nici cât de puțin aspectul unui dușman... Din contră acea damă grațioasă venia de la Pcatra și, negăsind pe nimeni la curtea de la Ilangu, ea luase pe lângă trăsura ei atât plăeșii de la capra podului de la Răpciuni, cât și cei doi călăreți trimiși de la schit...

Toți acești oameni, vrând să celebreze după obiceiul serbarea Invierii, chiuiră și împușcară tot drumul. Chiotele lor și ale surugiilor, pocnitele

41) turc. brâu lat de piele.

armelor și ale harapnicilor, tropotul cailor pe prundiș, produsese larma care ținea în uimire de două ore pe apărătorii schitului; apărători imaginari, căci toate veștile sosite erau false, de la Pcatra fiind pornite din *isvor sigur*.

Astfel se termină lupta neînchepută de sub poalele Ceahlăului!

Noaptea întreagă se petrecu în veselie și cântări. Cimpoierul, mai cu samă, avu mare succes prin cânticul următor:

ȘTEFAN ȘI CODRUL

Ștefan Vodă rătăcit

Întră 'n codrul înfrunzit.

Codru-i zice: „Domn viteaz!

„Îți curg lacrimi pe obraz.

— „Dar! îmi plâng ostașii mei

„Morți, luptând ca niște smei! —

Codrul zice: „Dragul meu,

„Mângâie sufletul tău,

„Că din brazii mei trufași,

„Face-ți-oi voinici ostași!...

— „Fă!” răspunse mult voios

Domnul nostru inimos.

Codrul prinse a vui,

Brazii a-și însufleși,

Pe loc brozii mari și mici

Se schimbă în voinici

Și spre Domn se 'naintă:

— „Să troești, Moria ta!” etc.

A doua zi boierii și țăranii se întoarseră la satul Hangului. Schitul rămase ear în părăsire, având un mormânt mai mult, un mormânt pe care sta bietul câne plângând!...

Câteva zile în urmă, Vali primi un bilet de la un amic al său din Iași, care-i zicea:

„Frate, nu mai este nimica de sperat! Intreaga tinerime inteligentă a fost arestată sau împrăștiată. Domnul e triumfător! Rămâne de acum ca bătrânii să răsbune pe copiii lor; și o vor face-o! Grigorie Ghica⁴²⁾ s'a pus în capul mișcării și s'a

42) Domn al Moldovei (1849—1853—1856),

înțales cu boierii ca să lucreze la răsturnarea lui Sturza-Vodă⁴³). Eu te sfătuiesc frățeste să te depărtezi din țară cât mai curând, căci sânt date ordine să te aresteze.”

Luînd dar adio de la Prințul C. și de la familia sa în sânul căreia găsisese o grațioasă ospetie, Vali plecă întovărășit de doi plăeși, Crețu și Cimpoyerul, și apucând pe cărări cunoscute de ei, peste munți și printre codrii, agiunse către sară într'o poiană mărginașă cu Ardealul.

— Cuconașule, zise Crețu, să te oprești aice până o cădea noaptea, căci hotarul este păzit de slujitori, cari au poronci aspre a nu lăsa pe ni meni să treacă. Descalecă în poeana asta de brazi și stăi acolo ascuns până ce m'oiu întoarce eu.

— Dar unde vrei să te duci, Crețule? întrebă Vali.

— Vreau să merg ca să mă înțăleg cu Ungurii de dincolo de la pichet, pentru trecerea dumatiale.

— Și nu te temi că te-or prinde slujitorii?

— Atunci să agiungă ei când or pune mâna pe Crețu! Eu am poticele mele, pe care numai șoimii și urșii le cunosc... Ș'apoi ce zici de ghioaga asta? Ean privește cum își arată dinții!

Zicând acestea, Crețu dismierda cu mâna piroa-nele cu care arma lui favorită era ținută, apoi își legă calul de un brad și se depărtă în desimea pădurii.

Vali rămase deci cu Cimpoyerul și se lungi pe mușchiul verde, observând fisionomia inteligentă și originală a tovarășului său. Acest om de stat mijlociu, avea un cap mic unde ochii ocupau atâta loc, în cât și gura și nasul și bărbia se găsiu foarte strâmtorate.

43) Mihail Sturza, Domn al Moldovei (1834—1849).

— Cimpoyerule, îi zise Vali, crezi tu că s'ar fi bătut plășii cu soldații, dacă aceștia ar fi venit la schitul Hangului?

— Cum nu, cucoane? Le venise în taină vestea că stăpânirea vroia să-i ia cu de-asila la oaste, ca să-i ducă să se bată cu Turcii și cu Muscalii...

— Ei și?

— Și s'ar fi luptat până muriau cu toți, numai ca să scape de război! Așa e Românul; îi place bătaia de bună voce, nu silită.

Vali găsia o mare plăcere, ascultând observările Cimpoyerului, în vreme ce întunericul se strecura printre crengile brazilor și da codrului un aspect posomorât.

— Eacă și noaptea cu ștergarul pe ochiu, zise acesta... Acuș s'auzi miorlăituri de mâțe sălbatice pe vârfurile copacilor, să te crezi pe cea lume, unde ferb jidanii în smoală clocotită.

Și în adevăr, peste puțină vreme codrul începu a răsună de un concert monstruos. O miorlăitură sentimentală dete semnalul acestui concert și sute de glasuri îi răspunseră dintre crengi, unele subțiri și duioase, altele răgușite, altele provocatoare, altele furioase; unele în tonuri de *primadonna assoluta*, altele cu tonuri de *contralto*, de *tenore*, de *basso* și toate formând la un loc un sgomot înfiorător. În fie-care copac străluciau ochii țintiți asupra lui Vali și asupra Cimpoyerului și numărul diletanților se creștea necontenit.

— Hei! suspină Cimpoyerul, căci n'am cimpoiul cu mine să le țin hangul!

— De ce nu l'ai luat de acasă?, întreabă Vali.

— Cum nu l'ași fi luat, păcatele mele! Dacă nu mi-ar fi ars casa cu cimpoiu cu tot! Știi, vorba Românului: nevoile umblă cu cârdul și cu colinde!

— Și-ți pare rău de casă, Cimpoyerule?

— Ba mai rău de cimpoi, el mă făcea să-mi treacă de urât și aduna pe toate fetele din munte prin pregiurul meu.

— Se vede că-ți plac fetele.

— Imi plac foc.

— Dar tu lor?

— Și ele mie... Știi cânticul?

— Care?

— Nu-l știi? Ascultă; am să ți-l cânt în ciuda motanilor cari ne asurzesc.

Cimpoierul se rezemă de un brad și cântă o arie cu totul originală, pe cuvintele următoare:

Câte flori și câte stele,
Toate 's fete frumoșele!
Câte stele, câte flori
Toate 's fete și surori!

De-aș putea, n'aș mai alege,
Ci pe toate le-aș culege
Și le-aș strânge la un loc
Lângă inimă cu foc.

Armonia cânticului întrerupse concertul motanilor, dar și cânticul fu întrerupt prin sosirea lui Crețu, care zise:

— Hai, cucoane, căci am pus la cale cu Ungurii de dincolo... Hai iute, nu-i vreme de perdut.

— Bine, răspunse Vali, îndreptându-se către calul său.

— Lasă calul, cucoane, și hai pe gios, adăogi plăeșul; căci tropotul cailor ar trage luarea aminte a slujitorilor de pe hotar. Eu oiu apuca înainte și tu, Cimpoierule, să te iei cu boierul după săm-nul ce voiu da din când în când... Știi tu săm-nul nostru.

— Il știu ca pe tine, răspunse Cimpoierul. Crețu se perdu în umbrele nopții.

— Incotro mergem? întrebă Vali pe tovarășul său.

— În partea unde se aude ciripind o păsărică.

Vali ascultă și auzi o ciripire foarte naturală, care se tot depărta.

Cimpoierul răspundea din când în când prin o altă ciripire tot așa de bine imitată și se abătu de pe cărare, ca să apuce mai în stânga, pe earbă. Acele semnaluri se repetau regulat și făceau a crede pe Vali că se găsea în codrii Americii, luând parte la una din scenele sălbaticilor, descrise de Fenimor Cooper⁴⁴). Spre complectarea acestei iluzii, un tablou neașteptat se presintă de-odată ochilor lui; într'o poeană largă ardea un mare foc de vreascuri și răspândia lumini fantastice împregiur, ear pe lângă foc ședea vre-o zece oameni înarmați și cu pepturile goale.

— Eacă slujitorii, zise încet Cimpoierul.

— De unde cunoști că's slujitori? întrebă Vali. Nu au uniformă și după figurile lor aș presupune mai degrabă că's o ceată de hoți.

— Și asta se poate, cucoane... Slujitori, hoți, tot ca una fata mea. Noi să ne ferim de dlanșii și să ne furișăm pe sub copacii de pe margina dumbrăvii.

Ei se dosiră pe după brazi și înaintară cu multă prudență în direcția slujitorilor cari, ocupați fiind cu un mare ceanon de mămăligă, râdeau și mâncau fără a-și întoarce capul spre cărarea ce ducea la hotar.

— Acu-i acu, boierule, observă Cimpoierul; avem de făcut vre-o sută de pași între umbră și lumină pân'a sosi la zăvoiul cela, unde aud pe Crețu ciripind... Să mi te faci șopârlă, cucoane și să luneci pe earbă ca vântul, ca să nu te simțiască mâncăii cei de slujitori.

— N'ai grijă, Cimpoierule... De-or sări la mine, le-oiu arăta gura pistoalelor.

44) Romancier american (1789—1851), autor de povestiri aventuroase, foarte populare, din viața triburilor indiene.

— Nu zic ba; însă ce-i în mână nu-i minciună... Nici să vezi draci, nici cruce să faci.

— Cred că nu ți-e frică, Române! întrebă Vali zâmbind.

— Ba zău, frică de tot, însă pentru d-ta, nu pentru mine.

Pălăria d-tale e albă, se zărește de departe și de te-a videa vre-un slujitor, ar avea țintă minunată de tras cu flinta... Ține căciula mea că-i neagră și dă-mi mie pălăria ca să nu cum-va...

— Mulțămesc, replică Vali, uimit de generositatea Cimpoyerului. Nu vreau să te espun la moarte.

— De mine n'a fi pagubă mare c'oiu peri, dar d-ta... Cneazul te-a dat pe sama noastră și trebuie să te ducem bun teafăr, până dincolo de hotar.

— Ești un bun suflet de om, Cimpoyerule! Și nu te-oiu uita nici odată!, zise Vali strângând mâna cimpoyerului cu recunoștință.

— Bun, nebun... să nu pierdem vremea... Na căciula mea.

— Mulțămesc încă odată dar nu mă lasă cugețul să primesc...

O nouă cîripire mai accentuată răsună în zăvoiu.

— Crețu 'și perde răbdarea! observă Cimpoyerul.... Hai! Cu ajutorul Domnului!

Vali, se răpezi, lunecând pe carbă ca o umbră și agiunse în zăvoiu fără accident, urmărit de tovarășul său; aici el găsi pe Crețu vorbind cu un om străin, un Ungur scurt și șchiop care ținea doi cai de căpestre.

— Iute pe cal, cuconașule! îi zise Crețu și, du-te cu Ungurul ăsta unde te-a duce el.

Vali mulțami ambilor plăeși după cum se cuvenia și le spuse rămas bun.

— Să mergi cu Domnul, replicară Crețu și Cimpoyerul, și să te aducă D-zeu cu bine în țară.

Încălecând și luîndu-se pe urma Ungurului, Vali

pătrunse mai afund în zăvoiul și trecu un pârâu care desparte Ardealul de Moldova, apoi începu o fantastică alergare, când prin desimi de arbori, când prin locuri deschise și luminate în plin de focul slujitorilor, până ce în fine se afundară în întuneric, depărtându-se de linia hotarului. În curând agiunseră la un deal drept, pe care caii se suiră în fugă și când se opriră pe culme, Vali se văzu încongiurat de vre-o zece oameni cari aveau un aspect destul de sălbatic. Aice era pichetul unguresc.

Căprarul, un Român din satul învecinat, se apropie și zise:

— Bine ai sosit, Domnule!

— Bine v'am găsit! răspunse Vali.

— Vrei să mergi la Tulgiș?

— Dar!

— Bine, te va duce Micleș; poftim în casă ca să te afumăm.

Vali se coborî de pe cal și intră în camera pichetului, foarte intrigat de această propunere; însă nedumerirea lui nu ținu mult, căci căprarul aduse o lopățică plină de cărbuni aprinși, aruncă peste ei un pic de călți și afumă hainele tânărului călător cu o gravitate de pontif antic.

— Pentru ce-mi dai fum? întrebă Vali râzând.

— Pentru ca să te curățim de ciumă și de holeră, răspunse căprarul.

Micleș, un Ungur nalt, cu părul roș și cu un țepoiu de fer în mână, veni să spue că e gata de plecare. Vali, pân'a nu eși, împărți câți-va galbini la grănicerii cari strigară cu sgomot: „*Elljen!*” Ear căprarul, agiutându-i a se urca pe cal, îi zise la ureche:

— Pentru binele d-tale, domnule, să lași pe Micleș să meargă tot înainte și să ții mâna pe pis-

toale tot drumul... Auzi domnule? să nu rămâe Micleș în urma d-tale.

— De ce? întrebă Vali... Micleș nu-i om bun?

— Ba-i bun el, dar a văzut că ai bani; și banu-i ochiu dracului.

Vali plecă ear pe întuneric, observând cu luare-aminte povața căprarului și, după o nouă alergare de o oră, agiunse la Tulgiș.

— Halt! strigă de-odată o sentinelă ascunsă; Micleș intră în espicare cu soldatul și peste puțin tânărul nostru emigrat fu dus și închis într-o casă de lemn, sub paza a doi grăniceri.

El era arestat de autoritățile austriace.

Peste 15 zile, Vali primi următorul răspuns:

Londra, 1849.

Ah, scumpul meu Vali, îmi tremură mâna scriindu-ți aceste rânduri și inima mi se bate astfel de tare că pare a vroi să-mi easă din sân pentru ca să sboare la tine. Scrisoarea ta iubită e dinaintea mea, dulce, spirituală, plină de simțire, plină de soarele Orietului; ea mi-a adus câteva raze ferbinte care au luminat pentru mine ceriul întunecat, sub care mă aflu de câteva zile. Căci, nu știi? Soarta bizară m'a adus la Londra.

Iți închipuești, iubitul meu, pe biata Dridri perdută în negurile Engliterei, tristă, regretând trecutul și neștiind ce 'i pregătește viitorul? Oh! pentru ce destinul ne face să gustăm încântătoarele fericiri depline, dacă este ca mai târziu să le perdem pentru totdeauna! Pentru ce te-am întâlnit eu pe tine în viața mea, dacă nu mi-a fost permis să mor înainte de-a cunoaște amarul despărțirii! Dar ce vorbesc de mine, când tot sufletul meu e aproape de Vali? Nu vreau să mai plâng, nu vreau să te mai întristez cu jeliurile mele, nu vreau să mă arăt

ochilor tăi altminteri, decât cum m'ai cunoscut, veselă și răzătoare.

Ce voiaj încântător am făcut în compania ta pe Marea Mediterană, pe la Napoli, pe la Malta, pe la Smirna, pe Bosfor, prin toate acele locuri dismierdate de razele soarelui, unde viața cu tine ar fi atât de dulce!... Viața cu tine... ear mi se umple ochii de lacrimi.

Napoli! Ai văzut Napoli, dragul meu, și ai avut curagiul să te duci mai nainte! Eu în zilele mele de splendoare am cunoscut pe un nobil napolitan, Conte Giuseppe Morri, care era foarte îngâmfat de frumuseța lui și repeta neconținut faimosul proverb: *Vedi Napoli e poi Mori*. El îmi spunea că luna din patria lui e mai caldă și mai luminoasă decât soarele Parisului. Așa să fie?

Ai observat, iubite Vali, cât mă preocup de soare? De când ne-am despărțit îmi e tot frig și am căpătat nostalgia soarelui, mai cu samă aici în Londra, unde el este înlocuit prin gazul fanarelor⁴⁵⁾. Ce oraș trist e Londra! Ce nație mașinală, ce obiceiuri diferite de ale noastre! Aice veselia pare o importanție străină, căci singurii oameni cari se aud grăind și răsând pe strade sânt Francezii. Englezii nu se primblă, ci toți aleargă după trebi, cu gândul la bani și urmând preceptul lor favorit *Times is monney*⁴⁶⁾, căci Englezii au monetisat chiar și timpul. Aice e locul contrasturilor celor mai ecsagerate a bogăției fabuloase și a miseriei sordide⁴⁷⁾; aristocrația se arată la Ileyde Parc în carete strălucite cu câte doi lachei pudruți în drept⁴⁸⁾ și săracii cu picioarele goale sânt învăluiți

45) mold. felinarelor.

46) Timpul este bani.

47) fr. sordide, murdar.

48) îndărăt.

în niște rufe peticoase care întrec mantaoa arlechinului⁴⁹⁾ prin impestrițarea lor.

Am văzut într'o dimineață de la ferestrele mele, măturătorii stradelor în frace, dar ce frace! și femeile lor cu șaluri și capele, dar ce capele, ce șaluri! Am crezut că văd un vis fantastic și că asistez la carnavalul miseriei. Însăși atmosfera umedă și plină de fum de cărbune de pământ părea că plânge de mila lor, stropindu-i cu lacrimi... de cerneală.

Eacă, iubitul meu, în ce Iad sânt ecsilată eu, vesela ta Dridri, care n'am mai râs de când am rămas singură... Îți aduci aminte de râsetele noastre nebunatece din Paris? Răsunctul lor depărtat vine câte odată de mă trezește din somn; atunci deschid ochii, te caut împregiurul meu cu o dulce bătaie de inimă... dar a fost un vis... și eu cad suspinând cu capul pe perne...

Am întrerupt această scrisoare în timp de câte-va oare pentru ca să mă liniștesc și să-ți pot spune pentru ce mă găsesse la Londra; însă înainte viu să te sărut ca o soră și să reclam indulgența ta. Acum ascultă:

Zece zile în urma plecării tale, lord F. se presentă la mine și îmi zise: Eată trii ani de când te te cunosc, trii ani de când te iubesc, trii ani de când aștept ca să perzi ura ce ai în contra Englezilor. Când locuiai în hotelul⁵⁰⁾ d-tale, ai respins propunerile mele sub cuvânt că erai fericită de amicia Contelui și că nu doriai nimica mai mult. Amicia Contelui ținu cât averea lui și într'o zi el dispăru atrăgându-te în ruina lui.

49) Paiață, într'un costum cu petece multicolore.

50) fr. hôtél, palat.

— Te înșeli, Mylord, i-am răspuns.

— Știu, replică Lordul, că singură ai sacrificat tot ce era al d-tale, pentru ca să scapi numele Contelui de pata de falit. Ai făcut un act sublim, da și o nebunie totodată; și astfel ai răsturnat toate planurile mele.

— Ce planuri?

— Contești fiind un obstacol între d-ta și mine, am căutat să-l înlăturez și am contribuit mult la ruina Contelui, îndemnându-l la cheltueli mai presus de averea lui... Nu te indigna, domnișoară, căci am o scuză triumfantă în amorul ce mi-ai inspirat din ziua cum te-am văzut.

Aici Lordul tăcu puțin, plecând capul cu tristețe și apoi continuă:

— Soarta mea e amară și neînțeleasă!... Sânt tânăr, am o avere colosală, fac parte din aristocrația cea mai naltă a Engliterii, sânt membru al Parlamentului și cu toate acestea nu am nici destul merit, nici destulă elocuență pentru ca să înduplec în favorul meu inima unei copile! Mărturisesc, domnișoară, că merit măcar de-a fi jelit... După dispariția Contelui ai rămas singură și te-ai mutat în strada Havrului, unde ocupai un apartament modest. M'am prezentat și atuncea dinaintea d-tale și ți-am oferit un hotel mult mai lăptos decât acel ce ocupaseși, punând toată averea mea la picioarele d-tale. Îți aduci aminte cuvintele ce mi-ai răspuns? Mie îmi stau înfipte în inimă ca niște pumnare: „Prea târziu, Mylord, mi-ai zis cu o zâmbire grațioasă dar crudă; acum cunosc distanța care eesistă între amicie și amor”.

Lord F. îngălbeni și urmă cu glasul uimit:

— În adevăr nenorocirea care mă prigonește făcu și astă dată ca să viu prea târziu; un străin din țara lui știuse să găsiască calea inimii d-tale! Il iubiai cum iubește o femeie pentru întâia oară

în viața ei în abnegare, cu credință, cu toate iluziile tinereții. El însă te iubia cum meritai să fii iubită?

— De mă iubia Vali? am zis, sculându-mă în picioare. Privește în ochii mei, Mylord, dacă vrei să te convingi cât am fost de iubită!

— Nu mă îndoiesc, răspunse lord F., că îi da-seși toată inima și tocmai aceasta m'a desperat mai mult atunci. Îmi fusese cu puțință să ruinez o avere ca a Contelui pentru ca să te despart de el, dar nici D-zeu nu ar fi putut să risipiască comorile de dragoste ce se desvăliseră în sufletul d-tale... și însă trebuia să fii a mea, căci mintea și viața îmi erau în pericol; trebui să fac pe d. Vali a părăsi Parisul.

— Cum, Mylord, ai avut cruzimea să contribui la plecarea lui Vali? am strigat eu indignată.

— Te rog, domnișoară, liniștește-te și mă ascultă până în sfârșit... D. Vali era emigrat. Moldova era ocupată de armia rusească. Singurul chip de a câștiga amicia d-tale era de a contribui la desrobirea patriei sale. Am alergat la Londra, am contribuit prin toate chipurile a pregăti opinia publică în favorul Românilor; câțiva amici ai mei au luat cuvântul în Parlament pentru ca să siliască pe Minister a cere de la curtea de St. Petersburg evacuarea Principatelor și nu am părăsit Londra până ce nu am văzut nota guvernului englez către Czarul Neculai plecând de la Foreign-Office... ⁵¹⁾... Acum un nou Prinț ⁵²⁾ este ales în Moldova, el a și deschis hotarele țării emigraților din străinătate și d. Vali a plecat cu toți cecialași Moldoveni în patria sa. Astfel și d-lui este fericit de a-și revedea părinții și eu sânt fericit de a te revedea earăși singură.

51) Ministerul de Externe al Angliei.

52) Grigore Ghica.

— Inșă eu, Mylord, eu mai pot fi vre-o dată fericită? am zis năbușindu-mi lacrimile.

— D-ta, Dridri, ești jună, ai cunoscut toate încântările amorului, ai gustat din cupa fericirii lumesti și poți să-ți încununi viața prin un act de generositate îngerească, contribuind la realizarea dorințelor unui om care te iubește de trii ani... Ascultă-mă, te rog, fără a mă întrerupe. D. Vali e dus din Paris și negreșit pierdut pentru d-ta... El este chemat a juca un rol oarecare în patria lui, a prinde rădăcină în ea, a se însura poate... da, a se însura, căci e tânăr și prin urmare supus la furtunile vieții... Care este perspectiva ce se desfășură dinaintea d-tale? Singurătatea și jelirea? Perspectiva e tristă și eu te iubesc prea mult pentru ca să nu cerc tot în lume spre a te feri de un asemenea viitor...

Aci lord F. se apropie de mine, îmi luă mâna și îmi zise cu multă simpatie: „Dridri, vrei să scapi de singurătate? Vrei să cunoști nemărginita mulțămire de-a ferici zilele unui om onorabil? Dridri, vrei să fii soția mea?... dar, soția mea legitimă! zi un cuvânt și în curând te vei numi lady F. Îți cunosc calitățile inimii și știu cât ești de demnă a intra cu fruntea naltă în societatea cea mai respectabilă... Înțeleg că propunerea mea te surprinde și că ai poate nevoie să consulți pe... Ei bine, fie! Îți dau timpul necesar ca să te gândești și pentru ca să te las cu totul liberă în deciderea ce vei lua, eu plec astăzi la Londra. Acolo te va aștepta un apartament în casa unei dame respectabile, care m'a crescut de mic... Când te-i hotărî să-mi acordezi grația pe care ți-o cer, îi trece Manșa⁵³⁾ și vei veni la Londra; eu voi merge în toate zi-

53) Canulul Mânecii.

lele la Miss Howard ca să cercetez dacă ai sosit, și să-ți aduc coroana de mireasă...”

Zicând aceste cuvinte, lord F. îmi sărută mâna și se duse lăsându-mă sub o impresie adâncă!...

Scumpul meu Vali! am luptat cu mine două săptămâni de-a rândul, în sperare că voiu primi de la tine vre-un răvaș care să-mi vestiască întoarcerea ta în Paris, dar în fine, perzând orice sperare și văzându-mă amenințată de-a cădea, ca multe din cunoștințele mele, în valurile unei vieți svânturate spre a învinge zilnicele nevoi, mi-am pus mâna pe inimă, zicându-ți ție, amicul meu, un adio dureros și eată-mă-s la Londra.

Lord F. face acum pregătirile necesare pentru cununia noastră. În ziua când vom fi uniți vom pleca împreună ca să ne așezăm în Italia... Eată, scumpul meu, tot adevărul. Acum cu lacrimile în ochi, viu să te auz ca să-mi răspunzi: bine sau rău am făcut? Ori cum să fie însă, sufletul meu va fi în veci cu tine, Vali, tu care mi-ai dat cea mai mare fericire pe pământ.

Adio, iubitul meu, adio! Promite-mi în viitor ca să am ca în trecut un loc cât de mic în inima ta... O, Vali! O, dragul meu, nu mai văd ce scriu, lacrimile mă înădușă... Adio... Scrie-mi... Îți dau ultima mea sărutare și pun tot sufletul meu în ea.

Constantinopole, 1849.

Scumpa mea Dridri, ți-am promis să-ți fac descrierea călătorii mele la Constantinopole și dacă m-ai asculta, ți-aș trimite un volum întreg, astfel mă simt de fericit și de a convorbi cu tine. Îmi pare că ești lângă mine, în gentileța ta de veselă păsărică; îmi pare că te văd zâmbind cu oarecare malițiositate în vreme ce-ți povestesc cele

ce-am făcut și văzut de când am plecat din Paris. Imi pare că aud glasul tău mult iubit aplicându-mi proverbul francez *a beau mentir qui vient de loin*. Cu toate acestea, încep mai întâiu a te săruta, apoi te ieu pe genunchi, ca pe un copil sburdalnic și îți promit o lungă și frumoasă poveste.

.

M Ă R G Ă R I T A

(1870)

M Ă R G Ă R I T A

(1870)

Publicată fragmentar (în „Albumul macedo-român” din București, 1880), iar o parte rămasă inedită (până la edițiile moderne), această povestire romantică scrisă de Alecsandri în 1870, deși este mult mai recentă ca celelalte scrieri în proză ale sale, nu numai că nu dovedește nici o superioritate față de primele, dar ni se pare chiar inferioara, când este s'o comparăm cu schițe ca: „Balta Albă” ori „Povestea unui galbân”.

Faptul acesta trebuie desigur atribuit predilecției pe care a arătat-o Alecsandri poeziei lirice și dramatice după 1850, proza preocupându-l numai întâmplător în anii următori.

Inspirată, ca toate scrierile sale în proză, de propriile-i amintiri, „Mărgărita” ne înfațișează — în cadrul vieții galante a Iașilor de prin 1850 — o intrigă amoroasă de cea mai romantică expresie: tânăra Mărgărita, măritată fără voia ei cu un bărbat gelos pe care nu-l putea iubi, în vreme ce toată ardoarea iubirii sale eră consacrată tânărului poet Alexis V., (de fapt Vasile Alecsandri), care, spre a se consolă, calătorește neconsolat prin lume.

Felul cum tratează Alecsandri tema iubirii, ne duce spre cel mai tipic romantism și spre sentimentalismul erotic, care a compromis buna parte din producția literară a secolului XIX.

Nu lipsesc totuși nici din această schiță fragmentele care să ne amintească până la evidență că Alecsandri avea admirabile predispoziții de prozator; ca exemplu, ajunge să cităm acel capitol în care ni se descriu rătăcirile unui tânăr student care se întoarce în Moldova dela Paris, spre a fi găzduit întâmplător la conacul ospitalier al unei moșii, în plină iarnă.

Caracteristic, în fine, este și finalul exultant al povestirii, dovedind ca temperamentul lui Alecsandri știa să înlăture ispitele unui epilog tragic, impus în asemenea cazuri de seducătoare tradiție a Romantismului european, pe care îl luase todeauna drept model.

În una din serile ernii de la 1850, palatul X din orașul Iași era luminat ca pentru o serbare mai deosebită. Toate ferestrele străluciau pe întunecata

lui fațadă și trecătorii din strada mare zăriau în-lăuntru un mare număr de dame și cavaleri, intrând în valuri de lumină. Un lung șir de calește elegante se opriră una după alta la scară și din ele se coborau alte dame și alți cavaleri întârziați, cari se suiau rapide la rândul de sus în sunetul armonios al unui orchestru și intrau apoi în salonul cel mare al palatului.

Acea sală ornată cu oglinzi nalte cât păreții și cu lăzi de portocali de-alungul colonadei de marmură, ce susținea galeria musicanților; acea sală, zicem, cuprindea în sânul ei tot ce poate încânta privirile și înclipuirea: Analele parisiane de gustul cel mai perfect, brilianturi strălucitoare, flori ecsotice, policandre numeroase de bronz aurit și mai cu samă figuri tinere, frumoase, vesele și mult adimenitoare. Toate aceste formau un tablou magic.

Focurile petrelor scumpe se uniau cu razele scânteitoare ale ochilor; parfumul îmbătător al florilor se înălța în vădă cu armonia orchestrului și lumina candelabrelor se revărsa ca un val de aur pe frunțele, pe brațele și pe umerele albe ale damelor. Strălucită era într'adevăr acea adunare, căci venise să asiste la cununia celei mai frumoase flori din aristocrația Moldovii, a domnișoarei Mărgărita X.

În așteptarea acelei serbări, damele așezate pe canapelele de giur împregiurul salonului vorbeau cu cavalerii de frumusețile miresii și se pregăteau vesel pentru balul ce era să urmeze după ceremonia nunții. De odată ușele unui alt salon mai mic se deschiseră și Mărgărita, întovărășită de maica sa, se arătă în toată pompa tuatei de mireasă și în toată marea ei splendoare. Damele se sculară rapide ca să o vadă mai bine, iar cavalerii, adunați grămadă în fața ei, se închină ca dinaintea

unei tinere regine. Un lung fior de uimire trecu prin inimile tuturor.

Mărgărita și cu maica sa, după o scurtă oprire, se îndreptară către ușa din fund care ducea la capela palatului. Agiungând însă la acea ușă, copila se opri și se îngălbini pe față, dând cu ochii de un tânăr, care, galbân ca și dânsa, i se înclină profund pentru ca să-și ascundă tulburarea. Această scenă mută, ce cuprindea un mister adânc, trecu nevăzută de nimeni, și mireasa, urmând după mamică-sa, care o trăgea de mână, eși din salon. DAMELE și cavalerii se îndreptară în grabă spre capela unde era să se celebreze cununia, iar tânărul, rămas singur, căzu pe un jilț cu inima zdrobită de o crudă suferință; ochii i se umplură de lacrimi și moartea i se păru ca o bine-facere dumnezeiască.

După o oră societatea se întoarse în salon, felicitând pe socrii și pe tinerii însurați după vechiul obicei. Socrii, plini de bucurie și noul însurat, glorios de fericirea lui, mulțâmiau în dreapta și în stânga, pe când Mărgărita se ținea de o parte, în tăcere, ca o statuă de marmură albă; numai ochii săi dedeau încă sămne de viață prin două lacrimi dureroase în care se reflecta veselia adunării.

Tânărul de care am vorbit și pe care îl vom numi Alecsis, se apropie de dânsa și îi zise cu glas uimit:

— Dați-mi voce, doamna mea, să adaug și eu felicitările mele pe lângă toate complimentele câte ați primit în astă-sară. Toți v'au adresat urări de fericire, eu vă doresc împlinirea dorințelor ce ați avut neconținut de a călători în Franția și în Italia.

Mărgărita privi la tânărul, ce-i grăia cu o căutătură lungă și întristată; apoi zise:

— Primit-ați un buchet de flori?

— Dar; mi l'a dat domnul M... bărbatul d-voastră, când am intrat în salon.

— Și v'a spus că-i din partea mea?

— Nu.

— Acel buchet l'am compus eu însu-mi pentru d-voastră; adăugi ea, roșindu-se pe obraji.

— Și eu mă giur să-l păstrez toată viața mea ca un suvenir neprețuit!... răspunse Alecsis, tremurând de uimire.

Câteva persoane se apropiaseră de Mărgărita; iar Alecsis se retrase încet, strângând la pectui un mic buchet de flori de trandafir, de viorele și de rozedă. Din cea mai adâncă desperare, el trecuse pe loc în cea mai vie bucurie.

— Mă iubește! gândi el, mă iubește! ah! de-acum nu-mi pasă de suferinți, nu-mi pasă de moarte! mă iubește Mărgărita!

Pe când Alecsis improvisa în sine acel monolog poetic și naiv, pe care toți înamorații îl repetază de când ecsistă amorul, Domnul M. îl observa de departe și zâmbia văzându-l rătăcind prin salon ca un om, ce nu ar avea conștiința de sine. El veni în fața lui, îl atinse cu mâna pe umăr și îi zise glumind:

— Trezește-te, poetule, și te coboară pe pământ din regiunile lumii ideale, căci balul o să înceapă în curând.

Alecsis tresări la glasul ce-l apostrofa și rămase puțin tulburat; însă d. M. luându-l de braț, prinse a se primbla cu el prin mijlocul salonului, în urmă a glumi asupra naturii fantastice a poezilor, pretinzând că ei sânt vânători de visuri nebune și de rime ne-bune... D-l M. cultiva cu destul succes soiul acel de spirit frances, care se introdusese în societatea Iașilor și care

consistă întru a face jocuri de cuvinte și calambure.

— În adevăr, observă Alecsis, lumea ne crede pe noi, poeții, cam nebuni, fiind-că noi videm lucrurile printr'un vâl magic ce le înfrumusețază; însă nu mergem cu nebunia până la gradul de-a nu recunoaște defectele și ridicolele societății.

— Nu mă îndoiesc despre aceasta, însă mărturisesc că dacă societatea are unele părți urâte și blamabile, ea posedă și avantagiuri de o mare valoare.

— Care? întrebă Alecsis, oprindu-se lângă una din coloanele galeriei.

— Poeți de talent ca d-ta, amici sinceri ca mine și mai cu samă ființi îngerești ca Mărgărita. Privește cât e de frumoasă sub cununa ei de peteală. Ce asemănare poetică ai putea găsi pentru ea? Un înger încoronat cu raze de soare? Un erin zâmbitor sub roua dimineții? Un... urmează d-ta care ești poet, căci eu nu mai găsesc nimica.

— Nici eu, spuse Alecsis, privind cu admirație pe Mărgărita în mijlocul amicilor sale.

— Cum? Musa d-tale îți face infidelități? întrebă d. M. râzând.

— Musa mea, am obiceiul să o culec frumușel acasă când mă duc la baluri.

— Și ea doarme în tot timpul cât ești absent?

— Doarme dusă pe ceea lume.

— Bună casă ți-neți împreună! Am să spun Mărgăritei istoria musei d-tale și chipul ce-ai descoperit de a trăi cu dânsa în bună armonie.

— Cred că nu ai de gând a întrebuința cu doamna M. același sistem?

— O! nu, nu încă... mai târziu... vom videa. Însă, spunc-mi în toată sinceritatea, ce ai face în locul meu dacă te-ai fi însurat cu Mărgărita?

— Eu? întrebă Alecsis tulburându-se... nu în-
tăleg...

— Vreu să zic, cum ai urma în timpii cei din-
tăiu ai căsătoriei?

— Aș urma moda englesă; adică mi-aș lua
soția la finitul balului, m'aș sui cu dânsa într'un
cupeu de voiaj și m'aș duce întins la Neapoli sau
aiure, pentru ca să-mi petrec luna numită de fran-
cesi luna de miere. Ast-fel aș realiza un vis plă-
cut al d-nei Mărgărita și...

— Cum? ai petrece pe drumuri zilele cele din-
tăiu ale fericirii casnice? O! poet, poet, poet! Ești
sublim! Mă duc să te spun Mărgăritei.

Zicând aceste, d. M. alergă râzând lângă juna
lui soție și începu cu ea o convorbire, în vremea
căreia aruncau împreună priviri deosebite asupra
lui Alecsis, el cu o expresie sardonică¹⁾ și ea
cu o expresie de jale adâncă.

Semnalul balului se dete, orchestrul preluda
prin un vals nou de a lui Strauss²⁾ și mai multe
părechi de dame și cavaleri se răpeziră veseli în
vârtejul danțului. Mărgărita, obligată de-a începe
balul, făcu de două ori giurul salonul, strânsă la
peptul bărbatului său. După vals veni un contra-
danț. Mărgărita avea de astă-dată pe Alecsis de
cavaler; amândoi însă erau într'un neastâmpăr su-
fletesc ast-fel de mare, în cât mâncle lor tremu-
rau; lor li se părea că toată lumea îi observa cu
maliție și că citia în inima lor. După figura întâiu,
Mărgărita zise lui Alecsis:

— Adevărat că ești decis a pleca din țară?

— Adevărat.

— Și pentru mult timp ai de gând să te de-
părtezi?

1) f. sardonique: expresie de batjocură.

2) G. Strauss (1825—1899), autor de valsuri și operețe vieneze.

— Pentru mai mulți ani.

Ea coborî ochii și după o scurtă tăcere întrebă ear:

— Când ai hotărât să pleci?

— Peste două luni, la primă-vară.

— Ai să petreci vara la Paris?

— Nu cred, fiind-că voi merge negreșit la Londra ca să vizitez palatul expoziției universale, și afară din Englitera poate că mă voi inbarca pentru ca să mă duc în America.

— Tocmai în America!... singur!... replică Mărgărîta cu durere.

— Singur în America, sau singur în Evropa, nu e tot una pentru mine? — observă Alecsis suspinând.

De-odată Mărgărîta își ridică ochii, îi ținti drept în ochii lui Alecsis și zise, inspirată de-o gândire adimenitoare:

— Dar... dacă voi veni și eu la primă-vară în Paris... sau la vară... sau la earna anului viitor, îmi promiți că te-oiu găsi acolo?

— Promit să mă aflu în ori-ce parte a lumii vei merge și ori unde îi dori să fiu.

Figura Mărgărîtei se luminează de focul unei bucurii nemărginite; și când, la finitul contra-danțului, Alecsis o duse la locul ei, tânăra mireasă îi zise strângându-l de mână:

— Mă încred în cuvântul d-tale.

El se înclină în tăcere și peste puțin timp eși din bal, purtând în sufletul lui o comoară de simțiri vesele și dureroase, cari îi aduceau în ochi când lacrimi amare de desperare, când dulci lacrimi de fericire.

II

Cu patru luni înainte de scenele descrise în capitolul precedent, Alecsis se întorcea din străinătate, unde își terminase studiile.

Era pe la finele lui Octombrie, când în țara noastră ploile încep a fi în două cu zăpada, și drumurile devin din zi în zi mai grele. Caii harabagiului³⁾ de la Mihăileni, plini de glod până la urechi, înghețați, căzuți de osteneală, de abia mai puteau trage trăsura pe câmpul moale, în care roțile intrau până la butuc. Vezeteul perduse drumul din cauza întunecimii; ear caii buimăciți, la fie-ce ridicătură de pământ, se opriau suflând greu și păreau că nu mai simt loviturile biciului ce lăsa urme dese pe umeda lor spinare.

— Unde ne găsim? întrebă Alecsis pe harabagiu.

— Dumnezeu știe! răspunse acesta. Eu nu mai văd nimica înaintea mea.

— Ei bine, ce facem acum?

— Nu știi, zău! Să așteptăm până s'o mai ridica pâcla⁴⁾, ca să ne putem găsi calea.

— Fie! zise tânărul; și învălindu-se bine cu mantaua, el se ghemui în colțul trăsurii.

Perdut astfel, noaptea, pe locuri necunoscute, el se puse a gândi la țările civilizate de unde venia și a face o tristă asemănare între starea de înflorire a acelor părți ale Evropei și starea de miserie a patriei sale. Acolo orașe mari, bine îngrijite, bine luminate, bine zidite, ornate cu monumenturi de artă, cu museuri, cu universități, etc.; la noi orașe păcătoase, glodoase, întunecoase, înghesuite cu jidani strențeroși și lipsite de cel mai mic confort al vieții! Acolo șosele minunate, poduri frumoase, canaluri lungi, drumuri de fer, hoteluri lusoase, etc.; la noi drumuri cu *hăugașe*⁵⁾, podețe de lemn putred, *crășme* miserabile pe ici pe colea; acolo cai nați, curați, plini de foc, vite grase,

3) mold. cărujaș.

4) mold. ceață.

5) mold. făgaș, groapă.

bine ținute și grajduri de peatră; la noi cai mici, nesăcelați, obosiți de muncă, stâlciți de bătae, morți de foame; vite slabe, chircite, părăsite pe câmp la toate asprimile timpului! Acolo în fine oameni cari, bucurându-se de bine-facerile civilizației, au simțimântul demnității personale (și port pe obraz sămnele prosperității; la noi un popor ingenunchiet dinaintea stăpânului moșiei, dinaintea arendașului și a vătavului și a *feciorului* boieresc; un popor secăt de miserie și agiuns în stare de *anima vilis* în ghearele Evreului care-l speculează fără milă!).

Toate aceste gândiri întristau adânc pe tânărul nostru călător, dar el se găsia la acea epocă frumoasă a tinereții, unde iluziile, ca un cârd de păsări primăvăroase, sbor în calea omului și-l îngână cu melodii încântătoare. Prin urmare tristețea lui nu ținu mult, căci el se mângâia cu ideea de a fi unul din pionierii civilizației în patria lui, misiune nobilă și visată de fie-care tânăr de pe timpul acela, însă misiunea *descurajătoare* pentru mulți din ziua de astăzi!

Vezeteul se coborâse de pe capră ca să caute drumul. Caii cu capetele lor plecate și cu urechile pleoștite, fumegau de sudoare și se clătinau în glod, ținându-se de-abia pe picioare, și noaptea se întuneca tot mai mult... Alecsis începea a perde răbdarea și a rosti un șir de imprecății în contra guvernului, când el auzi un tropot de cal și un glas străin care striga:

— Măi, cel cu trăsura, ce te-ai băgat în arături?

Vezeteul veni iute din câmp și răspunse:

— Ne-am rătăcit, și acum caut să găsesc drumul.

— Dar încotro mergeți?

— La Iași.

— La Iași? Ați lăsat drumul Iașului departe!...

— Cum se poate? întrebă Alecsis, scoțând capul din manta? Și unde ne aflăm aci?

— Pe moșia cucoanei Elencu.

— Care Elencu?

— Dorianca.

— Departe-i satul?

— Ba nu; cât colea.

— Și este cine-va la Curte?

— Este cucoana și duduca.

— Poți să ne îndrești spre casa boierească?

— Cum nu! Eu sânt chiar din Curte... Sânt pușcaș.

— Minunat! fii călăuzul nostru și-i avea bacșis bun.

— Sărut mânele... Hai!

Călărețul apucă înainte, peste câmp, și trăsura se puse a-l urma, suind și coborând din brazdă în brazdă. Peste o giumătate de oră se auziră lătrări de câni și se zăriră câteva lumini slabe prin ferestre afumate de case țărănești; apoi se ivi o poartă mare ce se deschidea într'un zid și trăsura, intrând într'o ogradă spațioasă, se opri la scara unei case vechi cu două rânduri.

Mai mulți servitori alergară să deschidă oblo-nul⁶⁾, iar unul din ei conduse pe Alecsis într'un mic apartament în care domnia tot confortul ospeticii bine înțălese.

— Pe cine să anunț cucoanei? întrebă servitorul respectuos.

— Pe d-nul Alecsis Lunceanu, răspunse călătorul nostru care, rămas singur, își dresă tualeta, își peptănă părul și se privi într'o oglindă, cu destulă mulțămire de sine.

Nu trecură 10 minute și servitorul se întoarse,

6) Portiera trăsuri.

zicând lui Alecsis că este invitat de stăpâna casei a i se presenta ei.

Tânărul nostru sui la rândul de sus, pe o scară îmbrăcată cu scoarțe și luminată de un policandru, cu patru lampe; apoi intră în salonul unde îl aștepta d-na Dorian.

El se găsi în prezența unei dame ca de 45 ani și a unei tinere d-șoare, fiica ei; amândouă având tipul distins al adevăratei aristocrații.

D-na Elencu Dorian, de și trecută de tinerețe, păstra încă urmele unei frumuseți care acum luase un caracter de maiestate grațioasă. Cât pentru fiica sa, Mărgărita, ea produse lui Alecsis efectul unei minuni!...

Și în adevăr, talia sa de regină și expresia inteligentă, poetică, atrăgătoare a figurii sale, fermecau ochii la întâia privire.

Alecsis se închină respectuos și zise:

— Vă cer o mie de scuse, doamna mea, pentru libertatea ce am luat de a căuta un adăpost în casa d-v., fără a avea onorul de a vă fi cunoscut.

— Vă înșelați, d-nul meu, răspunse d-na Dorian... Dacă vă văd acum pentru întâia oară, este că v'ați dus de mic în străinătate, însă am bună cunoștință cu părinții d-v., și fiica mea, Mărgărita, e amică de pansion cu sora d-voastră.

— Și puteți adăugi, mamă, o iubită amică; zise d-ra Mărgărita cu un glas desmierdător, căci Alina și eu eram nedespărțite la pansion.

— Atunci sânt fericit de a mă introduce în castelul d-v. sub auspiciile surorii mele, replică Alecsis, și când m'oiu întâlni cu ea, oi sărut-o de o mie de ori pentru serviciul ce-mi face în acest moment.

D-na Dorian se puse pe canapă și arătă lui Alecsis un jilț alături; apoi zise Mărgăritei ca să ordone a se aduce ceaiul.

Salonul în care intrase Alecsis nu era mare, însă prin mobilarea lui arăta că era locuința favorită a unor dame, deprinse cu lăcrul vieții elegante: covoare pline pe parchet, flori ecsotice în iardinieri⁷⁾ de lemn de trandafir, oglinzi în cadruri sculptate, albumuri și note de musică pe mese rotunde, mulțime de mici obiecte de artă pe etajere de palisandru, un piano lung de Pleyel⁸⁾ între ferestre și un papagal verde, stând într'o labă pe marginea acelu mobil⁹⁾ și făcând monologuri în limba lui.

În sobă un foc vesel răspândia căldură plăcută în salon, iar dinaintea gurii de la sobă se încovoia o mătă albă, care torcea de mulțămire.

După o scurtă tăcere, în timpul căreia Mărgărita dete ordine pentru ceai și venise apoi de se puse pe un scaun în fața lui Alecsis, d-na Dorian întrebă pe tânărul oaspe ce impresie i-a produs revederea patriei sale, după o absență îndelungată.

— D-na mea, răspunse Alecsis, voi mărturisi că am simțit o mare bătae de inimă, când mă apropiam de fruntariile Moldovii. Toate suvenirile din copilărie se deșteptară în mințe-mi și formară un cortegiu adimenilor, care mă îmbăta prin imaginile fermecătoare ce-mi prezentau. Eram, într'un cuvânt, convins că am să intru în raiu, nici mai mult nici mai puțin; însă când am sosit la Mihăileni, am găsit raiul cam glodos și locuitorii lui cam nespălați, fiind în loc de îngeri niște jidani în halaturi rupte, de pelea dracului.. Raiul se prefăcuse în Purgatoriu, ca să nu zic în Iad.

Damele începură a râde, iar Alecsis, încurajat,

7) Mobilă de ornament, în care se pun flori.

8) Ig. Pleyel, compozitor austriac și fondator al unei renumite fabrici de pianee la Paris (1757—1831).

9) ital. mobile, mobilă.

urmă cu descrierea călătoriei sale în compania harabagiului, voiaj comic și plin de întâmplări cari ațâtau râsul. D-na Dorian și cu Mărgărita găseau multă plăcere a-l asculta, căci el avea un spirit original, o convorbire fină și variată. El grăi de Paris cu entusiasm, mai cu samă că Mărgărita manifestase o mare dorință de a visita frumoasa capitală a Franciei. Apoi afirmă admirarea lui pentru literatura francesă, înălță până la ceriuri pe Lamartine, pe Victor Hugo și mai ales pe Alfred de Musset, căci acest poet era poetul favorit al Mărgăritei... Și ast-fel, pe nesimțite, începu a se naște o comunitate de idei și simpatii între amândoi.

Un servitor aduse tablaoa cu ceaiul; Mărgărita umplu ceștile de porțelană de Saxa și oferî una lui Alecsis, întrebându-l dacă-i place ceaiul dulce, sau fără zahăr, precum obișnuesc Chinesii.

— Chinesii, răspunse tânărul, au dreptate să prefere această băutură sadă, căci aromul ei este astfel mai tare, însă eu sânt de părerea papagalului d-v., care vă cere o bucățică de zahăr.

În adevăr, paserea sburase pe piano și se rotia grațios pe dinaintea stăpânii lui, bâiguind toate cuvintele ce învățase. Mărgărita îl sărută, desmierdându-l și-i dăde partea lui de biscot.

— Ce pasăre curioasă! observă d-na Dorian. Ast-fel e deprinsă cu fiica mea, că nu vrea să primiască mâncare de cât din mâna ei. N'am văzut încă o așa simpatie... Pe toți și chiar pe mine, ne mușcă rău când vrem să o luăm pe deget, ear când vede pe Mărgărita își întinde penele, se gudură și face toate gentilețele.

— Îmi dați voe, d-ră, să cerc și eu a lega amicie cu el? întrebă Alecsis pe Mărgărita, luând o bucățică de zahăr în mână.

— Bucuros, însă luați sama să nu vă muște.

Alecsis începu a zice cu glas blând: „Giali, Giali, îi frumos, Giali”, și pe loc papagalul, cântând cu coada ochiului, se apropie încet, repetând: „Coco, Coco” și se sui pe degetul lui Alecsis și luă zahărul fără nici o sfială.

— Maman, maman, strigă Mărgărita: privește minune! Giali se arată amic cu d-nul V.

— În adevăr, e lucru de mirare!... se vede că d-nul Alecsis are talentul de a îmblânzi fearele sălbatice.

— Giali, feară sălbatică? Auzi, Giali, cum te ocărăște maman? Giali frumos, Giali drăgălaș... Vin'aice Giali, vin!

În zădar însă Mărgărita îi prodiga¹⁰⁾ cuvinte desmierdătoare și-i arăta bucăți de zahăr și de biscot; pasărea alintată își plecase capul și Alecsis îi ciugulea cu degetul penele de la gât.

El răspundea încet la glasul stăpânii sale, dar nu se mișca din loc.

— Pare-mi-se, observă d-na Dorian, că favoritul tău, Mărgărita, îți face infidelități și că ș'a dat în dragoste cu d. Alecsis. El nici nu mai vrea să știe de tine și tu ești geloasă... o văd în ochii tăi... ești geloasă.

Zicând aceste, începu a râde cu hohot.

Papagalul se trezi de-odată ridicându-și capul, își desfăcu aripile în formă de evantail și imită râsul vesel al d-nei Dorian, apoi își luă sborul și se puse pe umărul Mărgăritei.

— Vezi, maman, că l'ai calomniat pe Giali?... El tot mă iubește.

— Te iubește dar, însă iubește de-o-potrivă și pe d. Alecsis. El vă unește pe amândoi în aceeași simpatie.

În aceste cuvinte a maicii sale, copila, întâlnind

10) fr. prodiguer, a nu cruța —, a da din belșug.

ochii expresivi ai lui Alecsis se tulbură puțin; ear tânărul, vrând să dea o explicație naturală incidentului, se rătăci într-o disertație psihologică, din care nu mai putea să easă. Doamna Dorian îl ascultă zâmbind și îl întrerupse zicând:

— Efectul simpatiei nu se poate explica.

Atunci el schimbă șirul convorbirii și luă de pretest elegantul piano din salon, pentru ca să vorbească despre muzică.

— Știți a giuca¹¹⁾ din clavier? întrebă Mărgărita.

— Puțin, foarte puțin, d-ră, răspunde el. În vreme cât am fost student, îmi variam studiile serioase cu muzica, însă n'am parvenit a fi artist.

— E destul să fie cineva simplu diletant pentru ca să producă mulțămire ascultătorilor. Cred că sânteți măcar diletant.

— Pentru mine, da; însă pentru alții... mă îndoiesc.

— Să vedem, zice d-na Dorian mergând să deschidă clavierul. Pune-te aicea și ecsecutcază ce știi mai nou. Alecsis, fără a face multe dificultăți, după obiceiul diletanților, se așază dinaintea clavierului și ecsecută cu gust și precizie una din compunerile amicului său Charles Mikuli, o simfonie elegantă asupra melodiilor românești. El încântă damele prin talentul său și primi sincere complimente *din parte-le*.

— Sânteți artist, d-le, îi zise Mărgărita, și ce e mai rar, un artist modest.

Alecsis se roși de bucurie și răspunse că e fericit de a primi acest atestat din partea unei persoane atât de amabile; apoi, după îndemnul ei, continuă a giuca diverse bucăți, dintre cari una — mai cu samă — plăcu foarte mult.

11) fr. *jouer au piano*, a cânta la pian.

— Ce melodie-i asta? întrebă Mărgărita.

— E o romanță nouă, ce se cântă acum în toate saloanele Parisului.

— Cunoașteți și cuvintele?

— Dar; mi le aduc aminte.

— Nu ați voi să le cântați pentru ca să le învăț și eu?

— Le-aș cânta bucuros pentru ca să mă supun dorinței d-voastră, însă am un glas care mă ține că vă va face să fugiți.

— Vă asigur că maman și eu sântem foarte curagioase, replică Mărgărita, zâmbind.

— Dacă este așa, eată romanța. Ea poartă titlul de *L'oiseau bleu*, însă în considerația calităților papagalului d-v., o voi numi: *L'oiseau vert*.

Glumind astfel, Alecsis, cântă cu glas simpatice următoarele versuri puse pe o melodie delicioasă:

Il est un bel oiseau volage
Qui rarement reste en sa cage,
C'est le bonheur,
Hôte joyeux de notre cœur.

Chacun de nous voudrait le prendre,
Mais lui, dit-on, ne veut se rendre.
Qu'au doux appel
Des cœurs aimants, des voix du Ciel,

Chantez, aimez, et sur mon âme,
Auprès de vous soudain, Madame,
L'oiseau viendra
Et jamais ne s'envolera.

Tânăra copilă ascultă cu multă luare aminte și când Alecsis se sculă de la clavier, rugând-o ca să cerce a cânta romanța, ea răspunse că nu poate, nefiind bine dispusă în astă-sară, dar se angajează a cânta în sara viitoare. Adevărul este că ea se simția cuprinsă de o tainică uimire.

— Atunci nu vreți ca să am și eu mulțămirea de a vă auzi? observă Alecsis.

— Pentru ce? întrebă Mărgărita.

— Pentru că mâni diminează trebuie să vă zic adio și să plec.

— Să pleci așa de grabă?, zise d-na Dorian... Nu se poate... În asta-sară v'am dat ospetie pentru d-v.; 'mâni v'o ofer pentru mine și pentru fiica mea.

— Dacă îmi permiteți să rămân, răspunse Alecsis, închinându-se, primesc cu recunoștință.

— Și noi îi mulțămim pentru orele plăcute ce ne-ai făcut să petrecem, replică d-na Dorian, întinzând mâna lui Alecsis. El sărută mâna respectuos și se retrase în apartamentul lui, tocmai când pendula din salon suna mezul nopții.

— Ce nobilă damă e d-na Dorian... Ce înger grațios e d-șoara Mărgărita, zise el în mintea lui până a nu adormi.

— Ce amabil tânăr! zise și Mărgărita în gândul său, când se găsi singură în camera ei.

III

Peste noapte earna sosi la Moldova și întinse pe câmpii un covor de zăpadă albă. Văile, dealurile dispăruseră sub acel văl strălucitor în razele soarelui și răsunau de croncănitul cârdurilor de corbi ce sburau în aer cu mulțămire. Alecsis, trezindu-se dimineța și privind pe fereastră, văzu copacii grădinii încărcăți de țurțuri argintii, basinul înghețat și pe straturi mulțime de sticleți, cari căutau semințe pentru hrană.

O simțire de bucurie îl cuprinse în prezența acelui spectacul nou, căci earna vine cu un mare cortegiu de plăceri: baluri, teatruri, nunți, etc. și pentru un om tânăr ea aduce câte odată chiar realizarea fericirilor visate.

Alecsis ar fi dorit să facă o primblare prin alecle parcului, însă nu singur... ci cu d-ra Mărgărita... ar fi fost încântat să vadă pasurile ei, lăsând urme mici și delicate pe fața omătului... Ar fi vrut... ar fi vrut...

Pentru ce? răspunde tot omul care a fost pradă fantasiei amoroase.

Suindu-se în salon pe la 11 ore, el găsi pe d-na Dorian și pe fiica sa în tualetă de earnă și pe Giali ciugulind cu pliscul blana mătii culcată lângă sobă.

— V'am adus earna, d-na mea, zise Alecsis salutând.

— Așa este, răspunse d-na Dorian, însă e earnă cu soare.

— Și cu una din cele mai mari plăceri ale ernii, cu concerturi, adăugă Mărgărita.

— Dacă aș fi poet, d-ră, aș zice, auzindu-vă, că aud primăvara făcând panegiricul ernii; și acest subiect grațios mi-ar inspira un sonet foarte poetic.

— Cine știe dacă nu cum-va sânteți și poet, d-nul meu? observă zâmbind Mărgărita.

— Asta o știu eu, d-ră, replică Alecsis râzând.

— Ce știți? că sânteți sau nu unul din favoriții muselor? întrebă d-na Dorian.

— Mie nu-mi este ertat să vorbesc de mine, dar să întrebăm pe Giali...

Însă până a nu i se adresa această întrebare, Giali se puse a rosti: *Oui, oui, oui.*

— Ce pasăre inteligentă! observă Mărgărita... Nu vă mai puteți apăra în contra verdictului lui Giali, d-nul meu... Eată-vă proclamat poet! Prin urmare luați condeiul și improvizați o strofă în ono-
rul pasării mele favorite.

Alecsis deschise un album și scrise următoarele patru versuri:

„Un papagal prin naltul său decret
M'a înălțat la rangul de poet,
Să-i fac un imn? ar fi cam în zadar.
El are gust mai bun pentru zahar”.

— Eată, zice el, demisia mea *din calitate* de poet.

Damele citiră răsând aceste versuri, și apoi d-na Dorian, luând brațul lui Alecsis, îl duse în sala de prânz, zicându-i:

— Se spune că poeții sânt adese-ori cu stomahul gol; sper dar că vei împărți cu plăcere dejunul nostru.

Masa, după obiceiul țării noastre, era acoperită cu o mare varietate de comestibile, numite mezelicuri, făcute în casă: smântână, murături, păstrămuri, dulcețuri, etc., așezate în ordine pe farfurii fine, sămne vederate și gustoase de îmbelșugarea cămarei, probe de spiritul de gospodărie al stăpânelor castelului.

După dejun, Mărgărita propuse o primblare pe câmp cu sania și, fără întârziere, se suiră tustrii într'o sanie elegantă, la care erau înhămați doi cai negri de mare preț. Telegarii ațâțați prin biciul gerului și prin clinchetul zurgălăilor, plecară ca niște smei, ridicând un nor de pulbere de omăt sub copitele lor.

— Vă place primblarea cu sania? întrebă Mărgărita pe Alecsis.

— O găsesc răpitoare ca un vis, d-ră... Visat-ați vre-odată că sburați prin aer? Intocmai acest efect îmi produce lunecatul saniei pe zăpadă.

— Și mie tot asemenea mulțămire îmi face... îmi pare că mă găsesc într'o lume fantastică unde sânt condusă pe aripile unui smeu, chiar ca în povești.

— Mărgărita, întrebă d-na Dorian, se află și lupi în acea lume fantastică?...

Și, fără a aștepta răspuns, ea ținti ochii cu grijă spre margina pădurii, pe lângă care treceau cu răpeziune. Caii dădeau sămne de spaimă, sfoarăind și mușcând zăbalele, ear vezeteul, strângând frânele, cerca să-i liniștiască cu glasul.

— Gheorghe, Gheorghe... strigă d-na Dorian... Ce se vede alergând spre noi de la pădure?

— Or fi câinii de la stână, cucoană; răspunse vezeteul.

— Ba sânt lupi, lupi, Gheorghe!... Vai de mine, sântem perduți.

— Nu vă temeți, zise Alecsis, nu vă temeți căci nu e nici un pericol. Am revolverul cu mine.

El se sculă pe picioare și văzu alergând trii lupi spre sanie.

— Gheorghe, poți să stăpânești caii?

— Pot, cuconașule.

— Ține-i vartos în mână ca să nu răpiască sania.

Lupii veniau mereu cu gurele căscate ca la o pradă sigură.

— D-le Alecsis, suspină plângând d-na Dorian, scapă pe Mărgărita.

— Apără pe mamă, d-le Alecsis, strigă copila, îmbrățișând pe maica sa; și amândouă, strânse pept la pept, se uitau la tânărul lor tovarăș, ce sta gata a se lupta cu fearele sălbatice. Conservând toată prezența de spirit în acel moment critic, el aștepta să se apropie lupii, apoi întinse revolverul, chiti și dete foc. Una din feare se rostogoli ucisă în omăt, ear celelalte se opriră, lătrând cu spaimă.

— Mână acum, Gheorghe, poronci atunci Alecsis; dar ia sama la prăvălișuri.

Vezeteul pocni din biciu și telegarii plecară ca

fulgerul. Cei doi lupi rămași se luară din nou la goană și în câteva minute fură alături cu sania; colții lor se vedeau sângerați și răsuflarea lor se auzia hârâind... Damele îngrozite scoaseră un țipăt fioros, ear Alecsis, chitind lupii, descărcă revolverul în ei. Amândoi se svârcoliră în loc, fiind răniți de moarte și începură a se rupe între dânșii, luptând cu furie și pătând omătul cu sângele lor. Sania se depărtă cu o răpegiune amețitoare și sosi în curând acasă.

Cine poate descrie manifestările de recunoștință ale d-nei Dorian și ochirea îngerească cu care Mărgărita recompensă purtarea lui Alecsis?... D-na Dorian îl sărută cu dragoste ca pe copilul ei, ear Mărgărita îi strânse mâna zicând:

— Ne-ați scăpat, pe maica mea și pe mine, dintr'un pericol de moarte, cum să vă mulțămesc?

Alecsis era atât de uimit că nu găsia nimic a răspunde; el ridică frumoasa mână a copilei și o sărută fără a ști ce făcea și din acel sărutat inocent se născu scânteia menită de a-i înflăcăra inima pentru toată viața lui.

Însăși Mărgărita simți un fior ferbinte în sânul ei, fior prevestitor de mari fericiri, sau de mari suferinți.

Ziua întreagă se trecu în convorbiri asupra incidentului ce transformase pe Alecsis în erou; și sara, când salonul se umplu de lumina lampelor, tinerii prin îndemnul d-nei Dorian se puseră a face muzică. Clavirul răsuna acum armonios sub degetele copilei, în vreme ce Alecsis, cuprins de un dulce estaz, întorcea foile notelor. Pe urmă frumoasa diletantă începu a cânta o arie napolitană, foarte originală, precum sânt toate melodiile din Italia.

— Minunat! strigă Alecsis cu entusiasm; îmi

pare că mă găsesc la Neapoli... A! d-ră, ce glas armonios aveți! și cu câtă espresie știți a cânta!... Nu vă fac complimente; vă mărturisesc adevărul cu toată francheta... rare-ori mi s'a întâmplat să fiu așa de pătruns în suflet...

Mărgărita deveni rumenă ca o garoafă, văzând admirarea entusiastă a lui Alecsis, car d-na Dorian adresându-se fiicei sale zise:

— Vezi dragă, că ai un glas de primadonă?... Tu nu vroiai să mă crezi pe mine.

— Ba te cred, scumpă mamă, replică Mărgărita, sculându-se și sărutând pe maica sa cu veselie.

— Dacă-i așa, cântă pentru mine melodia cea fără cuvinte, care îmi place atât de mult. Amicul nostru va giudeca dacă am gust bun.

— Oiu cânta-o bucuroasă, maman, dacă d-nu Alecsis va promite să compue cuvintele ce lipsesc. Și gândind astfel, grațioasa copilă se uită cu amicală zâmbire la tânărul poet.

— Promit tot, d-ră, numai să mai am fericirea de a vă auzi glasul, răspunse Alecsis, ducând'o la pian.

Mărgărita se puse din nou a cânta, însă astădată o melodie pătrunzătoare ce deștepta mii de visuri în suflet. Glasul ei când se accentua puternic, când se reducea la o suspinare armonioasă; când esprima cu foc tainicele aspirări ale inimii, când părea că intonează triumful fericirii dobândite.

Alecsis, uimit, încântat, luă albumul de pe masă, se retrase de o parte și scrise câteva strofe în vreme ce Mărgărita urma și revărsa melodia; apoi el duse albumul sub ochii frumoasei cântărețe.

Terminând de a scrie această romanță Alecsis depuse albumul sub ochii Mărgăritei și zise:

— Eată versurile ce mi-a inspirat melodia d-voastră. Cercați vă rog de a le potrivi pe măsura muzicii.

În vremea aceasta d-na Dorian eșise. Mărgărita citi versurile cu o gingașă uimire și asigură pe junele poet că ele exprimau visurile și aspirațiile inimii sale; apoi ea aplică melodia pe acele cuvinte și le găsi conforme cu caracterul poetic și îndușitor al muzicii.

— Ce titlu să-i dăm romanței? întrebă ea cu puțină sfială.

— Fiind-că versurile mele au meritul de a vă place, răspunse Alecsis, vă rog să primiți a'i da titlul de *Cântecul Mărgăritei*.

— Primesc și încă odată vă mulțămesc de plăcerea ce mi-ați făcut, replică copila, lăsând fără voce a se destăinui prin ochii ei simțirile cari se deșteptară în sufletul ei.

Tinerii priviră lung unul la altul cu o expresie fermecătoare și din momentul acela ei simțiră că soartele lor erau strâns legate împreună pentru tot-d'a-una!

Poetul a zis:

O singură minută a lui și-a ei ființă
S'au întrunit în raiul ferbintei adorări,
Dar din acea minută cereasca Providență
Ar face-o vecinicie de scumpe desfătări!

.

Serata se prelungi până târziu, ear când Alecsis își luă adio de la dame, căci el avea a pleca a doua zi dimineată, o umbră de mâhnire se întinse pe fața lui.

— D-le Alecsis, îi zise d-na Dorian, n'am nevoie să vă invit a considera casa mea ca și casa părintească. Cred dar că-i veni ades să ne vezi la Iași,

unde o să ne întoarcem în curând. Adio!... v'aș mai opri aci vre-o câteva zile dacă n'aș ști că sânteți așteptat acasă cu nerăbdare. Mergi de-ți îmbrățișază familia și nu ne uita pe noi.

— Cât oiu trăi, d-na mea, îmi voi aduce aminte de orele prețioase ce am petrecut aici și... El nu mai putea zice mai mult căci era foarte tulburat, ci sărută mâna d-nei Dorian și se întoarse palid spre Mărgărita.

Drăgălașa copilă era ca și dânsul cam palidă pe frunte:

— A revedere, d-le Alecsis... Spune-i Alinei, so-rei dumneavoastră, că o sărut de o mie de ori... Să nu mă uite și să-mi scrie câte o dată. A revedere!

— A revedere, băigui sărmanul tânăr amețit, îndreptându-se spre ușă.

— Dar lui Giali nu-i spuneți nici un cuvânt amical? adouă ea.

— Il uitasem!... El se întoarse de la ușă, luă papagalul în mână, îl netezi pe pene, îi adresă cuvinte desmierdătoare, îl sărută pe cap și-l dete apoi Mărgăritei. Papagalul mulțumit începu a rosti: *ami, ami, gentil...* pe când Alecsis eșia din salon împreună cu d-na Dorian.

Trebue oare să comit o nediscreție? Să descopăr un secret?... Mărgărita, găsindu-se singură un moment, sărută pe furiș capul fericitului Giali!...

IV

Alecsis, după multe dificultăți cauzate prin starea ticăloasă a drumurilor, sosi în fine la Iași; însă deși câmpiile erau acoperite cu mantia perversă a ernii; lui i se părea că lumea-i înflorită ca în frumoasele zile de Maiu; însuși croncănitul corbilor, singurele paseri ce zări el în cale-i avea

ceva armonios; căci inima lui sta deșteaptă pe sămne de acele tainice și îmbătătoare melodii, ce cântă amorul în anii tinereții. Imagina grațioasă a Mărgăritei răspândea colori și raze fermecătoare pe tot ce se arăta dinaintea ochilor lui, în cât deși roțile trăsorii scârțâiau prin omăt, tânărul poet declama cu entusiasm:

„În țara mea dulce sânt drumuri de flori,
În dulcea mea țară sbori, murgule, sbori...”

Reintrând în sânul familiei sale după lungi ani de absență și întorcându-se în societatea Iașului, Alecsis deveni simpatie tuturor persoanelor cari-l cunoscuseră; părinții lui erau fericiți și mândri de dânsul, căci el le arăta o afecție respectuoasă, iar mai cu samă sora lui, Alina, îi prodiga cea mai dulce și ingenioasă probă de iubire, grăindu-i neconținut de Mărgărita. Ore întregi petreceau împreună, ea povestind toate incidentele vieții de la pansion și el ascultând-o fără sațiu, căci Alina vorbea mai mult de amica ei, de cât de dânsa. Drăgălașa copiliță ghicise secretul său, și încet încet devenise chiar confidenta lui.

Nimic mai gentil pe lume ca importanța ce 'și atribue o fetiță grațioasă și inteligentă, care surprinde un secret amoros; natura ei îngrească îi inspiră un tact delicat în toate cuvintele și în toate faptele sale. Ea găsește espresii desmierdătoare, cari dau glasului său o întonare mai dulce și mai armonioasă; ea se transformă în geniul mângâierii!

Intr'o dimineață, ca o veselă rază de soare, Alina intră în camera fratelui său și îi zise sărutându-l:

— Astă noapte mi s'a arătat prin vis un înger frumos care mi-a vorbit de Mărgărita.

— Și ce ți-a spus? întrebă Alecsis zâmbind.

— Mi-a spus că amica mea se urăște mult la țară de o bucată de vreme, că ea cântă neconținut o romanță foarte poetică și că are să vie în curând la Iași.

— Draga mea Alină! zise Alecsis, ridicând în brațe pe gingașa lui surioară și sărutând-o pe ochi; ești tu însăși îngerul care l-ai visat și îmi aduci vestea cea mai fericită... Are să vie, zici?... când? azi?... mâine?

— Inima-mi vestește că a sosit! replică Alina cu o drăgălașă maliție.

— Sosit! răcni Alecsis, devenind palid de uimire. Ești sigură?

— Eată proba! adăugă copila, arătând un bilet mic și elegant.

— Un bilet de la Mărgărita!

— Deschide-l și vei videa.

Alecsis deschise iute plicul și citi:

„Scumpa mea Alină! Am sosit chiar acum de la țară, unde mă luase urâtul; doresc să te îmbrățișez. Vină degrabă pentru ca să te sărut pe tine mai întâiu de celelalte amice; te aștept cu nerăbdare. Vină. Complimente fratelui tău din partea lui Giali.

Amica ta, *Mărgărita*”.

Alecsis simți inima lui bătând puternic la vederea acestor linii scrise din repegiune. El îndemnă îndată pe sora lui ca să se gătiască și dete ordin ca să înhame caii la cupeu.

— Vii cu mine? întrebă Alina.

— Ași veni... însă nu știu de se cuvine... așa de dimineată... ce socoți tu, dragă Alină?

— Socot că nu e nici un rău să mă întovărășești într-o vizită amicală.

— Ba nu; oiu merge singur mai târziu... Acum du-te tu și-i spune...

— Ce?

— Ce ți-a spune inima.

— Dar biletul meu... nu mi-l dai? întrebă copila zâmbind.

— Il vrei?

— Ba nu; ține-l la tine pentru ca să nu-l perd. Și zicând aceste, Alina eși răsând, sprintenă și grațioasă ca o floare.

Rămas singur, Alecsis deschise din nou biletul, îl reciti de mai multe ori și-l sărută. Apoi el se puse a se primbla de-a lungul camerii, gândind la visita ce avea să facă Mărgăritei și închipuindu-și o convorbire amoroasă cu dânsa, convorbire compusă din frase perfecte și conforme cu dorințele sufletului său.

Acea vizită mult așteptată avu loc a doua zi; însă el se simți atât de tulburat în prezența Mărgăritei, că uită toate frazele ce le pregătise și convorbirea se ținu asupra unor obiecte cu totul indiferente. Noroc pentru el, că ochii lui avură o clocovență rară și grăiră, *a parte*, cu ochii Mărgăritei despre un obiect cu mult mai interesant, de starea inimii lor. Ast-fel, când buzele trandafirii ale copilei ziceau că stăpâna lor petrecuse în liniște zilele de pe urmă la țară, frumoșii săi ochi protestau în contra acestei inocente minciuni și declarau că a lor stăpână muria de dor de a se întoarce la Iași, pentru ca să se apropie de Alecsis; și ochii acestuia exprimau o fericire nemărginită, o recunoștință adâncă, un amor demn de îngereasca ființă ce purta nume de floare.

Asemene vizite se repetau ades, grație legăturilor amicale ce ecsistau între Mărgărita și Alina și care înlesniau dese întâlniri între Mărgărita și Alecsis, atât în salonul d-nei Dorian, cât și în

alte saloane din Iași, pe la visite, pe la serate, pe la teatru, pe la baluri. Ambele amice erau nedespărțite pretutindene și Alecsis, profitând de această nedespărțire videă în toate zilele pe Mărgărita; și cu cât o videă mai mult, cu atât el îi descoperia mai frumoase calități și se ecsalta mai tare în simțul adorării sale. Presentul era așa de strălucitor, răspândia raze aurite chiar pe întunecimea viitorului și acel viitor se arăta lui Alecsis ca o lume nouă, plină de încântări și de dorinți realizabile... Intr'un cuvânt Mărgărita și fratele Alinei plutiră în regiunile cerești, pe aripile visurilor fermecătoare ale iubirii și aspirau la unirea soartei lor prin sacrele legături cerești.

Insă!... o, cuvânt fatal! peatră nesimțitoare, de care vin de se sdrobesc proiectele și sperările omului! Ce geniu răuvoitor te-a pus în calea dorințelor noastre?...

Alecsis fu obligat a se absenta din Iași timp de o lună, fiind trimis de tatăl său la București și în lipsa lui se dărâmă palatul feeric al visurilor sale!

O amică a d-nei Dorian, una din acele dame care după ce îmbătrânesc își impun misia de pețitoare, găsi de cuviință a se ocupa de căsătoria Mărgăritei și propuse de mire pe un nepot al ei, d-l M., care într'adevăr unia toate condițiile de poziție, de avere și de bună educație. Propunerea conveni sub toate privirile d-nei Dorian, și aceasta esercită toată influența sa de mamă asupra Mărgăritei, pentru ca să obție consimțământul ei.

Sărmana copilă, cercă în zadar să lupte în contra destinului, care-i ucidea fericirea. Zile și nopți întregi, ea plânse lacrimi amare, dar nu avu puterea să refuze rugămintea maicii sale când o văzu

în genunchi, cerându-i sacrificiul tinereților și al inimii...

Mărgărita se cunună cu d-l M., zicând un adio dureros ilusiilor veselei junii.

V

Câteva zile în urma cununiei, Alecsis trimise Mărgăritei un mic medalion smălțuit, ce cuprindea frunze din florile buchetului compus de dânsa pentru iubitul ei și tânărul primi în aceeași zi, din partea iubitei lui, o mică cruciuliță de briliante, ce din copilăria ei, purtată la sân, fusese marturul misterios al tuturor simțurilor inimii sale de virgină...

Primăvara sosi! Cu dânsa veni timpul de plecare în străinătate pentru Alecsis. El făcu o vizită de adio Mărgăritei, dar nu avu norocul de a o găsi singură; salonul ei era plin de persoane străine. În zădar el prelungi visita lui vr'o două ore, cu sperare că i s'ar presenta ocazie de-a zice iubirii sale un cuvânt neauzit de nimeni altul de cât ea! Salonul, departe de a se deșerta, se umplea încă mai mult de vizitatori și atât Alecsis cât și Mărgărita erau munciți de un neastâmpăr sufletesc, pe care de abia îl puteau ascunde în ochii străinilor.

În fine, Alecsis, desperând de-a putea îndeplini dorința inimii sale, se pregăti de plecat. De-o dată Mărgărita, inspirată de genul amorului, eși iute din salon și se întoarse în curând cu medalionul aninat la pept. Alecsis îi mulțami prin o căutătură plină de dragoste și de recunoștință; apoi își luă adio și plecă. Mărgărita rămase cufundată într'o dureroasă melanholie, în vreme ce persoanele adunate în salonul ei ziceau, vorbind de

Alecsis: „Original tânăr! în veci pe drumuri, în veci pe mare! Trebuie să fie înamorat!”

Alecsis se porni de la Moldova în luna lui Martie, luând pe sora lui cu dânsul pentru ca să-i arate minunile civilizației în Germania, Franța și Anglia. Și pe cât Alina se estazia la privirea acelor minuni, pe atât fratele ei era nesimțitor în fața lor; căci gândirea lui sbura neconținut aiurea, fiind preocupată de suvenirul Mărgăritei. În zădar gingașa copilă căta să distragă mintea lui prin veselia tezaurului ei, el zâmbia numai câte odată și chiar acea zâmbire era mahnită.

Primă-vara, vara și toamna trecuseră fără știri dela Mărgărita; căci nici un răspuns nu veni de la dânsa la toate scrisorile ce-i adresase Alina din străinătate. De și ea promisese că va veni la Paris, bărbatul ei nu se găsi în poziție de a îndeplini dorința ei de călătorit și prin urmare ea fu silită a petrece o mare parte din an la moșie. Perzând deci sperarea de a o vedea la Paris, Alecsis decise a se întoarce în țară, mai cu samă că Alina începea a simți dorul de părinți și pe la sfârșitul lui Novembre el agiunse la Iași.

Revederea Mărgăritei cu Alecsis fu pentru amândoi un izvor de chinuri, căci bărbatul junei femei se găsia față. După o lungă și ferbinte dorință de-a se revedea și a-și comunica simțirile cele mai gingașe ale inimii, soarta îi osândi a se prezenta unul altui ca niște străini și a-și cumpani vorbele și a-și ascunde uimirea de care erau cuprinși.

Conversația lor nu avu nici un interes, deși Alecsis, ca un călător nou sosit, avea multe de spus, multe observări de făcut asupra țărilor ce vizitase și mai ales asupra minunilor din Londra.

— Adevărat e, întrebă d-l M. pe Alecsis, că ai făcut un voiaj cu balonul?

— Adevărat! Am avut curiozitatea a cunoaște impresiile unei asemenea călătorii în aer.

— Cum? zise Mărgărita, v'ați spus în așa pericol? Și nu v'a fost frică?..

— Frică? replică bărbatul ei râzând. Amicul nostru e deprins să sboare prin nouri; în calitatea sa de poet nu se înalță el în toate zilele prin ceriuri, călare pe Pegaz?¹²⁾.

— Cu toate aceste, observă Alecsis, nu aș fi îndrăsnit poate să mă risc prin nouri, precum zice foarte malițios d-l M., dacă nu aș purta la sân-mi un talisman neprețuit, care mă apără de orice pericol.

Mărgărita înțelese că Alecsis făcea alusie la cruciulița ce-i dase și toată figura ei se luminea de razele acelui soare tainic, ce răsare în inimile iubitoare, când ele sânt pătrunse de neașteptata fericire. D. M. începu a râde cu hohot și adăugi glumind:

— Zău! Ai slăbiciunea a crede, ca orientalii, în puterea talismanelor?

— Mărturisesc, răspunse Alecsis, că am această slăbiciune.

— O poet, poet, poet!

— Nu râde, d-l meu, căci dacă ai fi avut norocire să capeți un talisman ca al meu și mai cu samă tocmai talismanul meu, te-ai considera omul cel mai fericit din lume.

Bărbatul intrigat, încetă de-a râde; Mărgărita zâmbi, aruncând lui Alecsis o ochire expresivă; ear acesta, închinându-se, eși din salon.

— Ce talisman să aibă, întrebă d-l M. pe Mărgărita când se găseau singuri.

— Cine știe? poate vr'o cruciuliță! răspunse juna femeie, deschizând un album.

12) Pegaz, calul într'aripat, simbol al avântului poetic.

— Nu se poate... Alecsis e crescut în Paris și Parisul nu-i fabrică de bigoți. Mai lesne îmi vine a crede că o fi vre-o viță¹³⁾ de păr de la o persoană iubită, căci poezii sânt peruchierii amorului¹⁴⁾.

Mărgărita, supărată pe această observare ridiculă, se sculă și se retrase în camera ei de toaletă, ear bărbatul ei începu a cânta încet și se duse la un amic al său, unde își petrecuse zilele cu jocul de cărți.

Earna întreagă trecu fără ca ambii amorezi să aibă prilej de a se întâlni aiure de cât la teatru și la baluri, sub ochii unei numeroase adunări. Toate cercările lor de a se găsi împreună erau zădarnice, căci într'un orașel ca Iași, unde purtarea liecărui e controlată de toți, ei erau obligați a se feri cu multă luare aminte de a nu da prepusuri¹⁵⁾. Prin urmare vizitele lui Alecsis în casa Mărgăritei se răriau cu cât earna înainta și grație acestei tactici ei reușiră a păstra secretul lor neghicit de nime, însă numai Dumnezeu știa câte suferințe pătimiau ei în tăcere.

Astfel anul 1852 găsi pe Mărgărita și pe Alecsis în luptă necurmată cu iubirea lor, iubire ce creștea cu atât mai tare cu cât ei căutau a o suprima.

Când soarele lui Maiu aduse naturii o nouă întinerire, Alecsis decise a merge să viziteze munții și monăstirile Moldovii. El se duse la Fălticeni, oraș vestit prin iarmaroacele¹⁶⁾ lui și de acolo

13) mold. şuviță.

14) ital. parrucchiere, bărbier.

15) Banueli, presupuneri.

16) mold. bălciuri.

la Slatina¹⁷⁾, unde piosul Mitropolit Veniamin¹⁸⁾ muri după retragerea sa din scaunul Eparchiei.

De aici, Alecsis se îndreptă spre Târgul Neamțului prin Rîșca și se opri câteva ore pe ruinele cetății¹⁹⁾, ascultând în uimire glasurile tainice care șoptesc între ziduri, cu suflarea vântului și amin-tesc gloria strămoșilor noștri.

Înspre sară, el apucă drumul ce duce la Agapia²⁰⁾ și agiunse odată cu noaptea în sânul acestei misterioase monăstiri, așezate între munți. Întunc-cimea străpunsă de câteva raze argintii ale stelelor ce se iviau printre brazii de pe colinele înăl-țate, răspândia un vâl de tristeță asupra aceluși sfânt locaș; tăcerea adâncă ce domnia în el era în-gânată prin curgerea pârâului Agapia și prin țipe-tul înflorător al păserilor de noapte, care sbureau din clopotniță pe streșinile monăstirii și de pe coperiș în codri.

Alecsis fu primit la arhondaric²¹⁾ de maica ico-nomă și dus într-o chilie simplă mobilată, ce se găsea în fundul unei tinzi întunecoase. Bătrâna călugăriță îl întrebă de numele lui și dacă avea neamuri în monăstire. El răspunse că avea o vară primară, numită Eugenia S., pe care nu o văzuse tocmai din copilărie și că doria prea mult să se întâlnească cu dânsa.

17) Mănăstire în parțile Falticenilor, ctitorita la 1559 de Alexan-dru Lăpușneanu, al cărui mormânt se află acolo.

18) Mitropolitul Moldovei Veniamin Costachi, cel caruia îi da-torește mult cultura și școala românească dela începutul veacu-lui al XIX-lea.

19) Cetatea Neamțului, lângă Târgul Neamț, durată probabil, de Cavalerii Teutani, pela 1300, spre a servi apoi Domnilor Mol-dovei în luptă cu Polonii, Tatarii și Turcii.

20) Mănăstire de maici, zidită la 1642 de Hatmanul Gavril, fratele lui Vasile Vadă, și de soția sa Liliana. Frescele din in-teriar au fost pictate de pictorul Grigorescu, pe când avea abia 20 de ani. În 1904 Mănăstirea a rămas pradă facului, care a ni-micit multe adoare.

21) Sala aaspețlar, la mănăstire.

— Prea bine, fiule, zise iconoama; mă duc să-i dau de știre c'ai venit. Și ești din chilie. Alecsis se duse la balconul de lemn al arhondaricului, balcon care se prelungia pe dinaintea chiliilor de giur împregiurul ogrăzii. El se simți pătruns de o melanholie adâncă, privind vârfurile munților ce păreau a cădea pe monăstire, biserica perdată în întunericul nopții și zidurile acele tăcute, care serviau de locuință călugărițelor. Din timp în timp, el zăria umbre negre ce se furișau de-alungul galeriilor sau pe cărările care duc de la chilii la biserică și i se părea că se găsește sub impresia unui vis fantastic.

— Eată, zise el în sine, o colonie întreagă de femei condamnate a duce o viață monastică, a stinge toate glasurile inimilor, a opri sborul imaginației, a-și îngropa tinerețele, a se lipsi de mulțămirile lumii și a trăi numai cu sperarea de a merita intrarea lor în Raiu.

Curios și puternic efect al bigotismului asupra omenirii! Cum denaturează chiar legile dumnezești!... Femcea, a cărei misie pe pământ e atât de frumoasă și sacră, femcea destinată a fi amantă, a fi soție, a fi mamă, a fi mângăerea cea mai scumpă a omului, eat-o agiunsă în starea unei flori veștede, decolorată, fără parfum și fără viață!

Gândurile lui ar fi mers departe, dacă nu ar fi fost distrase prin sosirea a două umbre ce se opriră lângă el. Era maica iconoamă și vara lui Alecsis.

— Domnule, zise bătrâna, eată maica Evghenia! Și se depărtă în întuneric.

— Dumneata ești, vere Alecsis? întrebă un glas dulce și tânăr.

— Eu, măicuță. Am venit să vizitez Agapia și am dorit să te văd.

— Și eu de mult o doresc, căci sânt ani de când nu ne-am mai întâlnit.

— Haideți dar în chilia mea, observă Alecsis, pentru ca să ne vedem în față.

Intrând în acea chilie și aruncându-și ochii la călugăriță, el rămase uimit de frumuseța ei și de espresia adevărat îngerească a figurii sale. Albă ca un crin, albeața ei era mult mai strălucitoare sub comanacul²²⁾ și neagra îmbrobodire a hainelor călugărești, ochii săi albaștri ca floarea inului aveau o limpezime care reflecta verginitatea sufletului, gura ei mică și grațioasă se desemna sub o zâmbire de bucurie și genile sale lungi lăsau umbre ușoare pe rotunzimea obrajilor. Intr'un cuvânt se păru atât de admirabilă în lumina lampei, că Alecsis nu se putu opri de a zice:

— Ah, verișoară, cum de te-ai călugărit, fiind așa de frumoasă?

Juna măicuță coborî ochii și răspunse:

— Nu m'am călugărit de bună voie verișorule!

— Cum? strigă Alecsis, luând-o de mână, o mână delicată de copil.

— M'au silit părinții mei să pun rasă.

— Ce nelegiuire! N'au avut milă de tinerețele tale?

— Nu! Am vărsat șiroaie de lacrimi, le-am căzut la genunchi, i-am rugat, le-am declarat că nu mă trăgea inima să mă îngrop de vie în monăstire... toate au fost în zădar. Intr'o zi m'au amenințat că m'or blestema dacă m'aș împotrivi dorințelor lor și atunci am trebuit ca să plec capul. Eu care eram mândră de lungimea și de frumuseța părului meu, am fost tunsă ca un făcător de rele; eu care mă numiam în lume Lucia, m'am trezit deodată despărțită de această lume sub numele de Evghenia.

22) Căciulița pe care o poartă călugărițele.

Zicând aceste, maica începu a plânge și căzu pe un scaun. Alecsis, înduișat, cătă să o liniștească prin cuvinte mângăietoare; dar nu putu să reușească decât pomenindu-i de zilele copilăriei lor.

— Îți aduci aminte, dragă verișoară, de teiul cel mare din ograda de la moșia noastră? Îți aduci aminte cum ne jucam la umbra lui și cum ne spăriam unul pe altul, ascunzându-ne după trunchiul său?

Copila, auzind aceste cuvinte, își ridică ochii plini de lacrimi, îi ținți cu drag asupra lui Alecsis și zise zâmbind:

— Îți aduci și tu aminte, verișorule, când te-ai suit în copac pentru ca să-mi rupi o creangă înflorită și ai căzut lângă mine?... Doamne, cât m'am spăriet atunci! Chiar acum, după trecere de-atâția ani, încă îmi bate inima când gândesc că puteai să te ucizi.

— Aș! observă Alecsis. Știi că lucrul rău nu pierе.

— De-aceea poate n'am perit nici eu când m'au călugărit, replică măicuța, răsând încet. Dar spune-mi, verișorule, ce te-ai mai făcut din copilăria noastră? Știu că ai fost multă vreme în străinătate. Ai studiat în Franța... Sânt și acolo monăstiri și călugărițe?

— Sânt, dragă verișoară, în toate țările persoane nenorocite; căci prostia ominească nu are hotare.

— Dar tu, fost-ai încalte și ești fericit?

— Eu dragă? răspunse Alecsis suspinând, de și trăiesc în lume, duc zile mai negre și mai amare decât voi, care sânteți închise în monăstire.

— Ești nefericit, tu, Alecsis? zise copila apropiindu-se de vărul ei și apucându-l de mână... Cam ce durere poți să simți, când părinții tăi au iubire pentru tine, când toată lumea trebuie să te

stimeze și să-ți arate simpatie?... Iubești poate vr'o persoană pe care împregiurările nu-ți permit de-a o lua de soție? Dar... inima îmi spune că nu este alta cauza durerii tale.

— O! suflet îngeresc! ai citit în sufletul meu și ai descoperit adevărul! răcni Alecsis cu desparare. Așa este, Lucio, iubesc o ființă înzestrată cu toate darurile naturii și ea-i condamnată a face bucuria altuia.

— Ah! replică Evghenia, ești mult mai de jelit de cât mine, dragă Alecsis.

Amândoi rămaseră câțva timp cufundați într'o dureroasă tăcere, când sunetul unui clopot îi trezi din cufundarea gândurilor.

— Ce este? întrebă Alecsis. Pentru ce trage clopotul la mezul nopții?

— Trage pentru utrenie²³⁾, răspunse maica... Merg la biserică... Vii și tu, verișorule?

— Vin să te văd în strană.

— Și să mă auzi cântând, adăugi ea, că sânt eu la rând în astă noapte.

Peste un cuart²⁴⁾ de oră Alecsis coborî scările arhondaricului și apucă pe-o cărărușă în sunetul toacei, bătută de o călugăriță pe'mpregiurul bisericii. El intră în sfântul locaș luminat de o singură lampă²⁵⁾ aprinsă dinaintea icoanei Maicii Domnului. De la ușă până lângă stranele cântărețelor, biserica era plină de călugărițe, perdute în umbră, unele culcate pe lespezi, altele dormitând prin strane, ear aproape de ușa altarului sta maica Evghenia, acoperită cu o mantie lungă și creață. Ea cânta psalmul rugăciunii, cu ochii ridicați spre icoane și luminați de flacăra slabă a lămpii de argint. Glasul ei melodios răsuna sub bolta în-

23) Slujbă după miezul nopții, la mănăstire.

24) ital. *quarto*, sfert.

25) Candelă.

tunecată și vărsa în inimi simțirea pietății. Alecsis o privi cu o respectoasă admirare și crezu că vede un palid serafim coborât din ceriuri pentru ca să continue pe pământ imnul de adorare către Dumnezeu.

Rezemându-se de strana Mitropolitului, el căzu într'o reverie profundă și adresa ceriului ferbinte rugăminți pentru fericirea Mărgăritei; căci imagina iubirii sale îi apărea în toate tablourile mărețe ce se prezentau ochilor lui. La finitul serviciului, Evghenia întovărăși pe Alecsis până la scara arhondaricului, unde își ziseră adio; căci el avea a pleca a doua zi de dimineață.

— Când ne-om mai videa, verișorule? întrebă maica.

— Dumnezeu știe! răspunse Alecsis, căci sânt decis a pleca earăși în străinătate.

— Vrei să fugi de durere?, zise copila; în zădar, ea-i umbra omului!

— Dar poate că omul e umbra durerii! Adio, dragă Lucie!

— A revedere, dar, verișorule, — când a vrea Dumnezeu, — adăugi ea cu glas întristat și dispăru ca o nălucire.

VI

Plecând în faptul zilei de la Agapia, tânărul călător se duse la Văratice²⁶), altă monăstire de călugărițe, așezată în poalele unui munte, apoi trecând prin satul Bălțătești²⁷), el sui dealul Doamnei, se coborî la Hangu, și acolo luă o plută ca să meargă la Peatra pe apa Bistriței. El făcu această

26) Stațiune climaterică, la 5 km. de Agapia. Mănăstirea a fost înălțată la sfârșitul sec. XVIII de maica Nazaria, în urma indemnului starețului Paisie dela mănăstirea Neamțului.

27) Stațiune balneară.

primblare încântătoare fără a fi distras din tristețea cugetărilor, cari îi frământau mintea; căci în acel frumos period al vieții, unde inima omului domnește în toată suveranitatea sa, lumea se luminează și se întunecă după starea inimii. Un cântic popular zice:

Inima-i voioasă,
Lumea-i luminoasă.

De la Peatra, Alecsis se decise a merge la moșia unde se găsea Mărgărita de câteva zile. El sosi acolo pe o minunată dimineață de primă-vară și se coborî în grădină pentru ca să aștepte momentul fericit în care va vedea pe iubita lui singură, căci astă dată bărbatul ei era absent. După o rătăcire prelungită prin alee și prin desimea parcului, el căzu pe o laiță²⁸⁾ la umbra unui stejar bătrân și cercă în zădar să aline bătăile inimii sale; minutele-i păreau lungi, verdeața naturii posomorâtă, cânticul păsărilor monoton, când deodată, prin un efect magic, totul se înveseli în ochii lui. Soarele deveni splendid, verdeața frunzelor se învioră, ciripitul păsărilor se schimbă în armonie plăcută, căci Mărgărita intrase în grădină.

Imbrăcată într'o rochie albă de gază, tânăra femeie venia iute prin o alee năsipită și strălucia ca o apariție cerească în umbra deasă a copacilor. Alecsis, uimit, se sculă și se răpezi înaintea ei, mânele lor se strânsă tremurând și ochii lor să umplură de lumină aurită.

— Ai venit, zise ea cu glas febril; inima-mi spunea că ai să vii.

— Am venit, răspunse el, căci nu mai puteam trăi fără să te văd.

Zicând aceste, ei se apropiară de un boschet și se puseră pe bancă.

28) Bancă (laviță).

Cine poate inventa o limbă atât de expresivă ca să fie în stare de a descrie lămurit simțirile sufletelor lor, când ei se văzură amândoi, singuri, în misterul aceluia boschet de flori? Bucuria, mirarea, uitarea suferințelor trecute, îmbătarea fericirii prezente și chiar o tainică timiditate se concentră în aspirațiile cele mai înfocate ale amorului. Tăcerea lor avea o elocvență neresistibilă și privirile lor aveau electrice luciri.

— O, Mărgărită, scumpă Mărgărită! zise în fine Alecsis; aş vrea să mor în momentul acesta pentru că nu cred să găsesc în viața mea alt moment mai divin. După atâte suferințe te văd singură, te admir în deplină libertate și pot să-ți spun că te iubesc și câtă înrăurire ai asupra soartii mele.

— Ah, amicul meu, replică Mărgărita cu tristeță; dacă ai muri, nu mi-ar rămânea multe zile de trăit,... căci sânt foarte nenorocită și datoriile mele de soție nu-mi permit a realiza visul inimii mele. Mă iubești, Alecsis, o știu și aceasta este singura mea mângâiere în viață, însă...

Ea tăcu și plecă capul plângând.

— Te înțeleg iubita mea; legăturile căsătorești nu-ți permit a dispune de soarta noastră; ele sânt niște ziduri nalte care ne despart pentru tot-d'auna. Ce-mi rămâne dar de făcut mie, care nu pot suferi mai mult viața fără tine? Să șed în țară ca să fiu neconținut marturul fericirii altuia? Nu, nu mai simt destulă mărinimie pentru asemenea sacrificii, nici destulă putere pentru a răbda asemenea chin.

— Și ce ai de gând să faci? întrebă ea, ridicându-și ochii plini de lacrimi.

— Nu-mi rămâne de cât să mă depărtez de tine și să mă duc în fundul lumii!

— Ear să mă lași singură? strigă ea, apucân-

du-l de braț cu o mișcare convulsivă. Ear să te arunci în valurile periculoase ale vieții vagabonde? Ce-oiu să mă fac eu în lipsa ta, când știi că de când m'am măritat, nu am nici o mulțămire alta, de cât aceea de-a te vîdea din vreme în vreme?

— Ascultă-mă, dragă Mărgărită, replică Alecsis, cuprinzând-o cu brațele și lipind-o de inima lui; numai D-zeu știe cîtă iubire mia-i inspirat și cîtă amară desperare se adună în mine, când gîndesc a mă depărta de tine; dar ceea-ce vreau să afli este că te iubesc de o mie de ori mai mult pentru tine de cât pentru mine și că nici-un sacrificiu pe lume nu m'ar opri a-ți asigura liniștea și a-ți feri reputația de cleветirile străinilor.

— Și ce-mi pasă mie de cleветirile lor strigă Mărgărita; amorul nostru e mai presus de cât răutatea oaminilor. Tu mă iubești Alecsis... lumea îmi este indiferentă.

— Te iubesc cum meriți de-a fi iubită, scumpa mea, ca pe o ființă îngerească, care a deșteptat în sufletul meu cele mai gingașe și mai nobile simțiri! Amorul ce ai aprins în mine a deschis înaintea mea raiul unei fericiri la care nu-mi este permis de a aspira, căci în poarta aceluia raiu stă îngerul virtuții, blînd și frumos ca tine. Tu ai făcut pentru mine ceea-ce numai Providența era în stare să facă, mi-ai dat o nouă viață și eu nu pot să-ți arăt recunoștința mea decât numai prin sacrificiul inimii mele. Trebuie să fug de tine pentru ca să rămân demn de tine.

— Nu vreau! nu vreau să mă lași singurătății! Nu vreau să mă părăsești pradă suferinții! — suspină Mărgărita, plecîndu-și capul pe umărul lui Alecsis.

Uimit, nebun de dragoste, tânărul depuse o în-

focată sărutare pe fruntea iubirii sale. La acest contact febril ea se trezi din amețea ce o cuprinsese, se smuci din brațele lui Alecsis și cu ochii rătăciți și cu glasul tremurător, ea zise:

— Ai dreptate... trebuie să ne despărțim... de ai rămânea mai mult, simt că aş fi perdută... Adio! și vru să se depărteze.

Alecsis o ținea de mână.

— Adio, adăugă el, adio pentru tot-d'auna.

— Pentru tot-d'auna! Ah! Alecsis, acest cuvânt e moarte pentru mine! și, ne mai putând rezista îndemnului inimii sale, Mărgărita se aruncă în brațele lui Alecsis. Buzele lor se încheștară într-o lungă și voluptoasă sărutare. Sufletele lor se întâlniră în acel sărutat și soarele străluci mai splendid pe limpedele senin al ceriului.

În curând Alecsis luă calea străinătății.

VII

La Galați, unde era să se imbarce pentru Viena, el scrisese un bilet Mărgăritei și i-l trimise la țară.

„Scumpa mea Mărgărita,

Când îi ²⁹⁾ întreprinde o călătorie depărtată și te-i găsi ca mine în momentul de a părăsi patria ta, îi cunoaște una din simțirile cele mai amare și îi afla atunci câtă mângâiere gustă bietul călător, adresând ultima lui gândire ființei ce iubește. Acest adio al inimii în ora plecării cuprinde un amestec de jeliri dureroase și de tainice prevestiri, care îl mângâie adânc și îl înfiorează, căci i se pare că zice adio pentru tot-d'auna! Fericit acela, care într'un asemenea moment, găsește în fundul inimii sale o imagină frumoasă, un suvenir

29) mold. vei.

drăgălaș, un nume adorat, căroră să poată închina comorile sufletului său.

Nu știu, cât pentru mine, ce-mi rezervă destinul și cum are să fie viitorul, dar ce știu bine este că, zicând acum adio țării mele, simt o dulce mângăiere de a gândi la tine, îngerul meu și de-ați trimite în aceste rânduri tot ce este mai gingaș, mai nobil, mai iubitor de inima mea.

Marinarii au un obicei foarte poetic. Pân' a nu se arunca în pericolele mărilor, ei merg de ornează cu flori altarul Maicii Domnului dinaintea căruia îngenunchiază și se roagă. Eu, a cărui soartă samănă cu a lor, am aceleași crederi ca dâșii și îmi place să încunun scumpul tău suvenir cu toate minunile cele mai grațioase ale închipuirii și cu toate dismerdările unui amor nemărginit.

Adio, dar, Mărgărită! Adio, îngerul meu!... Plec muncit de o cumplită durere, da ori cum să fie, sânt mulțămît de a sacrifica fericirea mea în favoarea liniștii tale, căci, precum ți-am declarat din viu graiu, te iubesc de o mie de ori mai mult pentru tine de cât pentru mine. Dacă socoți însă, că merit o recompensă, fă ca s'o gălesc în Paris, sub forma unui răvaș, scris de tine, cu toată încrederea și sinceritatea amorului puternic ce m'a supus ție pentru viața întreagă.

Alecsis V."

Eată răspunsul Mărgăritei ce găsi el la poșta din Paris:

„Scumpul meu Alecsis,

La iubitul răvaș ce mi-ai scris din Galați, mă grăbesc a-ți trimite aceste rânduri. Nu ți le trimit însă ca o recompensă, cum zici, ci ca o rugămintă și ca o destăinuire. Află, scumpul meu amic, că

dacă m'am ferit de amorul meu în timpul cât te găsi ai aproape de mine, a fost pentru că simțiam cât de puternic dormia el în sufletul meu și pentru că nu mă credeam în stare de a rezista îndemnu-rilor lui; dar de când te-ai depărtat, de când al tău adio a deșteptat în sânul-mi durerea despărțirii, simt că am nevoie de toată dragostea ta pentru ca să mă susțin în cruda singurătate în care m'ai părăsit. Acel adio, care cuprinde un sacrificiu atât de mare din parte-ți în favoarea liniștii mele, a adus o dulce apropiere între noi și mi-a dat o vie încredere în amorul tău, amor desolat, mare și nobil ca inima ce-l conține.

Eată, dragul meu, taina ce de mult dori am a-ți descoperi; ea îți va explica tot ce a putut să-ți pară neînțeles în purtarea mea către tine. Spune-mi dar acum că nu mai păstrezi nici o îndoială asupra simțirilor mele, încredințează-mă că te depărtezi de mine pătruns de fericirea ce gustă tot omul care se știe iubit.

Ai văzut cum soarta nemiloasă a stins visul cel mai frumos al juniei mele? Trebuie să mai adaug, că neîmplinirea acestui vis de fericire m'a aruncat într-o descurajare adâncă? O, scumpul meu Alecsis! Fericirea mi s'a arătat de departe, ca o fantasmă înșelătoare și a dispărut iute din ochii-mi pentru ca să o jălesc cât oi trăi. Sperarea m'a părăsit și nu mai văd înaintea mea de cât un orizon întunecat.

Crede-mă, Alecsis, trist e lanțul ce te leagă de mine. Singura idee ce mă susține este că ființele care trăesc fără nici un țel în viața lor, mor în floarea tinereții. Fie ca șirul zilelor mele să se curme cât mai curând, dacă sânt condamnată de legile sociale a trăi fără de tine.

Adio!... Aud pașuri în sală... de-abia pot găsi un minut, unde să fiu singură cu suvenirul tău... îți

trimit în acest adio partea cea mai iubitoare a inimii mele sdrobotită.

Mărgărita"

Alecsis citi printre lacrimi acest răspuns duios al iubirii sale și, cu lacrimile în ochii, el scrisese următoarea epistolă și o espedie surorii lui, cu rugămintea de a o înmâna Mărgăritei:

„Scumpa mea iubită,

Scrisoarea ta e de natură a nebuni pe un om de fericire; ea conține cuvinte de acele ce vibrează în inima lui, îl încântă, îl înduioșază și înalță mai presus de ceilalți oameni. Și însă, trebuie oare să spun întregul adevăr?... După ce am citit-o de multe ori, după ce am analizat fie-care frasă, fie-care cuvânt, am descoperit în ea o mahniciune atât de mare cât toată veselia mea s'a stins într-o clipă.

Tu îmi vorbești de fericirea ce produce încredințarea de a fi iubit în lume, și cu toate că această cugetare ar trebui să fie pentru tine un puternic apărător în contra suferinții, totuși din scrisoarea ta respiră o descurajare fără margini. Ești tristă! tristă până a te gândi la soarta celor ce mor în floarea tinereții... Cum vrei dar ca după o asemenea mărturisire din parte-ți, să mai pot fi fericit?...

Nu, draga mea, am fost crud înșelat când m'am crezut în stare de a răbda chinurile despărțirii. Zicându-ți adio, am sperat că voi asigura liniștea vieții tale și chiar în parte pe a mea, dar văd că în zădar am pus o lungă distanță între noi doi. Departe de tine, inima mea se luptă cu dorul neîmpăcat, dorul care cuprinde o lume întreagă de suferinți. Il cunoști și tu, Mărgărită, acel chin ce

sfâșie inima și cât e de crunt. Crede-mă însă că el e mai puțin dureros de cât durerea ce simt, gândind la tristețea ta.

Iubirea mea pentru tine este un cult de adorare și dar numai dacă te-aș ști fericită, aș putea gusta vre-o slabă alinare. Imagina ta, strălucitoare și veselă, ar răspândi asupra singurătății mele luciuri mângâitoare; dar întunecată sub vălul mahniciunii, ea întunecă lumina zilelor mele. O, scumpa mea Mărgărita, fă ca amorul meu pentru tine să fie un soare splendid: fii zâmbitoare, fii radioasă la razele lui, și astfel îți promit să uit prezentul, uitându-mă chiar pe mine însu-mi.

Dacă ai videa ce se petrece în sufletul meu, ai fi mândră că ai deșteptat în el atâtea mari și frumoase simțiri: iubirea, dorința gloriei, devotamentul, indulgența și aspirarea către un viitor ce ți l'am hărăzit numai ție. Tristețea sau veselie, toate îmi vin de la tine, căci în fie-care din cugetările mele tu domnești singură și singură ai o drăgălașe înrâurire. Ai produs în mine o înviere morală și îți sânt dator mai mult de cât cu viața, îți sânt dator cu desvoltarea calităților inimii mele.

Ah! dacă am trăi pe timpul zânelor, pe când aceste grațioase zeități protegiau destinul celor ce iubiau și când ele ne-ar fi adunat la un loc pe amândoi, cu ce mândră aureolă de fericire aș coronă fruntea ta! Cât de bine aș ști să realizez visurile tinereții tale! Ce inspirări minunate aș undi în zâmbetul tău! Ce nume strălucit de poet aș dobândi pentru ca să fiu demn de tine. Viața împreună ar fi pentru noi doi o comoară nesfârșită de cele mai gingașe simțiri, de cele mai ferbinte dismierdări. Lumea nu ar mai ecsista pentru lume; căci am uita tot și chiar pe noi înși-ne ne-am uita în beția încântătoare a amorului.

Câte minunate visări de aceste am făcut în cursu,

călătoriilor mele! În frumoasele seri ale primăverii, pe când plutiam pe Dunăre, câte ori închipuirea mea te-a adus lângă mine pe podul vaporului și, prin efectul acelei iluzii drăgălașe, măreața priveliște a Carpaților îmi părea de-o mie de ori mai poetică. La Dresda am vizitat cu tine galeria de tablouri. În vreme ce mă primbam în saloanele Museului, te simțiam răzimată pe brațul meu și admirarea mea pentru tablourile artiștilor renumiți creștea; căci tu mă făceai să descoper în ele frumuseți necunoscute de mine până atunci.

Ce să-ți spun, iubită Mărgărită? În prezența minunelor naturii, precum și în fața produselor geniului omnesc, inima mea te-a asociat la toate uimirile sale și pretutindene iubirea mea te-a înălțat pe tine de-asupra tuturor fapturilor dumnezeiești și tuturor operelor care ornează geniul omnirii.

Ast-fel te iubesc și ast-fel te-oiu iubi până 'n momentul când mâna morții mi-a închide ochii și mi-a înghețat inima.

Alecsis V "

Peste o lună de zile Alecsis primi un mic bilet, în care Mărgărita îi anunța sosirea ei la Paris pentru earnă și îl ruga să nu-i mai scrie, căci bărbatul ei începuse a da sămne de gelosie. Alecsis aștepta earna, cum așteaptă un bolnav primă-vara; însă la finitul toamnei toate speranțele lui căzură ca frunzele copacilor. Mărgărita îi trimise aceste câteva rânduri, care îl făcură să zacă trii luni de zile în patul durerii:

„Alecsis,

Cu moartea în suflet îți scriu aceste linii!... Uită pe Mărgărita, care de astăzi nu mai ecsistă

pentru tine... Sânt mamă! Să întindem un vâl negru asupra trecutului și asupra promiterilor viitorului... Adio! Adio pentru tot-d'auna.

Mărgărita"

VIII

Cum se terminară fazele acestui amor atât de mare și de înflăcărat?

Francesii, cu caracterul lor vesel, zic: *Tout finit par des chansons dans ce monde!*

Eată cânticul final al romanului Mărgăritei:

A D I O!

Adio! ah, nici odata
N'am gândit ca pre pământ
A mea inimă 'ntristata
Va rosti acest cuvânt.
Dar tu însaș, tu pe care
Te-aveam tainic Dumnezeu
Ai voit fără 'ndurare
Ca să sting amorul meu.
Adio, rămâi ferice
Șterge din inima ta
Pe cel ce adio îți zice,
Deși 'n veci nu te-ai uită.
Te-am iubit cu dor ferbinte
Si-astfel te iubesc că vreau
Să vad stins din a ta minte
Întreg suvenirul meu...

În urma acestui strigăt suprem și dureros al inimii, Alecsis întreprinse o lungă călătorie prin Africa și America; ear în lipsa lui de mai mulți ani, Mărgărita, prinsă în sloiurile vieții căsăto-

rești, deveni mamă de o gentilă și numeroasă familie. Când se revăzură amândoi în salonul Alinei care se măritase de curând, focul patimii lor părea cu totul potolit și fie-care din ei părea că a făcut un vis frumos, la care se gândesc câte odată cu o zâmbire înduioșată.

Mărgărita, încungiurată de copilașii săi, întinse o mână amicală lui Alecsis și-i zise cu glas sincer:

— Alecsis, vrei să fii fratele meu?

Alecsis îi răspunse, depuind pe acea mână tremurândă un sărutat respectuos!

TABLA DE MATERIE

	Pagina
<i>Introducere</i>	IX

I — AMINTIRI:

1) O preumblare prin munți	3
2) Iașii în 1844	29
3) Balta-Albă	49
4) Încarea vaporului Seceni pe Dunăre	73
5) Vasile Porojan	85

II — POVESTIRI ROMANTICE:

6) Buchetiera dela Florența	103
7) Muntele de foc	141
8) Istoria unui galbân și a unei parale	157
9) Dridri	215
10) Mărgărita	275
